กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติและประกาศ

ซึ่งตั้งขึ้นในรัชกาลของ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ

เล่ม ๓

หลวงรัตนาญัปติ (เปล่ง)

อธิบดีกรมอัยการในกระทรวงยุติธรรม

เปนผู้รวบรวมเอามาลงพิมพ์

ไว้เปนสมุดเล่มเดียวกันเพื่อให้เปน

ประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง

ตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์วิชากร บ้านหม้อ

ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพฯ

ราคาเล่มละ ๘ บาท

ปีรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

https://museum.coj.go.th/

โรงพิมพ์วิชากรนี้

มีหนังสือต่างๆ ขายด้วยคือ

กฎหมายไทย คือ พระราชบัญญัติ และหมายประกาศ

ในรัชกาลที่ ๕ คือ

เล่ม ๑ รวม ๔๐๗ น่า	ราคาเล่มละ ๘ บาท
เล่ม ๒ รวม ๔๑๖ น่า	ราคาเล่มละ ๘ บาท
เล่ม ๓ รวม ๔๐๒ น่า	ราคาเล่มละ ๘ บาท
(เล่ม ๔ ยังกำลังที่พิมพ์อยู่ยังไม่แล้ว)	
ธรรมสาตรวินิจฉัย ปี ร ศ ๑๑๑ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ ๕ บาท
ธรรมสาตรวินิจฉัย ปี ร ศ ๑๑๒ เล่ม ๒	ราคาเล่มละ ๘ บาท
พระราชพงษาวดารอังกฤศ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ ๕ บาท
กฎหมายศาลสถิตย์ยุติธรรม	ราคาเล่มละ ๑ บาท
สังข์ศิลไชย	ราคาเล่มละ ๑ บาท
โคลงนิราศสระบุรี (ทัพเวียงจันท์)	ราคาเล่มละ ๒ สลึง
โคลงยอพระเกียรติ	ราคาเล่มละ ๒ สลึง
เรื่องพระมณีพิไชย (คือยอพระกลิ่น)	ราคาเล่มละ ๑ สลึง

เชิญไปซื้อที่โรงพิมพ์วิชากร บ้านหม้อ

ถนนเฟื่องนครแห่ง ๑ ที่ร้านนายมิสี่แยกถนนบำรุงเมืองแห่ง ๑

ที่ร้านนายจันประตูศาลสถิตยยุติธรรมแห่ง ๑

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สารบาฌฉ่า

๑๖๖ ประกาศ หอ รัษฎากรพิพัฒน์
เรื่อง ปล จับ ผู้ ลัก เล่นหวย จับยี่ กี
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๒๔
๑๖๗ ประกาศ ตั้ง ตำ แหน่ง เสนา บดี และจัตุสดมภ์
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๒๖
๑๖๘ ประกาศ ห้าม ไม่ ให้ล่อง แพ ไม้ ใน เวลา กลาง คืน
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๒๗
๑๖๙ ประกาศ ให้เลิก บ่อนใหญ่ อีก ๑๐ ตำบล
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๓๒
๑๗๐ ประกาศ ใน การ เสด็จ ไทรโยค
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๓๗
๑๗๑ ประกาศการ สาสนุปถัมภก คือ การ พิมพ์ พระไตร ปิฎก
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๓๘
๑๗๒ ประกาศ ให้เสนา บดี ลง ชื่อ ใน ท้าย ท้อง ตรา
จุลศักราช ๑๒๕๐ น่า ๘๔๙
๑๗๓ ประกาศ ให้ ใช้ วัน อย่าง ใหม่
จุลศักราช ๑๒๕๐ รวม ๕ ข้อ น่า ๘๕๐
๑๗๔ พระราชบัญญัติ ลักษณ พิจารณา ความ แพ่ง ความ อาญา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สำหรับศาลคะดีต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

จุลศักราช ๑๒๕๐ รวม ๙๑ ข้อ แบ่งออก

เปน ๙ หมวดคือ

(๑) ว่าด้วยความที่ฟ้องหากันเปนเงิน

แต่ ๒ ชั่งลงมา

(๒) ว่าด้วยความฟ้องหากันเปนเงิน

แต่ ๒ ชั่งขึ้นไป

(๓) ว่าด้วยความที่ฟ้องหากันเปนเงิน

แต่ ๒ ชั่งลงมา

(๔) ว่าด้วยพยาน

(๕) ว่าด้วยหมายต่าง ๆ ไปถึงผู้ต้องคะดี

(๖) ว่าด้วยบังคับตามคำตัดสิน

(๗) ว่าด้วยข้อบังคับในความอุทธรณ์ ซึ่งร้องมาแต่

ศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่ ตามความในข้อ ๙

หนังสือสัญญาคฤสต์ศักราช ๑๘๘๓ ความแพ่งมโนยาเหร้

(๘) ว่าด้วยความนครบาล

(๙) ว่าด้วยข้อบังคับร้องอุธรณ์ความนครบาล

ที่ตัดสินในศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

ตามความในข้อ ๙ หนังสือสัญญา คฤสต์

ศักราช ๑๘๘๓ น่า ๘๖๐

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๑๗๕ พระราชบัญญัติ สำหรับเครื่อง ขัติยราช อิศริยศ
อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง ตรามหาจักรี บรมราชวงษ์
จุลศักราช ๑๒๔๔ รวม ๒๕ มาตรา น่า ๘๙๒
๑๗๖ พระราชบัญญัติเครื่องอิศริยศ สำหรับความดี
ความชอบ เหรียญดุษดีมาลา
จุลศักราช ๑๒๔๔ รวม ๑๔ มาตรา น่า ๙๒๗
๑๗๗ พระราชบัญญัติใช้ตราแผ่นดิน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๑๐ ข้อ น่า ๙๔๗
๑๗๘ พระบรมราโชอธิบาย ความสงไสยในพระราชบัญญัติ
ในรัชกาลที่ ๔ ว่าด้วยขายสวนและนา
จุลศักราช ๑๒๔๕ น่า ๙๕๖
๑๗๙ ประกาศกรมนา ว่าด้วยขุดคลองนิยมยาตรา
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๕๙
๑๘๐ ประกาศในการเสด็จประภาสทะเล
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๖๓
๑๘๑ ประกาศกรมนา ว่าด้วยขุดคลอง
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๖๔
๑๘๒ พระราชบัญญัติเพิ่มเติม ว่าด้วยการเดินประเมินนา
จุลศักราช ๑๒๔๔ น่า ๙๖๘
๑๘๓ พระราชบัญญัติสำหรับข้าหลวงและตระลาการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ณะเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำภูล'ชย
จุลศักราช ๑๒๔๖ รวม ๒๐ ข้อ น่า ๙๗๒
๑๘๔ ประกาศ หอรัษฎากรพิพัฒน์
ว่าด้วยพิกัดภาษีไม้ขอนสัก
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๘๔
๑๘๕ ประกาศสังเขปเรื่องค่าธรรมเนียมของนา
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๘๕
๑๘๖ ประกาศเรื่องเรือสวนแซงกระบวนหลวง
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๘๖
๑๘๗ พระราชบัญญัติเครื่องราชอิศริยาภรณ์
แก้ไขเพิ่มเติม
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๗ มาตรา น่า ๙๙๐
๑๘๘ ประกาศเรื่องชำระโต๊ะท่วนทะยเบ่นทหาร
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๙๙๘
๑๘๙ ประกาศให้เจ๊กบ่อนเบี้ยใหญ่อีก ๑๐ ตำบล
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๑๐๐๘
๑๙๐ ประกาศเรื่องถวายหนังสือและใบบอก
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๑๐๑๒
๑๙๑ ประกาศตั้งกรมยุธนาธิการ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๑๐๑๗

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๑๙๒ กฎหมาย ข้อ บังคับ สำหรับ นัก เรียน
สยาม ที่ เรียน วิชา อยู่ ณะ ประเทศ ยุโหรป
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๑ ข้อ น่า ๑๐๑๘

๑๙๓ ประกาศ ใน การ เสด็จ ประพาศ ทะเล
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๐๒๓

๑๙๔ ประกาศ เรื่อง เงิน ค่า ตรา ค่า ธรรม เนียม
ตั้ง อากร บ่อน เบี้ย กรุง เทพ ฯ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๑๐๒๔

๑๙๕ กฎหมาย ภาษี ผื้น เพิ่ม เติม
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๖ หมวด ดังนี้คือ
(๑) ว่าด้วยตั้ง เจ้า พนักงาน และเจ้า ภาษี
(๒) ว่าด้วย น่า ที่ เจ้า พนักงาน
(๓) ว่าด้วย เจ้า ภาษี ผื้น
(๔) ว่าด้วย การ เบิก ผื้น รับ ส่ง จำหน่าย
(๕) ว่าด้วย คดี ความ
(๖) ว่า ด้วย การ เบ็ดเล็ด น่า ๑๐๒๖

๑๙๖ ประกาศ ใน การ เสด็จ พระราชดำเนิน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ น่า ๑๐๔๒

๑๙๗ พระราชบัญญัติ จัด การ กรม ยุทธนา ธิการ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๓ ส่วน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ดังนี้ คือ

(๑) ว่าด้วย ตำแหน่ง พลเรือน

(๒) ว่าด้วย ตำแหน่ง ฝ่าย ทหาร

(๓) ว่าด้วย น่าที่ รวม กัน น่า ๑๐๔๓

๑๙๘ ประกาศ หอรัษฎากรพิพัฒน์

ว่าด้วย ลดเงิน หนี้ หลวง

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ น่า ๑๐๖๓

๑๙๙ ประกาศ เรียก ชื่อ ข้าหลวงประจำหัวเมือง ๔ หัวเมือง

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ น่า ๑๐๖๕

๒๐๐ ประกาศ ให้บุตร ข้าราชการ เข้ารับราชการ

ตาม ออฟฟิซ ต่าง ๆ

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ น่า ๑๐๖๖

๒๐๑ ประกาศ เรื่อง รับ ส่ง หนังสือ ตาม กรม ต่าง ๆ

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ น่า ๑๐๗๑

๒๐๒ ประกาศ เรื่อง โรงทาน

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ น่า ๑๐๗๓

๒๐๓ ประกาศ หอรัษฎากรพิพัฒน์

ว่าด้วย เรียก ค่าตรา ตั๋ง ภาษี อากร

รัตนโกสินทร ศก ๑๐๙ น่า ๑๐๗๕

๒๐๔ ประกาศ เรื่อง มหาดเล็ก ที่ ไปรับ ราชการ กรม ต่าง ๆ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๖ ข้อ น่า ๑๐๗๖

๒๐๕ ประกาศเพิ่มเติมกฎหมายท้องน้ำ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๐๗๙

๒๐๖ พระราชบัญญัติพระธรรมนูญน่าที่ราชการ

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๐ มาตราคือ

(๑) ว่าด้วยรายกรม

(๒) ว่าด้วยยศ

(๓) ว่าด้วยตำแหน่ง

(๔) ว่าด้วยพึ่งบังคับ

(๕) ว่าด้วยตั้งและถอด

(๖) ว่าด้วยประกาศให้รับราชการ

(๗) ว่าด้วยสาบาล น่า ๑๐๘๐

๒๐๗ ประกาศขึ้นก้านบคลองนครเนื่องเขตร

คลองแยกพระยาสีหราชเดโช และคลองแยก

ไปจดคลองน้ำเปลี้ยว

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๐๙๒

๒๐๘ ปราถาศเรื่องพินัยความ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๕ ข้อ น่า ๑๐๙๓

๒๐๙ ประกาศเรียกการตัดจุกหม่อมราชวงษซึ่งเป่น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การหลวงว่าการจรคกันยิคกันไกร

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๐๙๙

๒๑๐ ประกาศเปลี่ยนชื่อพระอาราม

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๐๑

๒๑๑ ประกาศห้ามไม่ให้ไทยและจีนทรงเจ้าในที่ต่างๆ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๐๒

๒๑๒ ประกาศเรื่องพลทหารถวายฎีกา

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๐๔

๒๑๓ ประกาศในการจับโจรผู้ร้ายห้ามมิให้ราษฎร

หวาดหวั่น รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๐๘

๒๑๔ พระราชบัญญัติกรมเก็บเงินทองเบี้ยทองแดง

เงินกระดาษเครื่องเงินทองรูปพรรณและเพ็ชรพลอย

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๒๕ ข้อ น่า ๑๑๑๑

๒๑๕ พระราชบัญญัติกรมตรวจ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๖ มาตรา น่า ๑๑๒๕

๒๑๖ ประกาศว่าด้วยคนข้ามือขาว

จุลศักราช ๑๒๔๘ น่า ๑๑๓๓

๒๑๗ พระราชบัญญัติกรมราชพัสดุ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๕ มาตรา น่า ๑๑๓๕

๒๑๘ ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์ว่าด้วยเลิกอากรยาสูบ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๔๒

๒๑๙ ประกาศสร้างรถไฟสยามแต่กรุงเทพ ฯ
ถึงเมืองนครราชสิมา
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๐ มาตรา น่า ๑๑๔๓

๒๒๐ ประกาศเข้าส่วนรถไฟ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๔๕

๒๒๑ พระราชบัญญัติกรมสารบาญชีกระทรวงพระคลัง
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๕๖

๒๒๒ พระราชบัญญัติกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
ว่าด้วยงบประมาณและรายงาน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๐ มาตรา น่า ๑๑๖๐

๒๒๓ พระราชบัญญัติกรมต่าง ๆ เบิกเงินพระคลัง
มหาสมบัติ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๔ มาตรา น่า ๑๑๖๕

๒๒๔ พระราชบัญญัติกรมต่าง ๆ เรื่องส่งเงินพระคลัง
มหาสมบัติ
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๗ มาตรา น่า ๑๑๗๒

๒๒๕ พระราชบัญญัติการสอบวิชา
รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ข้อ น่า ๑๑๗๕

๒๒๖ ประกาศลดเงินค่าธรรมเนียมหนังสือเบิกล่อง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ น่า ๑๑๘๑

๒๒๗ ประกาศเรื่องเงินปี่พระบรมวงษานุวงษ์

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ น่า ๑๑๘๒

๒๒๘ สัญญาพระราชทานพระบรมราชานุญาต

ขุดคลอง

จุลศักราช ๑๒๕๐ รวม ๑๓ ข้อ น่า ๑๑๘๔

๒๒๙ ไขข้อสัญญา

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๑๙๓

๒๓๐ หนังสืออนุญาตขุดคลองกระทรวง

เกษตราธิการ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ รวม ๑๖ ข้อ น่า ๑๑๙๕

๒๓๑ ตราถึงผู้ว่าราชการเมืองกรมการ

รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ น่า ๑๒๐๔

๒๓๒ ประกาศเรื่องอนุญาตขุดคลอง

รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๗ ข้อ น่า ๑๒๐๗

๒๓๓ ประกาศเรื่องเลขขึ้นกรมพระสุรัศวดี

รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๑๐ ข้อ น่า ๑๒๑๓

๒๓๔ พระราชบัญญัติสัตว์พาหะนะ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๑๕ มาตรา น่า ๑๒๑๙

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กฎหมายไทย

คือ

พระราชบัญญัติ และประกาศ ซึ่งตั้งขึ้นไว้ในรัชกาล ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลกฎเสนาบดีเจ้ากระทรวงต่าง ๆ ซึ่งออกใช้เปนกฎหมายโดยพระบรมราชานุญาต

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์
เรื่องชลอจับผู้ลักเล่นหวยจับยี่กี

๑ ด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ แลหอรัษฎากรพิพัฒน์ รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่ทวยราษฎร ให้ทราบทั่วกันว่า หวยจับยี่กี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ที่มีผู้ลักลอบเล่นอยู่ซุกซุ่มนั้น ทรงพระกรุณาเหนว่าเปนของชั่ว เปนที่ยั่วใจให้มีผู้ลุ่มหลงเล่น จนเกิดความฉิบหายยากจนถึงเปนอันมาก เพราะฉนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกหมายประกาศเปนพระราชบัญญัติห้าม มิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเล่นหวยจับยี่กีเปนอันขาด แลให้มีข้อบังคับห้ามในพิกัดท้องตราอากรด้วย ถ้าผู้ใดลักลอบเล่นจับได้พิจารณาเปนสัตย์ ให้ลงพระราชอาญาปรับไหมต่างๆ ความแจ้งอยู่ในหมายประกาศ แลข้อพิกัดท้องตราอากรบ่อนเบี้ยนั้นแล้ว แต่ราษฎรยังไม่ยำเกรงเข็ดหลาบ พากันลักลอบเล่นหวยจับยี่กีอยู่เนืองๆ ตั้งแต่นี้ไป ถ้ามีผู้ใดรู้เหนว่าผู้หนึ่งผู้ใดออกจับยี่กีให้นักเลงแทงในที่ใดตำบลใดแล้ว ก็ให้ผู้ที่รู้เหนนั้น นำความมาบอกแก่เจ้าจำนวนอากรบ่อนเบี้ยตำบลฉนั้น หอรัษฎากรพิพัฒน์ แลให้นำเจ้าจำนวนไปพร้อมด้วยอำเภอกำนันจับผู้ลักเล่นจับยี่กีมาส่งยังตระลาการ เจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ ถ้าจับตัวผู้ลักเล่นจับยี่กีมาได้พิจารณาเปนสัตย์ จะพระราชทานสินบลแก่ผู้ที่นำเจ้าพนักงาน ไปจับมาได้นั้นเปนเงินตราชั่ง ๑ ถ้าแลผู้ที่รู้เหนจะนำเจ้าพนักงานไปจับหาทันไม่ ด้วยผู้ลักเล่นจับยี่กีนั้นรู้ตัวชิงเลิกเสียก่อนก็ดี แต่ได้มีพยานรู้เหนเปนหลักถานมั่นคงก็ให้ผู้นั้นทำเรื่องราวมาฟ้องต่อเจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ๆ จะเกาะตัวผู้นั้นมาพิจารณาให้ ถ้าตระลาการพิจารณาได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ความจริงสมอย่างโจทย์กล่าวหา แล้วก็จะพระราชทานสินบลแก่โจทย์ผู้กล่าวหาเปนเงินตราชั่ง ๑ เหมือนกัน หอรัษฎากรพิพัฒน์ วัน ๑ เดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก ๑๒๕๐

ประกาศตั้งตำแหน่งเสนาบดี แลวัตสดมภ์

๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า เจ้าพระยาสุริวงษไวยวัฒน์พิพัฒน์ศักดิ ที่สมุหพระกระลาโหมป่วยมาช้านานถึงอสัญกรรม ณวัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก ๑๒๕๐ ทรงพระราชดำริหว่า ตำแหน่งที่สมุหพระกระลาโหมเปนตำแหน่งสำคัญในราชการ จะทิ้งให้ว่างเปล่าอยู่ดังนี้หาสมควรไม่ ทรงพระราชดำริหเหนว่าเจ้าพระยาพลเทพที่เกษตราธิบดี ได้ว่าการแทนสมุหพระกระลาโหมมาช้านาน ควรจะดำรงค์ที่สมุหพระกระลาโหมได้ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพลเทพรับตำแหน่งที่สมุหพระกระลาโหมตั้งแต่บัดนี้ไป ถ้าจะใช้เรียกชื่อให้เรียกชื่อว่าเจ้าพระยาพลเทพที่สมุหพระกระลาโหม อนึ่งเมื่อโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพลเทพรับที่สมุหพระกระลาโหมดังนี้แล้ว ตำแหน่งที่เกษตราธิการ ก็เปนตำแหน่งจตุสดมภ์สำคัญหาควรจะให้ว่างอยู่ไม่ ทรงพระราชดำริหเหนว่าพระยาภาสกรวงษ์ ประกอบไปด้วยสติปัญญาวิชาการ สมควรจะรับตำแหน่งที่เกษ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตราอธิบดีได้ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาภาสกรวงษ รับตำแหน่งที่เกษตราอธิบดีตั้งแต่บัดนี้ไป ถ้าจะใช้เรียกชื่อให้เรียกว่าพระยาภาสกรวงษ ที่เกษตราธิบดีให้ผู้ที่ได้รับตำแหน่งทั้งสองนี้ รับราชการฉลองพระเดชพระคุณเต็มตามตำแหน่งฤทธิ์บัรการ ให้ผู้ที่จะมีราชการเกี่ยวข้องกับกรมทั้งสองนี้ ประพฤติราชการกับเจ้าพระยาทิพเทพ พระยาภาสกรวงษ ตามธรรมเนียมที่เคยมาแต่ก่อน ประกาศมาณวัน ๔ เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ ปีขาลสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๔๐ เป็นปีที่ ๒๑ ฤๅ วันที่ ๗๒๙๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯ

ประกาศห้ามไม่ให้ล่องแพไม้ในเวลากลางคืน

๑ ศาลาที่ว่าการกรมมหาดไทย ที่ ๒๐๓ เมืองนครสวรรค์ ๑๓ วัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ ปีขาลสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๔๐ สารตราเจ้าพระยาจักรีศรีองค์รักษสมุหนายก อรรคมหาเสนาธิบดี อภัยพิริยบรากรมพาหุ มาถึงพระยาไตรเพชรรัตนสงคราม รามภักดีพิริยพาหุ ผู้ว่าราชการเมือง พระพาสงคราม กรมการเมืองนครสวรรค์ ด้วยมีพระบรมราชโองการ คำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษ์วะโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศนำหนังสืออยุนตอังกฤษ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า มีผู้ร้าย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ลักไม้ขอนสักของพวกพ่อค้า แลไม้ของห้างบอเนียว. ก่าปั่นที่ปากน้ำโพ แขวงเมืองนครสวรรค์อยู่เนือง ๆ เมื่อณวัน ๑ เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก เวลาค่ำประมาณ ๒ ทุ่มเศษ มีอ้ายคนร้ายเอาปืนยิงถูกจีนซ้างตายคนหนึ่ง ขอให้เจ้าพนักงานฝ่ายสยามจัดการป้องกันโจรผู้ร้ายที่ลักไม้ขอนสักของราษฎรพ่อค้า ซึ่งล่องลงมาจากเมืองฝ่ายเหนือทั้งสองแควรวมกันที่ปากน้ำโพ แขวงเมืองนครสวรรค์นั้นโดยแขงแรง จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่าการที่เกิดโจรผู้ร้ายลักไม้ขอนสัก แลยิงกันตายที่ปากน้ำโพ เปนที่เดือดร้อนแก่พ่อค้า คนฝ่ายสยาม แลคนต่างประเทศดังนี้ ควรจะต้องจัดการตั้งกองลาดตระเวน ตรวจตรารักษาป้องกันโจรผู้ร้าย แลรงับความวิวาทของราษฎรพ่อค้าไม้อย่าให้เปนที่เดือดร้อนบำรุงการค้าขาย ให้บ้านเมืองมีความเจริญเรียบร้อยต่อไป แลโจรผู้ร้ายยิงจีนซ้างตายที่ปากน้ำโพ แขวงเมืองนครสวรรค์ พระยานครสวรรค์กรมการก็ไม่ได้มีใบบอกชี้แจงเหตุการที่เกิดโจรผู้ร้ายยิงกันตายลงไปณกรุงเทพฯ ให้แจ้งโดยเรวดังนี้ หาสมกับที่ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยง ให้เปนผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการผู้ใหญ่ไม่ แลความรายนี้ได้มีตราพระราชสีห์น้อยที่ ๕๐๐ ลงวัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก ขึ้นมาให้พระยานครสวรรค์

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กรมการ เร่งรีบ แต่ง กรมการ ออก สืบ สาว ขนขาน จับ ตัว ผู้ร้าย ที่ ยิง ฟัน ช้าง ตาย โดย แขง แรง ความ แจ้ง อยู่ ใน ท้อง ตรา แต่ก่อน แล้ว ให้ พระยานคร สวรรค์ จัด กรมการ คุมขุน หมื่น ไพร่ ตั้ง กอง ลาด ตระเวน ตรวจ ตรา ระวัง รักษา ป้องกัน โจร ผู้ร้าย อย่าให้ ลัก ไม้ ของ ราษฎร พ่อ ค้า แล ฆ่าฟัน กัน ตาย ใน เขตร แขวง บ้านเมือง ต่อ ไป แล้ว ให้ ประกาศ ราษฎร พ่อ ค้า ไม้ ห้าม อย่า ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ใด ล่อง แพ ไม้ ใน เวลา กลาง คืน เปน อัน ขาด ถ้า ผู้ ใด มิ ฟัง ขืน ล่อง แพ ไม้ ใน เวลา กลาง คืน กอง ตระเวน จับ ได้ พิจารณา ได้ ความ จริง ว่า แพไม้ ที่ ล่อง มา นั้น เปน ไม้ ของ ตัว ทั้ง สิ้น ให้ ปรับ ไหม ผู้ ที่ ล่อง แพ ไม้ ข้าม ด่าน ใน เวลา กลาง คืน เปน ข้อ ละเมิด ลาหนึ่ง ถ้า แพ ไม้ ที่ ล่อง เลย ข้าม ด่าน ไป ใน เวลา กลาง คืน กอง ตระเวร จับ ได้ พิจารณา ได้ ความ ว่า ไม่ ใช่ ไม้ ของ ผู้ ที่ ล่อง แพ ๆ ไม่ ได้ รับ อนุญาต จาก เจ้า ของ ไม้ ก็ ให้ ยึด เอา แพ ไม้ แล เอา ตัว ผู้ ที่ ล่อง แพ นั้น ไว้ พิจารณา ว่า กล่าว เหมือน อย่าง ผู้ ร้าย ลัก ไม้ สืบ สาว เอา ตัว เจ้า ของ ไม้ แล พวก เพื่อน ผู้ ร้าย ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย ให้ พระยานคร สวรรค์ กรมการ กำชับ กรมการ ขุน หมื่น ไพร่ พวก กอง ตระเวน ให้ ตรวจ ตรา ลาด ตระเวน ระวัง รักษา ป้อง กัน โจร ผู้ ร้าย โดย แขง แรง ให้ ถูก ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ ซื้อ ขาย ไม้ ขอน สัก ซึ่ง โปรด เกล้า ฯ ขึ้น มา แต่ ก่อน แล ท้องตรา ข้อ บังคับ ซึ่ง โปรด เกล้า ฯ ขึ้น มา ทุก ประการ ได้ โปรด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เกล้าฯ ให้มีตราประกาศ ถึงเจ้าเมืองกรมการหัวเมืองตามลำน้ำ ให้ตรวจตราระวังโจรผู้ร้าย ห้ามพ่อค้าไม้อย่าให้ล่องแพไม้เวลากลางคืนเปนอันขาด ได้ให้คัดสำเนาท้องตราประกาศ สอดซองผนึกมาในท้องตรานี้ ฉบับหนึ่งความแจ้งอยู่แล้ว ถ้าพระยานครสวรรค์ ได้จัดกรมการผู้ใดเปนกองตระเวนมีขุนหมื่นไพร่เท่าใด แลชำระสืบสาวจับตัวผู้ร้ายที่ยิงจีนซ้างตาย ได้ความประการใดให้มีใบบอกลงไป ณกรุงเทพฯ โดยเร็ว ประทับตราพระราชสีห์ใหญ่มาเปนสำคัญ ศาลาที่ว่าการกรมมหาดไทย ที่ ๒๐๔ วัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐ สารตราเจ้าพระยาจักรีศรีองครักษสมุห์ นายกอรรคมหาเสนาบดี อภัยพิริยบรากรมพาหุ มาถึงผู้ว่าราชการเมืองกรมการ เมืองพิจิตร์ เมืองพิศณุโลกย์ เมืองพิไชย เมืองกำแพงเพชร์ เมืองตาก เมืองสวรรค์โลกย์ เมืองศุโขไทย เมืองไชยนาท เมืองอุไทยธานี เมืองมโนรมย์ เมืองพยุหคีรี เมืองอินทร์ เมืองพรหม เมืองอ่างทองกรุงเก่า ด้วยมีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำหนังสืออุปทูตอังกฤศกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า มีผู้ร้ายลักไม้ขอนสักของพวก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พ่อค้า แลไม้ของนายห้างยอเนียวกำปนี่ที่ปากน้ำโพ แขวงเมืองนครสวรรค์เนืองๆ เมื่อวัน ๑ เดือน ๑๐ แรม ๓ ค่ำปีชวดสัมฤทธิศก เวลาประมาณ ๒ ทุ่มเสศ อ้ายคนร้ายเอาปืนยิงถูกจีนซ้างตายคนหนึ่ง ขอให้เจ้าพนักงานฝ่ายสยามจัดการป้องกันโจรผู้ร้าย ที่ลักไม้ขอนสักจากแพพ่อค้า ซึ่งล่องลงมาจากเมืองฝ่ายเหนือทั้ง ๒ แคว รวมกันที่ปากน้ำโพแขวงเมืองนครสวรรค์นั้นโดยเร็วแขงแรง จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่าการที่เกิดโจรผู้ร้ายลักไม้ขอนสัก แลยิงคนตายที่ปากน้ำโพให้เปนที่เดือดร้อนแก่พ่อค้าคนฝ่ายสยาม แลคนต่างประเทศดังนี้ ควรจะต้องจัดการตั้งกองตระเวนรักษา ป้องกันโจรผู้ร้ายแลระงับความวิวาท ของราษฎรพ่อค้าไม้ทั้งปวง ให้เปนที่เรียบร้อยทั่วไป จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้มีตราขึ้นมาให้ พระยานครสวรรค์กรมการ จัดกรมการคุมขุนหมื่นไพร่ตั้งกองตระเวน ตรวจตราแพไม้ระวังรักษาป้องกันโจรผู้ร้ายอยู่ที่ปากน้ำโพแล้ว แต่ที่เมืองฝ่ายเหนือเมืองนครสวรรค์ ฤๅเมืองฝ่ายใต้ตามลำน้ำลงไปบันดาพ่อค้าไม้ แลราษฎรที่จะล่องแพไม้ต่างๆ ลงไปณกรุงเทพฯ นั้นให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการตรวจตราระวังรักษาอย่าให้โจรผู้ร้าย ลักไม้ของราษฎรพ่อค้าได้ แลให้ประกาศเข้าร้องพ่อค้าไม้ แลราษฎรลูกค้าทั้งปวง ห้ามหย่าให้ล่องแพไม้ขอนสักแลไม้ต่างๆ ในเวลากลางคืนเปนอันขาด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ถ้าผู้ใดมิฟังขืนล่องแพไม้ในเวลากลางคืน กองตระเวนจับได้พิจารณาได้ความจริงว่า แพที่ล่องไปนั้นเปนไม้ของตัวทั้งสิ้นให้ปรับไหมผู้ที่ล่องแพไม้ในเวลากลางคืน เปนข้อละเมิดลาหนึ่ง ถ้าแพไม้ที่ล่องเลย ๆ ลงไปในเวลากลางคืน กองตระเวนจับได้พิจารณาได้ความว่าไม่ใช่ไม้ของผู้ที่ล่องแพ ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของไม้ ก็ให้ยึดเอาแพไม้แลเอาตัวผู้ที่ล่องแพนั้นไว้ พิจารณาว่ากล่าวเหมือนอย่างผู้ร้ายลักไม้สืบสาวเอาตัวเจ้าของไม้แลพวกเพื่อน ผู้ร้ายให้ถูกต้องตามกฎหมายข้อพระราชบัญญัติ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ขึ้นมาแต่ก่อนจงทุกประการ ประทับตราพระราชสีห์ใหญ่มาเปนสำคัญ

ให้เลิกบ่อนใหญ่อีก ๑๐ ตำบล

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่าเมื่อณปีกุนนพศก ทรงพระราชดำริห์เหนว่าการเล่นพนันต่าง ๆ ซึ่งชาวสยามเคยเล่นเปนการสนุกนิ์แลแข่งแรงพนันกันด้วยทรัพยสมบัติพัศดุเงินทองต่าง ๆ นั้น ที่เปนการพนันของ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ชาวสยามแท้ ก็มีแต่วิ่งม้าวิ่งวัวชนนกชนไก่ชนปลาแลโพ่ต่างๆ เหล่านี้เปนต้น การเล่นโปถั่วนั้นวิชาหนัณของจีน พวกจีนมากันเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพ อาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามได้ความผาศุข หากินอยู่ตามภูมลำเนา แล้วพากันก่อการเล่นโปถั่ว ซึ่งเปนวิชาถนัดของคนขึ้น ชักชวนคนไทยให้หลงเล่นโปด้วย ทำให้เปนการเสียทรัพย เสียเวลาเสียประโยชน์การค้าขาย แลทำให้สันดานหมกมุ่นไปในสิ่งซึ่งหาประโยชน์มิได้ เปนการร้ายแรงยิ่งกว่าการเล่นซึ่งชาวสยามเคยเล่นกันมา เพราะฉนั้นโปถั่ววิชาของจีนนี้เปนวิชาอุปเทห์ที่มาชวนคนไทยให้เสียประโยชน์ ในจำนวนปีกุนนพศกนั้นในแขวงกรุงเทพฯ มีโรงบ่อนใหญ่น้อยตั้งเล่นโปถั่วอยู่ในถนนใหญ่น้อย แลละแวกตรอกลำน้ำลำคลองต่างๆ เปนอันมาก แลยังมีบ่อนย่อยเล็กน้อยเที่ยวตั้งแสวงหาผู้เล่นอยู่อีกมากกว่ามาก ได้ความตามบาญชีเจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้าว่า ในแขวงกรุงเทพฯ นี้มีบ่อนใหญ่ตั้งเล่นโปถั่วประจำอยู่ ๑๒๖ ตำบล แลยังมีบ่อนย่อยเล็กๆ อีกประมาณ ๒๗๗ ตำบล แต่ประมาณมิได้แน่ เพราะบางทีตั้งเล่นอยู่แต่ ๑๕ วันบ้าง เดือนหนึ่ง ๒ เดือนสามเดือนบ้าง แล้วเลิกเสียฤๅบางทีเล่นอยู่ตลอดปีบ้าง อาไศรยเที่ยวเร่ร่อนหาผู้เล่นในหมู่ประชุมชน ได้ความดังนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า การพนันคือโปถั่ววิชาของจีนซึ่งเหนว่าเปนของชั่ว ชวนชาวสยามให้ประพฤติตนเปนนักเลงหลงเล่นอยู่ ทำให้เสียประโยชน์นี้ควรจะผ่อนผันห้ามปรามเสีย ให้น้อยเบาบางจนเลิกเสียทั้งสิ้นได้ โดยความเรียบร้อย แต่ครั้นจะห้ามปรามให้เปนการเดจขาด ให้เลิกเสียทีเดียวโดยขณะเดียว พวกจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพ อาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามเคยประพฤติชอบเล่นโปถั่ว ซึ่งเปนการพนันสำหรับชาติอยู่ จะได้ความร้อนลำบาก อาไศรยพระราชดำริห์ ซึ่งทรงพระมหากรุณาแก่หมู่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เพื่อจะมิให้ชาวสยามริเปนนักเลงหลงเล่นการพนัน โปถั่วเพลิดเพลินไปให้เสียประโยชน์ แลมิให้เปนที่เดือดร้อนแก่พวกจีน ซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพอาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามได้ความเดือดร้อน จึ่งได้มีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรณรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ มีรับสั่งให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้า ไปกะที่โรงบ่อนซึ่งเล่นโปถั่วอยู่ในแขวงกรุงเทพฯ ให้คงไว้เปนที่เล่นของพวกจีนนักเลง ซึ่งเคยเล่นบ้างพอสมควร นอกนั้นห้ามให้เลิกเสียมิให้เล่นต่อไป คือบ่อนใหญ่ตั้งเล่นโปถั่ว ๑๒๖ ตำบล นั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้คงเล่นอยู่แต่ ๖๗ ตำบล ให้เลิกเสีย ๕๙ ตำบล แลบ่อนย่อยอีกประมาณ ๒๘๗ ตำบล ซึ่งเหลือประมาณนั้นให้เลิกเสียให้หมด ต่อไปห้ามมิให้เล่นเปนอันขาด การเลิกบ่อนที่ได้จัดไปแล้วนั้น เปนอันเรียบร้อยตามพระบรมราชโองการ บัดนี้ทรงพระบรมราชดำริห์ว่า ตำบลบ่อนซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้คงตั้งเล่นในแขวงกรุงเทพ ฯ จำนวรปีชวดสัมฤทธิศก ๖๗ ตำบลนั้น ในจำนวรปีฉลูเอกศกควรจะลดหย่อนผ่อนเลิกลงได้อีก ๑๐ ตำบล คือยกบ่อนตำบล ๑ วัดบุบผาราม ๒ คอกโค ๓ วัดทองธรรมชาติ ๔ วัดบำเพ็ญ ๕ หัวหมาก ๖ บ้านตากแดด ๗ บางกะบือ ๘ หนองแขม ๙ บางขุนร้อน ๑๐ บางโคล่ จึ่งมีพระบรมราชโองการมารบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระจักรพรรดิพงษ์ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ มีรับสั่งให้เจ้าพนักงาน กรมพระคลังสินค้าบังคับสั่งให้พวกจีน คงตั้งเล่นอยู่ในปีฉลูเอกศกแต่ ๕๗ ตำบล คือตำบลสำเพง มาเก๊าอ้าวตลาดเข้าสาร ศาลเจ้าจีนเกงเอี๊ยะสพานเหล็ก บ้านญวน ศาลเจ้าเก่า เนินบายเอี๊ยะ ตลาดน้อยเซียนกง วัดแก้วฟ้า บ้านทวาย สวนมลิ ท้ายถนนตก วัดสามจีน วัดสามง่าม สพานหัน ถ่านเสน วัดชนะสงคราม นอกกำแพง บางลำภู ตลาดหวด ตลาดขวญ คลองเตรต บ้านกระ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

แซง สี่แยกบางเขน สี่แยกบางซื่อ บางลำภู คละงาะ บ้านหม้อ ท่าพระ วัดชณะสงคราม บางกอกใหญ่ ซินกั๋ง บางขุนเทียน บางเชือกหนัง บ้านลาว บางกอกน้อย สพานหก วัดอรุณ บ้านขมิ้น บางระมาด วัดไชยพฤกษ บางคูเวียง โรงม้าเสาชิงช้า บางราชบูรณ ดาวคะนอง บางน้ำชล บางยี่ขันท้องน้ำ วัดราชบุรณ น่าเก๋งศาลเจ้าเนียเกง บางรัก ริมโรงหวย วัดสระเกษ ท่าเตียน บ่อนที่ให้เลิกเสียอีก ๑๐ ตำบลนั้นต่อไป ห้ามมิให้เล่นเปนอันขาด แลโรงบ่อนซึ่งอนุญาตให้คงเล่น เคยตั้งเล่นอยู่ที่สฐานใด ก็ให้ตั้งเล่นอยู่ที่นั้นมิให้ย้ายแขวงย้ายตำบลไปได้ กำหนดให้เปิดการเล่นแต่เวลาโมงเช้าจนถึงเวลา ๕ ทุ่ม แลเวลาที่เล่นนั้น ให้มีโปลิศประจำอยู่ทุกบ่อน เพื่อมิให้จนเจ้าของบ่อนทำความบังอาจล่วงเกินสิ่งใดแต่โดยอำนาจของเจ้าของบ่อนนั้น การที่จะจัดให้เลิกโรงบ่อนนี้ กำหนดจะได้ลงมือแต่ณวัน ๒ เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีฉลูยังเปนสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐ แลต่อไปนั้น ถ้าถึงวันกำหนดแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดบังอาจเล่นการพนันโปถั่วในที่ห้าม คือที่ให้เลิกเสียฤๅในที่ไม่ได้อนุญาตให้เล่น จับตัวได้พิจารณาเปนสัจ ให้ลงโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ประกาศมาณวัน ๓ เดือน ๑ ขึ้นค่ำ ๑ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๔๐ เปนวันที่ ๓๗๒๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศในการเสด็จไทรโยค

มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ให้ทราบทั่วกันว่า การเสด็จพระราชดำเนินประภาศ ครั้งนี้ คนทั้งปวงย่อมทราบกันโดยมาก แลตื่นเต้นว่าเปนระยะทางไกล ไปมาลำบาก จะมีความวิตกไปต่าง ๆ นั้น จงทราบว่าในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ มีสายโทรเลขเดิม แลพาดขึ้นใหม่เปนสายพิเศศ สำหรับที่จะส่งข่าวคราวจากกรุงเทพฯ ไปถึงที่ประทับได้ทุกตำบลจนตลอดเมืองไทรโยค ถ้ามีราชการอันใดที่จะกราบบังคมทูลพระกรุณา ก็กราบบังคมทูลได้ แลจะได้รับพระบรมราชโองการตอบ ในวันเดียวนั้นตลอดทุกเวลา เหมือนกันกับเสด็จพระราชดำเนิน ไปประทับอยู่พระราชวังบางปอินฉนั้น ถ้าผู้ใดมีราชการอันใด ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาตามความประสงค์เถิด อนึ่งการรักษาพระนครครั้งนี้ โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ เปนประทานในที่ประชุมเสนาบดี บัญชาการทั้งปวงสิทธิ์ขาดทั่วไป พร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักรศิลปาคม เสนาบดีว่าการกรมวัง พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ บังคับการทหาร พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สวัสคิโสภณ ว่าการกรมพระนครบาล เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก เจ้าพระยาพลเทพที่สมุหพระกระลาโหม พระยาภาสกระวงษ ที่กระเษตราธิบดี เปนผู้รักษาพระนคร ซึ่งจะได้ประชุมกันในพระบรมมหาราชวังเปนนิจทุกวันไป การอันใดเกิดขึ้นที่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาก่อน ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาโดยทางโทรเลข ถ้าการอันใดเปนการร้อนเร็ว ฤๅเปนการไม่สำคัญ ก็ให้พร้อมกันบังคับบัญชาไปให้ตลอดทุกประการ อย่าให้คนทั้งปวงมีความวิตกหวาดหวั่นตื่นเต้นประการใดเลย ประกาศมาณวัน ๑ เดือน ๒ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐

การสาสนูปถัมภก คือการพิมพ์พระไตรยปิฎก

ด้วยพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห จะทรงทนุบำรุงพระพุทธสาสนาให้เจริญวัฒนายิ่งขึ้นไปประการใด ท่านทั้งหลายก็คงแลเหนในการที่ทรงบำเพญพระราชกุศลสิ่งที่เปนถาวรวัตถุให้เปนภาชนรับรองพระพุทธสาสนาประการหนึ่ง ทั้งอเนกทานบริจาคของประณีตต่าง ๆ ฤๅการยกย่องโดยสมณศักดิ์ ซึ่งเปนเสบียงเปนกำลังแก่พระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง ผู้ทรงวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้าให้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ดำรงค์อยู่ แลเปนผู้แนะนำชาวสยามให้ประพฤติการละบาป บำเพ็ญบุญนั้นก็มีเปนอันมาก ในปีหนึ่งๆ ก็อิกประการ ๑ การที่ทรงบริจากทั้งสองอย่างนั้น ปีหนึ่งก็สิ้นพระราชทรัพย์เปนอันมาก เพราะเหตุด้วยทรงเลื่อมใสในคุณพระรัตนไตรยนั้น ปักนี้ทรงพระราชดำริหถึงพระไตรยปีฎก ซึ่งเปนพุทธภาสิตเปนที่ร่ำเรียนศึกษา ของผู้ที่นับถือพระพุทธสาสนานั้นด้วยเหตุอย่างไร คงปรากฎในกระแสพระราชดำรัสแก่พระเถรานุเถร ซึ่งจะมีต่อไปในน่ากระดาษนี้แล้ว เพราะฉนั้นจึ่งจะโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์พระไตรยปีฎกเปนอักษรสยาม เย็บเล่มสมุดให้มากแพร่หลายสืบสาสนายุกาลต่อไป จึ่งโปรดให้ผเดียงพระสงฆ์เถรานุเถร ที่ชำนาญในพระไตรปีฎก อันมีสมณศักดิ์ ๑๐ พระองค์ เปนผู้ตรวจแก้ฉบับพระไตรปีฎกที่จะตีพิมพ์ โปรดให้พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการฝ่ายฤๅหัฐเป่นกรรมสัมปาทิกสภา จัดการพิมพ์พระไตรปีฎก ให้สำเร็จทันในสมัยเมื่อเสด็จดำรงค์ศิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จะได้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปีฎกนี้ในมงคลสมัยนั้น ผู้ซึ่งรับพระบรมราชโองการจัดการพิมพ์พระไตรปีฎกฝ่ายฤๅหัฐซึ่งเป่นกรรมสัมปาทิกสภานั้นคือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช สภานายก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงค์ราชานุภาพ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ หม่อมเจ้าประภากร พระยาภาสกรวงษ์ที่เกษตราธิบดี พระยาศรีสุนทรโวหาร ครั้นณวัน ๗ เดือน ๓ แรมค่ำ ๑ ปีชวดสัมฤทธิศก โปรดให้เชิญเสด็จพระบรมวงษานุวงษ์ ที่ทรงพระผนวชได้ดำรงค์สมณศักดิเปนประธานสงฆ์ คือกรมพระปวเรศร์วริยาลงกรณ์ แลกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร กับหม่อมเจ้าที่เปนราชาคณะทั้งปวง นิมนต์พระราชาคณะผู้ใหญ่ มีสมเด็จพระพุทธโฆษาทั้งพระราชาคณะ ผู้ใหญ่ผู้น้อยที่มีประโยค เช่นผู้ทรงพระไตรปิฎก กับทั้งพระสงฆ์เปรียญประโยคสูงขึ้นเปรียญ ๓ ประโยค ทั้งในกรุงแลหัวเมืองมีจำนวนพระสงฆ์ ๑๑๐ องค์ประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนสาศดาราม แลพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการเฝ้าในที่นั้นเมื่อทรงนมัสการพระรัตนไตรยแล้ว ขุนสุวรรณอักษร กรมพระอาลักษณ์อ่านประกาศตามกระแสพระบรมราชโองการ อาราธนาพระสงฆ์ให้สอบแก้พระไตรปิฎกซึ่งจะตีพิมพ์ ดังจะได้เหนต่อไปในน่าหลัง ครั้นเมื่อประกาศจบแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับที่น่าอาศนสงฆ์ทรงแสดงพระราชดำริห์ด้วยพระองค์เอง แก่พระสงฆ์พระราชดำริห์นั้นก็เปนที่ยินดีของพระสงฆ์มาก แล้ว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จึ่งทรงประเคนขวดหมึก กับปากกาแก่พระเถรานุเถระทั้งปวง ได้รับพระราชทานทั่วกัน เพื่อจะได้ใช้ตรวจแก้ทานฉบับพระไตรปิฎกต่อไป ทรงประเคนเสร็จแล้ว พระสงฆ์ถวายอดิเรกถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ๏ ต่อนี้ไปพระเถรานุเถระผู้ใหญ่ จะได้แบ่งเปนกองๆ มีพระราชาคณะเปรียญผู้น้อย แลพระเปรียญผู้ช่วยเปนพนักงานดังนี้คือ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เปนประธานาธิบดีในการที่จะตรวจแบบฉบับพระไตรปิฎก พระองค์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ เปนรองอธิบดีจัดการทั้งปวง ๒ พระองค์มีแม่กองใหญ่ ๘ กองคือ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เปนแต่กองตรวจพระวินัยปิฎกกอง ๑ ตรวจพระสุตันตปิฎก ๕ กองคือ พระองค์เจ้าพระอรุณานิภาคุนากร แม่กองกอง ๑ พระพรหมมุนีแม่กองกอง ๑ พระธรรมไตรโลกย์แม่กองกอง ๑ พระธรรมราชาแม่กองกอง ๑ พระเทพโมลีแม่กองกอง ๑ ตรวจพระอภิธรรมปิฎก ๒ กองคือ พระพิมลธรรมแม่กองกอง ๑ พระธรรมวโรดมแม่กองกอง ๑ กับพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการฝ่ายคฤหัฐ ที่เปนกรรมสัมปาทิกสภา จะได้จัดการตีพิมพ์ พระไตรปิฎกให้สำเร็จ ๑๐๐๐ ฉบับทันพระบรมราชประสงค์ หนังสือพิมพ์พระไตรปิฎกนี้ได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทราบว่าจบหนึ่ง ๔๐ เล่ม จะตีพิมพ์จบก็เปนหนังสือถึง ๔๐๐๐๐ เล่ม พระราชทรัพย์หลวงที่จะใช้ในค่าหนังสือนี้คงไม่ต่ำกว่า ๒๐๐๐ ชั่ง เมื่อจะคิดเทียบกับการที่จานลงใบลานแล้ว ถ้าจะสร้าง ๑๐๐๑ จบ คงเปนเงินหลายหมื่นชั่งทั้งจะเปนหนังสือกองโต จนไม่มีที่เก็บไว้ได้แล ช้านับด้วยหลายสิบปีจึงจะแล้วสำเร็จ ทั้งจะเคลื่อนคลาดไม่ถูกต้องกันได้สักฉบับเดียวด้วย เมื่อได้ตีพิมพ์เย็บเปนเล่มสมุดอย่างนี้ ถ้าตรวจฉบับให้ดีถูกต้องแล้วก็จะเปนการเรียบร้อยเหมือนกันทั้ง ๑๐๐๐ จบ แลการที่จะเก็บรักษาก็ไม่เปลืองที่มาก ถ้าเก็บดีๆ ก็ทนได้ไม่ผิดกับใบลานมากนัก ในเวลาทำการก็ได้เร็วกว่า ราคาก็ต่ำกว่าที่จะจ้างช่างจานทำหลายสิบเท่า แลเปนน่าที่จะชื่นชมยินดีของชนทั้งหลาย ที่นับถือพระพุทธสาศนาอย่างยิ่ง ด้วยว่าตั้งแต่พระพุทธสาศนาได้แพร่หลาย มาถึงเมืองเราจนกาลบัดนี้เหนจะไม่เคยมีพระไตรปิฎก ในหมู่ชาวเราจบมากเท่าครั้งนี้เลย ข้าพเจ้าเชื่อว่าพระไตรปิฎก ๑๐๐๐ จบอย่างนี้คงไม่เคยมีพระเจ้าแผ่นดินที่นับถือพระพุทธสาศนา ประเทศใดได้บริจาคพระราชทรัพย์สร้างขึ้นเท่านี้เลย เพราะเหตุนั้นจึงเปนที่ชื่นชมโสมนัศเปนอันมาก ขอผลอันดียิ่งจงมีในพระเจ้าอยู่หัวของเราแลพระราชอาณาจักรสยามยิ่งขึ้นทุกเมื่อเทอญ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศสังคายนาย

๑ ศุภมัศดุ พระพุทธสาศนากาล เปนอดิตภาค ล่วงแล้ว ๒๔๓๑ พรรษา ปัตยุบันกาล มุสิกะสังวัจฉระมาฆมาศ กาฬปักษ ปาฏิบท โสรวาร ปริจเฉทกาล กำหนด พระบาท สมเด็จ พระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราช ดำริห์ด้วย ทรงพระราช ศรัทธา เลื่อมใส ในพระพุทธสาศนา ว่า เปนนิยานิกธรรม ทรงเหน ว่า พระปริยัติไตรปิฎกเปนมูลราก แห่งพระพุทธสาศนา เพราะว่า ผู้ปฏิบัติเพื่อทางสุคติ และจะทำ กองทุกข์ทั้งปวง ให้ดับสิ้น สูญไป ให้ได้บันลุพระนฤพาน ก็ ย่อมอาไศรยปริยัติธรรม คำสอนซึ่งเปนบรมพุทโธวาท ชี้แสดง ทางธรรมปฏิบัติ เนื่องอยู่ในพระปริยัติธรรมทั้งสิ้น อนึ่ง ทรงทราบในพระราชหฤไทย ว่าแต่ในครั้งพุทธกาล เมื่อสมเด็จ พระพุทธเจ้ายังดำรงค์พระชนอยู่นั้น พระปริยัติธรรมตกแพร่ หลายอยู่ในหมู่สาวกมณฑล พระอริยสงฆ์สาวก จำทรงไว้ ได้ขึ้นปาก ขึ้นใจ แตกฉานชำนาญด้วยกันเปนอันมาก ครั้นเมื่อ พระผู้มีพระภาคย์ เสด็จปรินิพพานแล้ว พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งนับถือพระพุทธสาศนา ทรงพระราชศรัทธา เปนสาสนูปถัม ภก ทนุบำรุงให้กำลังแก่พระสงฆ์พุทธสาวก ได้ทำสังคายนาย ชำระพระไตรปิฎก ปริยัติธรรมสืบอายุพระพุทธสาศนานี้ เปนขัติย ประเพณีสืบ ๆ มา แลเปนการพระราชกุศลอันใหญ่ด้วย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แล การสร้างพระคัมภีร์พระไตรปิฎก ด้วยอักษรขอมจานลงในใบลานเหมือนที่สร้างมาแต่โบราณนั้น ก็เปนของถาวรมั่นคงดีอยู่ แต่ช่างจานกว่าจะจานได้แต่ละคัมภีร์ๆ นั้น ช้านักพระคัมภีร์จึงไม่ค่อยจะมีมากแพร่หลายไปได้ ช่างจานทุกวันนี้ก็หายากมีอยู่น้อยนัก อนึ่งอักษรขอมก็มีผู้รู้อ่านได้น้อยกว่าอักษรไทย แลในการสร้างพระไตรปิฎกนี้ตัวอักษรก็ไม่เปนประมาณ ไม่เปนการสำคัญอไร นักประเทศที่นับถือพระพุทธสาศนา คือลาวมอญพม่าลังกาเปนต้น ก็สร้างพระไตรปิฎกด้วยอักษรตามประเทศ ตามภาษาของตนทุกๆ ประเทศ ในสยามรัฐมณฑลนี้ แต่เดิมได้ลอกคัดพระคัมภีร์อักษรเขมรเปนแบบฉบับมา ชนชาวสยามจึงได้นิยมนับถืออักษรขอมเปนที่เคารพ ว่าอักษรขอมเปนของรองรับเนื้อความพระพุทธสาศนา เมื่อจะกล่าวโดยที่จริงเข้าแล้วตัวอักษรไม่เปนประมาณ อักษรใดๆ ก็ควรใช้ได้ทั้งสิ้น เพราะฉนั้นถ้าได้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรสยาม เปนคัมภีร์ละเล่มหนึ่งบ้างสองเล่มบ้างจะเปนประโยชน์มาก เรียงพิมพ์ขึ้นครั้งหนึ่งจะตีสักหลายๆ ร้อยฉบับก็ได้ ผู้ที่จะเล่าเรียนถึงจะไม่รู้จักอักษรขอม ก็จะดีได้โดยสดวกแลจะหยิบยกไปมาก็ไม่เปนการลำบาก ท่านผู้ที่จะดูสอบสวนก็เปนการง่ายเพราะหนังสือคัมภีร์หนึ่ง ก็รวบรวมอยู่ในเล่มอันเดียวกัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไม่กระจัดกระจายขาดตกยกพร่อง ถึงแม้ว่ากระดาษจะไม่เปนของมั่นคงถาวรเหมือนใบลานก็จริงอยู่ แต่ตีพิมพ์ครั้งหนึ่งมากกว่าใบลานหลายสิบเท่า ก็ถ้าเก็บรักษาไว้ดีๆ แล้วก็ทนนานได้เหมือนกัน เมื่อฉบับใดเปนประโยชน์ที่พระสงฆ์จะเล่าเรียนมาก ก็ตีพิมพ์เพิ่มเติมขึ้นอีกได้มากๆ เร็วกว่าที่จะจานด้วยใบลาน พระคัมภีร์ปริยัติธรรมก็จะแพร่หลายสมบุรณ์ ในสยามรัฐมณฑลสืบไปภายน่า ทรงพระราชดำริห์เหนประโยชน์ฉะนี้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นในครั้งนี้ ให้แล้วสำเร็จทันกำหนดการบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชศิริราชสมบัติ ในกาลเมื่อบรรจบครบ ๒๕ ปี แล้วจะได้มีการมหกรรมฉลองพระไตรปิฎกที่โปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์ขึ้นนั้นแล้วจะได้จำหน่ายไปตามพระอารามต่างๆ เปนประโยชน์แก่พระสงฆ์สามเณร ที่จะได้เล่าเรียนสืบไป แต่ทรงพระราชดำริห์ว่าฉบับหนังสือที่จะตีพิมพ์ครั้งนี้ จะเปนของมั่นคงถาวรแลแพร่หลายไปมาก ถ้าพิมพ์คลาศเคลื่อนไปก็หาเปนการสมควรไม่ จะต้องตรวจแก้ต้นฉบับให้ถูกถ้วนแล้วจึงส่งไปลงพิมพ์ แล้วต้องตรวจตราแก้ไขตัวพิมพ์มิให้ผิดเพี้ยนได้ จึงมีพระบรมราชโองการให้อาราธนาพระราชวงษานุวงษซึ่งทรงผนวช แลพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ถานานุกรมเปรียญ...ที่...สันนิบาตในที่ประชุมนี้ ช่วยการพระ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องสมุดกฎหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พุทธสาศนาเปนภาระรับชำระฉบับซึ่งจะส่งไปลงพิมพ์ แลสอบทานตรวจหนังสือที่ตีพิมพ์ขึ้นใหม่ให้ถูกถ้วน อย่าให้มีวิปลาศคลาดเคลื่อนได้จงทุกๆ พระคัมภีร์ ให้เหมือนหนึ่งพระเถรานุเถระแต่ปางก่อน ประชุมกันทำสังคายนายพระไตรปิฎกทุกๆ ครั้งฉนั้นเพื่อบำรุงพระปริยัติธรรม คำสอนของพระธรรมสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เจริญรุ่งเรืองสืบสาศนายุการให้ถาวรไปสิ้นกาลนาน

พระราชดำรัสแก่พระสงฆ์โดยพระองค์

ขอชี้แจงเพิ่มเติมแต่พระเถรานุเถระแลพระสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งได้ประชุมกันในที่นี้อีกหน่อยหนึ่งว่า การซึ่งมีความประสงค์จะให้ตรวจสอบพระไตรปิฎกลงพิมพ์ไว้ในครั้งนี้นั้น ด้วยเหนว่าแต่ก่อนมาประเทศที่นับถือพระพุทธสาศนา ยังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังตัว พระเจ้าแผ่นดินเปนผู้นับถือพระพุทธสาศนา ได้ทำนุบำรุงอุดหนุนการสาศนาอยู่หลายประเทศด้วยกันคือเมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว เมืองเขมร แลกรุงสยามเมื่อเกิดวิบัติอันตราย พระไตรปิฎกขาดสูญยกพร่องไปในเมืองใด ก็ได้อาไศรยหยิบยืมกันมาลอกคัดคงฉบับบริบูรณ์ถ่ายกันไปกันมาได้ แต่ในกาลทุกวันนี้ประเทศลังกาแลพม่าตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ ผู้ปกครองรักษาบ้าน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เมืองไม่ได้นับถือพระพุทธสาศนาก็ทำนุบำรุง แต่อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมือง หาได้อุดหนุนการพระพุทธสาศนาอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธสาศนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เปนธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าวิปริตผิดเพี้ยนไปตามอัธยาไศรย ส่วนเมืองเขมรนั้นเล่าก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศศ ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุน พระพุทธสาศนาให้เปนการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวอยู่ในพระราชอาณาเขตร เจ้านายแลไพร่บ้านพลเมือง ก็นับถือพระพุทธสาศนาวิปริตแปรปรวนไป ด้วยเชื่อปนผีสางเทวดาจะเอาเปนหลักฐานมั่นคงก็ไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกวิปริตเคลื่อนคลาศไปในเวลานี้ จะหาที่สอบสวนลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธสาศนายังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ในประเทศสยามนี้ ประเทศเดียว จึงเปนเวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้องบริบูรณ์ แล้วสร้างขึ้นไว้ให้มากฉบับแพร่หลาย จะได้เปนหลักฐานเชื้อสายของสาศนธรรมคำสั่งสอน แห่งพระพุทธเจ้าสืบไปภายน่า ก็ธรรมอันใดที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอน ย่อมเปนธรรมอันวิเสศอุดมยิ่งซึ่งจะทำให้สัตวพ้นจากทุกข์ภัยได้โดยจริง เปนธรรมวิเศษเที่ยงแท้ ย่อมจะเปนที่ปรารถนาของผู้ซึ่งมีปัญญาได้ เล่าเรียน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตริตรองแล้วประฏิบัติ ตามที่ได้รับผลมากน้อยตามประสงค์ ก็คงจะยังมีผู้ซึ่งจะอยากเรียนรู้ เพื่อปฏิบัติตามสืบไปภายน่า เป่นแท้ จึงเปนธรรมที่ควรสงวนไว้ให้เปนประโยชน์แก่ชนภายน่า จึงได้คิดจัดการครั้งนี้ เพื่อจะรักษาพระไตรบีฎกไว้มิให้วิปริตผิดผันเปนการยกย่อง บำรุงพระพุทธสาศนาให้ตั้งมั่นถาวรสืบไป เพราะฉนั้นจึงขออาราธนาพระเถรานุเถระแลพระสงฆ์ทั้งปวง ให้ปลงใจเหนแก่พระพุทธสาศนาแลมีความเมตากรุณาแก่ชนทั้งปวงช่วยชำระสอบสวนพระไตรบีฎก ให้ถูกต้องบริบูรณ เป่นเครื่องเกือกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าสืบไปภายน่า อีกประการหนึ่งการซึ่งจะลงพิมพ์พระไตรบีฎกครั้งนี้ ได้มีเจตนามุ่งหมายจะใคร่ให้ได้สำเร็จลงทันกำหนด ซึ่งตั้งใจไว้ว่าถ้าอยู่ในราชสมบัติได้ถึง ๒๕ ปี จะมีการมหกรรมฉลองพระไตรบีฎกนี้ ให้เปนการกุศลในมงคลสมัย ก็การซึ่งจะอยู่ได้มิได้จนถึงกำหนดที่ว่านั้น ก็เอาเปนประมาณแน่ไม่ได้ โดยธรรมดา แต่เหนว่าการซึ่งคิดปรารภตรวจสอบพระไตรบีฎก แลสร้างขึ้นให้แพร่หลายนี้ จะเปนการมีคุณแห่งชนทั้งปวงทั่วไป นับว่าเปนกองการกุศลอันใหญ่ เปนไปในทางที่ชอบธรรม จะเปนเครื่องอุปถัมภ์ให้ได้สำเร็จดังความปรารถนา เปนความมุ่งหมายเพื่อประโยชนในส่วนตน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อยู่อย่างหนึ่งดังนี้ด้วย ขอให้พระเถรานุเถระ แลพระสงฆ์ทั้งปวง จงเหนแก่ตัวหม่อมฉันผู้มีความเลื่อมใสในพระพุทธสาศนาอันยิ่งใหญ่ แลได้ปรฏิบัติบำรุงพระเถรานุเถระ แลพระสงฆ์ทั้งปวงบันดาซึ่งมาประชุมในที่นี้ โดยความเลื่อมใสยอันสุจริต ตั้งใจจัดการทั้งปวง ให้เปนไปตามความประสงค์ที่กำหนด ซึ่งได้ขออาราธนามาแล้วนั้น ด้วยอาไศรยเหตุสองประการนี้ ขอให้พระสงฆ์เถรานุเถระทั้งปวง จงสมักสโมสรพร้อมเพรียงกันแบ่งปันหมวดหมู่ เปนน่าที่ตรวจสอบพระไตรปิฎกให้ทั่วถึงโดยลเอียดแล้ว จะได้ลงพิมพ์ไว้ให้สืบอายุพระพุทธสาศนาถาวรไปภายน่า ด้วยความมุ่งหมายเหนแต่พระพุทธสาศนาแลตัวหม่อมฉัน ดังได้ขออาราธนามานี้ เทอญ

ประกาศ

๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ทรงพระราชดำริห์ว่า ท้องตราที่มีไปยังหัวเมืองดำเนินพระบรมราชโองการนั้น แต่ก่อนมามิแต่เชื่อเสนาบดีสำหรับตำแหน่งข้างต้น แลประทับตราข้างท้ายหาได้ลงชื่อตัวผู้ที่เปนเสนาบดีบังคับการกระทรวงนั้นๆ ไม่แต่นี้ต่อไป ถ้าจะมีท้องตราไปถึงหัวเมือง ให้เสนาบดีเจ้ากระทรวง ลงชื่อในท้ายตราด้วยเพื่อจะได้เปนหลักฐานมั่นคงขึ้น ประกาศมา ณวัน ๑ เดือน ๔

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ขึ้น ๒ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐ เปนวันที่ ๗๙๑๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศให้ใช้วันอย่างใหม่

๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษย์รัตนราชรวิวงษ์ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรม มหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถ บพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยามทั้งฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ แลดินแดนที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียง ลาวกาว มลายู กะเหรี่ยง เปน ต้น มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ด้วยทรงพระราชดำริห์ ถึงวิธีนับวันเดือน ที่ใช้กันอยู่ในสยามรัฐมณฑล แลที่ใช้ในประเทศใหญ่น้อยเปนอันมากในโลกย์นั้น เปนวิธีต่างกันอยู่มาก คือกล่าวโดยย่อ ก็เปนวิธีใช้ตามจันทรคติอย่างหนึ่ง แลสุริยคติอย่างหนึ่ง จึงทรงพระราชดำริห์ว่า วิธีนับวันเดือน ปีอย่างดีที่สุดนั้น ควรจะประกอบด้วยเหตุอันควร ๓ ประการ ประการหนึ่ง (๑) คือให้ถูกต้องใกล้ชิดกันฤดูกาล ประการหนึ่ง (๒) ให้มีประมาณอันเสมอไม่มากไม่น้อยกว่ากันนัก กับประการหนึ่ง (๓) ให้คนทั้งปวงรู้ง่ายทั่วไปดีกว่าอย่างอื่น ดังนี้จึงจะสมควรที่จะใช้ในประชุมชนทั้งปวง แต่วิธีนับเดือนปีที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ นับ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตามจันทรคติแลอาไศรยตามตำราสุริยาตรเปนเค้า เพื่อว่าจันทรคติจะได้เข้าประกอบกับสุริยโคจรได้ แต่สุริยคติกาลตามตำรานี้ ก็มีแต่อาไศรยกับดาวฤกษอย่างเดียว ไม่ได้อาไศรยกับโลกยนี้เปนหลักอย่างสามัญสงกรานต์ ซึ่งอาทิตย์ตรงสุญกลางโลกย์เพราะเหตุว่า สุริยโคจรโดยดาวฤกษรอบหนึ่งตามตำรานี้เปนปีหนึ่งได้ ๓๖๕ วัน ๖ โมง ๑๒ นาที ๓๖ วินาที แต่สุริยโคจรโอนเหนือใต้รอบโลกย์ แต่ตรงสุญกลางโลกย์นี้นี่นับว่าเปนสามัญสงกรานต์ขาเข้านั้น มีมัชยมประมาณเปนปีหนึ่ง ๓๖๕ วัน ๕ โมง ๔๘ นาที ๔๙ วินาที เหตุฉนี้ประมาณ ๖๐ ปี คติทั้งสองนี้จะผิดกันถึงวันหนึ่ง สามัญสงกรานต์จึงได้เลื่อนไปวันหนึ่งฤๅองศาหนึ่งทุก ๖๐ ปี ฤดูกาลก็เลื่อนไปตามกัน เมื่อคำนวนดูก็เหนว่าแรกตั้งจุลศักราชนั้น เปนวันสามัญสงกรานต์ขาเข้า แลสุริยปรากฏเวลาบ่าย ๓ โมง ครั้นกาลล่วงมาถึงเวลานี้ จุลศักราช ๑๒๕๐ ปี คิดเปนวันสงกรานต์ เคลื่อนช้ามาภายหลังสามัญสงกรานต์ขาเข้าถึง ๒๑ วัน ฤดูกาลก็เคลื่อนมาตามกันด้วยเหตุว่าฤดูนี้ย่อมเปนตามอาทิตยกับโลกย์นี้ ตั้งอยู่อย่างใดก็เปนอย่างนั้น ไม่อาไศรยแก่ดาวฤกษ เพราะฉนั้นสุริยคติกาลตามสุริยาตรนี้ ก็ไม่สมกับเหตุอันควรประการที่ ๑ ซึ่งกล่าวมาแล้ว หนึ่งวิธีนับปีที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ ย่อมเกินประมาณเปน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สามอย่างไม่เสมอกัน คือปีปรกติ ๑๒ เดือนเปน ๓๕๔ วันปีมีอธิกวาร ๓๕๕ วันกับปีอธิกมาศ ๑๓ เดือนเปน ๓๘๐ วันถ้าจะแปลกกันแต่อย่างเช่นนี้ ปรกติกับปีอธิกวารเท่านั้น ก็จะไม่ผิดประหลาดมากนัก แต่วิธีอย่างนี้มีปีอธิกมาศยาวกว่าปีปรกติ แลปีอธิกวารถึงเดือนหนึ่ง เพราะฉนั้นวิธีนับปีอย่างนี้ไม่สมกับเหตุอันควร โดยประการที่ ๒ ดังกล่าวแล้วนั้น อีกประการหนึ่ง วิธีนับปีเดือนที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ ถ้าพ้นจากกาลประจุบันไปแล้ว จะเปนกาลอดีตก็ดี อนาคตก็ดี เปนการยากที่คนสามัญจะรู้ได้ ว่าปีใดเปนอธิกมาศ อธิกวาร ฤๅปรกติถึงแม้ว่าผู้ที่รู้วิชาเลขดีแล้ว ก็ยังต้องคิดคำนวนค้นหาตำราสอบสวนอยู่ช้านาน จึงจะได้รู้ด้วยต้องทำพิสุทธิมาศ คือคำสัมผุธอาทิตย์ แลจันทรในวันเข้าพรรษา แลวันปวารณาให้เข้าตัวอย่างฤกษ โดยผ่อนวันในปีจะให้เปนอธิกมาศ อธิกวาร ฤๅปรกตินั้น เข้าหาให้ต้องฤกษเข้าพรรษา อยู่ในฤกษ ๒๐ ฤกษ ๒๑ ฤกษ ๒๒ คือบุรพาสาธ อุตราสาธ สาวะนะ ๓ ฤกษกับฤกษปวารณา อยู่ในฤกษ ๒๖ ฤกษ ๒๗ ฤกษ ๑ คืออุตภัทรเรวดีอัศนี ๓ ฤกษ แล้วอย่าให้สงกรานต์ก่อนขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๔ ด้วยทางคำนวนอย่างนี้เปนของคิดขึ้นภายหลังไม่ได้เปนตำราตั้งมาแต่เดิมแรกตั้งจุลศักราช เหมือนตำราสุริยาตร เพราะฉนั้นได้ถือฤกษเปนเหตุ บางปีก็

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย ...
https://museum.coj.go.th/

ตรงกันบางปีก็ไม่ตรงกัน แลทางคำนวนอย่างนี้จะกำหนดลงว่า ปีปรกติก็ดี ปีมีอธิกมาศอธิกวารปีหนึ่งก็ไม่ได้ คนมีความรู้เสมอกันก็อาจจะทำให้ต่างกันได้ มีตัวอย่างเหมือนเช่นปีรกาเอกศก จุลศักราช ๑๒๗๑ ต่อไปข้างน่าอีก ปีนี้โหรพวกหนึ่งมีสมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ ที่สิ้นพระชนม์ แลพระโหราธิบดีเปนประธาน ก็คำนวนออกว่าเปนปีอธิกมาศ โหรอีกพวกหนึ่งมีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แลขุนโชติพรหมา (เสม) ที่ถึงแก่กรรมนั้นเปนต้นก็คำนวนออกว่าเปนอธิวารติดกัน ๒ ปี เหมือนเช่นปีชวดจัตวาศก จุลศักราช ๑๐๙๔ ที่มีปรากฏล่วงมาในปูม เปนการเถียงกันอยู่ดังนี้ ถ้าจะว่าตามตำรารอบ ๑๙ ปีมีอธิกมาศ ๗ ปี เปนกำหนดว่าในปีที่ ๓ ที่ ๖ ที่ ๙ ที่ ๑๑ ที่ ๑๔ ที่ ๑๗ กับที่ ๑๙ เปนอธิกมาศ ก็เหนมีพยานตามที่มีอยู่ว่าได้ใช้กันมาในสองร้อยปี ที่ล่วงมาแล้วเท่านั้น การข้างต้นที่ล่วงมาก่อนนี้ ก็ไม่มีหลักถานว่าใช้ตามตำรานี้ กลับมีหลักถานเช่นที่อ้างว่าจะใช้อย่างอื่น คือในตำราสุริยาตรนั้นเองมีเกณฑ์เลยบอกไว้ในอัตตาเถลิงศกแต่ทางคำนวนนี้ มีปีที่ใช้เปน ๔ อย่างขึ้น คือปีปรกติ ๓๕๔ วัน ปีอธิกวาร ๓๕๕ วัน ปีอธิกมาศ ๓๘๔ วัน กับปีอธิกมาศอธิกวาร ๓๘๔ วัน เปนทางจันทร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหองดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คติที่ใช้เปนสามัญฝ่ายปีสุริยคติก็มีเปนสองอย่าง คือปีปรกติสุริทิน ๓๖๕ วัน อย่างหนึ่งกับปีอธิกะสุรทิน ๓๖๖ วันอย่างหนึ่ง ในทางคำนวนนี้ ปีใดกัมมัจพลในอัคตาเถลิงศกปีนั้นต่ำกว่า ๒๐๗ แล้วปีนั้นเปนปีอธิกะสุรทิน ถ้ากำมัจพลสูงกว่า ๒๐๗ แล้วปีนั้น เปนปีปรกติสุรทิน ถ้าปีใดเปนปีปรกติสุรทินอวมารต่ำกว่า ๑๓๗ ฤๅปีใดเปนปีอธิกสุรทินอวมารต่ำกว่า ๑๒๖ สองอย่างนี้ปีนั้นเปนอธิกวาร ถ้าสูงกว่าไม่มีอธิกวาร ถ้าปีใดเปนดิถีในอัคตาเถลิงศกบอกเกณฑ์เลข ซึ่งว่าต่อนี้แล้วไป ถึง ๓๐ ฤๅเกินไปปีใดปีนั้นเปนอธิกมาศ ถ้าไม่ถึงไม่เปนปีอธิกมาศ เกณฑ์เลขนั้น คือปีปรกติสุรทินกับเปนอธิกวารบวก ๑๐ ปีอธิกสุรทินกับอธิกวารก็ดี ฤๅปีปรกติสุรทิน กับปรกติวารก็ดีบวก ๑๑ และปีอธิกสุรทินกับปรกติวารบวก ๑๒ ทางคำนวนนี้รู้จักทำอัคตาเถลิงศกได้แล้วดูเลข ๓ แห่ง คือกัมมัจพล ๑ อวมาร ๑ กับดิถี ๑ แล้วก็รู้ได้ทันที ไม่ต้องคำนวนยืดยาวว่าปีใดเปนอธิกมาศ อธิกวาร ฤๅปรกติ และเหนได้ว่าถูกจริงเพราะดิถีกับวารในอัคตาเถลิงศก กับวันที่ใช้เปนสามัญนั้น ไม่ยิ่งไม่หย่อนเคลื่อนคลาศกันอย่างเช่นกล่าวมาในวิธีอื่นนั้น แต่ทางคำนวนนี้ไม่มีใครสอนกัน เพราะเปนทางคิดสอบสวนได้ออกจากตำราสุริยาตรเอง มีพยานที่คิดเลขลงกันได้ตลอด แต่เปนของ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไม่ได้ใช้ในทุกวันนี้ ฝ่ายกำหนดอธิวารที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ ก็เปนตามทางคำนวนที่สุทธิมาศเท่านั้น โหรมีตำราสำหรับที่จะรู้ให้รู้อธิกวารเปนเกณฑ์เลขหลายอย่างต่าง ๆ กันมาก แต่สอบสวนเข้าก็ไม่ได้จริง โดยที่สุดวิธีนับวันเดือนที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ ถ้าพ้นจากปูมที่มีอยู่อย่างสูงเพียง ๒๐๐ ปีเศศแล้ว ก็รู้แน่ไม่ได้ว่าปีใดเปนอธิกมาศ ฤๅอธิกวาร แลเพราะโหรต่างคนต่างจะทำให้ถูกได้ตามใจ วิธีนับวันเดือนที่ใช้ในทวีปประเทศเกี่ยวกันอย่างเช่นเมืองพม่าก็เคลื่อนกันอยู่วันหนึ่ง เพราะว่าไม่ได้ใส่อธิกวารในปีใดปีหนึ่ง แลเมืองลาวเฉียงก็เคลื่อนกันอยู่ ๒ เดือน เพราะว่าไม่ได้ใส่อธิกมาศสักสองปี การที่เปนเหตุให้มีวิธียุ่งยากอย่างนี้ ก็เพราะอยากจะคิดใช้ตามจันทรคติ แลสุริยคติ ด้วยจันทรคตินั้น มีมัชยมประมาณเดือนรอบโลกย์ตรงกับอาทิตย์รอบหนึ่ง ๒๙ วัน ๑๒ โมง ๔๔ นาที ๓ วินาที ๑๒ รอบจันทรโคจรเปน ๓๕๔ วัน ๘ โมง ๔๘ นาที ๓๖ วินาที ตัดเศศโมงทิ้งสำหรับนับต่อไปข้างน่า ปีปรกติ จึงนับว่าปี ๓๕๔ วันเท่านั้น ๑๓ รอบจันทรโคจรเปน ๓๘๓ วัน ๒๑ โมง ๓๒ นาที ๓๙ นาที แต่เศศโมงเกือบเต็มอันได้แล้ว แลเอาเศศโมงปีปรกติ ซึ่งทิ้งไว้นั้นมาผสมเข้าให้เต็มวันเปนปีอธิกมาศ ๓๘๔ วัน ส่วนเศศโมงที่ยังเหลืออยู่อีกนั้นหลายปีเต็มวันเข้าเมื่อใด ก็เปนอธิกวาร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

เดิมวันขึ้นเมื่อนั้นไนยหนึ่งซึ่งนับรอบ ๑๙ ปีว่าคะติอาทิตยและจันทะ ตรงกันโดยเปน ๑๙ รอบอาทิตย์ ๒๓๕ รอบจันทรนั้น เมื่อคิดดูตามตำรา สุริยาตรแล ตำราอื่นก็เหนว่าไม่ตรงกันแท้ว่าแต่เพียงตามตำราสุริยาตร ๑๙ ปีนี้ สุริยคติคิดได้ ๖๙๓๙ วัน ๒๑ โมง ๕๙ นาที ๒๔ วินาที จันทรคติได้ ๖๙๓๙ วัน ๑๖ โมง ๓๑ นาที ๔๕ วินาที ผิดเศศโมงกันอยู่ดังนี้ วิธีนับปีอย่างนี้รู้ที่ใช้กันอยู่ได้ก็เพียงแต่ชั่วปีหนึ่งซึ่งออกหมายประกาศไปเท่านั้น ครั้นล่วงปีไปแล้วก็ดี ฤาปีข้างน่าต่อไปก็ดี ถ้าไม่มีปูมไม่มีจดหมายเหตุเปนที่สังเกตไว้แล้ว ก็ไม่มีผู้ใดจะบอกได้ว่าเปนกี่วันมาแล้ว เพราะเปนการยากยุ่งเหลือที่ผู้ใดจะทรงจะจำไว้ได้ แลเปนของที่รู้ได้เฉภาะน้อยตัวคนไม่เปนสาธารณทั่วไป เพราะเหตุฉนั้นวิธีนับปีนี้ก็ไม่สมกับเหตุอันควร โดยประการที่ ๓ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงได้ทรงพระราชดำริห ถึงวิธีนับปีตามสุริยคติกาล ซึ่งเดินอยู่รอบโลกย์นี้มีกำหนดมัธยมประมาณรอบหนึ่ง ๓๖๕ วัน โมง ๔๘ นาที ๔๙ วินาทีนั้น มีทางนับอันหนึ่งซึ่งใช้กันว่า ปรกติสุริทิน ๓๖๕ วัน แลปีอธิกสุทิน ๓๖๖ วันปีปรกติ ๓ ปี มีปีอธิกะมาศ ๑ ปี อย่างนี้ไปจนครบร้อยปีที่ ๑ ก็ดี ร้อยปีที่ ๒ ก็ดี ร้อยปีที่ ๓ ก็ดีที่ควรมีอธิสุร์ทินนั้น ก็ให้กลับปีนั้นเปนปีปรกติต่อเมื่อถึงร้อยปีที่ ๔ จึงได้คงเปน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อธิกสุรทิน ทางนับอย่างนี้คิดเฉลี่ยเปนปีหนึ่งได้ ๓๖๕ วัน ๕ โมง ๔๙ นาที ๑๒ วินาที มากกว่ามัชฌิมประมาณอยู่ปีละ ๒๓๐ วินาที อย่างน้อยที่สุดที่จะคิดให้เปนไปได้ต่อล่วงไปเกือบ ๔๐๐๐ ปี จึงจะเคลื่อนถึงวันหนึ่ง วิธีทางนับอันนี้สมกับเหตุอันควรประการที่ ๑ ซึ่งกล่าวมาแล้วนั้น โดยใกล้ชิดกับฤดูกาลอย่างที่สุด แลสมกับเหตุอันควรประการที่ ๒ โดยปีหนึ่ง มีประมาณไม่มากไม่น้อยกว่ากันนั้น มีแต่ปีปรกติ ๓๖๕ วัน กับปีอธิกสุรทิน ๓๖๖ วัน เปนกาลกำหนดสมควรที่จะเทียบเคียงความเจริญ ฤๅเสื่อมถอยในสรรพสิ่งทั้งปวงซึ่งมีซึ่งเปนในปีหนึ่งได้ นอนแลสมกับเหตุอันควรประการที่ ๓ โดยเปนทางที่จะเรียนรู้ แลจำไว้แลรู้ทั่วไปในประชุมชนในโลกยนี้ได้มาก แลเพราะมีพระบรมราชประสงค์ ทรงพระกรุณาแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวงทั่วไปจะให้มีวิชาเจริญเร็ว ให้ละสิ่งซึ่งไม่เปนประโยชน์มาประกอบสิ่งซึ่งเปนประโยชน์จริง อยู่เสมอดังนี้ การอันใดที่ควรจะแก้ไขให้ดีขึ้น จึ่งได้ตั้งพระราชหฤไทยทรงกระทำนำให้เปนอย่างแก่คนทั้งปวง จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเปนพระราชบัญญัติไว้สืบไปว่า

ข้อ ๑ ให้ตั้งวิธีนับปีเดือนตามสุริยคติกาลดังว่าต่อไปนี้ เปนปีปรกติ ๓๖๕ วัน ปีอธิกสุรทิน ๓๖๖ วัน ให้ใช้ศักราชตาม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ปีตั้งแต่ตั้งกรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยาบรมราชธานีนั้น เรียกว่ารัตนโกสินทรศก ใช้เลขปีในรัชกาลทับหลังศกด้วย แต่เลขทับศกที่ประกาศไว้ในหมายประกาศสงกรานต์ ให้เปลี่ยนต่อเมื่อเปลี่ยนจุลศักราชนั้นให้ยกเสีย ให้เปลี่ยนเลขทับศกตามกาลที่เปลี่ยนรัตนโกสินทรศก

ข้อ ๒ ปีหนึ่ง ๑๒ เดือน มีชื่อตามราษีที่เดือนนั้นเกี่ยวข้องอยู่มีลำดับดังนี้

เดือนที่	๑	ชื่อ	เมษายน	มี	๓๐	วัน
เดือนที่	๒	ชื่อ	พฤษภาคม	มี	๓๑	วัน
เดือนที่	๓	ชื่อ	มิถุนายน	มี	๓๐	วัน
เดือนที่	๔	ชื่อ	กรกฎาคม	มี	๓๑	วัน
เดือนที่	๕	ชื่อ	สิงหาคม	มี	๓๑	วัน
เดือนที่	๖	ชื่อ	กันยายน	มี	๓๐	วัน
เดือนที่	๗	ชื่อ	ตุลาคม	มี	๓๑	วัน
เดือนที่	๘	ชื่อ	พฤศจิกายน	มี	๓๐	วัน
เดือนที่	๙	ชื่อ	ธันวาคม	มี	๓๑	วัน
เดือนที่	๑๐	ชื่อ	มกราคม	มี	๓๑	วัน
				มี	๒๘	วัน

ในปีปรกติสุรทิน

เดือนที่ ๑๑ ชื่อ กุมภาพันธ์

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มี ๒๙ วัน

ในปีอธิกะสุรทิน

เดือนที่ ๑๒ ชื่อ มินาคม มี ๓๑ วัน

ในเดือนหนึ่งนั้น ให้เรียกว่าวันที่ ๑ ๑ ๒ แลา๓๐า ๓๑า

ข้อ ๓ ให้นับใช้วิธีนี้ในราชการแลการสารบาญชีทั้งปวงตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู ยังเปนสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐ นั้น เปนวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ต่อไป แต่วิธีวันเดือนปีตามจันทรคติซึ่งเคยใช้มา ในการกำหนดพระราชพิธีประจำเดือนต่าง ๆ ก็ดี แลใช้สังเกตเปนวันกำหนดหยุดทำการก็ดีให้คงใช้ตามเดิมนั้น

ข้อ ๔ ถ้าจะใคร่รู้ว่าปีใดเปนอธิกสุรทิน ให้ตั้งรัตนโกสินทรศกลงเอา ๑๘๒ บวกเอา ๔ หาร ขาดปีใดปีนั้นเปนปีอธิกสุรทิน เว้นไว้แต่บวกแล้วเลขครบ ๑๐๐ ก็ดี ๒๐๐ ก็ดี ๓๐๐ ก็ดี อย่าให้เปนอธิกสุรทินในปีนั้น ต่อเมื่อครบ ๔๐๐ จึ่งคงเปนไปตามที่ว่ามาทุก ๔๐๐ ปีเสมอไป

ข้อ ๕ เงินภาษีอากรทั้งปวงนั้นให้ส่งตามเดือนตามปีที่ว่ามานี้ เงินเดือนเงินปีในราชการทั้งปวง ก็ให้จ่ายตามเดือนตามเดือนตามปีนี้เหมือนกัน ประกาศมาแต่วัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชบัญญัติลักษณพิจารณาความแพ่งความอาญา สำหรับศาลคดีต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

จุลศักราช ๑๒๕๐

ความที่ฟ้องหากันเปนเงินแต่สองชั่งลงมา

ข้อ ๑ ถ้าความซึ่งผู้หนึ่งผู้ใด ฟ้องเปนความหากันด้วยเงินแลทรัพย์สิ่งใด ๆ เปนราคาเงินแต่ ๒ ชั่งลงมา ก็ให้หมายเรียกตัวจำเลย (ตามแบบที่ ๑) แลให้ตระลาการตัดสินความนั้นโดยทันที

ข้อ ๒ หมายที่เรียกตัวผู้นั้น ก็ให้หมายไปโดยไม่มีเรื่องราวร้อง ขอแต่โจทย์ต้องลงลายมือไว้ว่า ซึ่งได้ออกหมายนั้นก็เพราะโจทยขอให้มี แลให้คัดหลังหมายนั้นไปถึงจำเลย ซึ่งผู้เดียวฤๅหลายคนซึ่งมีชื่อในฟ้องนั้น แลในหมายนั้นให้แจ้งความโดยสังเขปแต่ให้แจ้งชัดว่าฟ้องหา เปนอย่างไรเงินเท่าไร แลต้นหนังสือหมายนั้นต้องให้จำเลยซึ่งเปนผู้เดียวฤๅหลายคนคู่ ฤๅคัดสำเนาหมายนั้นมอบให้ไว้กับจำเลย ความในข้อบังคับนี้ที่ว่าด้วยความฟ้องหากันแต่ ๒ ชั่งขึ้นไป ก็ให้ใช้ในความที่ฟ้องหากัน เปนเงินแต่ ๒ ชั่งลงมาได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เหมือนกัน ความ ที่ สมควร กับเหตุ การ

ความฟ้อง หา กันเปนเงินแต ๒ ชั่ง ขึ้นไป

ข้อ ๓ ถ้าความ ผู้ หนึ่ง ผู้ใดฟ้อง หาเพื่อ จะ ให้ ศาล ชำระ นั้น เปนความ ฟ้อง หา กัน ด้วยเงิน ฤๅ ทรัพย สิ่ง ของ อื่น ๆ เปน ราคา เงินแต่สอง ชั่ง ขึ้นไป ฤๅเปนความที่เกี่ยว ข้อง กัน อย่าง ไร เปน เงิน แต่ สอง ชั่ง ขึ้นไป ฤๅ เปนความฟ้อง หา กัน เปน ค่า ทำขวัญ เปน เงินแต่ สอง ชั่ง ขึ้น ไป ก็ให้ ยื่นเรื่อง ราว แล ทำ หมาย บัง คับให้เรียก ตัว (ตาม แบบ ที่ ๒)

ข้อ ๔ ผู้ ที่ เปน จำเลย คน หนึ่ง ฤๅ หลาย คน นั้น ต้อง ทำ คำ ให้ การ แก้คดี ใน กำหนด ๘ วัน ตั้งแต่ ได้รับ หมาย นั้น ((ตาม แบบ ที่ ๓) นอก จาก สำเนาเรื่อง ราว ที่ คัด ไว้สำหรับ ใช้กับศาล นั้น ผู้ที่ เปน โจทย ต้อง ส่ง สำเนา เรื่อง ต่าง หาก สำหรับ จำเลย ที่ มีชื่อ ในฟ้อง คน ละฉบับ ฝ่าย จำ เลย ต้องยื่นสำเนาคำ ให้การ สำหรับ โจทย คนละ ฉบับเหมือน กัน เมื่อ จำเลย ได้ยื่น คำ ให้ การ แล้ว ศาล ต้อง กำหนด วัน ที่จะฟ้อง ความเปน ชั้นแรก แล กำหนด นั้น ต้อง บอก ล่วง น่า ให้ทราบ ทั้ง ฝ่าย โจทย ฝ่าย จำเลย ก่อน วันที่ จะ ชำระ ความ นั้น แต่ ๕ วัน ขึ้น ไป

ข้อ ๕ เมื่อ โจทย ยื่นเรื่อง ราว คำฟ้อง ต้องเสีย ค่า ธรรมเนียม ดัง นี้ ค่า รับเรื่อง ราว สาม รูเปีย ค่าหมาย เรียก จำเลย คนละ หนึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รูเปีย ถ้าโจทยนำพยานมาณศาลเองไม่ต้องหมายเรียกตัว ก็ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหมาย ต้องคิดค่าธรรมเนียมตามเงินในเนื้อหาร้อยละ ๒ ครึ่ง เงินค่าธรรมเนียมนั้นต้องส่งไว้ณศาลก่อนเวลาที่จะได้ออกหมาย ค่าเรียกหมายตัวพยานคนละหนึ่งรูเปีย ค่าหมายกำหนดวันชำระความคนละ ๑ รูเปีย

ข้อ ๖ ถ้าในคำฟ้องนั้นหาทั้งสามีทั้งภรรยา เมื่อได้ยื่นหมายนั้นกับสามีฤๅภรรยาฝ่ายเดียวก็ได้ ให้ถือว่าเหมือนยื่นหมายนั้นให้จำเลยทั้งสองคน

ข้อ ๗ ถ้าในคำฟ้องนั้น ฟ้องกล่าวโทษจำเลยแต่สองคนขึ้นไป และคนมิใช่สามีภรรยากัน และมิได้ฟ้องชื่อผู้เข้าหุ้นส่วน ต้องมีหมายถึงผู้ต้องฟ้อง

ข้อ ๘ ถ้าในคำฟ้องนั้นฟ้องแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่เปนผู้เข้าหุ้นส่วนกัน ก็ให้ฟ้องชื่อห้างผู้ที่เข้าหุ้นส่วนนั้น แลเรื่องราวแลหมายกำหนดวันหมายเรียกตัวนั้น ให้ไปยื่นในที่ทำการห้างนั้น แลยื่นให้กับผู้หนึ่งผู้ใดที่ในเวลานั้น เปนผู้บังคับฤๅจัดการในห้างนั้น แลเมื่อได้ยื่นดังนั้นแล้วก็ถือว่าเปนอันใช้ได้

ข้อ ๙ เมื่อเข้าใจว่าผู้ที่ต้องฟ้องนั้น เข้าหุ้นส่วนกันแต่ไม่มีชื่อห้างฤๅอยู่ต่างหากกัน ต้องส่งหมายเรียกหมายกำหนดวันชำระ แลส่งเรื่องราวไปถึงจำเลยเรียงตัว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๑๐ จำเลยนั้นจะว่าความเองฤๅจะแต่งทนายไปว่าความแทนก็ได้ แต่ถ้าแม้นว่าศาลเหนสมควรกับผลประโยชน์แก่ความยุติธรรม ฤๅมีเหตุอื่นอันสมควรแล้ว ก็บังคับให้ผู้เปนจำเลยมาว่าความณศาลเองก็ได้

ความที่ฟ้องหากันเปนเงินแต่ ๒ ชั่งลงมา

ข้อ ๑๑ เมื่อถึงวันกำหนดที่จะพิจารณาความน่าศาลเปนชั้นต้นนั้น โจทย จำเลย ต้องมาพร้อมกันณศาล แต่ไม่ต้องนำพยานมา แลให้ตระลาการสอบถามโจทย์จำเลย แลพิจารณาว่าข้อความที่โจทย์แลจำเลยหาต่อสู้กันนั้นเปนเนื้อความอย่างไร แล้วให้เรียกความเปนข้อฟ้องหา เมื่อเรียงความเปนข้อฟ้องหาตกลงกันแล้ว ถ้าโจทย์แลจำเลยรับถูกต้องกัน ศาลก็มีอำนาจตัดสินให้โจทยจำเลยแพ้ได้โดยทันทีตามรูปความ

ข้อ ๑๒ ศาลต้องมีบาญชีความที่มาร้องณศาลตามลำดับเวลาที่มาร้อง

ข้อ ๑๓ เมื่อได้พิจารณา เปนความน่าศาลชั้นต้นแล้วและเรียบเรียงความเปนข้อหาแล้ว ถ้าโจทย์จำเลยไม่รับถูกต้องกัน ก็ให้ศาลยกความเรื่องนั้นไปจดไว้ในบาญชีความซึ่งจะพิจารณาต่อไป แลกำหนดวันที่จะชำระความนั้น แลให้พร้อมด้วยพยาน

ข้อ ๑๔ ถ้าโจทย์มิได้ไปว่าความ ชั้นต้นตามเวลากำหนด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แล จำเลยไปว่าความ แลโจทย์มิได้แก้ตัวภอสมควรที่ศาลจะรับได้ ก็ให้เลิกถอนความนั้นเสียจากบาญชีความที่จะชำระ แลความนั้นถ้าโจทย์จะให้ชำระต่อไป โจทย์ต้องเสียค่าป่วยการที่เสียเวลาไปให้จำเลยตามสมควร ตามที่ได้กำหนดไว้ แลความเรื่องนั้นก็ให้จดลงในท้ายบาญชีความ แลชำระภายหลังความอื่นๆ ที่สั่งบาญชีไว้แล้วนั้น จะ

ข้อ ๑๕ ถ้าโจทย์ไปว่าความตามเวลากำหนด แต่จำเลยไม่ได้ไปเองแลมิได้แต่งทนายไปแทน แลมิได้แก้ตัวในข้อที่ขาดศาลนั้นภอที่ศาลจะเหนสมควร แลถ้าศาลเข้าใจแน่ว่าหมายเรียกตัว แลหมายกำหนดชำระความ ได้ส่งไปถึงตัวจำเลยแล้ว ก็ให้ศาลยอมให้โจทย์ว่าความไปฝ่ายเดียว แลให้สืบพยานก็ได้ด้วย

ข้อ ๑๖ ถ้าฝ่ายโจทย์แลฝ่ายจำเลยมิได้ไปศาลเองก็ดี แลมิได้แต่งทนายไปณะศาลตามเวลากำหนด ก็ให้ศาลเลิกถอนความนั้นออกจากบาญชีความ ถ้าจะขึ้นอีกก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลก่อนจึงจะว่าต่อไปได้

ข้อ ๑๗ เมื่อความเรื่องใด ที่ได้ชำระชั้นต้นแล้ว แลได้จดลงไว้ในบาญชีความที่จะชำระต่อไป แลต้องมีหมายไปถึงตัวโจทย์แลจำเลยก่อน วันที่กำหนดจะชำระความ ๕ วัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

(ต้นแบบที่ ๔)

ข้อ ๑๘ หมายกำหนดว่าความอย่างเช่นนี้ต้องมีกำหนดให้โจทย์แลจำเลยนำผู้ที่เปนพยาน แลสิ่งที่จะเปนพยานของตนมาณะศาลในเวลากำหนดนั้น ถ้ามิได้นำมาบางทีก็ต้องเปนเหตที่จะไม่รับคำพยานแลสิ่งที่เปนพยานนั้น ฤๅไม่นั้นจะต้องเสียค่าป่วยการให้คู่ความ แลจะต้องทำตามที่ศาลจะได้บังคับไปอย่างอื่นด้วย แลในหมายนั้นต้องแจ้งไปว่า ถ้าโจทย์มิได้ไปว่าความเอง ฤๅไม่แต่งทนายให้ไปว่าความๆ นั้นจะต้องยกเลิกเสีย แลถ้าแม้นว่าจำเลยมิได้ไปว่าความเอง ฤๅไม่ได้แต่งทนายไปว่าความ ศาลก็จะชำระความไป แลฟังคำพยานของโจทย์ แลตัดสินให้จำเลยเปนแพ้โดยที่ไม่ได้มาศาล

ข้อ ๑๙ ถ้าผู้ปราถนาจะบังคับให้พยานมาณะศาล ก็ควรจะรีบขอให้ศาลมีหมายไปเรียกตัวผู้นั้นมาศาล

ข้อ ๒๐ เมื่อผู้ใดขอให้เรียกตัวพยานมาดังนี้ ก็ต้องขอล่วงน่าภอสมควรที่จะได้หมายไปถึงพยานก่อนวันกำหนดแต่ ๒ วันขึ้นไป

ข้อ ๒๑ ในเวลาที่ชำระความชั้นสุดท้ายนั้น ก็ให้ศาลพิจารณาเฉภาะในข้อความ ซึ่งเรียบเรียงไว้เมื่อครั้งชำระความหนแรกเท่านั้น แลเมื่อพิจารณาคำพยานซึ่งฝ่ายโจทย์มาอ้างฤๅที่จำเลย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาโต้เถียงนั้นแล้ว ก็ให้ศาลตัดสินความนั้น ฯะ

ข้อ ๒๒ ถ้าจำเลยมิไปณะศาลเอง แลมิได้แต่งทนายไปณะศาล ในเวลาที่กำหนดชำระความนั้น ก็ให้ศาลชำระความนั้นไปในเวลาที่จำเลยไม่อยู่ แลฟังคำพยานฝ่ายโจทย์ แลตัดสินให้จำเลยเปนแพ้ก็ได้ ฯะ

ข้อ ๒๓ ถ้าฝ่ายจำเลยมาศาลตามเวลากำหนด แลโจทย์มิได้มา ฤๅมิได้มาทั้งโจทย์ทั้งจำเลย ความนั้นก็ต้องเลิกไป ถ้าจะว่ากันต่อไปก็ต้องฟ้องขึ้นใหม่ แลเสียค่าธรรมเนียม แลในความที่จำเลยมาศาล แตโจทย์มิได้มานั้นต้องเสียค่าป่วยการให้กับจำเลยด้วย ฯะ

ข้อ ๒๔ ถ้าศาลเหนตามคำพยานที่ได้ยาบาลตัวนั้นว่า ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหาตัวพยานที่ต้องการ มาณะศาลไม่ทันเวลากำหนด แลว่าคำให้การของพยานนั้น เปนที่สำคัญของลูกความนั้น ก็ให้ศาลฟังคำพยานที่มีอยู่นั้นก่อน แลเลิกศาลเลื่อนเวลาไปจะได้ฟังคำพยานอื่น ที่มาศาลไม่ได้นั้นในเวลาอื่นต่อไป ฯะ

ข้อ ๒๕ ถ้าลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แก้ตัวว่ามิได้มาณะศาลตามเวลากำหนดเพราะป่วย ถ้าลูกความอีกฝ่ายหนึ่งขอให้ตระลาการไปตรวจ ตระลาการก็แต่งทนายศาล ไปตรวจลูกความที่บอกป่วยนั้น แล้วมาแจ้งความต่อศาล แลลูกความที่ขอให้ไปตรวจนั้นจะไปด้วยทนายศาลก็ได้ แลถ้าแม้นว่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หยากจะจ้างหมอไปตรวจเองด้วยก็ได้ ถ้าหมอยาบาลตัวแล้ว ให้การณะศาล ว่าลูกความที่บอกป่วยควรที่จะมาศาลได้ ก็ให้ถือว่าแกล้งไม่มาศาล แลไม่มีเหตุขัดข้องมิให้มาศาล ฯะ

ข้อ ๒๖ เมื่อมีราชการ ฤๅที่ควรเปนไปได้ศาลจะนั่งชำระความในวันกำหนดเสมอเปนธรรมดา แต่ถ้าศาลจะกำหนดวันอื่นตามที่เหนสมควร เพื่อจะชำระความก็ได้ ฯะ

ข้อ ๒๗ เวลาที่ศาลนั่งชำระความ ก็ให้ศาลอ่านคำตัดสินความที่สืบพยานตลอดแล้วนั้นก่อน แล้วให้เรียกความอื่นมาว่าตามลำดับในบาญชีความ ฯะ

ข้อ ๒๘ ถ้าเวลาว่าความในศาลนั้น ไม่ฤๅพิจารณาคะดีความที่กำหนดให้ชำระในวันนั้น ศาลก็มีอำนาจที่จะเลื่อนกำหนดไปชำระเวลาอื่น แลศาลเองต่อไปนั้นยึดไว้ณะศาลโดยทันที ให้เขียนหนังสือกำหนดเวลานัดว่าความ ฯะ

ว่าด้วยพยาน

ข้อ ๒๙ ถ้าลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะนำพยานมาเองก็ไม่ได้ ต้องให้ศาลมีหมายเรียกตัว แต่ถ้าแม้นว่าลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ขอให้ศาลเรียกผู้หนึ่งผู้ใดมาเปนพยาน ศาลก็ต้องมีหมายประทับตราศาล ไปเรียกตัวพยาน เหมือน (แบบที่ ๔) ฯะ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๓๐ ในหมายเรียกตัวพยานนั้นให้แจ้งความว่าความที่ฟ้องเปนเนื้อหาอย่างไร แลกำหนดวันเวลาที่จะต้องการให้พยานมาให้การ ฯะ

ข้อ ๓๑ พยานผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งได้รับหมายแล้ว แลไม่ได้ไปณศาลตามกำหนด แลมิได้มีข้อแก้ตัวที่ศาลเหนสมควรรับไว้ ก็ให้ถือว่าพยานผู้นั้นดูถูกศาล แลให้ปรับไหมแต่ ๒๐ บาทลงมาก็ได้ ฤๅขังตรางไว้แต่เดือนลงมา ฤๅขังตรางด้วยแลปรับไหมด้วยก็ได้ ฯะ

ข้อ ๓๒ คอเวอนต์แมนต์เหนสมควรจะยกเว้นผู้หนึ่งผู้ใดที่มีบันดาศักดิ์ แลตำแหน่งสูง ไม่ให้ไปว่าความณะศาลเองก็ได้ แลคอเวอนแมนต์มีอำนาจที่จะเลิกถอนประโยชน์นี้ ตามที่เหนสมควรได้ด้วย แลชื่อของผู้ซึ่งยกเว้นดังนี้ ที่อยู่ในจังหวัดที่ศาลต่างประเทศมีอำนาจนั้น ข้าหลวงใหญ่จะต้องส่งบาญชีชื่อผู้ยกเว้นนั้นไปณะศาล เปนครั้งเปนคราวศาลจะได้เก็บรักษาไว้ ถ้าเวลาใดศาลจะต้องประสงค์คำให้การของผู้ที่ยกเว้นนั้น ก็ต้องแต่งตระลาการไปขอคำให้การของผู้นั้นณะบ้าน ฯะ

ข้อ ๓๓ ถ้าพยานผู้ใดขัดขืน ไม่ยอมสาบาล ฤๅไม่ยอมให้การศาลมีอำนาจ ที่จะเอาตัวใส่ตรางโดยทันที แลให้ขังไว้นานเท่าไร ก็สุดแล้วแต่ศาลจะเหนสมควร เว้นแต่พยาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ผู้นั้นจะกลับยอมยาขาลตัวให้การไป ฯะ

ข้อ ๓๔ ถ้าการเปนไปตามความใน ข้อ ๓๑ ฤๅ ข้อ ๓๓ แลพยานที่มิได้ยาขาลตัวให้ถ้อยคำก็ดี ความนั้นก็ให้ว่าไป ไม่ต้องงดไว้ ฯะ

ข้อ ๓๕ ถ้าพยานซึ่งมิได้มาให้การนั้น เปนพยานที่ลูกความว่าจะนำมาเอง มิได้มีหมายเรียกตัวมา ก็ให้ว่าความนั้นต่อไป เว้นแต่ถ้าตระลาการเหนว่าเปนการสมควร กับประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะยอมให้เลื่อนเวลา พิจารณาความนั้นไปเวลาอื่น ก็ยอมได้ แลตระลาการต้องเรียกเอาค่าธรรมเนียมศาลสำหรับวันนั้น แก่ลูกความที่ขอให้เลื่อนเวลา ฯะ

ข้อ ๓๖ เมื่อพยานคนใดให้การแล้ว ลูกความอีกฝ่ายหนึ่งก็ฟอกซักไล่เลียงพยานนั้นได้ แลลูกความที่เปนเจ้าของพยานฟอกซักพยานอีกชั้นหนึ่งก็ได้ แล้วศาลมีอำนาจที่จะไต่ถามพยานต่อไปอีก แล้วภายหลังเมื่อชำระความต่อไป ถ้าศาลเหนสมควร ที่จะเรียกตัวพยานผู้นั้นเข้ามาฟอกซักอีกก็ได้ ฯะ

ข้อ ๓๗ ถ้าลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ร้องขึ้นว่าไม่ยอมให้ลูกความอีกฝ่ายหนึ่ง ฟอกซักพยานของตัวโดยเหตุอย่างไร ก็ให้ศาลจดถ้อยคำที่ร้องนั้นลงไว้ แลศาลมีอำนาจที่จะบังคับให้ฟอกซักพยานต่อไป ฤๅไม่ให้ฟอกซักตามที่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เห็นว่าจะเปนประโยชน์แห่งความยุติธรรม แลซึ่งศาลบังคับดังนั้น ลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะร้องอุธรณ์ไม่ได้ ก่อนที่จะได้ชำระความตลอดแลได้ตัดสินความนั้น ฯะ

ข้อ ๓๘ บันดาคำให้การพยานนั้น ต้องให้การในศาลต่อหน้าคนทั้งสองตามที่จะทำได้ แลห้ามมิให้พยานให้การนอกศาล ฤๅจำเภาะต่อหน้าตระลาการผู้เดียว เว้นแต่เปนเหตุดังที่ได้กำหนดไว้ข้างบนนั้น ฯะ

ข้อ ๓๙ ถ้าศาลเหนสมควร ฤๅเหนว่าเปนการจำเปนเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ที่จะเรียกพยานรายวัดฤๅผู้หนึ่งผู้ใด ที่ชำนาญในคดีความ ซึ่งโจทย์จำเลยเปนกันนั้นมาสอบถามไล่เลียงก็ได้ แลถ้าฝ่ายโจทย์ฤๅฝ่ายจำเลยมีคำร้องไม่ให้ถามพยานนั้น ก็ให้ตระลาการจดไว้ในยาวยบ แต่ซึ่งจะร้องอุธรณ์ก่อนที่ได้ตัดความนั้น แล้วก็ร้องไม่ได้ ฯะ

ข้อ ๔๐ คำให้การพยานแลหนังสือที่เปนพยาน ซึ่งฝ่ายโจทย์ฤๅฝ่ายจำเลยจะอาไศรยเปนกำลังในความนั้น ก็ต้องนำมาณะศาลในวันที่ชำระความ

ข้อ ๔๑ ซึ่งผู้ใดเกี่ยวข้องในเรื่องความ ฤๅเปนญาติพี่น้องกับลูกความก็ไม่เปนเหตุกัน มิให้เปนพยานในความนั้นเลย ตัวลูกความเองก็ดี ภรรยาญาติพี่น้องผู้เข้าหุ้นส่วนแลลูกจ้างของลูกความก็เปนพยานได้ทั้งสิ้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๔๒ ถ้าลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เมื่อศาลยังไม่ได้ชำระความก็ดี ฤๅเมื่อกำลังชำระความอยู่ก็ดี ขอต่อตระลาการ ฤๅตระลาการเหนสมควรเอง ก็มีอำนาจที่จะห้ามพยานทั้ง ๒ ฝ่าย มิให้เข้าไปณศาลก่อนเวลาที่ได้ให้การแล้ว

ว่าด้วยหมายต่างๆ ไปถึงผู้ที่ต้องคดี

ข้อ ๔๓ หมายศาลสำหรับกำหนดเวลาว่าความ ฤๅเรียกตัวจำเลย ฤๅหมายบังคับอย่างใดๆ ฤๅหนังสือใดๆ ซึ่งมีกำหนดต้องส่งไปถึงผู้ใดๆ นั้น ต้องให้ทนายของศาลเปนผู้ถือไป ถ้าผู้ที่เปนโจทย์จะไปกับทนายศาลด้วยก็ไปได้

ข้อ ๔๔ ซึ่งจะนำหมายใดๆ ของศาลไปถึงผู้ใดก็ไปส่งในเวลาระหว่างอาทิตย์ขึ้นจนอาทิตย์ตก

ข้อ ๔๕ ถ้าแม้นว่าผู้ที่มีชื่อในหมายไม่อยู่บ้านในเวลาที่ควรส่งหมายได้นั้น จึงส่งหมายถึงตัวผู้นั้นไม่ได้ ก็ให้ทนายมอบหมายนั้นไว้กับคนหนึ่งคนใด ที่ไม่ใช่เด็ก ซึ่งอยู่ในบ้านเรือนผู้นั้น ฤๅในที่ทำการของผู้นั้นก็ดี ให้ถือว่าเหมือนได้ส่งหมายไว้กับตัวผู้นั้น

ข้อ ๔๖ ถ้าแม้นว่า ส่งหมายให้กับตัวผู้ที่ต้องคดีไม่ได้ ศาลมีอำนาจที่จะให้ส่งหมายนั้น โดยอย่างอื่นตามที่เปนยุติธรรมก็ได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๔๗ ถ้าตัวจำเลยไม่มีบ้านเรือนที่อาไศรย หลักแหล่งเมื่อโจทยได้ฟ้องความในศาลแล้ว ศาลไม่ต้องมีหมายไปถึงผู้นั้นก็ได้ แลมีอำนาจที่จะบังคับให้เกาะตัวผู้นั้นไว้ แลเรียกประกันทานบนตามสมควร เพื่อที่จะกันมิให้ผู้นั้นหลบหลีกแลไม่ทำตามคำตัดสินของศาล แลเสียค่าธรรมเนียมได้ถ้าผู้นั้นหาประกันไม่ได้ ก็ให้ศาลเอาตัวไว้กว่าจะได้ชำระความนั้นแล้ว

ข้อ ๔๘ ถ้าแม้นว่า มีผู้มายาบาลให้การไว้ต่อศาลเปนที่เชื่อฟังได้ ว่าด้วยตัวจำเลยคิดจะหลบหลีกหนีไปให้พ้นอำนาจศาล ถ้าความเรื่องนั้นมีโจทย์ฟ้องไว้ณะศาล แล้วศาลมีอำนาจที่จะบังคับให้เรียกประกันผู้นั้นตามสมควร เพื่อจะให้ผู้นั้นอยู่แลทำตามคำตัดสินในเรื่องความนั้น แลให้เสียค่าธรรมเนียมศาล ถ้าจำเลยหาประกันไม่ได้ศาลมีอำนาจที่จะบังคับให้เอาตัวจำเลยไว้กว่าจะได้ชำระความนั้นแล้ว

ข้อ ๔๙ ค่าธรรมเนียมศาลนั้น ศาลมีอำนาจที่จะกำหนดได้ว่าจะให้ผู้ใดเสีย ถ้าโจทย์ชะนะความเต็มตามเนื้อหา ก็ให้คิดค่าธรรมเนียมศาลกับผู้ที่แพ้ความ ถ้าโจทย์ชะนะความไม่เต็มตามเนื้อหาก็ให้โจทย์จำเลยทั้ง ๒ ฝ่าย ช่วยกันเสียค่าธรรมเนียมศาลตามส่วนที่ศาลจะเหนยุติธรรม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ว่าด้วยบังคับตามคำตัดสิน

ข้อ ๔๐ ถ้าคำตัดสินบังคับให้ฝ่ายใดเสียเงิน แลผู้ที่ต้องเสียเงินไม่ยอมเสีย ฤๅละเลยไว้ไม่ได้เสีย ผู้ที่ควรจะได้รับเงินจะขอให้ศาลเก็บริบทรัพย์สิ่งของผู้นั้นก็ได้

ข้อ ๔๑ ถ้ามีผู้มาขอเช่นนั้น แลผู้มาขอเสียค่าธรรมเนียมไว้ ๓ รูเปียแล้ว ศาลมีอำนาจทำหมายประทับตราให้ทนายไปเร่งเงินผู้นั้นตามคำตัดสิน แลทนายผู้นั้นมีอำนาจไปเก็บริบทรัพย์สิ่งของ ผู้ที่ขัดขืนคำตัดสินมาจ่ายตามความ แต่ห้ามมิให้ทนายถือหมายผู้นั้น เก็บริบเสื้อผ้าแลที่นอนของผู้นั้นฤๅของบุตรภรรยาของผู้นั้น ฤๅเครื่องมือทำการของผู้นั้น มีราคาแต่ ๑๐ รูเปียลงมา ฯะ

ข้อ ๔๒ ทรัพย์สิ่งของที่ริบไว้ ดั่งที่กล่าวมานั้นห้ามมิให้ขายก่อนกำหนด ๕ วัน ตั้งแต่วันที่เก็บริบแลก่อนเวลาที่ขายทรัพย์สิ่งของนั้น ก็ให้ทนายศาลเก็บรักษาไว้ในที่แห่งใดที่สมควร ฤๅมอบให้ผู้หนึ่งผู้ใด เก็บรักษาไว้ตามศาลจะเหนสมควร ฯะ

ข้อ ๔๓ ถ้าแม้นผู้เจ้าของทรัพย์ นำเงินตามคำตัดสินแลค่าธรรมเนียมศาลที่ต้องหมายเร่งนั้น มาส่งในเวลาที่ทรัพย์สิ่งของนั้นยังไม่ได้ขาย แล้วก็ให้คืนทรัพย์สิ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ของนั้นไป ฯะ

ข้อ ๕๔ ทรัพย์สิ่งของที่เก็บริบนั้น ให้ริบไว้ภอกับเงินที่ศาลตัดสินให้เสีย ทั้งค่าธรรมเนียมศาลซึ่งโจทย์ได้เสียไว้แล้วนั้น แลค่าธรรมเนียมที่เกิดขึ้นเพราะต้องเก็บริบทรัพย์สิ่งของนั้นจงครบ ฯะ

ข้อ ๕๕ ถ้าเงินที่ขายทรัพย์สิ่งของนั้นไป เกินจำนวนเงินที่จำเลยต้องเสียมากน้อยเท่าใด ก็ให้คืนเงินที่เกินนั้นฤๅทรัพย์สิ่งของที่เกินให้กับเจ้าของ ฯะ

ข้อบังคับในความอุธร ซึ่งร้องมาแต่ศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่ ตามความในข้อ ๙ หนังสือสัญญากฤศต์ศักราช ๑๘๘๓ ฯะ

ความแพ่งความมโนยาเหร้

ข้อ ๕๖ ซึ่งลูกความร้องอุธร คำบังคับตระลาการก่อนที่ได้ตัดสินความนั้นแล้วก็ร้องไม่ได้ แต่ถ้าแม้นว่าลูกความ ไม่เหนชอบตามบังคับตระลาการข้อหนึ่งข้อใด ก็ให้ลูกความมีคำร้องขึ้น แลตระลาการต้องจดคำนั้นลงไว้ในสารบบความ แลภายหลังถ้าลูกความร้องอุธร คำตัดสินเมื่อใด ผู้พิพากษาได้พิจารณาตามคำร้องนั้นด้วย แลซึ่งจะร้องทุเลาขออุธรคำตัดสินนั้น ก็ต้องร้องในกำหนดเดือน ๑

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตั้งแต่ ตัดสินความ นั้น เมื่อ ไวซ์กงสุล อังกฤษ ได้ยอมให้ลูกความ ร้อง อุธรความเรื่องใด ก็ต้องแจ้งความไปยังตระลาการ โดย เร็ว แลซึ่งขอทุเลาร้องขออุธรต่อท่านตระลาการใหญ่ ฤๅ เมื่อไวซ์กงสุล อังกฤษ แจ้งความไปถึงตระลาการว่า ได้อนุญาต ให้ลูกความร้องอุธรดั่งนั้นแล้ว ก็ให้ถือว่าเปนความร้องอุธร ขึ้นศาล ฯะ

ข้อ ๕๗ เมื่อลูกความได้ร้องทุเลาแล้ว ก็ต้องทำ คำชี้แจงเหตุ ที่ร้องอุธรนั้นมายื่นไว้ณศาลต่างประเทศ ในกำหนด ๑๕ วัน แล้ต้องนำเงินค่าธรรมเนียมร้องอุธร คือคิดตามจำนวนเงินในเนื้อหาร้อยละ ๒ มามอบไว้ณศาล แต่เวลาที่กำหนดให้นำคำชี้แจงมาส่งณศาลนั้น ก็รวมอยู่ใน เดือนหนึ่งที่กำหนดให้ร้องอุธรได้นั้น สำเนาคำชี้แจงที่มายื่น นั้นต้องส่งให้ผู้ที่เปนจำเลยในความอุธรฉบับหนึ่ง แล้วจำเลย นั้นต้องนำคำตอบมายื่นไว้ในกำหนด ๑๕ วัน ต่อไปนั้น ฯะ

ข้อ ๕๘ เมื่อศาลเมืองนครเชียงใหม่ ได้รับคำตอบ ของจำเลยแล้ว ก็ต้องส่งสำนวนความเรื่องนั้นมาณะศาลาว่า การกรมท่าณะกรุงเทพฯ โดยทันที ทั้งจดหมายคำให้การแล ต้นหนังสือต่างๆ ซึ่งได้มายื่นไว้ณะศาล แลคำตัดสินแล คำชี้แจงของตระลาการที่ชำระความนั้น แลคำชี้แจงของ ผู้ร้องอุธร แลคำตอบของจำเลยที่เปนต้นเหตุในความอุธร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย และหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แต่ลูกความไม่ต้องลงมาว่าความณะกรุงเทพฯ แลไม่ต้องแต่งทนายลงมาว่าความ ก็ถ้าลูกความฝ่ายใดจะลงมาณะกรุงเทพฯ เพื่อที่จะให้ท่านกรมท่า แลท่านกงสุลเยเนอราลอังกฤษชำระความ ก็ต้องแจ้งความดังนั้นในเวลาที่ยื่นคำชี้แจ้ง แลถ้าแม้นว่าภายหลังลูกความผู้นั้นมิได้ลงมาว่าความ ก็จะชำระความอุทธรนั้นต่อไป ในเวลาที่ลูกความผู้นั้นไม่มา ฯะ

ข้อ ๕๙ ถ้าเวลาใด กรมท่าได้รับสำนวนความนั้นแล้ว ก็ต้องแจ้งความไปยังกงสุลเยเนอราลอังกฤษ แล้วจะได้กำหนดวันมาปฤกษาพร้อมกันด้วยความเรื่องนั้น ฯะ

ข้อ ๖๐ ในเรื่องความอุทธรนั้น ตัดสินได้เปนหลายประการ คือประการที่ ๑ ตัดสินให้คงตามคำตัดสินเดิม ประการที่ ๒ ตัดสินให้กลับคำตัดสินเดิมเสียทีเดียว ประการที่ ๓ ตัดสินให้เปลี่ยนแปลงคำตัดสินเดิม ประการที่ ๔ ให้สืบพยานต่อไป ประการที่ ๕ ให้ชำระความนั้นใหม่ ฯะ

ข้อ ๖๑ คำตัดสินในเรื่องความอุทธรนั้น ให้ดำเนินคำตัดสิน ว่ากรมท่ากับกงสุลเยเนอราลอังกฤษตกลงกันตัดสินว่า ฯลฯ ฤๅให้เติมความอีกว่ากรมท่าตัดสินว่า ฯลฯ ฤๅกงสุลเยเนอราลอังกฤษตัดสินว่า ฯลฯ ตามที่ควรกับเหตุการ ฯะ

ข้อ ๖๒ ความซึ่งข้าหลวง ฤๅตระลาการรองซึ่งไป

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ชำระความณะเมืองนครลำปาง เมืองลำพูล เมืองน่าน เมืองแพร่ ชำระตัดสินความนั้น ก็ต้องร้องอุธรเข้ามาณะกรุงเทพฯ อย่างเดียวกับความที่ตระลาการ ศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ได้ชำระตัดสินณะเมืองนครเชียงใหม่นั้นเอง ฯะ

ความนครบาล

ข้อ ๖๓ ถ้าผู้ที่เปนโจทย์ ไปฟ้องความเองได้ ก็ให้ไปฟ้องเอง แลถ้าศาลเหนสมควร ก็ให้โจทย์สาบาลตัวด้วยก็ได้

ข้อ ๖๔ ถ้าจำเลยยังไม่ได้ตัวมา ก็ให้ศาลทำหมายเรียกตัว ฤๅหมายเกาะตัวผู้นั้น มอบให้ทนายศาลไปเกาะตัวคู่ความ ตามที่สมควรกับเหตุการ คือถ้าแม้นว่าความที่ฟ้องนั้นเปนความฉกรรจ์ เปนต้นว่าฉ้อเอาเงินไป ย่องเบาปล้นรับของผู้ร้าย ทำร้ายเขาต่างๆ มีบาดแผล ทำหนังสือปลอม ถ้าโทษเช่นนี้ ก็ให้เกาะตัว ถ้าความที่ฟ้องเปนความไม่ฉกรรจ์ เปนต้นว่านินทา ฤๅวิวาทชกตีกันเล็กน้อย ก็ให้มีแต่หมายเรียกตัวจำเลยก็ได้ ฯะ

ข้อ ๖๕ ถ้าคำฟ้องมิได้เปนหนังสือฟ้อง ฤๅฟ้องโดยคำสาบาลของโจทย์ ฤๅคำสาบาลของพยานคนหนึ่งคนใด ก็ห้ามไม่ให้มีหมายไปเกาะตัวจำเลย

ข้อ ๖๖ ศาลมีอำนาจที่จะออกหมายเกาะตัว ผู้หนึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ผู้ใดในเขตรแขวงเมืองนครเชียงใหม่ ไม่ต้องอาไศรยอำนาจอื่นใดๆ

ข้อ ๖๗ ถ้าผู้ที่มีหมายเรียกตัวมานั้นมิได้มาศาลตามหมาย ถ้ามีผู้ยาบาลให้การต่อศาล ว่าได้ส่งหมายไปถึงตัวผู้ที่ต้องหมายแล้ว ศาลมีอำนาจที่จะทำหมายไปเกาะตัวผู้นั้นมา

ข้อ ๖๘ ถ้าศาลมีพยานหลักถานว่า เครื่องของกลางสิ่งใด ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความฉกรรจ์ที่ฟ้องณะศาลมีอยู่ฤๅทำไว้ในเรือนในบ้านของผู้ใด ฤๅมีพยานที่ควรสงไสยว่าเปนเช่นนั้น ศาลก็มีอำนาจที่จะมีหมายบังคับให้ค้นบ้านเรือนนั้น ถ้าพบของกลางสิ่งใดก็ให้รับของนั้นไว้ แลเอาตัวผู้ซึ่งอยู่ในบ้านเรือนนั้นไว้ด้วย

ข้อ ๖๙ ข้อบังคับที่ว่าด้วยพยานในความแพ่งความมโนสาเหร่นั้น ก็ให้ใช้ในความนครบาลเหมือนกัน เว้นแต่สามีแลภรรยาผู้ที่ต้องคดีในความนครบาลนั้น ไม่ต้องให้การกล่าวโทษกันแลกัน แลบังคับผู้นั้นให้การไม่ได้ แลพยานก็ต้องมีหมายเรียกตัวความตาม (ในแบบที่ ๗)

ข้อ ๗๐ ถ้าผู้ที่เปนจำเลย มาณะศาลโดยที่หมายเรียกตัวมาฤๅเกาะตัวมาแล้ว ศาลต้องพิจารณาว่ามีพยานควรที่จะสงไสยผู้นั้นโดยแท้ จึงให้เอาตัวขังไว้กว่าจะถึงวัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กำหนดชำระความ ฤๅให้ประกันตัวไปคือศาล ต้องให้พยานที่รู้เหตุยาบาลตัว ให้การแลให้ผู้ฟ้องยาบาลตัว ฤๅทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่ศาลเปนยุติธรรมแลสมควร

ข้อ ๗๑ ถ้าผู้ที่ต้องหาจะถามพยาน ซึ่งกว่าวโทษนั้นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ถามได้ แลคำให้การตามจำเลยนั้นก็ให้ใช้เปนคำให้การเหมือนกัน

ข้อ ๗๒ ศาลต้องอ่านคำฟ้อง แลคำพยานต่าง ๆ ที่เปนข้อกล่าวโทษนั้นให้จำเลยฟัง แลถามจำเลยว่าจะตอบความที่ฟ้องประการใดแล้ว ถ้าจำเลยให้การประการใดก็จดลงไว้แล้วอ่านให้จำเลยฟัง แลคำของจำเลยนั้นถ้าเปนความรับตามหาอย่างไร ก็ให้ใช้เหมือนคำพยานได้ ไม่ต้องหาพยานในข้อนั้นต่อไป

ข้อ ๗๓ ถ้าพยานมาศาลไม่ทัน ฤๅมีเหตุอื่นสมควรที่ศาลเหนว่า ควรเลื่อนกำหนดพิจารณาความชั้นต้นนั้นไป ศาลก็มีอำนาจเลื่อนเวลาไปได้ตามสมควร แลให้เอาตัวจำเลยไว้ก็ได้ตามที่จะเหนสมควร

ข้อ ๗๔ ถ้าศาลเหนว่า บันดาคำพยานที่นำพิจารณาในความชั้นต้นนั้น ไม่พอที่เปนหลักถานว่าจำเลยมีข้อผิดแลไม่พอสมควรที่จะเอาตัวไว้ชำระต่อไป ก็ให้ศาลบังคับให้ปล่อยตัวไปโดยทันที ก็ถ้าศาลเหนว่ามีพยานหลักถาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ภอสมควร ก็ให้เอาตัวผู้นั้นขังไว้ กว่าจะได้ชำระความนั้น ฤๅให้ประกันไปก็ได้ ตามที่เหนสมควรกับเหตุการ

ข้อ ๗๕ ผู้ที่ต้องฟ้องมาณะศาล ตามหมายเรียกตัว ฤๅหมายเกาะตัว ฤๅอย่างอื่น ถ้าโจทย์ได้ทราบกำหนดเวลาแลตำบลที่จะชำระความนั้นแล้ว แลมิได้ไปศาลตามกำหนด ฤๅมิได้แต่งทนายไปแทนตัว ก็ให้ศาลเลิกความแลปล่อยตัวจำเลยไป เว้นแต่ถ้าศาลเหนสมควรจะเลื่อนเวลาไปชำระเวลาอื่นก็ได้

ข้อ ๗๖ ถ้าในเวลาที่ชำระความฝ่ายโจทย์มาณะศาลเองก็ดี ฤๅแต่งทนายมาว่าความแทนก็ดี ก็ให้ศาลพิจารณาความแลตัดสินให้เด็ดขาด

ข้อ ๗๗ ต้องยอมให้จำเลย ให้การแก้ตัวในข้อที่ฟ้องหาตลอด แลต้องยอมให้สอบถามฟอกซักพยานของโจทย์ ก็ถ้าจำเลยถามพยานของโจทย์แล้ว ฝ่ายโจทย์ก็มีอำนาจที่จะฟอกซักพยานของตนได้อีก

ข้อ ๗๘ ต้องแจ้งให้จำเลยทราบความเนื้อความที่ฟ้องหาแล้ว ถ้าจำเลยรับยารภาพ แลมิได้มีข้อแก้ตัว ฤๅชี้แจงเหตุที่ควรลดหย่อนผ่อนโทษ ศาลก็มีอำนาจตัดสินทำโทษจำเลย ได้ตามที่รับยารภาพ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๗๙ ถ้าจำเลยไม่รับความที่ฟ้องหา ก็ให้ศาลพิจารณาถ้อยคำผู้ที่ฟ้องหา แลคำพยาน แลสิ่งที่เปนพยานตามที่โจทย์นำมาอ้าง

ข้อ ๘๐ ถ้าฝ่ายจำเลยอ้างพยานโต้ทาน ฝ่ายโจทย์จะนำพยานมาโต้ทาน พยานจำเลยด้วยก็ได้

ข้อ ๘๑ ถ้าในเวลาใดก่อนชำระความ ฤๅเวลาที่กำลังชำระความอยู่ ศาลเหนสมควรโดยเหตุใดที่ยังควรที่มิแจ้งอยู่ในบาญชีรายงาน ศาลที่จะได้เลื่อนเวลาชำระความนั้นไปวันอื่น ก็เลื่อนเวลาได้ แต่ต้องกำหนดวันแลเวลา ที่จะว่าความต่อไปนั้นเขียนเปนหนังสือปิดไว้ณะศาลโดยทันที

ข้อ ๘๒ ในระยะที่เลื่อนเวลาไปยังไม่ได้ชำระความนั้น ศาลเหนสมควรจะปล่อยตัวจำเลยไป ฤๅให้ขังตรางไว้ ฤๅให้มีประกันไปก็ได้ตามเหตุการ สุดแล้วแต่ศาลจะเหนสมควร

ข้อ ๘๓ เมื่อศาลได้ฟังคำฝ่ายโจทย์ แลฝ่ายจำเลย แลคำพยานทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ก็ให้ทำคำตัดสิน คือให้ตัดสินทำโทษผู้ที่ต้องฟ้อง ฤๅตัดสินให้ยกเลิกคำฟ้องนั้นเสียทีเดียว

ข้อ ๘๔ ถ้าในคำตัดสินมีว่า ให้ผู้ที่ต้องเสียเงินเปนค่าปรับไหม ฤๅเบี้ยทำขวัญ ฤๅค่าธรรมเนียมฤๅชาประการใด ศาลมีอำนาจที่จะให้เอาทรัพย์สิ่งของผู้ที่ต้องโทษ มาขาย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เอาเงินตามคำตัดสิน

ข้อ ๘๕ ถ้าทนายศาลไปเก็บริบทรัพย์สิ่งของตามหมายนั้นกลับมาแจ้งว่า ไม่ได้ทรัพย์สิ่งของอันใดที่จะขายเอาเงินตามคำตัดสิน แลเงินค่าธรรมเนียมฤชานั้นได้ ศาลก็มีอำนาจที่จะเอาตัวผู้นั้นขังคุกไว้ มีกำหนดตามที่โทษผู้นั้นมากแลน้อย

ข้อ ๘๖ ถ้าผู้ที่ต้องโทษ นำเงินมาเสียตามคำตัดสินทั้งเงินค่าธรรมเนียมฤชาแล้ว ก่อนเวลาที่ขายทรัพย์สิ่งของที่ต้องริบนั้น ก็ให้ปล่อยทรัพย์สิ่งของที่เก็บริบมาไว้คืนให้ไปทั้งสิ้นโดยทันที

ข้อ ๘๗. ความที่ยกเว้นเสื้อผ้าทรัพย์สิ่งของผู้ที่ต้องหาในความแพ่งความมโนสาเหร่นั้น ก็ต้องใช้ในความนครบาลเหมือนกัน

ข้อ บังคับด้วยร้องอุธรความนครบาล ที่ตัดสินในศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่ ตามความในข้อ ๙ หนังสือสัญญา กฤศต์ศักราช ๑๘๘๓

ข้อ ๘๘ ถ้าลูกความฝ่ายใด จะขอทุเลาร้องอุธรก็ต้องขอทุเลาในกำหนดเดือนหนึ่ง ตั้งแต่วันที่ได้ตัดสินความนั้น

ข้อ ๘๙ ถ้าฝ่ายโจทย์ฤาฝ่ายจำเลย ได้รับอนุญาต

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ร้องอุธรแล้ว ตระลาการต้องส่งสำนวนความเรื่องนั้นลงมา ณะกรุงเทพ ฯ พร้อมด้วยคำให้การพยานแลสิ่งทุกอย่างซึ่งได้นำมาเปนพยานณะศาล กับคำตัดสินคำชี้แจ้งของตระลาการ ผู้ซึ่งชำระความเรื่องนั้น ถ้าคำอนุญาตให้ร้องทุกข์นั้น ไวซ์กงสุลอังกฤษเปนผู้อนุญาตให้ลูกความ ไวซ์กงสุลอังกฤษต้องแจ้งความให้ตระลาการทราบโดยเร็ว แล้วตระลาการต้องส่งสำนวนความไปดังที่กำหนดไว้ข้างบน ข้อซึ่งได้ร้องทุเลาอุธร ต่อท่านตระลาการผู้ซึ่งชำระความ แลซึ่งไวซ์กงสุลอังกฤษ จะได้แจ้งความไปยังตระลาการ ว่าอนุญาตให้ร้องอุธรนั้น ให้ถือว่าเปนการร้องอุธรขึ้นศาล

ข้อ ๙๐ ซึ่งผู้อุธรจะลงมาว่าความอุธรณะกรุงเทพ ฯ ฤๅแต่งทนายลงมาว่าความนั้น ก็ไม่เปนการบังคับจำเปน

๕๙

๖๐

ข้อ ๙๑ ความในข้อ ซึ่งเปนข้อบังคับใน

๖๑

๖๒

ความแพ่งนั้นให้ใช้ในความนครบาลด้วยตามควรแก่เหตุการ

แบบที่ ๑

หมายเรียกตัวในความหากันแต่ ๒ ชั่งลงมา

ศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย เฉลิมพระเกียรติ
https://museum.coj.go.th/

ณะวัน ค่ำเดือน ปี ศักราช ๑๒

ความเรื่อง โจทย์

ความเรื่อง จำเลย

ถึง อยู่บ้านซึ่งเปน จำเลย

โดยหนังสือนี้ได้บังคับให้เจ้ามาณศาล

ณะวัน ค่ำเดือน ปี เวลา

โมงเพื่อจะชำระความซึ่ง อยู่บ้าน

มาร้อง ที่นี่ต้องแจ้งความให้ชัดว่าฟ้องความ

ประการใดหาเปนเนื้อเงินเท่าไร ตราศาล

แจ้งความ ถ้าเจ้าไม่ได้มาศาลเองฤๅแต่งทนายมาศาล

ในตำบลเวลาที่กำหนดไว้ ศาลก็จะบังคับการไปตาม

ที่เหนสมควรเปนยุติธรรม หมายนี้ได้มีไปโดยความที่

ข้าพเจ้าขอ (เซนชื่อ) โจทย์ ให้ยื่นหมายนี้ ให้จำเลย

แต่ณะวัน ค่ำเดือน ปี ศักราช ๑๒

(เซนชื่อ) ทนายศาล

แบบที่ ๒

เรื่องราวสำหรับส่งจำเลย

ศาลต่างประเทศณะเมือง

ณะวัน ค่ำเดือน ปี ศักราช ๑๒

ความเรื่อง โจทย์ จำเลย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ขอคำนับยื่นท่านตระลาการศาลต่างประเทศ

ณะเมือง เรื่องราวของข้าพเจ้า

ชื่อ อยู่บ้าน โจทย์

ขอร้องว่า ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔

เพราะฉะนี้ข้าพเจ้าขอท่านได้โปรด

ประการ ๑ ประการ ๒

แลขอท่านได้บังคับตัดสิน ให้กับข้าพเจ้าตามที่สมควรกับเหตุ

การ จำเลยในความเรื่องนี้ ชื่อ อยู่บ้าน

เรื่องราวนี้ต้องยื่นให้จำเลย แลจำเลยต้องทำคำให้การ

แก้คดี ได้มอบหนังสือนี้ให้จำเลย

ณะวัน ค่ำ มายื่นใน ๘ วัน ตั้งแต่วันได้รับ

หนังสือนี้ ณะวัน ค่ำ ปี ศักราช ๑๒

(เซนชื่อ) ตระลาการ (เซนชื่อ) หนายศาล

แบบที่ ๓

ศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

ความเรื่องโจทย์ จำเลย

ข้าพเจ้า จำเลยในเรื่องความซึ่งอ้างข้างบนนั้น

ขอให้การแก้คดีโจทย์ร้องนั้นว่า ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๓

(เซนชื่อ) จำเลย ดูไว่ทนายของจำเลย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แชบที่ ๔

แจ้งความว่าด้วยได้ยกความไปจดไว้ในบาญชีความ ที่จะพิจารณาต่อไป

ศาลต่างประเทศเมือง

ณวัน ค่ำ ปี ศักราช ๑๒

ความเรื่อง โจทย์ จำเลย

แจ้งความมายัง ฤๅ โจทย์ จำเลย

ความเรื่องนี้ จะยกออกจากบาญชีความชั้นแรกไปจดไว้ในบาญชีความที่จะชำระต่อไป

แต่ณวัน ค่ำ ปี ศักราช ๑๒

แลถ้ามีเวลา ก็จะได้ชำระตามลำดับความในวันนั้น ถ้าไม่มีเวลาก็จะได้นัดว่าความวันอื่นต่อไป แลจะได้แจ้งกำหนดให้ท่านทราบ

ขอท่านได้พิเคราะห์คำตักเตือนต่อไปนี้ ถ้าโจทย์มิได้มาว่าความเอง ฤๅไม่ได้แต่งทนายมาว่าความแทนในวันกำหนดนั้น ถ้าเรียกความขึ้นแล้วจะให้ยกความเสียก็ได้ แลบางทีโจทย์จะต้องเสียเงินให้กับจำเลย เปนค่าป่วยการตามที่ศาลจะได้กำหนด แลความนั้นจะต้องงดไว้ในบาญชีความที่จะชำระนั้นใหม่ โจทย์ก็จะต้องเสียเวลาค่าป่วยการไปมาก

ถ้าจำเลยมิได้มาณศาลในเวลากำหนด แลมิได้แต่งทนาย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาว่าความแทน ถ้าเรียกความขึ้นแล้วศาลมีอำนาจที่จะบังคับให้ว่าความนั้นต่อไปในเวลาที่จำเลยไม่อยู่ แลจะฟังคำพยานของโจทย์ แลจะตัดสินความนั้น แลจะบังคับตามคำตัดสินนั้นก็ได้ ถ้าฝ่ายโจทย์ฤๅฝ่ายจำเลยจะขอต่อตระลาการให้เลื่อนเวลาก็ต้องขอเสียโดยเร็ว ถ้าขอให้ออกหมายเพื่อการนั้นโดยอาไศรยความจริงสิ่งใด เปนต้นว่าพยานที่สำคัญมิได้มาศาล ฤๅเหตุอย่างอื่นเช่นนี้ก็ต้องแจ้งความว่า เหตุที่ใครนั้นเปนอย่างไร แลต้องให้มีคำพยานแต่ ๒ ปากขึ้นไปมายื่นไว้ณศาลก่อนที่จะขอดังนั้นได้

ขอตักเตือนลูกความทั้ง ๒ ฝ่าย

ว่าเวลาที่จะมาให้ชำระความนั้น ต้องนำผู้ที่เปนพยานแลสิ่งที่เปนพยานมาอ้างให้พร้อมทั้งพยานฝ่ายโจทย์ แลพยานฝ่ายจำเลย คำพยานแลสิ่งที่เปนพยานนั้น จะต้องให้การในวันที่ชำระความ มิใช่ต้องการวันที่ต่อๆ ไป ถ้าไม่ได้นำพยานแลสิ่งที่เปนพยานนั้นมาให้ทันในวันที่กำหนด บางทีลูกความจะนำมาในเวลาอื่นไม่ได้เลย ฤๅถ้ายอมให้นำมาบางทีศาลก็จะต้องบังคับให้เสียค่าธรรมเนียม ให้ลูกความอีกฝ่ายหนึ่ง ฤๅจะบังคับอย่างอื่นอีกตามที่ศาลจะเหนสมควร ถ้าลูกความปราถนาจะให้พยานมาณศาล ไม่ได้คลาดเคลื่อนก็ควรจะขอให้ศาลออกหมายเรียกตัวพยานมาณศาล แลซึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย เฉลิมพระเกียรติ
https://museum.coj.go.th/

จะขอดังนี้ ก็ควรจะขอให้มีเวลาส่วงน่าพอสมควรที่จะเรียกพยานมาณศาลได้ทันกำหนด ถ้าจะให้พยานผู้นั้นนำสมุดฤๅหนังสือใด ๆ มาด้วย ก็ต้องกำหนดในหมายเรียกตัวให้แจ้งชัด พยานจะได้เข้าใจถ้วนถี่

ถ้าลูกความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ต้องประสงค์หนังสือฤๅสมุดใดซึ่งอยู่กับผู้อื่นมาใช้เปนพยาน ก็ต้องมีหนังสือไปขอต่อผู้นั้นส่วงน่า ให้ผู้นั้นนำไปณศาลในเวลาที่ชำระความ ถ้ามิดังนั้นจะให้ถ้อยคำไปว่าด้วยความในหนังสือนั้น ก็จะรับเปนพยานไม่ได้ ซึ่งผู้หนึ่งผู้ใดเกี่ยวข้องเช่นญาติฤๅมีประโยชน์กับลูกความ ก็ไม่เปนที่ต้องค้านประการใด ตัวลูกความเองภรรยาญาติพี่น้อง ผู้เข้าหุ้นส่วนลูกจ้างของลูกความก็เปนพยานได้ทั้งนั้น

แบบที่ ๕

หมายเรียกตัวพยานความแพ่ง

ศาลต่างประเทศเมือง

ณวัน ค่ำเดือน ปี ศักราช ๑๒

ความเรื่อง โจทย. จำเลย

หมายมายัง

ข้อบังคับโดยหนังสือนี้ให้เจ้ามาศาล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ณวัน ค่ำเดือน ปี ศักราช ๑๒

เวลา เพื่อที่จะชำระความซึ่ง

อยู่บ้าน (ในที่นี้ให้แจ้งความโดยสังเขปให้ชัดว่าเปนความหากันอย่าง)

แลต้องมาณศาลทุกวันไป กว่าจะชำระความให้แล้ว จะได้ให้ถามข้างฝ่ายโจทย

(ถ้าเปนพยานของฝ่ายจำเลยจะได้ว่าให้ถามข้างฝ่ายจำเลย)

แบบที่ ๖

หมายบังคับให้ขายทรัพย์สิ่งของๆ จำเลย

ศาลต่างประเทศเมือง

ณวัน ค่ำปี ศักราช ๑๒ เรื่องความ

หมายมาถึง ด้วยเมื่อณวัน ค่ำปี

ศักราช ๑๒ ได้ตัดสินความที่กำหนดข้างบนนั้น ให้ฝ่ายโจทยชื่อ ได้รับเงินแต่จำเลยชื่อ แลได้บังคับให้จำเลยเสียเงิน กับเงินค่าธรรมเนียมศาล ในกำหนดตั้งแต่วันที่ตัดสิดความนั้น แลบัดนี้ศาลได้ทราบความว่า เงินตามความตัดสินยังค้างอยู่แลฝ่ายโจทยชื่อ ได้มาร้องว่าทรัพย์สิ่งของๆ ควรจะขายเอาเงินตามคำตัดสิน เพราะดังนั้นหนังสือนี้เปนที่บังคับให้ (ที่นี้ให้เขียนชื่อนายศาล) เก็บแลขายทรัพย์สิ่งของจำเลยที่ว่ามานั้น เอาใช้ตามคำ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตัดสินแลค่าธรรมเนียมศาล แลค่าธรรมเนียมสำหรับหมาย นี้ให้จนครบแล้ว ถ้าขายเงินได้มากน้อยเท่าใด แลได้ทำตามหมายบังคับนี้ประการใด ก็ให้นำความมาแจ้งณศาล จำนวรเงินตามคำตัดสิน ค่าธรรมเนียมศาล ดอกเบี้ยปีละ ปเซน ค่าหมายฉบับนี้ เปนเงิน รวม

หมายอนุญาตให้เก็บริบทรัพย์สิ่งของจำเลย ได้ทุกอย่างเว้นไว้แต่เสื้อผ้าที่นอน ของตัวจำเลยแลบุตรภรรยาของจำเลย แลเครื่องมือทำการของจำเลย ซึ่งมีราคารวมเงิน ๒๐ บาทลงมา แลยอมให้เก็บริบเงินตราตัวเงินต่าง ๆ หนังสือผัดใช้เงิน หนังสือจำนำ ฤๅ ของที่เปนจำนำแทนเงินของจำเลย แต่เงินแลตั๋วหนังสือต่าง ๆ นั้นต้องมอบไว้ณศาล ๆ จะได้บังคับไปตามที่เหนสมควรแลยุติธรรม ขอแจ้งความว่า ถ้าหมายศาล จะคิดค่าธรรมเนียมที่เก็บริบแลขายของนั้นมายื่นโดยถูกต้องในกำหนด ๔ วัน ตั้งแต่วันเก็บริบของนั้นแล้ว ก็จะต้องคิดเงินให้แลบวกเข้าในเงินที่จำเลยต้องเสีย

แบบที่ ๗

หมายเรียกตัวพยาน

ศาลต่างประเทศเมือง

ณวัน ค่ำปี ศักราช

หมายมายัง อยู่บ้าน ด้วย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อยู่ บ้าน ต้องฟ้องณศาล นี้ว่า

แลศาลเหนว่า ตัวของท่านจะให้การในเรื่องความที่ฟ้องนั้น

ได้เปนความสำคัญ เพราะดังนี้ ต้องบังคับให้ท่านมาณศาล

ณวัน ค่ำปี ศักราช เวลา จะได้ให้

การตามที่ท่านรู้เหน ในความเรื่องที่ฟ้องนั้นข้าพเจ้าขอแจ้ง

ว่า เมื่อณวัน ค่ำ ปี

ศักราช เวลา ข้าพเจ้าได้ยื่นสำเนาหมาย

ไว้ กับตัวพยานที่มีชื่อในหมายนั้นแล้ว (เซ็นชื่อ)... หมาย

ศาล ชั้นแรก

ศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

ณวัน ค่ำปี ศักราช

ความเรื่อง แจ้งความมายัง ให้มาพร้อม

กันณศาลเพื่อจะพิจารณาความชั้นแรก ตามข้อพระราชบัญญัติ

๑๑

ข้อ ๑๔ กระบวนพิจารณาความ ใหม่แต่ วันที่

๑๕

๑๖

ให้จงได้

หมายนัดตัดสิน

ศาลต่างประเทศเมืองนครเชียงใหม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ณวัน ค่ำปี ศักราช ความเรื่อง

แจ้งความมายัง ด้วยจะพิจารณาความไปแต่ณวัน

เวลาเข้า๔โมง ถ้ามีเวลาก็จะพิจารณาในวันนัด ถ้าไม่มีเวลา

ก็จะได้นัดวันอื่นต่อไป ขอตักเตือนถ้าโจทยมิได้มาว่า

ความเอง ฤๅแต่งทนายมาว่าความแทนในวันกำหนด ถ้าเรียก

ความขึ้นแล้วจะให้ยกความเสียก็ได้ ถ้าจำเลยมิได้มาศาล

ในวันกำหนดแลมิได้แต่งทนายมาว่าความแทน ถ้าเรียกความ

ขึ้นแล้ว ศาลมีอำนาจบังคับให้ว่าความนั้นต่อไป ในเว

ลาที่จำเลยไม่อยู่แลจะฟังคำพยานของโจทย์ แลจะตัดสิน

ความนั้น แลจะบังคับตามคำตัดสินนั้นก็ได้

พระราชบัญญัติสำหรับเครื่องขัตยราชอิศิริยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง ตรามหาจักรีบรมราชวงษ

ศุภมัศดุ พระพุทธสาสนายุกาลเปนอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๒๕ พรรษา จุลศักราช ๑๒๔๔ ตรุงคสังวัจฉระวิสาขมาศ ชุษณปักษ ฉดุถดิถี สุกระวาร บัตยุบันกาลบัณณรสมพรรษา บริจเฉทกาลกำหนด ซึ่งเปนวันมหามงคลสมัยมหุติวาร ที่บันจบครบร้อยปีครั้งแรก นับตั้งแต่วันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ปฐมบรมกระษัตริยในพระบรมราชจักรกรีวงษบัตยุบันนี้ ได้ทรงสฐาปนากรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ยางกอกบรมราชธานีนี้ มา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ
วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักร
พรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสุทธเคราะหณี จักรีบรมนารถ
มหามกุฎราชวรางกูร สุจริตมูลสุสาธิตอรรคอุกฤษฐไพบูลย บูร
พาดูลยกฤษดาภินิหารสุภาธิการรังสฤษดิ ธัญญลักษณวิจิตรโส
ภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคประนตบาทบงกชยุคล ประสิทธิ
สรรพสุภผล อุดมบรมสุขุมาลย์ ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณ
อดุลยพิเศศสรรพเทเวศรานุรักษ วิสิฐศักดิสมญาพินิตประชานารถ
เปรมกระมลขัติยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรรย์อุดมเดชาธิการ
บริบูรณคุณสารสยามาทินคร, วรุตเรกราชดิลกปริวารนายก รนิเต
รหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศศศิรินทร อเนกชนนิกรสโมสรสม
มติ ประสิทธิวรยศมโหฬารบรมราชสมบัติ นพปดลเสวตรฉัตราดิ
ฉัตร ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเศกาภิเศก สรรพทศทิศวิ
ชิตไชย สกลมไหสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารา
ชาธิราชวโรดม บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรยรัตน
สรณารักษ อดุลยศักดิอรรคนเรศราธิบดี เมตตากรุณาสีตลหฤ
ไทยอโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทร
ธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งเสดจเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่คำ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รบห้าโดยลำดับรัชกาล ในพระบรมราชวงษบัดยบันนี้ เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตรา ประทับที่พลับพลาจตุรมุขณท้องสนามหลวง ทรงประดิษฐานศิลาก่อพระฤกษพระมณฑปปฐมบรมราชานุสสาวรีย ที่สถิตยพระบรมรูปสมเด็จพระบรมหาไปยกาธิราช คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บรมราชาธิราชรามาธิบดีที่ ๑ ซึ่งปรากฎพระนามว่า สมเด็จพระปรโมรุราชามหาจักรกรีบรมนารถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย แลทรงวางศิลาก่อพระฤกษศาลสถิตยยุติธรรม เสร็จทั้งสองสฐานแล้ว เสด็จกลับยังพลับพลาจตุรมุข ประทับณพระที่นั่งพุดตาลทองคำภายใต้พระมหามงคลเสวตรฉัตร โดยอุตราภิมุขพร้อมด้วยพระบรมราชวงษานุวงษฝ่ายน่าฝ่ายใน แลเสนายกมุขมนตรีเจ้าราชินิกูล ข้าทูลลอองธุลีพระบาท เสวกามาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยทหารพลเรือน เจ้าประเทศราช หัวเมืองเอกโทตรีจัตวาปากใต้ฝ่ายเหนือ แลผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ ซึ่งมีทางพระราชไมตรี เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทโดยลำดับพร้อมกัน พระบาทสมเด็จบรมนารถบรมบพิตรพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห โดยพระราชกตัญญูตานุสรรำพึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย อันเปนปฐมบรมราชวงษ ว่า สมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราชพระองค์เปนบรรพบุรุษทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เพราะพระองค์

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เปนเจ้าของในต้นเดิม เริ่มแรกสฐาปนากรุงเทพมหานครข้างฝ่ายตะวันออก คือกรุงเทพมหานครในบัดนี้ ให้เปนบรมราชธานีใหญ่ขึ้น แลได้ปราบปรามหมู่ปรปักษปัจจามิตรทุกทิศทุกทาง ให้สงบเรียบราบ แผ่พระราชอาณาจักรได้ใหญ่กว้าง ประดิษฐานพระบรมราชวงษให้ดำรงค์ยืดยืนถาวรมาไม่มีเหตุการอันตราย แลได้ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎรให้ได้ความเกษมศุขสำราญ ตลอดเนื่องเปนลำดับมาจนถึงกาลบัดนี้ ยั่นจบครบรอบร้อยปี สำเร็จด้วยกำลัง พระบรมราชฤทธาภินิหาร แลพระราชอุสาหเปนต้นเดิมมา ควรเหนเปนพระเดชพระคุณอันยิ่งใหญ่ ควรที่เราทั้งหลายจะระฦกโดยทางกตัญญูทุกถ้วนหน้า แลควรจะเชิดชูความดีแลพระเกียรติยศให้ปรากฎชัดเชิดชวาพ ดังควรภายกรมณฑลอันแจ่มแจ้งในนภากาศ จึ่งจะชอบ เพราะฉนั้นจึ่งได้มีการสมโภชพระนคร แลฉลองวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ซึ่งเปนวัดสำคัญ ของพระบาทสมเด็จพระบรมหาไปยกาธิราช ทรงประดิษฐานขึ้นไว้เปนคู่พระนครเปนการใหญ่ พร้อมด้วยมหามหัศจรรย์ทาน แลการมหรศพบูชา เปนมโหฬาราดิเรก พ้นที่จะพรรณา แลสร้างพระมณฑปล้วนด้วยศิลา ตั้งนามว่าปฐมบรมราชานุสาวรีย ไว้สำหรับเปนที่รฦกถึงพระเดชพระคุณทั่วกัน ถึงฉนั้นก็ยังย่อหย่อนยังหาสมกับพระบารมีที่ดำรงค์พระคุณ ควรนับว่าเปนเชฐชนกาธิบดี ของพระราชอาณาจักรไม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ควรจะต้องสร้างเครื่องราชอิศริยศขึ้นไว้สนองพระองค์ แล เฉลิมพระนามมหาจักรีบรมราชวงษนี้ มีเครื่องหมายล้วนเปน ของแสดงปรมาภิไธย ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา โลกย สำหรับเปนของทรงยินดี แจกพระราชทานแก่พระราชวงษา นุวงษ ที่เนื่องตรงแต่ในพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด ฟ้าจุฬาโลกย์ แลท่านผู้อื่นบ้างที่สมควร จะได้รับพระ ราชทานเปนแผนกนอกในจำนวน ให้ประดับแต่งกายให้เปน ที่หมายเชิดชูเฉลิมพระเกียรติยศ แลระฦกถึงพระเดชพระคุณ ในพระบาทสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช ให้แพร่หลาย ไพรบูลยเจริญรุ่งเรืองถาวรอยู่สิ้นกาลนาน จึงจะสมควรแก่พระ เกียรติยศ ซึ่งมีพระเดชพระคุณแก่ประชาชนชาวสยามรัฐมณฑล ทรงพระราชดำริหแล้ว ทรงประกาศเรื่องความที่จะทรงสร้าง เครื่องราชอิศริยยศ ซึ่งกำหนดโดยราชสมญาว่า เครื่องขัติยราช อิศริยยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง ตรามหาจักรกรีบรมราช วงษนั้น ในที่มหาสมาคมโดยเนื้อความดังนี้

เราดำริห์เหนว่าในเวลาวันนี้เปนวันมงคลสมัย ซึ่งบันจบ ครบรอบร้อยปีที่หนึ่ง นับตั้งแต่สมเด็จพระบรมมหาไปยกา ธิราช คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ปฐมบรม กระษัตริยในมหาจักรกรีบรมราชวงษ คือบรมราชวงษปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ได้สฐาน ปนากรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา เปนบรมราช ธานีมหานครใหญ่ แลเสด็จดำรงค์รัตนราไชยมหัยสวรริยสืบบรมราชสันตติวงษเนื่องมาจนกาลบัดนี้ ควรเปนที่ยินดีชื่นชมทั่วกัน จึงได้พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการีทั้งปวง มาประชุมกันค่อพระฤกษ ที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประฐมบรมราชวงษ พระองค์นั้น ซึ่งจะเรียกนามที่นี้ต่อไปภายน่าว่า ประฐมบรมราชานุสสาวรีย์ บัดนี้ก็ได้วางสิลาฤกษนั้นเสรจแล้ว เพราะเพื่อจะให้เปนที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณความดีของพระเจ้าอยู่หัว ประฐมบรมราชวงษซึ่งได้ทรงประดิษฐานมหาจักรีบรมราชวงษ ได้ดำรงค์พิภพกรุงสยามโดยความผาศุขสวัสดิ มิได้มีเหตุการรบพุ่งชิงไชยในพระนคร เหมือนอย่างแต่ก่อนๆ แลพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษนี้เล่า ก็เสดจดำรงค์อยู่ในธรรมิกวัตตานุวัตรโดยบรมราชประเพณีสืบมา มิได้ผันแปรวิปริตไปต่างๆ เหมือนอย่างที่เคยเปนมาในกาลก่อน แลพระบรมราชวงษานุวงษ ก็ทรงเสวยศุขสโมสรสมัคดีตั้งอยู่พรักพร้อมมิได้มีเหตุร้าวรานกันยิ่งใหญ่ จนถึงให้เกิดการอันตรายขึ้นในพระบรมราชวงษแต่สักครั้งหนึ่งไม่ การซึ่งพระบรมราชวงษได้ดำรงค์แผ่นดินเรียบร้อยงายดายมา ทั้งภายนะก ภายในได้ถึงร้อยปีดังนี้ ไม่ได้เคยมีปรากฎในสยามราชพงษาว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การแต่ก่อนๆมาเลย ควรเปนมหัศจรรย์เพื่อจะให้เปนสำคัญในการพิเศศของพระบรมราชวงษอันนี้ เราจึ่งได้สร้างเครื่องราชอิศริยยศ อันประดับลวดลายล้วนแล้วด้วยที่หมายของพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ประฐมบรมหาจักรีบรมราชวงษ เปนเครื่องประดับสำหรับพระบรมวงษานุวงษทั้งฝ่ายน่าฝ่ายในเพื่อจะได้แจกให้ประดับพระองค์ในมหามงคลสมัยทุกเมื่อ จะได้เปนที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปฐมบรมราชวงษ ดุจหนึ่งว่าพระองค์ได้พระราชทาน แต่พระราชวงษานุวงษ์ ของพระองค์ผู้ได้ดำรงค์รักษาราชประเพณี แลรักษาความสามัคคีในราชกระกูล ให้ปรากฎยืนยาวเปนพระเกียรติยศมาได้ถึงเพียงนี้ เครื่องราชอิศริยยศกระกุลนี้ ขอตั้งนามว่าเครื่องขัติยราชอิศริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรกรีบรมราชวงษ สำหรับเปนเครื่องประดับพระบรมวงษานุวงษในบรมราชตระกูลนี้ แล้วให้ตราข้อพระราชบัญญัติไว้สำหรับเครื่องราชอิศริยยศนี้ ให้เปนหลักฐานแบบประเพณีสำหรับแผ่นดินสืบไป

ขอพระบรมวงษานุวงษทั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน ผู้ซึ่งจะได้รับเครื่องราชอิศริยยศมหาจักรกรีบรมราชวงษ จงดำรงค์อยู่ในคุณความดีซึ่งได้มีมาแล้วแต่ภายหลัง แลจักเจริญไปภายน่าแลขอให้มหาจักรกรี บรมราชวงษดำรงค์ยืนยาวอยู่ในอิศริยา

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรมและจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ธิบ์ดี เปนอนัญญสาธารณ์ถาวรทุกเมื่อ เปนเหตุให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงผู้ได้รับเครื่องราชอิศริยยศต่อไปภายน่า ได้เจริญศุขสถาพรศุภสวัสดิพิพัฒน์ผลทุกประการเทอญ

ครั้นทรงประกาศเสร็จแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำหรัสสั่งเหนือเกล้า ฯ เฉภาะพระบาทศรีสุนทรโวหาร ญาณปรีชามาตย บรมนารถนิตยภักดีพิริยพาหเจ้ากรมพระอาลักษณ์ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้สำหรับปกครองเครื่องขัติยราชอิศริยยศ มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ จัดเปนหมวดมาตราไว้ ดังจะว่าต่อไปดังนี้

ชื่อตรา

มาตรา ๑ กฎให้ไว้ว่า เครื่องขัติยราชอิศริยศนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามว่า เครื่องขัติยราชอิศริยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงษ ทรงสร้างไว้เพื่อให้เปนที่เฉลิมพระเกียรติยศ สนองพระปรมาภิไธยในสมเด็จพระบรมมหาไปยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ประฐมบรมกระษัตริย ในพระบรมราชวงษปัตยุบันนี้ สำหรับพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ เพื่อเปนที่รฤกถึงพระเดชพระคุณ เช่นพระองค์ได้ทรงประดิษฐานขึ้นไว้สำหรับพระราชทานแต่พระบรมวงษานุวงษของพระองค์ แลให้เปนที่เชิด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ชูพระกฤษฎาภินิหาร เฉลิมพระนามแห่งพระบรมมหาจักรกรีวงษ แลสัญญานามเช่นดังกล่าวมานี้ ให้ใช้ในการให้เต็มที่ ถ้าจะใช้คำเรียก ก็ให้เรียกเพียงตรามหาจักรกรีบรมราชวงษเท่านี้ก็ได้

เครื่องขัตติยราชอิศริยศ มีจำนวนผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ มหาสวามิศราธิบดี มหาสวามินีคณาภยันตรคณาภยันตรี

มาตรา ๒ เครื่องขัตติยราชอิศริยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งนี้ แบ่งเปน ๒ แผนก เปนส่วนฝ่ายน่าแผนก ๑ มีจำนวนผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ของเครื่องขัตติยราชอิศริยศนี้ ๑ มหาสวามิศราธิบดี ๑ มหาสวามินี ๑ หมู่พวกซึ่งได้รับพระราชทานตราฝ่ายน่า ให้เรียกว่าคณาภยันตร แต่ถ้าจะเรียกผู้ที่ได้รับพระราชทานตราเฉภาะพระองค์ ให้เรียกว่า ภราดร มีจำนวน ๒๘ พระองค์ หมู่พวกซึ่งได้รับพระราชทานตราฝ่ายในให้เรียกว่าคณาภยันตรี แต่ถ้าจะเรียกผู้ที่ได้รับพระราชทานดวงตราเฉพาะพระองค์ เรียกว่า ภคินี มีจำนวน ๑๕ พระองค์ รวมจำนวนดวงตรา เครื่องขัตติยราชอิศริยศสำหรับฝ่ายน่า ๓๐ ฝ่ายใน ๑๖ เปน ๔๖ ดวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เปนเจ้าเปนใหญ่ของตราเครื่องขัตติยราชอิศริยศนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรชชทายาทฤๅ ผู้ซึ่งจะสืบสายศักราชสันตติวงษ ดำรงค์ราชอิศริยศ เปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป ในพระบรมจักรกรีวงษนี้ จะเปนเจ้าเปนใหญ่เปนประธาน ของตราเครื่องขัติยราชอิศริยศ นี้อยู่เสมอเปนนิตย์

มหาสวามิศราธิบดี

มาตรา ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะดำรงค์ที่มหาสวามิศราธิบดี เพื่อจะได้ปกครองเกียรติยศของเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป ให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ทุกข้อทุกประการ ถ้าแลจะมีราชกิจการพระนครมาก ก็จะทรงตั้งพระบรมราชวงษผู้มีเกียรติยศอย่างสูงยิ่ง ซึ่งเปนที่เต็มพระราชหฤไทย ให้ว่าการในที่มหาสวามิศราธิบดี มีพนักงานที่ตรวจตรารักษาเกียรติยศข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ให้พวกคณาภิบันดร แลคณาภิบันดรี แลเจ้าพนักงาน ประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทั้งสิ้น เมื่อจะทรงตั้งพระบรมราชวงษพระองค์ใด ให้ว่าการในที่มหาสวามิศราธิบดี ก็จะให้มีคำประกาศตราตั้ง เซนพระราชหัดถ์เลขาสัญญานาม ประทับพระราชลัญจกร สำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้เปนสำคัญ พระบรมราชวงษ ซึ่งได้รับตราตั้ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและกฎหมายไทย
https://museum.coj.go.th/

นี้ จะได้เปนประชุมเปนอธิบดี ในพวกคณาภยันตรต่อไป ดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศ สำหรับมหาสวามิศราธิบดี ซึ่งจะประดับพระองค์ แลเครื่องทรงนั้นเหมือนอย่างคณาภยันตรทั้งปวงซึ่งจะกำหนดไว้ต่อไปภายน่า

มหาสวามินี

มาตรา ๔ พระบรมราชวงษฝ่ายใน ซึ่งมีพระราชอิศริยยศใหญ่ มีพระเกียรติยศดำรงค์ที่สมเด็จพระบรมราชเทวี ฤๅพระเสาวนี ในเวลาที่เปนไปอยู่นั้น ก็จะทรงตั้งให้ดำรงค์ในที่มหาสวามินี สำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ แลเปนประชุมเปนอธิบดีในพวกคณาภยันตรฝ่ายใน เพื่อจะได้พิทักษรักษาข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศ ซึ่งเปนราชประเพณีสำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ให้เปนหลักฐานมั่นคงถาวรอยู่เสมอ พนักงานมหาสวามินีนั้น ก็อย่างเดียวกันกับมหาสวามิศราธิบดี ในการที่จะรักษายศศักดิ์ ของเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ให้มั่นคงถาวรต้องตามข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศสำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ อยู่เสมอทุกข้อทุกประการ ดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศ สำหรับมหาสวามินีที่จะประดับพระองค์นั้น เหมือนอย่างมหาสวามิศราธิบดี เว้นแต่เครื่องทรงนั้นเหมือนอย่างคณาภยันตรฝ่ายในทั้งปวง ซึ่งจะกำหนดต่อไปภายน่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ผู้ที่ควรจะเปนพวกคณาภยันดร

มาตรา ๖ ท่านผู้ที่ควรจะได้รับยศเปนคณาภยันตร ของเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ เฉพาะได้แต่พระบรมวงษานุวงษ ซึ่งเนื่องตามพระวงษโดยตรง ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ซึ่งยังคงยศเปนเจ้าอยู่ จะเปนเจ้าฟ้าฤๅพระองค์เจ้า ฤๅหม่อมเจ้า ซึ่งมีความดีความชอบ มีน้ำพระไทยซื่อสัตยสุจริตภักดีต่อราชตระกูลแลราชการ มีกำลังพอที่จะรักษาพระเกียรติยศอันสูงยิ่งนี้ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหเหนชอบเหนควร ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งท่านพระองค์นั้นให้รับเครื่องขัติยราชอิศริยยศ เปนคณาภยันดร ในตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ สุดแล้วแต่พระราชหฤไทย ซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ท่านพระองค์หนึ่งพระองค์ใด ที่จะขอแลวิงวอนว่าควรจะได้รับพระราชทานนั้น ไม่ได้เปนอันขาด ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งท่านพระองค์ใดแล้ว ท่านพระองค์นั้นต้องประพฤติให้ตั้งตามข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศทุกข้อทุกประการ แลจะได้รับคุณประโยชนอันพิเศศ ซึ่งมีอยู่ในข้อพระราชบัญญัติ เหมือนอย่างเครื่องราชอิศริยยศอื่นๆ สำหรับแผ่นดินทั้งสิ้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งหม่อมเจ้าองค์หนึ่งองค์ใดให้เปนคณาภยันดร ในเครื่องขัติยราชอิศริยยศ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นี้ หม่อมเจ้าองค์นั้น แม้นถึงว่ายังไม่ได้รับพระสุพรรณบัตร เปนพระองค์เจ้าก็ดี ก็ให้มีอิศริยยศเหมือนอย่างพระองค์เจ้าทุกประการ

พวกกิติมศักดิคณาภรณ์ผดร

มาตรา ๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาทฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกราชสันตติวงษ ดำรงค์ราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นชอบเห็นควรเวลาไร ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้านายต่างประเทศองค์หนึ่งองค์ใด ให้เข้าเปนพวกกิติมศักดิ์คณาภรณ์ผดร มีเกียรติยศในเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ทุก ๆ กิติมศักดิ์คณาภรณ์ผดรนั้นจะเปนจำนวนเพิ่มต่างหาก นอกจากคณาภรณ์ผดรที่กล่าวมาแล้ว

เครื่องประดับสำหรับคณาภรณ์ผดรฝ่ายน่า

มาตรา ๘ ลวดลายดวงตราซึ่งเปนที่หมายของเครื่องราชอิศริยยศ สำหรับคณาภรณ์ผดรนั้น

มหาจักรกรี

๑ ชื่อมหาจักรกรี ข้างน่าเปนรูปจักร ๘ กลีบ ลงยาราชาวดีศรีขาว มีรูปตรีศูล เงินตามหว่างกลีบจักร กลาง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

วงจักรเปนรูปประทุมอุณาโลม ประดับเพชรพื้นเปนรัศมีลงยาราชาวดีระบายศรีฟ้า ขอบรอบเปนอักษรตัวทอง พื้นลงยาราชาวดีศรีแดงเปนมคธคาถาภาสิตว่า ติรตเนสกรัฏเฐจะ สัมพิเสจมมายนํ สกราไชชุจิตฺตัญจะ สกรัฏฐาภิวัฑฒนํ (แปลเนื้อความว่าความรักษใคร่ในพระรัตนไตรยแลรัฏฐของตน แลวงษของตน อนึ่งจิตรซื่อตรงในพระราชาของตน เปนเครื่องเจริญยิ่งแห่งรัฏฐของตน ฤๅเปนเครื่องทำให้รัฏฐแห่งตนเจริญยิ่ง) รอบขอบนอกมาไลยใบดอกไชยพฤกษ ใบลงยาราชาวดีศรีเขียว ดอกลงยาราชาวดีศรีชมพู ใต้พวงมาไลยลงไปเปนแพรแถบลงยาศรีชมพู มีอักษรย่อเปนภาสิตของเครื่องขัติยราชอิศริยยศสำหรับตระกูล ตราจุลจอมเกล้าว่า ร ข ย ต ว ห จ ข้างบนตรีศูลขึ้นไป เปนอักษร ป ร ร ๔ ไขว่กันเปนพระนาม ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ (คือบรมราชาธิราชรามาธิบดีที่สี่) แลมีมหามงกุฎทองคำ มีรัศมีเปนเงิน ที่จอนมงกุฎเปนบานพับยึดกลีบจักรข้างหลังที่กลางดวงตราเปนรูปครุฑปราสาท มหามงกุฎแลจุลมงกุฎ ซึ่งเปนที่หมายประจำรัชกาลทุก ๆ แผ่นดิน ซึ่งได้สืบสันตติวงษเนื่องมาจากประฐมรัชกาล ทำด้วยทองคำกลางดวงตราพื้นลงยาราชาวดีศรีเขียว ขอบรอบเปนอักษรทองคำว่า ปีมเมียจัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ ประฐมรัชกาล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ปีที่ครบร้อย พื้นลงยาราชาวดีศรีแดง แต่ไม่มีพวงมาไลย บนปลายรัศมี เปนขอสำหรับแขวนห้อยกับสายสร้อยลงยาราชาวดี ยาว ๒๑ นิ้ว กว้างกึ่งนิ้ว เปนรูปประทุมอุณาโลมลงยาราชาวดี กลางอุณาโลมประดับเพชรสลับกันไปกับจักรกรีแฝดไขว่กันลงยาราชาวดี กับมีสร้อยทองยึดานตลอดข้างหลัง เปนเขมมีสลักเบ็ดได้สำหรับสรวมพระสอ

จุลจักรกรี

๒ ดวงจุลจักรกรี เปนรูปจักรกรีขัดกัน ข้างบนเปนเครื่องอัษฎาวุธ แลเครื่องพิไชยสงครามไขว่กัน ทำด้วยทองคำ แลมีคาถาภาสิตในวงจักรด้วย มีห่วงห้อยกับแพรแถบศรีเหลือง กว้าง ๔ นิ้วสพายบ่าซ้ายมาขวา

จักรกรีดารา

๓ ดวงตราจักรกรีดารา เปนรูปจักร ๑๐ กลีบ ลงยาราชาวดีศรีขาว แลมีรัศมีเปนเปลวเงินทุกกลีบจักร สลับกันไปกับตรีศูลทุกหว่างกลีบทั้ง ๑๐ ทิศ กลางดวงตราเปนรูปประทุมอุณาโลม ประดับเพชรลงยาราชาวดี มีคาถาภาสิตเหมือนอย่างรูปดวงตรามหาจักรกรี เว้นไว้แต่ไม่มีพวงมาไลยข้างหลัง เปนเขมสำหรับกลัดที่เสื้อณะอกข้างซ้าย รวมทั้ง ๓ อย่างนี้ เปนเครื่องขัติยราชอิศริยยศ สำหรับคณาภยันตรสำรับหนึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เครื่องประดับสำหรับคณาภยันตรีฝ่ายใน

แต่ดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศ สำหรับพวกคณารยันตรีฝ่ายในนั้น ดวงตราอย่างมหาจักรกรี แต่ย่อมน้อยหนึ่ง ประดับเพชรทั้งดวง ห้อยกับแพรแถบ ศรีเหลืองกว้างนิ้ว ๑ ผูกเปนรูปแมงปอกลัดที่สภัก

เครื่องยศ

มาตรา ๙ บันดาท่านที่เปนคณาภยันตร ในเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ จะต้องหาเครื่องแต่งพระองค์ เปนเครื่องยศสำหรับกับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ มีจำนวนต่อไปดังนี้

๑ เสื้อรูปตุนิก อย่างบั้กสั้นศรีขาว คอกับมือบั้กดิ้นทองขน กำมหยี่ศรีเขียวแก่ ลายจักรกรีขัดกันกับประทุมอุณาโลม คอกว้างนิ้วกึ่ง มือกว้าง ๔ นิ้ว ดุมน่า ๗ เม็ด ดุมหลัง ๒ เม็ด อย่างกลมเกลี้ยงกาไหล่ทอง

๒ หมวกรูปแซลเม็ตอย่างใหม่หุ้มสักลาดขาว ริมกาไหล่ทองแถบทองลายจักรกรี น่าหมวกเปนรูปจักรกรี ดารากาไหล่ทอง ยอดหมวกเปนรูปตรีศุล มีฐานหุ้มหมวกเปนรูปจักรยอดตรีเสียบขนนกการะเวก มีรัดคางเปนโซ่ลายจักรกรี

๓ แพรนุ่งกินศรีแดง

๔ รัดประคดทองถัก มีพู่ครุยน่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๕ รองเท้าหนังคำมัน มีดอกไม้ศรีเหลืองเจียระกาไหล่ทอง ถุงเท้าศรีฟองมุก

๖ กระบี่อย่างแม่ทัพด้ามงาฝักเงินเขียนกาไหล่ทอง มีพู่ทองห้อยสายกระบี่ไหมศรีเขียวแก่ ถักกับทองเปนริ้ว ดีศะเปนรูปจักรกรีขัดกัน

๗ เสื้อครุยทอง

เครื่องยศสำหรับพวกคณาภยันตรีฝ่ายในนั้น

๑ เสื้อแยกเก็ดแพรขาว มือคอขลิบลวดลายศรีเขียวกับทองเปนระบาย กว้างนิ้วหนึ่ง

๒ แพรแถบห่มศรีนวนฤๅเหลืองอ่อน ปักลายจักรกรีมีใบไชยพฤกษแซกเปนอย่อมทั้งสิ้น

๓ แพรนุ่งต่วนดอกศรีแดง

๔ รองเท้าแพรศรีเขียวอ่อนมีดอกไม้แลเขมกาไหล่ ถุงเท้าแพรศรีฟองมุก เครื่องยศสำหรับคณาภยันตรคณาภยันตรี ฝ่ายน่าฝ่ายในที่กล่าวนี้ เมื่อจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทั้งท่านพระองค์หนึ่งพระองค์ใด ให้เปนคณาภยันตรในเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้แล้ว เจ้าพนักงานจะแจ้งความไปให้ทราบล่วงน่าก่อนจะได้เตรียมหาไว้ให้พร้อม เมื่อถึงเวลาที่จะรับดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ จะได้แต่งพระองค์ให้พร้อมตามข้อพระราชบัญญัติ ฤๅจะแต่งเมื่อเวลาหนึ่งเวลาใดเต็มยศใหญ่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เจ้าพนักงานจึงจะมีหมายบอกต่อภายหลัง

ดวงตราประดับสำหรับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ประดับเพชร

มาตรา ๑๖ ดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศ แลเครื่องทรงสำหรับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ของเครื่องขัตติยราชอิศริยยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งนี้ ก็เหมือนกันกับดวงตราแลเครื่องยศ สำหรับพวกคณาภิยันดร ผิดกันแต่ดวงตรามหาจักรกรีแลสายสร้อยกับจักรกรีดารานั้นประดับเพชรทั้งสิ้น แลเครื่องทรงนั้นก็ทำด้วยสิ่งของ แลแบบอย่างชนิดเดียวกับคณาภิยันดรทั้งปวง เว้นไว้แต่จะมีที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้าง เพื่อจะให้เปนที่หมายสมกับเครื่องราชอิศริยยศผู้เปนเจ้าเปนใหญ่

อนึ่ง ดวงตราเครื่องขัตติยราชอิศริยยศ แลเครื่องทรงสำหรับมหาสวามิศราธิบดีนั้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระบรมราชวงษองค์หนึ่งองค์ใด ซึ่งเปนคณาภิยันดรของเครื่องขัตติยราชอิศริยยศนี้ ดำรงค์ที่มหาสวามิศราธิบดี เมื่อเวลาตั้งพวกคณาภิยันดรแล้ว ก็ให้แต่งเครื่องทรงอย่างเดียว กับที่ทรงมาแล้วอย่างคณาภิยันดร ของเครื่องขัตติยราชอิศริยยศนี้ทุกประการ แต่เครื่องทรงสำหรับมหาสวามินั้น อย่างเดียวกันกับเครื่องคณาภิยันดรฝ่ายใน แต่ดวงตราเครื่องประดับยศนั้น เหมือนกับมหาสวามิศราธิบดีมีดวงตรามหาจักรกรี มีสายสร้อยจักรกรีสายสพาย แล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จักรกรีดาราประดับเพชรหรือมทั้งสำรับ

คณาภยันดร ประดับเครื่องขัดติราชอิศริยยศ

มาตรา ๑๑ บันดาคณาภยันดรทั้งปวง ที่ได้รับพระราชทานตราเครื่องขัดติราชอิศริยยศ ต้องตามขัตติยะนิยมเสร็จแล้ว ให้ใช้ดวงตรามหาจักรกรี สายสร้อยแพรสวมพระอังสะ จักรกรีดาราประดับแถบเสือชั้นนอกที่พระทรวงข้างซ้าย ดวงตราจุลจักรกรีห้อยแพรแถบศรีเหลือง กว้าง ๔ นิ้ว ผูกเปนรูปแมลงปอสวมสะพายบ่าซ้ายมาขวา กับเสือยศยุทธยมที่กล่าวมาแล้วเสมอไป ทรงแต่งเมื่อเวลาประชุมใหญ่ ในการพระราชพิธีต่าง ๆ ที่ข้าราชการต้องใช้สวมเสือเยียรบับเข้มขาบ เปนเวลาแต่งตัวเต็มตามยศ ให้คณาภยันดรทรงเครื่องยศซึ่งกำหนดมาแล้วทุกประการ แทนเสือยศอื่น ๆ ได้ ฤๅจะทรงเสือยศอย่างอื่น ประดับเครื่องขัดติยราชอิศริยยศนี้ก็ได้ เว้นแต่เวลาที่ประชุมกำหนด ให้ทรงแต่งเครื่องทรงสำหรับเครื่องขัดติยราชอิศริยยศนั้น จะทรงเครื่องทรงอย่างอื่นไม่ได้ ถ้าเปนเวลาสวมเสือครึ่งยศ ซึ่งเปนการหลวงก็ดี ฤๅเปนการพิเศศนอกจากการหลวงก็ดี ก็ให้คณาภยันดรประดับพระองค์ด้วยตรามหาจักรกรี มีสายสร้อย กับจักรกรีดารา ฤๅดวงตราจุลจักรกรี มีแพรแถบสะพายกับจักรกรีดารา อย่างหนึ่งอย่างใด ได้ตามชอบพระหฤทัย แต่ห้ามมิให้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประดับพระองค์ คณาภยันตรในเวลาแต่งเครื่องยศตามธรรมเนียม พร้อมทั้งจุลจักรกรีมหาจักรกรีในเสื้อที่แต่งในเวลาเย็น ฤๅเสื้อยศปรกติด้วยกันไม่ได้ เว้นแต่แต่งเต็มยศจึงจะประดับตราจุลจักรกรีมหาจักรกรี แลสายสร้อยพร้อมกันได้ แต่คณาภยันตรีฝ่ายในนั้น ให้แต่งพระองค์ด้วยดวงตรามหาจักรกรีห้อยแพรแถบเหลือง ผูกเปนรูปแมงปอกลัดที่สภักดังที่กล่าวมาแล้ว ให้ทรงแต่งเมื่อเวลาการประชุมกำหนด สำหรับเครื่องขัตติยราชอิศริยยศด้วยเครื่องทรงที่กำหนดมานี้ ถ้าเปนเวลาการประชุมใหญ่ ทั้งเวลาการหลวง แลการพิเสศมงคลนอกจากการหลวง ก็ให้ทรงแต่งให้เสมอกับเครื่องทรงที่กำหนดไว้ ฤๅเครื่องทรงอย่างอื่นก็ได้

ลำดับยศคณาภยันดรต่าง ๆ

มาตรา ๑๒ บันดาท่านที่เปนคณาภยันตรนั้น มีลำดับเกียรติยศอยู่น่า บันดาผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยยศสำหรับตระกูล ตราจุลจอมเกล้าชั้นที่ ๑ แต่อนุวัตรตามหลังท่านผู้ที่ได้รับ เครื่องบรมราชอิศริยยศอย่างโบราณ อันเปนที่นับถือ ตรานพรัตนราชวราภรณ์แลในพวกคณาภยันตร ซึ่งมียศเสมอกันมีลำดับเกียรติยศอยู่น่าแลหลังกัน ตามลำดับที่ได้รับพระราชทานดวงตราก่อนแลภายหลัง อนึ่งกิตติมศักดิ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คณาภยันกรนั้น จะมีระเบียบอิศิริยยศในหมู่เดียวกันตามที่ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต ที่ได้ตั้งกิตติมศักดิคณาภยันกรไว้ ตามวันที่แก่แลอ่อน แลจะวางระเบียบนามไว้ในที่ต่อมหาสวามิศราชิยดี ลงมาน่าคณาภยันกรในจำนวน

คณาภยันดรมีประโยชนที่จะทำรูป เครื่องขัติยราชอิศิริยศประดับในดวงตราอาร์ม ถ้าอาร์มไม่มีสิ่งที่ประคองก็ให้มีสิ่งที่ประคองขึ้น

มาตรา ๑๓ เพื่อว่าจะให้เปนเกียรติยศอันยิ่งใหญ่แก่คณาภยันกรทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระบรมราชานุญาต พระราชทานให้คณาภยันกรมีอำนาจที่จะใช้ดวงตรามหาจักรกรีกับสายสร้อยประดับ ในตราอาร์มสำหรับพระองค์ได้ ถ้าตราอาร์มนั้นยังไม่มีสิ่งที่ประคองดวงตรา ก็ให้คณาภยันกรนั้นแจ้งความต่อเจ้าพนักงานจักรกรีมุรธาธิการ เจ้าพนักงานจักรกรีมุรธาธิการ จะคิดรูปสิ่งที่ประคองดวงตรานั้นให้แก่คณาภยันกรที่ได้รับ เครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ทุก ๆ พระองค์ แล้วให้คณาภยันกรนั้นจาฤกดวงตราอาร์มสำหรับพระองค์ลงในแผ่นทองแดง ฤๅจะลงยาในแผ่นทองแดงนั้นให้ถูกต้องกับตราอาร์มที่เคยใช้ก็ได้ ให้มีพระนามแลตำแหน่งยศของคณาภยันกร กับวันคืนปีเดือนที่ได้รับพระราช

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ท่านเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ แลเว้นที่แผ่นทองแดงไว้ที่ข้างล่าง เมื่อคณาภิยนัตรล่วงลับไปแล้วเจ้าพนักงานจะได้จาฤกวันที่ล่วงลับไปไว้เปนที่ระฤกต่อไปสิ้นกาลนาน แลแผ่นทองแดงนี้ให้ติดที่เก้าอี้สำหรับนั่งในจักรกรีสภา แลเมื่อคณาภิยนัตรล่วงลับไปแล้ว เจ้าพนักงานจะได้ปลดไปติดที่ห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ในจังหวัดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทซึ่งเปนจักรกรีสภา

พระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้

มาตรา ๑๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้สร้างพระราชลัญจกรขึ้นไว้สำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ ดวงตราสูญไส้ขนาด ๓ นิ้วกึ่ง เปนรูปจักรีไขว่กัน ตรงกลางจักรหว่างตรีข้างขวาเปนรูปประทุมอุณาโลมมีรัศมี ข้างซ้ายเปนรูปครุธปราสาทมหามงกุฎ จุลมงกุฎ ขอบจักรนั้นเปนคาถาภาสิตสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยศ ขอบรอบดวงตราจาฤกว่า พระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งตรามหาจักรกรีบรมราชวงษ เปนพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้อยู่เสมอ สำหรับประทับข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศ แลตราตั้ง คำสั่ง แลหนังสือสำคัญต่างๆ ซึ่งมีอยู่แล้วแลจักมีต่อไป ซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องขัติยราชอิศิริยศนี้ทุกอย่าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เจ้าพนักงานสำหรับเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้

มาตรา ๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ มีตำแหน่งลัญจักราภิบาล ๑ เลขาธิการ ๑ มุรธาธิการ ๑ เจ้าพนักงานเหล่านี้จะมีตำแหน่งยศ ตามระเบียบซึ่งที่จัดไว้ข้างบนนั้น ต้องประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติทุกข้อทุกประการ

ลัญจักราภิบาล

มาตรา ๑๖ ลัญจักราภิบาล ของเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกราชสันตติวงษ ดำรงค์ราชอิศิริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดตามแต่พระราชอัทธยาไศรยจะทรงเหนชอบเหนควร ให้รับตำแหน่งยศนี้ มีพนักงานสำหรับรักษาพระราชลัญจกร สำหรับเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ แลเปนผู้ประทับ ฤๅสั่งให้ประทับพระราชลัญจกรในบันดาข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศ ดิโปลมา ตราตั้ง แลหนังสือสำคัญ ซึ่งเกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ ที่จะต้องประทับพระราชลัญจกรนี้ทั้งสิ้น ในเวลาเมื่อทรงตั้งพวกคณาภยันดรใหม่ จะเปนผู้เชิญดวงตรามหาจักรกรีถวาย แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่าง ในการที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัตติยราชอิศิริยยศนี้ แลเปนผู้ทำตรา

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

ตั้ง แล เรียบเรียง ข้อพระราชบัญญัติ แลคำ ประกาศ ต่าง ๆ รับๆ สั่ง ของ ผู้เปนเจ้าเปน ใหญ่ ฤๅ มหา สวามิศราธิบดี และ มหา สวามินี สั่ง แก่เจ้าพนักงาน ต่าง ๆ เมื่อ จะทรง ตั้ง คณาภยันตร ใหม่จะได้สั่งเลขา ธิการ ให้มี หนังสือ แจ้งความ แก่ คณาภยันตร ให้รู้ ล่วง น่า แล เปน พนักงานคูผิด คูชอบ ให้ คณา พยันตร แล เจ้า พนักงาน ประพฤติ ให้ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ ซึ่ง มี อยู่แล้ว แล จะมี ต่อ ไป แล้ว แต่ น้ำ พระไทย ของ ผู้เปนเจ้าเปน ใหญ่ แล มหา สวามิศราธิบดี แล มหา สวามินี จะทรงเหน ชอบ เหน ควร ถ้า จะทำ การ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่อง ขัตติยราชอิศริยยศ นี้ ซึ่ง นอก จาก น่า ที่ ของ กำหนด ไว้ ฤๅ การ ใด ๆ ก็ดี แล้ว แต่จะทรง สั่ง ดวง ตราเครื่อง ประดับ สำหรับ ตำแหน่ง ยศ นั้น เปน รูป พระราชลัญจกร ห้อย มงกุฎ มี สาย สร้อย ลงยา ราชาวดี สรวม สอ แล มีเครื่อง ยศ เหมือน อย่าง คณา ภยันตร แต่ หมวก นั้น พู่ เปน ขนห่าน แทน ขน นก การะเวก ลัญจกราภิบาล นั้น ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราชทานประโยชน์ แลอำนาจ ให้ ใช้ ดวงตรา ตำแหน่ง แล สาย สร้อย ประดับ ที่ ตราอาร์มสำหรับ ตัว ได้ แล ต้อง สลัก ตราอาร์ม ของ ตัว ลง ใน แผ่น ทองแดง ฤๅ จะลงยา ก็ ได้ มาติด ประดับ ไว้ ในเก้าอี้ ตำแหน่ง ที่นั่ง ถ้า ลัญจกราภิบาล ไม่มี ความ ผิด ร้าย ต้อง ถอด ต้อง ไล่ แล้ว แต่ ตัวเต็ม ใจ จะลาออก จาก ตำแหน่ง ที่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ก็ต้องคืนดวงตราสำหรับตำแหน่ง แต่แผ่นทองแลงตราอาร์ม นั้นไม่ต้องลบไม่ต้องถอน แต่ตราอาร์มที่ประดับไว้ที่เก้าอี้ นั่งนั้น เจ้าพนักงานจะปลดไปติดไว้ที่ในห้องจักรกรีสภาแทน แถวตราเจ้าพนักงาน เว้นไว้แต่เปนโทษจึ่งต้องลบต้องถอน แล้วลบชื่อเสียจากบาญชีสาระบบทั้งสิ้นด้วย

เลขาธิการ

มาตรา ๑๗ เลขาธิการสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ แลรัชชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบ อายตีกราชสันตติวงษ ดำรงราชอิศิริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบ ไป จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่พระราชอัทยาไศรย จะทรง เหนชอบเหนควรให้เปนเลขาธิการ มีพนักงานเปนผู้ช่วยสัญจการ ภิบาลในการหนังสือทุกอย่าง ๆ ที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัติยราชอิศิริย ยศนี้ เมื่อเวลาทรงตั้งคณาภิยันตรใหม่ เปนผู้อ่านคำประกาศ ตราตั้ง แลมีน่าที่เปนพนักงานที่จะเรียกดวงตราเครื่องยศ จากคณาภิยันตรซึ่งล่วงลับไป ฤๅคณาภิยันตรที่เปนโทษต้อง ไล่ต้องถอดจากพวกในเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ แลมีพนัก งานที่จะเก็บ แลจดบาญชีพวกที่ได้รับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ นี้ ให้เต็มจำนวนทั้งอดีตปัจจุบัน แลจดหมายเหตุความดี ความชอบของพวกในเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้

แลจดหมายเหตุต่าง ๆ ในการที่เกี่ยวด้วยเครื่องขัติยราช

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อิศิริยยศนี้ ซึ่งเปนไปแล้ว ฤๅจะเกิดขึ้นลงในสมุดสาระบบของเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ ไว้สำหรับแผ่นดินทุกประการ แลเลขาธิการต้องรู้จักตำบลบ้านแลชื่อตัวชื่อตั้ง ของพวกในเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ ซึ่งมีตัวอยู่ทั้งปวง ในเวลาวันประชุมตั้งคณาภยันตรใหม่ เลขาธิการจะเปนผู้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติให้แก่พวกคณาภยันตร แลรับราชการอื่นๆ ตามแต่ลัญจกราภิบาลจะสั่ง

เครื่องยศสำหรับเลขาธิการนั้น เหมือนอย่างลัญจักราภิบาล ผิดแต่ดวงตราตำแหน่งยศเปนจักรกรี ตรงช่องตรีมีรูปปากไก่ไขว่กัน มีรูปประทุมอุณาโลม ข้างบนลงยาราชาวดี ห้อยผ้าศรีเหลืองสรวมสอ

ประโยชน์แลอำนาจในตำแหน่งที่จะได้รับ ก็อย่างเดียวกันกับที่กำหนดไว้สำหรับลัญจักราภิบาลทุกประการ

จักรกรีมุรธาธิการ

มาตรา ๑๘ จักรกรีมุรธาธิการสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบสายตติกราชสันตติวงษ ดำรงราชอิศิริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่น้ำพระไทยจะทรงเหนชอบเหนควร ให้เปนจักรกรีมุรธาธิการ มีน่าที่เปนพนักงานสำหรับ [illegible] ประดับในที่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย
https://museum.coj.go.th/

นั่ง แลเปนผู้คิดรูปประคองดวงตราโคตออฟอาร์ม ให้แก่พวกคณาภยันตร แลเปนผู้ให้แบบอย่างแก่พวกคณาภยันตร ที่จะประดับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ ในดวงตราโคตออฟอาร์มของตน แลเก็บรักษาตัวอย่างแลดวงตราโคตออฟอาร์ม ที่จะประดับด้วยเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ไว้ เปนแบบสำหรับแผ่นดินทั้งสิ้น แลทำบาญชีตระกูลวงษของคณาภยันตร ที่เรียกว่าวงษานุวรึต แลรับราชการต่างๆ ตามแต่ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ มหาสวามิศราธิบดี มหาสวามินีจะรับสั่ง ซึ่งสัญจกราภิบาลจะแจ้งความมาให้ทราบตามรับสั่ง ถ้าเวลาทรงตั้งพวกคณาภยันตรจักรกรีมุรธาธิการ จะเปนผู้จัดที่นั่งทั้งสิ้น เครื่องยศสำหรับจักรกรีมุรธาธิการ ก็เหมือนอย่างเลขาธิการ แต่ดวงตราเครื่องยศตำแหน่งนั้น เปนรูปจักรกรีไขว่กัน กลางจักรหว่างตรีข้างขวาเปนอาร์มตราแผ่นดิน มีรูปไอยราพต ช้างเผือกกับกฤษ ข้างซ้ายเปนรูปประทุมอุณาโลม มีรัศมีในวงกลาง ดวงตราลงยาราชาวดี มีมหามงกุฎข้างบน ห้อยแพรแถบเหลืองกว้างสองนิ้วสรวมสอ ประโยชนแลอำนาจที่จักรกรีมุรธาธิการจะได้ในตำแหน่งนั้น เหมือนอย่างสัญจกราภิบาลทุกข้อทุกประการ

วันกำหนดที่จะตั้งพวกคณาภยันตร

มาตรา ๒๙ วันกำหนดที่จะทรงตั้งคณาภยันตรใหม่นั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ กำหนดไว้ว่าวันใดที่ตรงวันพระบรมราชาภิเศก ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยตามสุริยคติกาลเสมอไปทุกปี จะตกลงวันใดเลขาธิการจะแจ้งความไป ให้พวกคณาภยันกร คณาภยันกรีทราบความก่อนเวลา จะได้มาให้ทันกำหนดวันประชุมนั้น เจ้าพนักงานมาจัดการพร้อมตามน่าที่ในห้องโธรน พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทนั้น เจ้าพนักงานตั้งรัตนบันลังก์ จัดที่ประทับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ แลพวกคณาภยันกรตั้งเก้าอี้นั่งเปนลำดับ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประดับพระองค์ด้วยเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ เสด็จออกทางห้องพระโรงทิศตวันออก แล้วเสด็จเข้าไปในห้องโธรนประทับรัตนบันลังก์ แล้วคณาภยันกร แลเจ้าพนักงานนั่งตามเก้าอี้ที่มีตราของตนเปนหลั่นไดยลำดับ ผู้ที่จะเปนคณาภยันกรใหม่ต้องคอยอยู่ที่ห้องพระโรงห้องทิศตวันออก เมื่อเสด็จประทับบนโธรนแล้ว ลัญจกราภิบาล จะนำผู้ที่จะเปนคณาภยันกรเดินมา เลขาธิการเชิญดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศ วางบนเบาะกำมหยี่รองพานทอง เมื่อผู้จะเปนคณาภยันกรเดินเข้าไปในพระทวารห้องโธรน แล้วก้มศีศะถวายคำนับครั้งหนึ่ง เดินเข้าไปถึงกลางห้อง ถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง เดินเข้าไปตรงน่าพระที่นั่งถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง แล้วยืนนิ่งอยู่ เลขาธิการ ส่งพระบรมราชโองการเครื่องอิศริยยศให้ลัญจกราภิบาล แล้วอ่าน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คำประกาศ ตราตั้งจบแล้ว ให้ผู้ที่จะเปนคณาภยันตร คุกเข้า ลงตรงน่าพระที่นั่ง แล้วสัญจกราภิบาลเชิญเครื่องขัติยราชอิศิริยศเข้าไปคุกเข่าลงถวาย ทรงรับ สายสะภายสรวมให้ผู้เปนภราดรที่บ่าซ้าย แล้วทรงสรวมสายสร้อยตรามหาจักรีให้ที่พระสอ เมื่อพระราชทานให้คณาภยันตรถวายคำนับ แล้วเลขาธิการจะได้นำสมุดข้อพระราชบัญญัติมาให้คณาภยันตร แล้วมุรธาธิการจะได้นำคณาภยันตรใหม่ ไปนั่งที่เก้าอี้ ดวงตราตำแหน่ง ยันดาคณาภยันตร ทั้งปวง ยืนขึ้นพร้อมกันอยู่ตรงน่าเก้าอี้พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงยืนขึ้นรับคำนับ แล้วเสดจขึ้นทางพระทวารข้างขวาเข้าไปรับคำนับ พวกคณาภยันตรีที่มุขกระสัน ซึ่งเจ้าพนักงานจัดเก้าอี้ตั้งไว้ตามตำแหน่ง พวกคณาภยันตรีนั่งตามลำดับ เมื่อพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจเข้าไป พวกคณาภยันตรียืนขึ้นถวายคำนับพร้อมกันต่อเสดจประทับบนรัตนบัลลังก์ แล้วจึงให้คณาภยันตรีนั่งตามลำดับ ท่านผู้ที่จะได้รับพระราชทานดวงตราเครื่องขัติยราชอิศิริยศ เปนพวกคณาภยันตรีใหม่นั้น นั่งอยู่เก้าอี้ที่สุดพวกคนาภยันตรีทั้งปวง เมื่อผู้เปนเจ้าผู้เปนใหญ่ประทับบนรัตนบัลลังก์ แล้วมหาสวามินีจะทรงเรียกนาม ให้ท่านผู้ที่จะเปนคณาภยันตรีใหม่ยืนขึ้นถวายคำนับ แล้วดำเนินเข้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไปถึงกลางห้องถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง เข้าไปถึงน่าพระที่นั่งถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง นั่งลงตรงน่าพระที่นั่ง มหาสวามินีจะนำคีโปรลมาตราตั้งมาถวายแด่ผู้เปนเจ้าผู้เปนใหญ่ ให้พระราชทานต่อพระราชหัตถ์แก่คณาภยันตรีใหม่ แล้วทรงกลัดดวงตรามหาจักรีให้ที่สะภัก แล้วมหาสวามินีจะมอบสมุดข้อพระราชบัญญัติให้แก่คณาภยันตรี แล้วให้คณาภยันตรีใหม่ยืนขึ้นถวายคำนับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ แล้วให้คณาภยันตรีดำเนินถอยหลังมาที่เก้าอี้ตามเดิม เสรจแล้วให้พวกคณาภยันตรีทั้งปวงยืนขึ้นอยู่ตรงน่าเก้าอี้พร้อมกัน ถวายคำนับผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ ฯ เสดจพระราชดำเนินขึ้นบนห้องเหลืองเมื่อเสดจขึ้นแล้ว ท้าวนางจะได้รับสมุดสาระบบจากเจ้าพนักงานมาให้คณาภยันตรีใหม่เซนพระนาม แล้วท้าวนางเอากลับไปส่งยังเจ้าพนักงาน ขันคาคณาภยันตรีทั้งปวงนั่งพักอยู่ตามตำแหน่งที่เก้าอี้ตั้ง อนึ่งขณะเมื่อเสดจขึ้นรับคำนับพวกคณาภยันตรีนั้น เลขาธิการจะได้นำสมุดลงพระนามผู้ที่ได้เปนพวกคณาภยันตรใหม่มา ให้ผู้ที่เปนพวกคณาภยันตรใหม่ลงพระนาม แล้วเปนเสรจการประชุมตั้งคณาภยันตรสำหรับเครื่องขัตยราชอิศริยยศนี้ ครั้นเวลาค่ำผู้เปนเจ้าผู้เปนใหญ่ จะพระราชทานแย่งเควตเลี้ยงที่จักรีสะภา ขันคาคณาภยันตรที่มาประชุมให้แต่งพระองค์ครึ่งยศ แต่ในตอน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เช่านั้นต้องแต่งพระองค์เต็มยศ ตามซึ่งกำหนดไว้ในข้อพระราชบัญญัติทั้งสิ้น ถ้าไม่มิตั้งคณาภยันตรใหม่ การประชุมนั้นเลิก

อำนาจที่จะตั้งพวกคณาภยันตรีนอกเวลาที่กำหนด

มาตรา ๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกราชสันตติวงษ ดำรงค์ราชอิศริยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป่ มีอานุภาพที่จะพระราชทานตั้งพวกที่จะรับเครื่องขัติยราชอิศริยศนี้ เปนการแปลกพิเศศนอกจากพระราชทานตั้งตามเวลากำหนดโดยปรกติ เวลาหนึ่งเวลาใดก็ได้ ตามแต่พระราชอัทยาไศรยโดยออกประกาศพระบรมราชโองการ เซนพระราชหัตถ์เลขา ประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้

คณาภยันตรแลเจ้าพนักงานต้องจัดการที่จะคืนดวงตรา

มาตรา ๒๑ บันดาพวกคณาภยันตร ฤๅเจ้าพนักงานก็ดีต้องจัดการเพื่อที่จะส่งดวงตรา เครื่องประดับแลตราตำแหน่งของเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ที่ได้รับไปคืนแก่เลขาธิการเมื่อสิ้นชนมชีพล่วงลับไปแล้ว ฤๅพวกคณาภยันตร ฤๅเจ้าพนักงานจะลาออกจากพวก แลตำแหน่งในเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ ต้องคืนดวงตราที่ประดับองค์อยู่ก่อนทั้งสิ้น ให้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แก่เลขาธิการโดยเรว ถ้าสิ้นชนมชีพแล้วต้องให้ผู้รับมรฎกส่งคืนในกำหนด อย่าให้เกินเดือนหนึ่ง

บัญดาพวกคณาภยันตรแลเจ้าพนักงานมีความผิดต้องถอด

มาตรา ๒๒ บันดาพวกคณาภยันตร แลเจ้าพนักงานของเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ ถ้ามีความผิดเปนมหันตโทษก็ดี เปนมัทยมโทษก็ดี ที่เสื่อมเสียชาติตระกุลแลเสียเกียรติยศ ไม่สมควรที่จะเปนพวกแลเปนผู้ดีได้ ฤๅมีคะดีเกี่ยวข้องด้วยโทษที่กล่าวมานี้ มีได้มาให้ชำระโดยเวลาที่สมควรแล้วก็จะทรงถอดทรงไล่ผู้ที่มีความผิด เสียจากพวกคณาภยันตรในเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ ฤๅเจ้าพนักงานโดยออกประกาศเซนพระราชหัตถ์เลขา ประทับพระราชลัญจกรสำหรับเครื่องขัติยราชอิศิริยยศเปนสำคัญ แล้วเจ้าพนักงานจะเรียกดวงตราเครื่องประดับสำหรับอิศิริยยศคืนในทันใด แลลบชื่อจากในบาญชีสาระบบสำหรับแผ่นดิน การที่จะถอดไล่เสียจากพวกฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้ ผู้เปนเจ้าผู้เปนใหญ่พระองค์เดียว จะทรงวินิจฉัยพิจารณาพิพากษากิริยาอาการของผู้ที่จะทำผิดซึ่งจะถอดไล่เสียจากพวก ฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ แลผู้เปนเจ้าผู้เปนใหญ่ทรงอำนาจไว้ว่าเวลาใดเวลาหนึ่ง ทรงพระราชดำริหเหนสม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ควรว่าจะตั้งผู้หนึ่งผู้ใดที่ให้ถอดให้ไล่เสียจากพวก ฤๅเจ้าพนักงานในเครื่องขัติยราชอิศิริยยศนี้อีกก็ได้ ตามแต่เหตุการที่ชอบที่ควรแล้วแต่จะทรงตั้ง

คณาภยันตรแลเจ้าพนักงานใช้หมายตัวอักษรเติมสร้อยนาม

มาตรา ๒๓ อันคาคณาภยันตรทั้งปวงนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาศ อนุญาตให้ใช้ตัวอักษรเพิ่มท้ายนามซึ่งเปนที่หมาย แห่งเครื่องขัติยราชอิศิริยยศซึ่งตนได้เปนพวกดังนี้ ถ้าคณาภยันตรให้เขียนอย่างเตมว่า ภราดรของเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง ตรามหาจักรีบรมราชวงษ ฤๅถ้าจะหมายอย่างย่อเพียง ภ. จ. ก. เท่านี้ก็ได้ ถ้าเปนมหาสวามิศราธิบดี ก็ให้ใช้คำมหาสวามิศราธิบดีแทนคำว่า ภราดร ความนอกนั้นคงอยู่ตามเดิมทั้งสิ้น ฤๅหมายเปนอักษรย่อเพียง ม. จ. ก. เท่านี้ก็ได้ ถ้าคณาภยันตรีใช้คำว่า ภคินี ของเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงษ" ฤๅจะใช้หมายย่อเพียง ภ จ ก ก็ได้ ถ้ามหาสวามินีก็ใช้คำว่า มหาสวามินี แทนภคินี ความนอกนั้นคงตามเดิม ฤๅจะใช้เพียงตัวอักษรว่า ม จ ก เท่านี้ก็ได้ ถ้าเปนเจ้าพนักงานให้ใช้ตำแหน่งยศนำน่า นามเครื่องขัติยราชอิศิริยยศ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จงเตมดังนี้ ลัญจกราภิบาลในเครื่องขัติยราชอิศริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงษ เปนต้น นี่เปนอย่างเตม นามตำแหน่งยศเจ้าพนักงาน ฤๅจะใช้อย่างย่อเพียงลัญจกราภิบาล จ ภ เลขาธิการ จ ภ แต่จักรีมุรธาธิการนั้นให้คงใช้ว่า จักรีมุรธาธิการ เท่านี้ ไม่ต้องใช้นามเครื่องขัติยราชอิศริยยศเพิ่มท้าย ฤๅย่นคำให้สั้น หมายแต่เฉภาะตัวอักษร เช่นอย่างพวกคณาภรณ์นั้นไม่ได้

เขียนรูปดวงตราแลเครื่องยศไว้

มาตรา ๒๙ เพื่อว่าจะมิให้มีข้อผิดที่เปนความไม่เข้าใจเกิดขึ้นด้วยเรื่องดวงตราเครื่องประดับ มหาจักรีแลสายสร้อยจุลจักรี แพรแถบสะภาย แลจักรีดารา แลเครื่องยศสำหรับคณาภรณ์นักร คณาภรณ์นักรี แลเจ้าพนักงานกับดวงตราสำหรับตำแหน่งเจ้าพนักงานทั้งหลาย ฝ่ายเครื่องขัติยราชอิศริยยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียนแบบเครื่องยศแลสายสร้อยดวงตราเครื่องยศ แลแพรแถบให้ได้ศรีแลขนาดทุกอย่าง ทั้งดวงตราตำแหน่งเจ้าพนักงานต่างๆ แลโล่ ดวงตราโคตอฟอาร์มของพวกคณาภรณ์นักร คณาภรณ์นักรี แลเจ้าพนักงานซึ่งจะประดับด้วยเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แลห้ามมิให้เปลี่ยน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แปลงแก้ไข อย่างหนึ่งอย่างใด ที่นอกจากตัวอย่างเขียนไว้ ให้นอกจากนี้ไปเปนอันขาด เว้นแต่พระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยออกประกาศ เซนพระราชหัตถ์เลขา ประทับพระราชลัญจกร สำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศนี้เปนสำคัญ จึ่งให้แก้ไข แปลงเปลี่ยนรูปที่เขียนไว้ได้

อนึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เกบบาญชีรายการเหตุต่างๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกัน ที่ออฟฟิซหลวงในพระบรมมหาราชวัง แต่ดวงตราเครื่องขัติยราชอิศริยยศ ให้เก็บรักษาไว้ที่ห้องเครื่องกรมภูษามาลา

รักษาพระราชบัญญัติไว้ให้กวดขัน

มาตรา ๒๔ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานี้ทุกๆ มาตรา แลข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศที่จะมีต่อไป ให้รักษาไว้โดยกวดขัน อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เปนอันขาด ยกไว้แต่พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ฤๅผู้จะสืบอายติกราชสันตติวงษ ดำรงค์ราชอิศริยยศเปนพระเจ้าแผ่นดินสืบไป จึ่งจะมีอำนาจที่จะแก้ไขฤๅเลิกถอน ฤๅเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใด ในข้อพระราชบัญญัตินี้จึ่งจะได้ แลถ้าจะมีข้อสำคัญที่ไม่เข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็ดี จะทรงอธิบายชี้แจงทุกข้อทุกประการ โดยออกประกาศประทับพระราช

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สัญจกร สำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยยศ นี้เปนสำคัญ

ข้อที่แก้ไข อธิบายเหล่านี้ ต้องนับเข้าเปนส่วนพระราชบัญญัตินี้ด้วย

พระราชบัญญัติประกาศตั้งไว้ณวันศุกรเดือนหก ขึ้นสี่ค่ำ ปีมเมียจัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ เปนปีที่ ๑๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติเครื่องอิศริยยศสำหรับความดีความชอบเหรียญดุษดีมาลา

สมเดจพระปรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดินสยาม แลเปนบรมราชาธิราช แห่งดินแดนที่ใกล้เคียง คือ ลาวเฉียง ลาวกาว มลายุ กะเหรี่ยง แลอื่น ๆ ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ของเครื่องราชอิศริยศ แลเหรียญเครื่องประดับสำหรับความชอบต่าง ๆ

ขอประกาศแด่พระบรมวงษานุวงษ ฝ่ายน่า ฝ่ายใน เสนาบดีข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งได้มาประชุมในที่นี้ ฤๅ ผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะได้ฟังคำประกาศ อันนี้ ให้ทราบทั่วกันว่า เราคำริหเหนว่าในเวลาวันนี้ เปนวันมงคล สมัยซึ่งบันจบครบรอบร้อยปีที่ ๑ นับตั้งแต่สมเดจพระบรมมหาไปยกาธิราช คือ พระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย ปฐมบรมกระษัตริย ในมหา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จักรีบรมราชวงษ คือบรมราชวงษประจุบันนี้ ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา เปนบรมราชธานีมหานครใหญ่ แลเสดจดำรงค์รัตนราไชยมหัยสวรริย สืบบรมราชสันตติวงษเนื่องมาจนกาลบัดนี้ ควรเปนที่ยินดีชื่นชมทั่วกัน. จึ่งได้พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการทั้งปวงมาประชุมพร้อมกันก่อพระฤกษ ที่ระฦกถึงพระเดชพระคุณพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ปฐมบรมราชวงษพระองค์นั้น ซึ่งจะเรียกนามที่นี้ต่อไปภายน่าว่า "ปฐมบรมราชานุสาวรีย์ บัดนี้ก็ได้วางศิลาฤกษนั้นเสรจแล้ว

เพราะเพื่อจะให้เปนที่ระฦกถึงพระเดชพระคุณ ความดีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปฐมบรมราชวงษ ซึ่งได้ทรงประดิษฐานมหาจักรีบรมราชวงษ ได้ดำรงค์พิภพกรุงสยาม โดยความผาศุขสวัสดี มิได้มีเหตุการรบพุ่งชิงไชยในพระนคร เหมือนอย่างแต่ก่อนๆ แลพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษนี้เล่า ก็เสดจดำรงค์อยู่ในธรรมิกธานุวัตร โดยบรมราชประเพณีสืบมามิได้ผันแปรวิปริตไปต่างๆ เหมือนอย่างที่เคยเปนมาในกาลก่อน แลพระบรมราชวงษานุวงษ ก็ทรงเสวยศุขสโมสรสมัคคีตั้งอยู่พรักพร้อม มิได้มีเหตุร้าวรานกันยิ่งใหญ่จนถึงให้เกิดการอันตรายในบรมราชวงษแต่สักครั้งหนึ่งไม่ การซึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระบรมราชวงษได้ดำรงค์แผ่นดินเรียบร้อยรายคายมา ทั้งภายนอกภายในได้ถึงร้อยปีดังนี้ มิได้เคยมิปรากฎในสยามราชพงษาวดารแต่กาลก่อน ๆ มาเลย ควรเปนมหัศจรรย์

เพื่อจะให้เปนสำคัญ ในการพิเศศของพระบรมราชวงษอันนี้ เราจึ่งได้ให้สร้างเครื่องราชอิศริยยศ อันประดับลวดลายล้วนแล้วด้วยที่หมาย ของพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวประฐมบรมมหาจักรีบรมราชวงษ เปนเครื่องประดับสำหรับพระบรมวงษานุวงษ ทั้งฝ่ายน่าฝ่ายในเพื่อจะได้แจกให้ประดับพระองค์ในมหามงคลสมัยทุกเมื่อ จะได้เปนที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวประฐมบรมราชวงษดุจหนึ่งว่าพระองค์ได้พระราชทาน แต่พระบรมวงษานุวงษของพระองค์ ผู้ได้ดำรงค์รักษาราชประเพณี แลรักษาความสามัคคีในราชตระกูล ให้ปรากฏยืนยาวเปนพระเกียรติยศมาได้ถึงเพียงนี้ เครื่องราชอิศริยศตระกูลนี้ ขอตั้งนามว่า เครื่องราชอิศริยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงษ สำหรับเปนเครื่องประดับพระบรมวงษานุวงษ ในบรมราชตระกูลนี้ แล้วให้ตราพระราชบัญญัติไว้สำหรับเครื่องราชอิศริยยศนี้ ให้เปนหลักฐานแบบประเพณี สำหรับแผ่นดินสืบไป

อนึ่งเพื่อจะให้เปนที่ระฤกถึงพระเดชพระคุณ พระบาทสมเดจพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเปนต้นพระบรมวงษ ซึ่งสืบสันตติ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

วงษ มาโดย ลำดับ กับจะได้เป็นที่หมายแห่งความยินดีของเรา ให้เปนที่ระฦกแห่งสิ่งสำคัญของการมหามงคลสมัยบันจบครบรอบร้อยปีนี้ เราจึ่งได้ให้สร้างเหรียญเครื่องประดับอีกอย่างหนึ่ง สำหรับเป่นรางวัล สำแดงคุณพิเศศความดีความชอบแห่งท่านทั้งปวง ตั้งแต่พระบรมวงษานุวงษ ตลอดไปจนข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ขุนหมื่นกรมการไพร่หลวงไพร่สม ซึ่งได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ โดยใจภักดีซื่อสัตยต่อราชการ ตามคุณพิเศศความดีความชอบต่าง ๆ

อีกประการหนึ่ง จะได้ไว้สำหรับเปนรางวัลแก่ผู้ที่ได้รับราชการ โดยกระตัญญูซื่อสัตยภักดีในตัวเราแลราชการแผ่นดิน กับผู้ที่มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทั้งผู้ที่มีความกล้าหาญ สู้สละละชีวิตรออกต่อสู้ฆ่าศึกสัตรู เพื่อจะรักษาราชการ แลบ้านเมืองอันเปนที่เกิดแห่งตน ขุน ผู้น้อยที่ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณดังที่กล่าวมานี้ ก็ยังไม่มีสิ่งสำคัญอันใดที่จะให้ปรากฎ แปลกประหลาดเป่นรางวัลแก่ผู้ที่มีความชอบดังนี้ ให้พิเศศแก่เพื่อนข้าราชการด้วยกันได้ เพราะเครื่องราชอิศริยศทั้งสามอย่างนั้น ก็มีกำหนดสำหรับพระราชทานต่อผู้มีความชอบ ที่มียศบันดาศักดิ์สูง ทั้งเหรียญจักรมาลานั้น ก็เปนของสำหรับพระราชทาน เฉพาะทหารที่รับราชการนานมีความดีความชอบ ไม่มี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ความผิดร้ายในราชการ แลเหรียญบุษปมาลา กับรัตนาภรณ์ นั้นเล่า ก็เปนแต่เหรียญสำหรับผู้ที่มีวิชาการช่าง หาได้พระราชทานตลอดทั่วน่ากันไม่ ผู้ที่มีความชอบฝ่ายข้างกล้าหาญ แลมีจิตรเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ชาติเดียวกัน ก็ยังไม่มีสิ่งสำคัญเปนที่หมาย แห่งความยินดีของเรา ให้เปนความพิเศศแปลกปลาดไปได้ เพราะฉนั้นเปนความประสงค์ของเราอย่างยิ่ง ที่จะรางวัลผู้ที่มีความดีความชอบดังกล่าวมานี้ ให้เปนเกียรติยศที่ระฤกแห่งเราแลรัชชะทายาท ฤๅผู้ที่จะสืบอายะติกะราชสันตะติวงษ ในพระบรมราชจักรีวงษนี้ต่อไป จึ่งได้จัดสร้างเหรียญเครื่องประดับนี้ขึ้นชื่อว่าดุษดีมาลา สำหรับฝ่ายทหารแลพลเรือนทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งมีความภักดีต่อราชการ จะได้รับสิ่งสำคัญเปนที่หมายแห่งความยินดีของเรา ปรากฏได้สิ้นกาลนานเพื่อจะได้ช่วยกันรับราชการฉลองพระเดชพระคุณสืบไป จึ่งให้ตราพระราชบัญญัติเปนข้อบังคับไว้สำหรับปกครอง เหรียญดุษดีมาลานี้ให้เปนที่มั่นคงนับถือดำรงค์ คงคู่กับเหรียญเครื่องประดับนี้สืบไป

ขอให้พระบรมวงษานุวงษทั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน ผู้ซึ่งจะได้รับเครื่องราชอิศริยยศ มหาจักรีบรมราชวงษ แลผู้ซึ่งจะได้รับเหรียญเครื่องประดับ สำหรับความดีความชอบชื่อ [illegible]

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาลา จงดำรงค์อยู่ในคุณความดีซึ่งได้มีมาแล้วแต่ภายหลัง แลจักเจริญไปภายน่า แลขอให้มหาจักรีบรมราชวงษ ดำรงค์ยืนยาวอยู่ในอิศิริยาธิปัต เปนอนัญสาธารณ์ถาวรทุกเมื่อ เปนเหตุให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงผู้ได้รับเครื่องราชอิศิริยยศ แล เหรียญคุษดีมาลาต่อไปภายน่าให้เจริญศุขสภาพร ศุขสวัสดิ์ พิพัฒน์ผลทุกประการเทอญ

ประกาศนี้ส่งไปแต่พลับพลาจัตุรมุขในท้องสนามหลวง ตั้งแต่ณวันศุกรเดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ เปนปีที่ ๑๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ

เครื่องอิศิริยศสำหรับความดีความชอบ

เหรียญดุษดีมาลา

ศุภมัสดุ ศักราช ๑๒๔๔ กรุงคสังวัจฉระไพศาขมาศ ชุคุณะปักษจตุดถีดิถีศุกรวาร ปัตยุบันนะรัชชะการ ชีโนรสมหรรยา บริเฉทะกาละกำหนด พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว สมเดจพระบรมินทร มหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงศ วรุตมพงษบริพัตร วรขัติยราชนิกโรดม จาตุ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รันต บรม มหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราห ณี จักรกรีบรมนารถ มหามกุฎราชวรังกูร สุจริตมูลสุสาธิต อรรคอุกฤษฐไพบูลย บุรภาดุลยกฤษฎาภินิหาร สุภาธิการรังส ฤษดิ ธัญญลักษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมาง ประณต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผล อุดมบรมสุ ขุมาลย ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศศ สรรพ เทเวศรานุรักษ วิสิทธิศักดิสมญา พินิตประชานารถ เบ่ระ กระมล ขัติยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรมย์ ดุลยมเหชาธิการ บริบูรณคุณสารสะยามาทินคร วรุตมราชดิลก มหาปริวาร นายก อนันตมหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเสศศิรินธร อเนก ชนนิกรสโมสรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหฬารบรมราชสมบัติ นพ ปฎลเสวตรฉัตราดิฉัตร ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเสกาภิสิต สรรพทศทิศวิชิตไชย สกลมไหยสวริยมหาสวามินทร มเหศวร มหินทรมหารามาธิราช วโรดมบรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธา ทิไตรรัตนสรณารักษ อดุลยศักดิอรรคนเรศราธิบดี เมตตากรุณา สิตลหฤไทย อโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวพระเจ้าแผ่นดินสยาม ๑ ล ๑ เสดจพระราชดำเนินโดย ขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค ประทับพลับพลาจัตุรมุขณ ท้องสนามหลวง ในการพระราชพิธีมหามงคลสมัยการ สม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

โพธ พระนคร ในวัน บันจบครบ รอบร้อย ปี ที่แรก ตั้งแต่ พระ
บาท สมเด็จ พระบรม ราชาธิราช รามาธิบดี ที่ ๔ ซึ่ง ปรากฎ พระ
นาม ว่า สมเด็จ พระ ปรโมรุราชา มหาจักรี บรมนารถ พระ
บาท สมเด็จ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปฐม บรม กระษัตริย์ ใน
พระบรมราชจักรีวงษ ปัตยุบันนี้ ทรง สฐาปนา กรุง รัตนโกสินทร
มหินทรา ยุทธยา บาง กอก เปนพระ บรมราชธานี สืบมา แล
วาง ศิลา ก่อ พระ ฤกษ ปฐม บรม ราชานุสสาวรีย์ ให้เปน ที่
ระฤก ถึง พระเดช พระคุณ พระบาท สมเด็จ พระบรม มหา ไปยกาธิราช
คือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ผู้ ทรง ประดิษฐาน
แล ดำรงค พระนคร เปน ปฐม กับ ก่อ พระฤกษศาลหลวง ใน เวลา
เดียวกันนั้น ครั้น การ ก่อ พระฤกษ เสร็จแล้ว เสด็จ ออก
ประทับ บน รัตน บัลลังก์ ภาย ใต้ พระมหา เสวตรฉัตร โดย สฐาน
อุตราภิมุข พร้อม ด้วย พระบรมวงษานุวงษ เจ้า ราชินิกุล เสนา
บดี พราหมณาจารีย ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่าย
ทหาร พลเรือน แล ผู้ แทน คอเวอนแมนต์ ต่าง ประเทศ ซึ่ง มี ทาง
พระราชไมตรี เฝ้า ทูลลอองธุลีพระบาท ยังกชมาศ ในที่ ประ
ชุม โดย ลำดับ จึ่ง มี พระ บรม ราช โองการมาร พระบัณฑูรสุร
สิงหนาท ดำหรัส สั่ง เฉภาะ พระยา ศรีสุนทรโวหารญาณปรีชา
มาตย บรมนารถ นิตยภักดี พริยพาห เจ้า กรม พระอาลักษณ ให้
ตราพระราชบัญญัติ ประกาศ ให้พระบรมวงษานุวงษ แล ข้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ราชการ ผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือน ฤๅ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ที่ จะ ได้รับเครื่อง ประดับใน แผ่น ดิน สยาม ให้ทราบ ทั่ว กัน ตลอด พระราชอาณาเขตร ว่า พระ บาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้สร้าง เหรียญ เครื่อง ประดับ สำหรับพระราชทาน สำแดง คุณ พิเศศ ความ ดี ความ ชอบ ตั้งแต่ ผู้มี อิศริยศักดิ์ ตลอด จน ถึง ไภร่เสมอ ทั่วน่า กัน เพื่อ จะ ให้เปน ที่ ระฦก ถึง ความเจริญของ กรุง รัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา บาง กอก ที่ มี ความ สงบเรียบ ร้อย โดย พระบรม ราชวงษ ปัตยุบันนี้ ได้ปก ครอง ตลอด มาจน ครบ ถึง สตพรรษการ ซึ่งไม่ มี การ เวลา หนึ่ง เวลา ใด ในพระราชพงษาวดารว่า บ้านเมือง จะ มี ความ สงบ ปรกติ เรียบร้อย ยืน ยาว นานได้ถึง เพียงนี้ เหรียญ เครื่อง ประดับ ที่ ทรงพระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้สร้าง ขึ้น ครั้ง นี้ เปน ที่ หมาย แห่ง ความ ทรง ยินดี เพื่อ จะ ให้ เปน ที่ ระฦก เสมอ กัน ทั้ง ท่าน ผู้ใหญ่ ที่ ได้ ช่วย รักษา แผ่น ดิน ตลอด จน ถึง ผู้ ที่ ได้รับ ใช้ ราช การ ผู้น้อย ทั้ง ฝ่าย ทหาร พลเรือน ได้เปน ที่ ระ ฦก สืบ ความ ดี ความ ชอบ ของ ตน ไป สิ้น กาล นาน จึ่ง โปรด เกล้า ฯ ให้ตั้ง ข้อ พระราชบัญญัติ จัดเปนมวด มาตรา ประกาศ เปน ข้อ บังคับไว้สำหรับ ปก ครอง เครื่อง ประดับ ดัง นี้

มาตรา ๑ กฎให้ไว้ว่า เหรียญเครื่องประดับ นั้น พระ ราชทาน นาม ชื่อ กุษฎิมาลา ข้าง น่าเปนพระบรมรูป ในพระบาท

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีอักษรจาฤกตามขอบข้างบนว่า จุลาลังกรณวหัสส บรมราชาธิราชิโน ขอบล่างเปนใบไชยพฤกษไขว้กันรองรับพระบรมรูป ด้านหลังเปนรูปพระสยามเทวาธิราชทรงพระขรรค์ยืนแท่นพิงโล่ตราแผ่นดิน พระหัตถ์ขวาทรงพวงมาไลย จะสรวมที่ตรงจาฤกชื่อผู้ได้รับใต้แท่นมีเลข ๑๒๔๑ บอกศักราชปีที่สร้าง แลมีอักษรสยามตามขอบเปนเครพาคยวา สยามินทปรมราชตุฏฐิรู้ปิปเวทนังอิทัง กับขอบเหรียญจาฤกคาถาสำหรับตราแผ่นดินว่า สัพเพสํ สํฆภูตานํ สามัคคีวุฑฒิสาธิกา บนเหรียญมีพระขรรค์ไชยศรี กับธารพระกรเทวรูปไขว้กัน มีห่วงยึดกับเหรียญ แลติดกับแผ่นโลหะจาฤกว่าทรงยินดีห้อยแพรแถบริ้วแดงริ้วขาวสำหรับฝ่ายทหาร แพรแถบริ้วขาวริ้วชมภูสำหรับฝ่ายพลเรือน ให้ประดับติดแนบที่รังดุมเสื้อชั้นนอกณะอกข้างซ้าย เหมือนอย่างเครื่องราชอิศริยยศแลเครื่องประดับทั้งปวง

มาตรา ๒ เหรียญคุษดิมาลานี้ ไม่มีกำหนดจำนวนชั้นสูงแลต่ำ จะพระราชทานเสมอทั่วหน้ากัน ตามคุณพิเสศแลความดีความชอบ ตัวเหรียญเครื่องประดับนั้นจะเปนทองคำแท้ฤๅเงินกาไหล่ทอง ฤๅเงินเปล่า ฤๅสัมฤทธ แล้วแต่จะทรงพระราชทาน คงเปนชั้นชนิดมีเกียรติยศอย่างเดียวกันทั้งนั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เปนสิทธิ แก่ผู้ที่ได้รับพระราชทาน แลจาฤกชื่อของผู้นั้นลงในเหรียญทีเดียว ไม่มีหนังสือสำคัญกำกับ เหมือนกับเครื่องราชอิศริยยศอย่างอื่น แล้วลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาว่า ได้พระราชทานเหรียญเครื่องประดับแก่ผู้นั้น ตามคุณพิเสศความดีความชอบที่ได้กระทำ แล้วจดบาญชีเลอียดทั้งชื่อตั้งชื่อตัว แลวันคืนปีเกิด แลความดีความชอบไว้ในสมุดสารบบสำหรับเหรียญเครื่องประดับ รักษาไว้ในออฟฟิซหลวงสำหรับแผ่นดินต่อไป

มาตรา ๓ เพื่อว่าจะให้เปนที่หมายแห่งคุณพิเสศฉนิดต่างๆ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีแผ่นโลหะสลักเปนเข็ม ปลายเปนดอกประทุมทั้งสองข้าง แลจาฤกอักษรที่กลางเข็ม ชนิด ๑ ว่าราชการในพระองค์ ชนิด ๑ ว่าราชการแผ่นดิน ชนิด ๑ ว่าศิลปวิทยา ชนิด ๑ ว่าความกรุณา ชนิด ๑ ว่าความกล้าหาญ เข็มทั้ง ๕ ชนิดนี้สำหรับพระราชทานเพิ่มเข้าในเหรียญกุษดิมาลา ให้กลัดที่แพรแถบ เปนที่หมายแห่งคุณพิเสศแก่ผู้ที่ควรจะได้รับพระราชทาน

มาตรา ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้รับพระราชทานเหรียญเครื่องประดับนี้ไว้แล้ว ได้กระทำความดีความชอบตามคุณพิเสศต่างๆ อีก ประดุจว่าถ้าผู้นั้นยังมิได้รับพระราชทานเหรียญเครื่องประดับนี้ไซ้ แล้วก็ควรจะได้รับพระราชทานเหรียญ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เครื่องประดับนี้นั้น ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเข็มเติมให้ติดที่แพรแถบอีก ทุกคราวที่ได้กระทำความชอบตามคุณพิเศศ แลพระราชทานเข็มเติมแทนเหรียญทุกคราวไป

มาตรา ๕ ด้วยหวังว่าจะให้บันดาข้าแผ่นดินทั้งปวง ตั้งแต่พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ตลอดจนถึงขุนหมื่นกรมการ ไพร่หลวงไพร่สม ที่ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในน่าที่ต่าง ๆ นั้น ให้มีประโยชน์ในการที่สมควร จะได้รับพระราชทานเข็มจาฤกอักษรคุณพิเศศสำหรับเครื่องประดับนี้ จะไม่ทรงถือว่าชาติตระกูลก็ดี รับราชการนานก็ดี ป่วยไข้ฤๅต้องอาวุธบาดเจ็บแลเหตุแลอาการต่าง ๆ สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี เปนเหตุการที่อันสมควรจะได้รับเหรียญเครื่องประดับนั้นไม่ได้

เว้นไว้แต่กระทำความดีความชอบในพระองค์อย่างหนึ่ง ในราชการแผ่นดินอย่าง ๑ ในศิลปวิทยาการช่างต่าง ๆ อย่าง ๑ ในความกรุณาต่อเพื่อนชาติมนุษย์อย่าง ๑ ในความกล้าหาญอย่างยิ่งที่จะต่อสู้ฆ่าศึกศัตรู สู้เสียสละละชีวิตรเพื่อจะให้เปนคุณต่อแผ่นดิน แลความดีความชอบต่อราชการ แลประโยชน์ต่อเพื่อนชาติมนุษย์ด้วยกัน จึงจะควรรับพระราชทานเข็มอย่างหนึ่งอย่างใดทั้ง ๕ ชนิดนี้ได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๖ เหรียญเครื่องประดับที่มีแผ่นทองสลักว่าทรงยินดีนั้น จะพระราชทานผู้หนึ่งผู้ใดแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ ฤๅในเวลามงคลสมัย การพระราชพิธีใหญ่อย่างหนึ่งอย่างใด ก็พระราชทานเปนครั้งเปนคราว น้อยบ้างมากบ้าง แล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ ให้เปนที่ระฤกไว้ในกาลเวลานั้นคราวนั้น

มาตรา ๗ เข็มที่จาฤกอักษรว่า ราชการในพระองค์นั้นไว้สำหรบพระราชทานเพิ่มให้ผู้หนึ่งผู้ใด ที่ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในพระองค์ แลรัชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบอายติกกะราชสันตติวงษ แลราชตระกูล โดยความจงรักษภักดี ที่จะให้เปนคุณเปนประโยชน เปนพระเกียรติยศในพระองค์ แลราชตระกูล เปนการปรากฎก็ดี มิปรากฎก็ดี จะทรงพระราชดำริหวินิจฉัยด้วยพระองค์ ผู้หนึ่งผู้ใดที่จะมาเกี่ยวข้องแนะนำว่าผู้นั้นผู้นี้ ควรจะได้รับพระราชทานไม่ได้เลยเปนอันขาด ผู้ที่จะได้รับพระราชทานเข็มอย่างนี้ จะให้ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาให้ทราบทั่วกัน แต่ความดีความชอบที่ผู้ที่ได้รับพระราชทานได้กระทำนั้น จะลงในราชกิจจานุเบกษาฤๅไม่ลงนั้น แล้วแต่จะโปรดเกล้า แต่จะให้จดความดีความชอบไว้ในสารบบที่ออฟฟิซหลวง ทุกข้อทุกประการ

มาตรา ๘ เข็มที่จาฤกว่า ราชการแผ่นดินนั้น ไว้สำหรับพระราชทานผู้ที่มียศยังไม่ควรแลที่จะได้รับพระราชทานเครื่อง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ราชอิศิริยยศ ช้างเผือกแลมงกุฎสยาม ทั้ง ๔ ชั้น ที่ได้รับราชการแผ่นดินเปนคุณเปนประโยชน์ต่อราชการ ที่เหนปรากฎทั่วๆ กันว่ามีความชอบ ผู้เปนอธิบดีแลเจ้าของกรมกราบบังคมทูลพระกรุณายกความดีความชอบ แลเหตุที่ผู้นั้นได้กระทำเปนคุณเปนประโยชน์ต่อราชการ ก็จะทรงพระราชดำริหวินิจฉัยเหนสมควรแล้ว ก็จะทรงพระราชทานให้ตามความชอบมากแลน้อย

มาตรา ๙ เข็มที่จาฤกว่า ศิลปวิทยานั้น ไว้สำหรับพระราชทานนักปราชราชกระวี นายช่างแลผู้ช่างพิเศศต่างๆ ที่ได้คิดอย่างสิ่งของที่จะเปนประโยชน์ทั่วกัน ครั้งแรกคราวแรก ฤๅชักนำสิ่งของใดๆ เข้ามาทำมาสร้างขึ้นในแผ่นดิน เปนผลประโยชน์ต่อบ้านเมืองแลราชการ ฤๅผู้ที่แต่งหนังสือตำราวิทยาการต่างๆ ที่เปนของเก่าของใหม่ก็ดี ที่เปนคุณต่อแผ่นดิน เปนประโยชน์แก่ราชการ เปนผลแก่การค้าขาย ฤๅผู้เปนช่างอย่างดีมือเอก ที่ได้คิดก็ดีทำเองก็ดี ปรากฎว่าไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งทำได้เสมอดีกว่าแล้ว ผู้ทำคุณประโยชน์ดังกล่าวมานี้ ก็จะทรงพระราชดำริหวินิจฉัย พระราชทานเข็มชนิดนี้ให้ตามคุณานุรูป

มาตรา ๑๐ เข็มที่จาฤกว่าความกรุณานั้น ไว้สำหรับพระราชทานแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งมีความเมตตากรุณาแก่เพื่อน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ชาติมนุษย์อันเดียวกัน เปนต้นว่าไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน อันเปนคนกำพร้าอะนาถาตั้งโรงรักษาเจ็บไข้ โดยมิได้คิดเอาประโยชน ฤๅในเวลาทุพภิกขไภย แลนาๆ พิธโรคที่เปนครั้งเปนคราว ผู้นั้นได้ปริจาคทรัพย์เกื้อกูลตั้งรักษาด้วยใจกรุณาฤๅเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีเหตุอันตรายด้วยน้ำด้วยไฟก็ดี แลเหตุไภยอันตรายอื่นๆ ที่ผู้นั้นได้องอาจช่วยด้วยกำลังตนเอง ให้ผู้ต้องอันตรายได้ความศุขพ้นไภยด้วยกำลังตน เปนต้นว่าผู้ที่ตกน้ำในน้ำเชี่ยวน้ำฦก ซึ่งว่ายน้ำไม่เปนไม่มีกำลังสามารถจะเอาตัวรอดได้ ผู้ใดได้พบได้เหนได้ลงช่วยด้วยความกรุณาอันองอาจ ถ้าพลาดพลั้งไปตัวจะเปนอันตรายถึงแก่ชีวิตร ได้กระทำการนั้นสำเร็จได้ก็ดี ฤๅการใดๆ ที่ตนได้ทำโดยองอาจกรุณาจิตรแน่แท้ ซึ่งเหนปรากฎมากด้วยกันว่า มีความเมตตากรุณาโดยเที่ยงแท้ ก็จะทรงพระราชดำริหวินิจฉัย พระราชทานเข็มซะนิดนี้ให้ตามสมควร ที่มีความกรุณาต่อเพื่อนมนุษยด้วยกัน

มาตรา ๑๑ เข็มที่จาฤกว่ากล้าหาญนั้น ไว้สำหรับพระราชทานออฟฟีซเซอร์นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งบกทั้งเรือ แลข้าราชการที่เข้ากองทัพกับทหารไปรเวต ลูกเรือกระลาสีในเรือรบหลวง แลขุนหมื่นกรมการไพร่หลวงไพร่สม ที่เข้ากองทัพรับราชการต่อสู้ฆ่าฟันศัตรู ให้กระทำการแขงแรง·

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรม และหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สำแดงความกล้าหาญ เปนการปรากฎต่อสู้ฆ่าศึกศัตรูโดยความภักดี ป้องกันรักษาบ้านเมืองเปนที่เกิดของตน จึงจะพระราชทานเข็มที่จาฤกว่ากล้าหาญ ให้ตามเหตุการที่กำหนดต่อลงไปดังนี้

ข้อ ๑ ถ้ากองทัพบกทัพเรือก็ดี ได้กระทำการรบต่อสู้ฆ่าศึกศัตรูโดยความกล้าหาญต่อหน้าแม่ทัพนายกองก็ดี ก็ให้แม่ทัพนายกองจดชื่อออฟฟิซเซอร์ แลทหาร แลความกล้าหาญที่ได้กระทำนั้น มีใบบอกให้นำกราบบังคมทูลพระกรุณาโดยเร็ว ทรงทราบความแล้วจะทรงพระราชดำริหเหนสมควร ก็จะพระราชทานเหรียญดุษดีมาลา แลเข็มไปให้แม่ทัพนายกองผู้บังคับการ พระราชทานผู้มีความชอบประดับตัวในที่ประชุมทหาร แลอ่านคำประกาศที่ผู้มีความชอบ ได้กระทำสำแดงความกล้าหาญให้ทราบทั่วกัน แลให้แม่ทัพนายกองจดชื่อแลความดีความชอบไว้ในสมุดสำหรับกองทัพ แล้วให้คัดสำเนาส่งมายังออฟฟิซหลวง เจ้าพนักงานจะได้คัดลงในสมุดสำหรับเหรียญดุษดีมาลา แล้วส่งสำเนาไปลงในราชกิจจานุเบกษาเสมอทุกคราวพระราชทานไป

ข้อ ๒ ถ้าผู้ที่ได้ทำการสำแดงความที่ได้กล้าหาญ มิได้อยู่ในที่ต่อหน้าแม่ทัพ ผู้บังคับการดังกล่าวมาแล้ว ผู้ที่สำแดงความกล้าหาญ อยากจะได้รับพระราชทานเครื่องอิศริยศ อัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นี้แล้ว ก็ให้แจ้งความตามที่ตนได้กระทำทดลองทุกอย่าง ให้เปนที่เชื่อยินดีแก่กับตันนายกองนายร้อยที่ตนอยู่ในบังคับ ให้จดหมายแจ้งความไปยังผู้บังคับกองทับตามเหตุการ ซึ่งทหารนายกองของตนได้สำแดงความกล้าหาญ แม่ทับนายกองพิจารณาเหนสมควรแล้ว ก็ให้มีใบบอกขอมายังเสนาบดีตามกรมขึ้นนำกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระราชดำริหเหนชอบแล้วก็จะพระราชทานให้ แล้วให้แม่ทับนายกองประพฤติการตามบังคับไว้ในข้อ ๑

ข้อ ๓ ถ้าทหารบกก็ดี เรือก็ดี เปนหมู่กันไม่เกินกว่า ๕๐ คน ๆ กองทับกองใดกองหนึ่งที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่ากอมปนี ตรุบสควาด ตรอนแบตตเลี้ยน รชิเมนต์ บริเคด หนึ่ง/ใด ก็ดี ได้สำแดงความกล้าหาญด้วยกันทั้งหมู่ทั้งกอง ยากที่จะเลือกผู้กล้าหาญองอาจได้ แล้วก็ให้แม่ทับนายกองที่บังคับหมู่กองนั้น บังคับให้ออฟฟิซเซอร์เลือกกัน ตามออฟฟิซเซอร์นายหนึ่ง นอนกอมมิชันออฟฟิซเซอร์เลือก ในพวกกันเอง ๒ นาย ไพร่ทหารเลวเลือกในพวกกันเอง ๔ นาย ที่ควรจะได้รับเหรียญประดับความชอบนี้ เมื่อออฟฟิซเซอร์แลทหารเลือกได้ผู้ที่ควรจะได้รับเหรียญเครื่องประดับแล้ว ให้จดชื่อมอบให้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แก่นม่ทัพ นายกองๆ มิไปบอกส่งมายังผู้บังคับการใหญ่ฝ่ายทหาร ฤๅ ตามกรม ขึ้นให้กราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ ฝ่าลออง ธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระราชดำริห์เหนสมควรแล้วจะพระราชทานให้

ข้อ ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดได้สำแดงความกล้าหาญเปนการที่นอกจากกำหนดไว้ ตามบังคับทั้ง ๓ ข้อ แต่การนั้นเปนเหตุปรากฎที่สมควร ซึ่งจะได้เหรียญเครื่องประดับนี้ ก็ให้ธรรคมหาเสนาบดีกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระราชดำริห์วินิจฉัยเหนชอบแล้ว ก็จะพระราชทานให้ตามความชอบตามควร แต่การที่เกิดดังนี้ ผู้ที่จะได้รับรางวันนั้นต้องทดลองชี้แจงสำแดงความให้ปรากฎว่า ได้กระทำความกล้าหาญจริงแท้ตามความขอ

ข้อ ๔ ถ้าผู้ที่ได้รับเหรียญเครื่องประดับนี้ มิใช่ออฟฟิซเซอร์ที่มีตราตั้ง แลข้าราชการซึ่งมีสัญญาบัตรแล้ว เปนแต่นอนกอมมิชันออฟฟิซเซอร์ แลทหารไปรเวตกรมการขุนหมื่นไพร่หลวงไพร่สม ก็จะพระราชทานเบี้ยหวัดให้เปนเบี้ยเลี้ยง ให้ปีละ ๑๒ ตำลึงจนตลอดอายุ ถ้าได้ความชอบโดยความกล้าหาญอีก ได้รับพระราชทานเขมเติมตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔ ก็จะพระราชทานเบี้ยหวัดเปนเบี้ยเลี้ยง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เพิ่มให้อีกหกตำลึง ทุก ๆ คราวความชอบที่ได้รับพระราชทานเข้มเพิ่มเติม

ข้อ ๖ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ได้สำแดงความกล้าหาญ ซึ่งจะได้รับพระราชทาน เหรียญเครื่องประดับนี้แล้ว มุลนายผู้บังคับการ ปิดบังความชอบเสีย หาเสนอให้ไม่นั้น ก็ให้ผู้นั้นทำฎีกาทูลเกล้า ฯ ถวาย จะโปรดเกล้า ฯ ให้มีตระลาการสืบพิจารณาให้ได้ความจริง ทรงพระราชดำริหวินิจฉัยเหนสมควรแล้ว ก็จะพระราชทานให้ต่อพระหัตถ์

มาตรา ๑๒ ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเหรียญเครื่องประดับนี้ ให้คงได้ประดับแต่งตามที่ได้รับพระราชทาน ห้ามมิให้ทำเขมคิดเอาเองตามชอบใจ นอกจากพระราชทานเปนอันขาด ถ้าผู้ใดทำเขมที่จาฤกคุณพิเศศทั้ง ๕ ชนิด ที่ตัวมิได้รับพระราชทาน ปลอมใช้ก็จะให้ปรับไหมเปนข้อเลมิด เปนสินวัลแก่โจทย์ชั่งหนึ่ง แลลงในราชกิจจานุเบกษาว่า ผู้นั้นทำเขมปลอมใช้ ให้ปรากฎทั่วกัน แลห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด ที่มิได้รับพระราชทาน ทำดวงเหรียญเทียมปลอมแต่งประดับเปนอันขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดมิฟังทำดวงเหรียญเทียมแต่งประดับปลอมใช้ จับได้จะให้มีโทษจงหนักเสมอปลอมตราตำแหน่ง

มาตรา ๑๓ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งได้รับเหรียญเครื่องประ

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรมและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คับนี้ไปแล้ว มิได้ประพฤติตนให้สมสมควรแก่เกียรติยศนี้ มีความผิดประพฤติการเปนขบถ แลขลาดในการสงคราม เปนผู้ร้ายปล้นสดม ซึ่งเปนมหันตโทษ แลไม่ประพฤติอยู่ให้ที่ชอบแล้ว ก็จะโปรดเกล้า ฯ ให้ถอดผู้กระทำผิดนั้นเสียจากพวกผู้ที่ได้รับเกียรติยศอันนี้ โดยออกประกาศเซ็นพระราชหัตถ์เลขาเปนสำคัญ เจ้าพนักงานจะเรียกดวงเหรียญคืน แลลบชื่อเสียจากบาญชีสารบบสำหรับแผ่นดิน แลเบี้ยหวัดซึ่งเปนเบี้ยเลี้ยง ซึ่งจะพระราชทานตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๕ มาตรา ๑๑ ก็จะยกเสีย ตั้งแต่วันที่ออกประกาศที่ถอดเสียนั้น กลับประพฤติความดีต่อไป ทรงพระราชดำริห์เหนสมควรแล้ว ก็จะพระราชทานเหรียญประดับคืนให้ใหม่ และให้ได้รับประโยชน์ที่ควรจะได้ตามเดิมทุกประการ

มาตรา ๑๘ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานี้ ทุก ๆ มาตราสำหรับเหรียญเครื่องประดับ สำหรับความชอบนี้ ให้รักษาไว้โดยกวดขัน อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เปนอันขาด ยกไว้แต่พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว แลรัชชทายาท ฤๅผู้ซึ่งจะสืบสายดิกราชสันตติวงษต่อไป จึ่งจะมีอำนาจที่จะแก้ไขฤๅเลิกถอน ฤๅเพิ่มเติมข้อหนึ่งข้อใด ในพระราชบัญญัตินี้ได้ แลถ้าจะมีข้อความที่ไม่เข้าใจสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ก็จะทรงอธิบายชี้แจง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

โดยประกาศเซนพระราชหัตถ์เลขา ประทับตราพระราชลัญจรกรเปนสำคัญ ข้อแก่ไขอธิบายเหล่านี้ ต้องนับเข้าเปนส่วนพระราชบัญญัตินี้ด้วย ตั้งพระราชบัญญัติประกาศไว้ณวันศุกร เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๒๔๔ เปนปีที่ ๑๕ ฤๅวันที่ ๔๒๙๔ ในรัชกาลปีตยุบันนี้

ผู้รับพระบรมราชโองการ

ชื่อ

พระราชบัญญัติใช้ตราแผ่นดิน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งว่า ด้วยทรงพระราชดำริห์ว่า พระราชลัญจรกรสำหรับแผ่นดินมีอยู่หลายชะนิด แต่ที่คงใช้อยู่นั้นคือพระราชลัญจรไอยราพต แลพระครุธพาห แลมีพระราชลัญจกรพิเศศเปนที่หมายสำหรับพระบรมราชวงษปีตยุบันนี้ เปนรูปจักรรูปตรีแลพระราชลัญจกรประจำรัชกาล ซึ่งผลัดเปลี่ยนทุกรัชกาลมีปรากฎใช้ในเงินพดด้วงบาท คือมีรูปจักรดวงหนึ่ง ตราประจำรัชกาลอีกดวงหนึ่ง ตราประจำรัชกาลที่ ๑ เปนรูปประทุมอุณาโลม รัชกาลที่ ๒ เปนรูปครุธ รัชกาลที่ ๓ เปนรูปปราสาท รัชกาลที่ ๔ เปนรูปมงกุฎ แต่ตรารูปจักรนั้นหาได้เปลี่ยนตามรัชกาลไม่ คงใช้ในเงินตราเสมอมา ด้วยเปนพระราช

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ลัญจกร สำหรับพระบรมราชวงษ ซึ่งปกครองรัฐสีมาอาณาจักร อยู่ แลเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงกระสาปน์สิทธิการ ขึ้นทำเงินเหรียญ บาท แทนเงินพดด้วง พระราชลัญจกร ที่หมายใช้ในเหรียญนั้น น่าหนึ่ง ก็ยังมีรูปจักร อยู่เหมือนกัน เติมขึ้นแต่รูปช้างเผือกที่ตรงกลาง อีกน่าหนึ่งเปนรูปพระมหามงกุฎ มีเครื่องสูงสองข้าง หมายประจำรัชกาลใช้มาจนตลอดรัชกาลนั้น รูปที่หมายเปนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินก็ดี สำหรับพระบรมราชวงษในปัตยุบันนี้ก็ดี สำหรับประจำรัชกาลทุกรัชกาลมาก็ดี ก็ย่อมเปนที่เคารพนับถือว่าเปนของสูง ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดจะบังอาจทำใช้เทียมได้ ในรัชกาลที่ ๔ นั้นเมื่อได้ตั้งตำแหน่งทูต แลกงสุลสยามรักษาผลประโยชนราชการฝ่ายสยาม ประจำอยู่ในมหานครฝ่ายตวันตก ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานแกะดวงตราตำแหน่งราชทูต แลกงสุลซึ่งประจำราชการอยู่มหานครที่มีทางพระราชไมตรี พระราชทานให้ถือตามตำแหน่งราชการทูตแลกงสุลนั้นเปนรูปช้างเผือก หลังช้างมีรูปพระมหามงกุฎพานพระมหากระถินรองมีเครื่องสูงสองข้างบ้าง มีธงสองข้างบ้าง ที่เปนกงสุลซึ่งอยู่ประจำเมืองน่าที่ขึ้นในมหานครนั้นไม่สู้จะสำคัญ ก็ยกรูปพระมหามงกุฎออกเสีย คงอยู่แต่รูปช้างเผือก. แลมีอักษรจารึกบอกตำแหน่งทูต ฤๅ กงสุล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ซึ่งตั้งประจำณสฐานที่นั้น พระราชทานพระบรมราชานุญาต เปนแบบลงที่เจ้าพนักงาน ในตำแหน่งราชการได้ใช้รูปพระมหามงกุฎ ในดวงตราตำแหน่งได้ ด้วยรูปพระมหามงกุฎนั้น มิใช่จำเพาะแต่เปนที่หมายประจำ รัชกาลที่ ๔ อย่างเดียวเปนเครื่องหมายสูงสุด ของประเทศที่มีพระเจ้าแผ่นดินผ่านพิภพเปนเอกราชด้วย ฝ่ายกรมทหารบกทหารเรือซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเปนเจ้าพนักงานสำหรับราชการเหมือนกัน จึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตให้เครื่องหมายซึ่งเปนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน สำหรับพระบรมราชวงษ สำหรับประจำรัชกาล มาทำเปนเครื่องประดับยศ มีน่าหมวกภู่หมวก ดุมกระบี่ ศีศะเขมขัดเปนต้น ฝ่ายเจ้าพนักงานพลเรือนนั้นเล่าจะใช้ที่หมายพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน เปนเครื่องประดับได้ ก็จำเพาะแต่สิ่งที่ได้รับพระราชทาน มีเครื่องอิศริยาภรณ์แลมาลาเปนต้น แลมีชนอีกจำพวกหนึ่งซึ่งตั้งการเปนช่างฝีมือต่าง ๆ เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเปนช่างหลวงแล้ว ก็ได้รับพระบรมราชานุญาต ใช้พระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน แลประจำรัชกาลให้เปนเกรียติมีช่างทองแลช่างถ่ายรูปเปนต้น ตราแผ่นดินซึ่งพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นายช่างได้ใช้นี้ ก็เพื่อเปนเกียรติยศอย่างเดียว หาได้ให้ใช้เปนเครื่องหมายยี่ห้อการค้าขาย สำ

https://museum.coj.go.th/

หรับห้างแลร้านนั้นไม่ แลเครื่องภาชนทั้งปวงที่มีรูปหมาย พระราชลัญจกร สำหรับแผ่นดินสำหรับพระบรมราชวงษ ก็ดี สำหรับประจำรัชกาล ก็ดี ก็ล้วนเปนของหลวงใช้ในราชการทั้งสิ้น ครั้นมาในแผ่นดินปัตยุบันนี้ พระราชลัญจกรประจำรัชกาลเปนรูปจุลมงกุฎ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมที่หมายเครื่องขัติยราชอิศริยศ สำหรับพระมหากระษัตริย แลพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน แลสำหรับพระบรมราชวงษทั้งตราหลวงสำหรับตำแหน่งราชการ รวมประดับร้อยกรองขึ้นเปนตราแผ่นดินมีรูปพระมหาพิไชยมงกุฎ จักร ตรี โล่ มีรูปช้างไอยราพต ช้างเผือก กฤช สังวาล นพรัตน์ราชวราภรณ์ พระสังวาลเครื่องอิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้า แล เครื่องสูงเบญจชั้น มีราชสีห์คชสีห์ประคอง คาถาภาสิตด้วยเปนสำคัญ รวมเปนตราแผ่นดินอย่างน้อยแลอย่างใหญ่ เติมฉลองพระองค์รูปแลเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์เข้าอีก สำหรับใช้ในราชการทั่วไป ผิดกันก็แต่มีอักษรบอกตำแหน่งราชการเท่านั้น ตามธรรมเนียมที่เจ้าพนักงานได้ใช้ตราพระมหามงกุฎ มาแต่รัชการที่ ๔ แล้ว แลโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชลัญจกร พระบรมราชโองการแก้ไขของเก่าขึ้นอีกดวงหนึ่ง มีเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์นพปดลเสวตรฉัตร แลอักษรขอมย่อจารึกว่าพระบรมราชโองการ เปนพระราชลัญจกรสำหรับพระเจ้าแผ่นดินอย่าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เดียว เจ้าพนักงานอื่นจะใช้พระราชลัญจกรนี้ ในราชการไม่ได้ แลมีที่หมายเปนอักษรอยู่ พระผามาพิไชย สฺ พฺ ปฺ มฺ จฺ ๕ ฦๅ จฺ ปฺ รฺ สามอักษรเปนอักษรไขว่กันบ้าง ลอยตัวบ้าง มีจุลมงกุฎบ้าง ใช่เปนเครื่องประดับในข้าราชการ ฝ่ายทหารพลเรือน แลเปนของสำหรับพระราชทานบ้าง ดวงตราทั้งหลายเปนพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน สำหรับพระบรมราชวงษ สำหรับรัชกาลดังกล่าวมาข้างบนนี้ ก็มีแต่ใช้ในราชการฤๅผู้ที่ได้รับพระบรมราชานุญาตเท่านั้น แต่บัดนี้ได้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ว่าลูกค้าทำแลสั่งตราแผ่นดินเข้ามาจำหน่ายซื้อขายใช้สรอย ไม่เฉพาะแต่ใช้ในราชการอย่างเดียว ผู้ที่ไม่เปนราชการก็ใช้เผือทั่วไป ที่สุดจนลงทำตรายี่ห้อการค้าขาย สำหรับห้างสำหรับร้านก็มี ที่มิได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ เปนการมิได้ถูกต้องตามพระราชประเพณีดูไม่สมควรเลย เพราะเปนการพ้นเผือเหลือที่จะกำหนดสังเกตได้ว่า ดวงตราที่ใช้ในราชการแลมิใช่ราชการ แลเปนเหตุให้เสื่อมถอยพระเกียรติคุณแลพระเกียรติยศของผู้ที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ใช้ในดวงตราแผ่นดินนั้นไป จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัตินี้ไว้ให้ทราบทั่วกันว่า

ข้อ ๑ ให้เสนาบดีว่าการกรมวังเปนเจ้าพนักงานรักษาการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ที่จะใช้ดวงตราแผ่นดินสืบไปเปนผู้ที่จะรับการ ขอพระบรมราชานุญาตใช้ตราแผ่นดิน แลเปนผู้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว เปนผู้ที่จะออกอนุญาตให้ใช้ตราแผ่นดิน แก่ผู้ที่ขอใช้แลจดทเบียนบาญชี่ชื่อผู้ที่จะขออนุญาต แลรูปดวงตราแผ่นดินที่จะใช้ชนิดนั้นอย่างนั้นไว้ให้ถูกต้องเปนแบบแผนสืบไป

ข้อ ๒ ให้บันดากรมแลกระทรวงต่าง ๆ ที่ประสงค์จะใช้ตราแผ่นดินในตำแหน่งราชการก็ดี ฤๅจะใช้เปนเครื่องประดับยศเปนที่หมายสำหรับบอกหมู่คณะ ในราชการดังเครื่องยศทหาร ฤๅพลเรือนก็ดี ที่มีอยู่แล้ว ฤๅจะทำขึ้นใหม่ก็ให้เขียนรูปลวดลาย ฤๅตัวอย่างส่งมายังกรมวัง เพื่อจะได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้ในราชการตำแหน่งนั้นกรมนั้นสืบไป แลผู้ที่ได้รับตราตั้งเปนนายช่างหลวง ที่ปราถนาจะใช้ดวงตราแผ่นดินให้เปนเกียรติยศ ก็ให้ขออนุญาตต่อเสนาบดีว่าการกรมวัง เพื่อได้รับอนุญาตคำสั่งเปนสำคัญแล้ว จึงให้ใช้ตราแผ่นดินนั้นได้

ข้อ ๓ ดวงตราซึ่งเปนรูปหมายพระราชลัญจกรพระบรมราชโองการนั้น เปนของห้ามขาดมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาไปใช้เปนเครื่องหมาย แลเกียรติยศ ฤๅอย่างหนึ่งอย่างใดเปนอันขาด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชลัญจกรสำหรับพระบรมราชวงษ ซึ่งเปนรูปดวงจักรเปล่าก็ดี จักรกับตรีศูลไขว้กันก็ดี แลพระราชลัญจกรประจำรัชการทั้ง ๕ รัชกาลก็ดี พระราชลัญจกรเหล่านี้ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดใช้ เว้นไว้แต่พระบรมวงษานุวงษ ที่เนื่องอยู่ในรัชกาลนั้นๆ จึ่งจะใช้ในดวงตราสำหรับพระองค์ได้ แต่ให้ขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน

ข้อ ๔ ตราแผ่นดินอย่างน้อย ซึ่งมีรูปพระมหาพิไชยมงกุฎจักรตรีโล่ กลางมีรูปช้างไอยราพตสามเศียร ช้างเผือกกฤชพระสังวาลยนพรัตนราชวราภรณ์ แลพระสังวาลยเครื่องอิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฯ แลเครื่องสูง ๗ ชั้น มีราชสีห์คชสีห์ประคอง แลคาถาภาสิตด้วยเปนสำคัญก็ดี แลตราแผ่นดินอย่างใหญ่ ซึ่งเติมฉลองพระองค์ครุย แลเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ก็ดี จะใช้ได้ก็แต่ในราชการ ฤๅผู้ที่ได้รับพระบรมราชานุญาตเปนการพิเศศอย่างเดียว ที่ไม่ใช่ราชการ แลไม่ได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่เปนเอลชนใช้เปนอันขาด

ข้อ ๕ ดวงตราแผ่นดินที่เปนรูปไอยราพตมีบุษบก แลเครื่องสูงด้วยก็ดี มีแต่รูปไอยราพตช้างสามเสียรเปล่าก็ดี โล่เปล่ามีแต่รูปไอยราพตอยู่กลาง ช้างเผือกอยู่ข้างหนึ่งกฤชข้างหนึ่งก็ดี แลดวงตราแผ่นดินซึ่งไปใช้เปนเครื่องหมายใน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เครื่องอิศริยาภรณ์ จุลจอมเกล้า ช้างเผือก แลมงกุฎสยาม พร้อมทั้งสังวาลย์ด้วยนี้ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดเอาไปทำลวดลายใช้ในเครื่องภาชน ฤๅหมายเปนตรายี่ห้อการค้าขายสิ่งหนึ่งสิ่งใดเปนอันขาด ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องอิศริยาภรณ ทั้งสามอย่างดังกล่าวมานี้ ปรารถนาจะใช้ดวงตราเครื่องอิศริยาภรณ์ ที่ตัวได้รับพระราชทานใช้ในตราสำหรับตัวแล้ว ก็ต้องขออนุญาตต่อเสนาบดีว่าการกรมวังก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงให้ใช้ในดวงตราสำหรับตนได้

ข้อ ๖ ดวงตราที่เปนเครื่องหมายพระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดินก็ดี สำหรับพระบรมราชวงษ์ ปัตยุบันนี้ก็ดี สำหรับพระราชลัญจกรประจำรัชกาลทั้ง ๔ รัชกาลก็ดี อักษร ส พ ป ม จ ๕ ฤๅ จ ป ร ซึ่งเปนที่หมายพระนามาภิไธยก็ดี ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด เอาไปใช้ติดประดับเปนที่หมายในเครื่องภาชนใช้สอยสำหรับตัวเปนอันขาด ใช้ได้ก็เปนของหลวงสำหรับราชการ ฤๅเปนของที่ได้รับพระราชทานอย่างเดียว

ข้อ ๗ ให้เจ้าพนักงานกรมศุลกากรทั้งในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองรวังตรวจตรารักษาการ บันดาลูกค้าที่บันทุกสิ่งของเข้ามาจำหน่ายซื้อขายที่ในกรุงเทพฯ แลหัวเมือง ถ้าเห็นสินค้าสิ่งใดใช้ตราแผ่นดินดังที่กล่าวมาในข้อข้างบนนั้น เปนยี่ห้อหมายการค้าขาย แลเปนสิ่งของมิใช่ส่งเข้ามาใช้ในราชการ เปน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สินค้าขายในท้องตลาด แล้วก็ให้ยึดของสิ่งนั้น ซึ่งมีตราแผ่นดินไว้ให้เจ้าของผู้บันทุกเข้ามาทำตราแผ่นดิน ที่เปนยี่ห่อเครื่องหมายการค้าขายเสียให้สิ้นลวดลายก่อนแล้ว จึ่งอนุญาตให้รับไป ฤๅสิ่งนั้นก็ให้บันทุกกลับออกไปเสีย อย่ายอมปล่อยให้ไปจำหน่ายซื้อขายได้ต่อไป เว้นไว้แต่เจ้าของผู้ส่งมาได้รับพระบรมราชานุญาตเปนการพิเศศ มีสิ่งสำคัญอย่างเดียวจึ่งให้อนุญาตได้

ข้อ ๘ ลูกค้าวานิชซึ่งตั้งห้างร้านทำการค้าขายปรารถนาจะใช้ตราแผ่นดิน ยึดสิ่งของที่ตนส่งเข้ามาขายเพื่อการเคารพนับถือ ฤๅเปนเกียรติยศก็ดี ให้บอกขออนุญาต ต่อเจ้าพนักงานกรมศุลกากรก่อน ส่งตัวอย่างตราแผ่นดินที่จะใช้ไว้ด้วย ให้เจ้าพนักงานกรมศุลกากร แจ้งความมายังเจ้าพนักงานกรมวังให้ทราบตามลูกค้าที่ปรารถนาจะขอใช้ตราแผ่นดินนั้น เมื่อได้รับอนุญาตส่งจากเจ้าพนักงานกรมวังแล้ว จึ่งให้อนุญาตยอมให้ลูกค้าที่ขอนั้น ใช้ตราแผ่นดินได้ตามประสงค์

ข้อ ๙ ให้เจ้ากรมกองตระเวรซ้ายขวาในกรมพระนครบาลแลกรมการผู้ใหญ่ในหัวเมือง คอยรวังตรวจตราตามท้องตลาดแลห้างร้านทั้งปวง ห้ามอย่าให้ลูกค้าซื้อขายใช้สอยสิ่งของซึ่งมีตราแผ่นดินที่มิใช่เปนของสำหรับใช้ราชการ ฤๅที่เจ้าพนักงานอนุญาตให้ทำ ฤๅส่งตั้งเปนร้านสำหรับกระทรวงนั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ฤๅพบปะสิ่งของที่มีตราแผ่นดิน ซึ่งซื้อขายใช้สอยตามห้างตามร้าน ตามบ้าน ตามเรือน ที่มิได้รับอนุญาต ฤๅ เปนของใช้ราชการ ฤๅ ของที่ได้รับพระราชทานแล้ว ก็ให้บอกให้เจ้าของทำลายดวงตราแผ่นดินนั้นเสีย แลห้ามอย่าให้ซื้อขายใช้สอยสืบไป

ข้อ ๑๐ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือนกันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ สืบไป ให้เจ้าพนักงานผู้รักษาน่าที่แลผู้ที่ประสงค์จะใช้รูปหมายสายแผ่นดิน ประพฤติตามประกาศนี้จงทุกประการ ประกาศไปแต่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท วันที่ ๒๐ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนปีที่ ๒๒ ฤๅ วันที่ ๗๒๖๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระบรมราโชธิบาย

ความสงไสยในพระราชบัญญัติในรัชกาลที่ ๔ ว่าด้วยขายสวนและนาครั้งแรก ลงณวัน ๑ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ ปีขานอัฐศก ศักราช ๑๒๒๘ และเพิ่มเติมลงณวัน ๖ เดือน ๙ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะนพศก ศักราช ๑๒๒๙

ที่ ๒๐๓
───
๔๕

๑ ถึงเจ้าพระยาพลเทพ ด้วยฉันไปบางปลิ้นคราวนี้ ราษฎร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ฎีกามาหลายฉบับ เหนมิใช่ความแต่เรื่องนา แลว่าด้วยตราแดง ที่เรื่องนา ๆ จะเปนสิทธิ์แก่ผู้นั้น ฤๅไม่เปนสิทธิ์ เปนมาก กว่าทุกอย่างฉนี้ มีความวิตกอยู่ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยน่า โฉนดสวนตราแดงนาฉบับนี้ มีผู้เข้าใจผิดใช้ผิดมาก เพราะ ความในพระราชบัญญัติมีทางที่จะชวนให้ผู้ตัดสิน ๆ หวัน ๆ มาให้เร่งกำชับ ข้าหลวงที่จะเดินนาแลตัดสินความนาทั้งปวง ศึกษาความในพระราชบัญญัติให้เข้าใจจริง ๆ แลถ้ามีเหตุขัด ข้องที่ไม่ตรงกันกับพระราชบัญญัติให้ตัดสินโดยยุติธรรม ดัง จะแนะนำบ้างพอเปนตัวอย่างดังนี้ คือในพระราชบัญญัติขาย จำนำสวนนาที่บ้านประสงค์ให้น่าโฉนดเปนสิทธิ์แก่ผู้ถือน่าโฉนด ที่ได้โฉนดนาโดยยุติธรรม และควรจะเปนสิทธิ์ตามพระราช บัญญัติ คือซื้อ ฤๅ รับจำนำ ฤๅรับให้น่าโฉนด แลสวนจาก

เจ้าของเดิม	ขาย จำนำ ให้	ดังนี้ จึงควรให้เปนสิทธิ์ ถึงมาท
ว่าผู้ขายผู้	ให้ ตาย จำนำ	จะทำหนังสือสัญญาอย่างอื่นว่าให้ขาย
คืน ฤๅให้ซื้อได้อย่าง	หนึ่ง ใด	ถ้าผู้ซื้อได้โฉนดไว้ไม่ยอม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้ถ่ายให้คืนก็ถ่ายคืนไม่ได้ ความในพระราชบัญญัติมิตรงๆ แต่เท่านี้ เนื้อความนอกนี้เปนต้น ว่าได้น่าโฉนดมาด้วยของเขาตกอยู่เก็บได้ก็ดี ซื้อมาจากผู้ร้าย ฤๅซื้อมาจากผู้ไม่ใช่เจ้าของ ฤๅผู้ที่ลักขะโมยมาขายให้ก็ดี แต่บันดาการเจ้าหนี้ยกจะเอาเหตุที่ น่าโฉนดอยู่ในเนื้อมือตัวอย่างเดียว แลยึดเอาที่สวนที่นาเปนสิทธิ์ มิเหตุอื่นที่สมควรที่ตัวจะเปนเจ้าของประกอบด้วยนั้นไม่ได้ เหมือนดังบิดามารดามีบุตรหลายคนด้วยกัน มีที่น่าโฉนดแบ่งปันให้บุตรทำกินคนละ ๑ ไร่ ๒ ไร่ แล้วมอบน่าโฉนดให้บุตรที่เปนพี่ผู้ใหญ่ ฤๅญาติพี่น้องผู้ใหญ่ รักษาให้แก่บุตรหลายคนนั้น ครั้นผู้ที่ได้รับมอบน่าโฉนดนั้น จะถือว่าน่าโฉนดไว้ในมือแล้ว จะยึดเอาที่สวนที่นาของน้องอื่นๆ ที่มีในน่าโฉนดสวนนั้นเปนสิทธิ์ของตัวคนเดียวทั้งหมดไม่ได้ เว้นไว้แต่น้องทั้งปวง เจ้าของนั้นยอมขายยอมให้ จึงจะเปนสิทธิ์ได้ แลข้อความอื่นที่ไม่ได้ยกมาว่ายังมีอยู่หลายอย่างหลายประการนัก ให้ผู้จะตัดสินความสวนความนา พิจารณาหาความยุติธรรมประกอบกันตัดสินความราษฎรให้เปนยุติธรรม ผู้ถือน่าโฉนดสวน ผู้ถือตราแดงนา จะเอาที่นาเปนสิทธิ์ตามน่าโฉนดได้ตามตราแดงได้ เฉภาะได้น่าโฉนด ตราแดง จากผู้ที่เปนเจ้าของมีอำนาจที่จะขายจำนำ ฤๅอนุญาตยอมให้ผู้อื่นขายจำนำให้ดังนี้ จึงจะเปนสิทธิ์ไม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มีที่สงไสย ตามพระราชบัญญัติให้เธอตรองคำสั่งนี้ ให้เข้าใจเองโดยเลอียด ถ้าเหนความขัดข้องสงไสยประการใด ให้ทำขัดข้างมายื่น จึ่งจะชี้แจงสั่งให้ต่อไป. สั่งทั้งแต่ณวัน ๑ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๙ ปีมะแมเบญจศก ๑๒๔๕

(เซนลายพระราชหัตถเลขา)

ประกาศกรมนา

ด้วยพระยาภาศกรวงษที่เกษตราธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า สั่งว่า ให้ประกาศแก่ทวยราษฎรซึ่งจับจองที่นาทั้งสองฝั่ง คลองนิยมยาตราให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้พระยาสมุทบุรานุรักษ ผู้ว่าราชการเมืองสมุทปราการ ขุดคลองตั้งแต่ตำบลเสือกินเนื้อจนถึงบางพลีน้อยแขวงเมืองสมุทปราการ เปนทางยาว ๑๘๐ เส้นเสศ ลำคลองกว้าง ๔ วา ลึก ๔ ศอก คลองนั้นขุดสำเรจแล้ว พระราชทานชื่อว่าคลองนิยมยาตรา ได้เปิดให้เปนทางเดินไปมาแล้ว พระยาสมุทบุรานุรักษจึ่งได้ปักปันที่ตามลำคลอง ออกเปนโสศละ ๑ เส้น ชักชวนให้ราษฎรเข้าจับจองหักร้างถางพง ยกเปนที่นาขึ้นได้เนื้อนาถึง ๑๐๐๐๐ ไร่เสศ ราษฎรเข้าจับจองทำนาเตมเนื้อที่แล้ว แลได้ออกเงินช่วยพระยาสมุทบุรานุ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รักษ ใน การ ขุดคลองนี้ด้วย พระยาสมุทบุรานุรักษ จึ่ง ได้แจ้ง ความ แก่เจ้าพนักงาน กรม เกษตรา ธิการ ขอ ให้ออก โฉนด ตรา จองพิเสศ ใน ที่ นาคลอง นิยม ยาตรา นี้ แล ขอ อนุญาต ให้ มี ข้อ บังคับ สำหรับ การ รักษาคลอง นิยม ยาตรา นั้น ด้วย เจ้าพนัก งาน กรมเกษตราธิการ กราบ บังคมทูล พระกรุณา ความ ทราบ ใต้ฝ่า ลอองธุลีพระบาท แล้ว จึ่ง ทรง พระราชดำริห ว่าพระยาสมุทบุรา นุรักษ ผู้ ว่า ราชการ เมืองสมุทปราการ ทำ การ ขุด คลอง ชัก ชวน ให้ราษฎร เข้า จับจอง ตั้ง ทำนา แล เรี่ยราย ช่วย ใน การ ขุดคลอง นั้น ก็ เปน ความ ชอบ ความ ดี ของพระยาสมุทบุรานุรักษ แล ราษ ฎร ที่ ตั้ง ทำนา อยู่ ใน คลอง นิยม ยาตรา นี้ แม้ถึง ที่ นา ซึ่งเกิด ขึ้น ใหม่ นี้ เปน นา หัก ร้าง ถาง พง มิ ใช่นาโก่น สร้าง ก็ ดี แต่ ราษฎร ที่ ตั้ง อยู่ ใน ที่ นั้น ๆ มี ความ เพียร อุสาห หัก ร้าง ทำเปน เนื้อ นาให้เกิด ผล ได้โดยเรว จึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยก เงินค่านา ตำบล คลอง นิยมยาตรา นี้ พระราชทาน ให้แก่ ราษฎร ชาว นา ซึ่ง ได้ ออก ทุน ช่วย ใน การ ขุด คลอง แล ตั้ง ทำ นา อยู่ ใน ตำบล คลอง นี้ ๓ ปี คิด เช่น นา โก่น สร้าง ให้ ข้าหลวง เสนาเรียกเงิน หาง เข้า ค่านา ใน ตำบล นี้ ตั้ง แต่ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑ สืบ ไป แล ให้ ข้าหลวง กรมนาเดิน รางวัดออกโฉนด ตรา จองให้ตาม พระราชบัญญัติ แล ให้ ผู้ ที่ ตั้ง ทำ นา ใน คลอง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นิยมยาตรา ประพฤติตาม ข้อบังคับ สำหรับรักษา คลอง ซึ่งพระยาสมุทบุราณุรักษ ได้ให้ กราบบังคมทูล พระกรุณา ขอ ตั้งเปน ข้อ บังคับ กำกับไว้กับโฉนดตราจองนั้นจง ทุกประการ ประกาศ มาณวันที่ ๒๔ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนปีที่ ๒๒ ฤๅ วันที่ ๗๔๗๐ ในรัชกาลปีตยุบันนี้

ข้อบังคับ

เปน กฎสำหรับ การ ประพฤติแห่งผู้ที่จะตั้ง ทำนา ในคลอง นิยมยาตราเปนการ รักษาคลอง

๑ ผู้ใดจะ ตั้ง โรงนา ฤๅ เรือนยุ้งฉางประการใด ก็ให้ ตั้งพ้นคลอง ขึ้นไป สี่วา จะ ได้ไม่เปนที่กีด ทาง เดินเรือ แล ทาง คนเดิน

๒ ผู้ใดจะ ตั้งเวจ ก็ ให้ตั้งพ้น คันคลอง ขึ้น ไป สี่เส้น จะ ได้ไม่เปนที่รังเกียจน้ำในคลองซึ่งจะ บริโภคใช้สอย

๓ ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดปล่อยกระบือ ลง ไปในคลองเปนอัน ขาด เมื่อ จะให้ กระบือ อาบน้ำ ฤๅดื่ม กินน้ำ ก็ให้ตักขึ้น ไป ให้อาบดื่ม กิน พ้นคันคลอง ขึ้นไป สี่วา ฤๅ ทำแปลงมีลำราง ตัก น้ำ วิด น้ำเข้า ไปในแปลง ให้พ้น คันคลอง ก็ได้ ถ้า ผู้ใดมิฟัง ปล่อย กระบือ ลง ไป คลองฤๅ สืบรู้ด้วย ประการใด พิจารณาได้ ความ จะ ปรับไหม ผู้นั้นเปน ข้อละเมิด ให้เสีย เงิน ตราห้าตำ ลึงเปนพินัยหลวง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๔ ห้าม มิให้ ลงไป อาบน้ำ ในคลอง เมื่อ เวลา ขึด ทำนบ มิให้ ถ่าย อุจาระ ปะสาวะ ในที่ คัน คลอง เป่น อันขาด เพราะ น้ำ นั้นจะ ได้บริโภค ใช้สอย ทั่ว กัน ถ้า ทำ สิ่ง ซึ่ง โสโครก ลงไป ก็เป่นที่ รังเกียจ ถ้า ผู้ใด มิพึ่ง สืบ รู้ ฤๅ จับได้ จะ ปรับ ไหม ผู้ นั้นเป่น ข้อ ละเมิด

๕ ห้าม มิให้ ผู้ใด ผู้หนึ่ง เอาฟาง แล อยาก เยื่อ แล สิ่ง ซึ่ง โสโครก แล ก้อนอิฐ ก้อนดิน ทิ้ง ลง ไป ใน คลอง เป่น อันขาด ถ้า จับ ได้ ฤๅ สืบ รู้ จะ ปรับ ไหม ผู้ นั้น เป่น ละเมิด

๖ ห้าม มิ ให้ ทอด แห สุ่ม ปลา ช้อน ปลา ใน ลำคลอง เมื่อ เวลา ขึด ทำ นบ เป่น อัน ขาด ถ้า ผู้ ใด มิ พึ่ง จะ ปรับ ไหม เป่น ละเมิด

๗ ถ้าเกิด โจร ผู้ ร้าย ลัก กระบือ ฤๅ ลัก สิ่ง ของ เรือ แพ นาวา ของ ผู้ ที่ ตั้ง อยู่ ใน ลำ คลอง ถ้า เจ้า ของ ร้อง ฤๅ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด เหน ก็ ให้ ช่วย กัน จับ กุม เอา ตัว คน ร้าย จง ได้ ตาม พระ ราชกำหนด กฎหมาย

๘ ถ้า ผู้ ฮนึ่ง ผู้ ใด จะ เลี้ยง กระบือ ฤๅ ปล่อย กระบือ ก็ ให้ หมั่น ดู แล รักษา ให้ ต้อง ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย อย่า ให้ กระบือ เที่ยว ไป กิน เข้า ของ ผู้ อื่น ซึ่ง ทำ ไว้ ได้ เป่น อัน ขาด ถ้า ผู้ ใด ปล่อย กระบือ ไป กิน เข้า ฤๅ เหยียบ ย่ำ เข้า ก็ จะ ให้ ผู้ เจ้า ของ กระบือ ฤๅ ผู้ เลี้ยง ใช้ ของ ที่ เสีย ตาม มาก แล น้อย

๙ ห้าม มิ ให้ คบ เพื่อน เป่น นักเลง ตั้ง กอง ส้องสุม พวก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เพื่อนเสพสุราทำร้ายลักของราษฎร ถ้าผู้ใดมิพึ่งสืบรู้จับได้ ก็จะเอาตัวผู้นั้นไปทำโทษตามพระราชกฤษฎีกา

๑๐ ให้ราษฎรรักใคร่ซึ่งกันแลกัน อย่าให้มีความถือเปรียบแก่งแย่งซึ่งกันแลกัน ถ้าถึงฤดูขึดน้ำเบิกน้ำก็ดี นายคลองไปบอกก็ให้มาช่วยกันขึดน้ำเบิกน้ำตามเวลา เพราะผลประโยชน์ของคนที่ทำนั้นมีทั่วกัน

ประกาศในการเสดจประพาศเทล

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า การเสดจพระราชดำเนินประพาศครั้งนี้ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรปการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศเปนประธานในที่ประชุมเสนาบดี บัญชาการทั้งปวงสิทธิ์ขาดทั่วไป พร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ว่าการกรมพระนครบาล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ ศิลปาคม เสนาบดีว่าการกรมวัง พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ ว่าการทหาร เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก เจ้าพระยาพลเทพ ที่สมุหพระกระลาโหม พระยา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ภาศกรวงษ ที่ เกษตราธิบดี เปน ผู้ รักษา พระนคร ซึ่ง ได้ประชุม กัน ใน พระบรมหาราชวัง เปน นิจ ทุก วัน ไป การ อัน ดเกิดขึ้น ที่ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ก่อน ก็ให้มี หนังสือ ไป กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ถ้า การ อัน ใด ร้อนเรว ฤๅ เปน การ ไม่ สำคัญ ก็ ให้ พร้อม กัน บังคับ บัญชา ไป ให้ ตลอด ทุกประการ อย่า ให้ คน ทั้ง ปวง มี ความ วิตก หวาด หวั่น ตื่น เต้น ประการ ใด เลย ประกาศ มา ณวันที่ ๑๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

ประกาศกรมนา

บีดคลองพระยาวิเศศฤๅไชย ขุด ต่อ กับคลอง บางไผ่ แห่ง ๑ คลอง นา แห่ง ๑ คลอง สนาม จันแห่ง ๑ แขวง เมืองฉเชิงเทรา ด้วย พระยาภาศกรวงษวรราชาณัติฯ ฤๅ ปรัตนสบุริย ที่ เกษตราธิบดี รับ พระบรมราชโองการ ใส่เกล้า ฯ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่ง ว่า ให้ ประกาศ ให้ ราษฎร ซึ่ง ตั้ง ภูม ลำเนา ทำ สวน ทำ นา อยู่ ใน ตำบล บาง ไผ่ ทุ่ง ไชมุล ทุ่งสนามจัน ทุ่ง ช้าง บางเยนแขวงเมืองฉเชิงเทรา ฤๅ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ที่ มี กิจ ธุระ เคย ไป มา ตาม คลอง ทั้ง สาม ตำบล ทราบ ทั่ว กัน ว่า พระยา สมุทบุรานุรักษ ข้าหลวง พระ เกรียงไกร กระบวนยุทธ ปลัด ผู้รักษาว่า ราชการ เมือง แล กรมการ เมือง ฉเชิงเทรา มีใบ บอก ขอ ปีด คลอง ที่ พระยาวิเศศฤๅไชย ผู้ ว่า ราชการ เมือง ฉเชิงเทรา ที่ ถึง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แก่กรรมได้บอกขอเงินหลวงขุดคลอง ตั้งแต่ทุ่งบางไผ่ไป ถึงบางเขนแห่ง ๑ คลองนาแห่ง ๑ คลองสนามจันแห่ง ๑ ด้วย ราษฎรที่ทำนาตามคลองทุ่งบางไผ่ แลทุ่งไซมูล ทุ่งสนาม จัน ทุ่งบางเขนนั้นทำนาไม่ใคร่จะได้ผลเหมือนแต่ก่อน เมื่อ ยังไม่ได้ขุดคลองบางไผ่คลองสนามจัน ฝนตกน้ำป่าหลาก มา น้ำนั้นก็ทรงค้างทุ่งอยู่ได้หลายวัน ราษฎรทำนาได้ผล เต็มบริบูรณ ตั้งแต่ขุดคลองทั้งสองตำบลแล้ว ถึงฝนจะตก น้ำป่าหลากมามาก น้ำนั้นก็ไม่ทรงทุ่งอยู่ได้ ไหลบ่าออก มาตามลำคลองเสียหมด ลางปีมีฝนน้อยราษฎรก็ไดทำที่ นานั้นไม่ได้ ต่อเมื่อใดมีฝนบริบูรณ น้ำป่ามากราษฎรจึ่งจะ ไดทำที่นาได้ผลบ้าง ลางแห่งราษฎรต้องถอยลงมาทำนา ตามชายป่าชายหนองจึ่งจะได้ผล ลางคนก็ทิ้งที่นาใน ๔ ทุ่งนี้เสียไปหาที่อื่นทำต่อไป นาทั้ง ๔ ทุ่งนี้ทำไม่ได้ผลเต็ม บริบูรณเหมือนนาที่อื่น ด้วยน้ำไม่ได้ทรงค้างทุ่งอยู่ได้ถึงฤดู แล้งคลองทั้งสามตำบลก็แห้ง ด้วยคลองนั้นหาได้ทลุออกที่ ตำบลใดไม่ เรือราชการแลเรือลูกค้าก็ไม่ได้ไปมาทางนี้ มีแต่เรือเล็กน้อยที่ราษฎรตั้งบ้านเรือนโรงนาอยู่ ในทุ่งนั้น ได้ใช้ไปมาบ้าง ในฤดูเดือน ๓ เดือน ๔ น้ำในคลองก็แห้ง เรือ เล็กน้อยไปมาไม่ได้ เจ้าพนักงานกรมมหาดไทยนำบอกขึ้น กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทแล้ว จึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมเกษตราธิการ ซึ่งเปนน่าที่แต่งข้าหลวงออกไปตรวจตรา คลองทั้งสามตำบลแลจัดการให้ตลอดไป เจ้าพนักงานกรมเกษตราธิการ ได้แต่งให้พระแก้วคฤหรัตนยศศรีพิพัฒนากร เจ้ากรมพระคลังสวนใน ไปตรวจพร้อมด้วยหลวงสรรักรานุกิจ ข้าหลวงกรมนา แลเกบเงินหางเข้าค่านาอยู่ที่เมืองฉเชิงเทราแล้ว พร้อมกันไปตรวจคลองทั้งสามตำบลนั้น ทำรายงานยื่นยังเจ้าพนักงานกรมเกษตราธิการว่าท้องทุ่งไม่ได้เปนราบ สูงขึ้นไปทุกที จนจดถึงป่าคลองที่ได้ขุดไว้นั้นฦกเพียง ๔ ศอกเสมอ พื้นในลำคลองก็หกต่ำกว่ากันลงมา น้ำฝนจึ่งไม่ขังอยู่ได้ ไหลลงในคลองออกลำน้ำใหญ่เสียหมด ราษฎรชาวนาแลโคกระบือจะอาไศรยน้ำจืดบ้างก็ไม่มี ถ้าได้ยึดทำนบทดน้ำฝนไว้แล้ว นาใน ๔ ทุ่งนี้จะทำได้ผลเตมภูมจะเปนประโยชน์แก่การเพาะปลูกแลการสวนในลำคลองก็จะได้ผลดีขึ้น ทั้งการค้าขายก็จะเจริญขึ้นด้วย ราษฎรชาวป่าคงจะล่องสินค้ามาจำหน่ายซื้อขายแก่กันในทางลำคลองทั้งสามตำบลนั้น เพราะอาไศรยใช้น้ำได้ตลอดฤดู ทั้งจะได้อาไศรยน้ำจืดใช้ทั่วกัน เจ้าพนักงานกรมเกษตราธิการ จึ่งได้ทำรายงานข้าหลวงผู้ไปตรวจขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระราชดำริห์ว่า การที่ให้ขุดคลองนั้น ก็เพื่อประโยชน์บำรุง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การเพาะปลูกให้เจริญขึ้น ราษฎรจะได้ทำนาทำสวนให้ได้ผลเตมบริบูรณจะได้อาไศรยใช้น้ำ แลเปนทางที่จะไปมาให้สดวกดีขึ้นคลองทั้งสามแห่งนี้ ได้ความชัดว่าเปนเหตุที่จะให้ที่นาทั้ง ๙ ทุ่งนั้นเสียไปได้ผลไม่เตมที่ เพราะน้ำฝนขังอยู่ไม่ได้ ไหลลงตามลำคลองซึ่งหกต่ำกว่ากัน น้ำจึ่งได้ไหลตกไปเสียโดยเรวดังนี้ การลงทำนบปิดน้ำวิดน้ำไขน้ำเหล่านี้ ก็เคยมีเปนธรรมเนียมมาแต่ก่อน ซึ่งเปนน่าที่ของกรมเกษตราธิการจะได้จัดการ เพื่อบำรุงการเพาะปลูกมีการทำนาเปนต้น จึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานกรมเกษตราธิการ มีตราพระพิรุณทรงนาค ออกไปปิดทำนบคลองทั้งสามตำบลนั้นตามที่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการบอกขอปิดเข้ามา แลข้าหลวงออกไปตรวจเหนความถูกต้องกัน ว่าจะเปนประโยชนแก่การนาการสวนแลการค้าขายมากกว่าที่เปิดอยู่ แลลำคลองที่ปิดทำนบไว้ แล้วทั้ง ๓ ตำบลนี้ให้เปนของกลาง ให้ราษฎรอาไศรยใช้ได้ทั่วกัน ห้ามไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดห้ามหวงถือเอาเปนเจ้าของ แลที่ลงทำนบปิดนั้นให้ใช้เปนทางตามล้อเกวียนโคกระบือ แลราษฎรใช้ทั่วไป ให้ราษฎรชาวนาที่อพยพทิ้งนาเสียแต่ก่อนนั้นจงกลับมาจับจองทำนา ตามภูมลำเนาของตนให้เตมบริบูรณเทอญ ประกาศมาณวันที่ ๑๐

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนปีที่ ๒๒ ฤๅวัน
ที่ ๗๕๔๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ฯะ

พระราชบัญญัติเพิ่มเติม

ข้อ พระราชบัญญัติ ซึ่งประกาศ

เมื่อณปี จอ ฉอศก ศักราช ๑๒๓๖

สำหรับ

ผู้รักษาเมือง กรมการ แลเสนา กำนันอำเภอ

ซึ่งจะออกเดินประเมิลนา

ต่อไป ภายน่า

ให้กำกับกัน ตรวจตราให้ถี่ถ้วน

ตามพระราชบัญญัติเพิ่มเติมนี้

จงทุกประการ

กรุงเทพฯ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีพระบรมราชโองการ มารพระบันทูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่าด้วยมีพระ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ราชบัญญัติไปแต่ก่อนว่า ถึงกำหนดจะออกเดินประเมิลนา แลเรียกเงินค่านาแก่ราษฎร ตามหัวเมืองฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ นั้นให้เจ้าพนักงานกรมนามารับตั๋วฎีกาพิมพ์ ต่อเจ้าพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ตั๋วนั้นมีเรือนเงินใบหนึ่ง ๑๐ ตำลึง ใบหนึ่ง ๕ ตำลึง ใบหนึ่งตำลึง ๑ ใบหนึ่งบาท ๑ ใบหนึ่งเฟื้อง ๑ รวม ๕ อย่าง ถ้าราษฎรเจ้าของนา ส่งเงินค่านา ให้เสนาเขียนในหลังตั๋วฎีกาพิมพ์ว่าเงินค่านาเท่านั้น แล้วให้เสนาประทับตราประจำเงินประจำชื่อเจ้าของนา ให้กรมการประทับตราประจำนา กำนันประทับตราประจำปี ให้เจ้าของนาตรวจตั๋วฎีกาพิมพ์ให้เหมือนกับตราที่ประทับ เปนตัวอย่างในพระราชบัญญัติจึงให้รับไว้ ข้อความแจ้งในพระราชบัญญัติครั้งก่อนนั้นแล้ว เจ้าพนักงานกรมนาก็ได้รับตั๋วฎีกาพิมพ์ต่อพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ไปให้เสนาเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรในจำนวนปีจอฉอศกครั้นณปีกุญสัปตศก ให้ยกตั๋วฎีกาพิมพ์เดิมเสียให้ใช้ฎีกาของเสนา ให้เจ้าพนักงานกรมนาเบิกดวงตราพระจุลจอมเกล้าที่เรียกว่าแสตมป์ต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ให้เสนาเอาแสตมป์ปิดหลังฎีกา แจกให้แก่ราษฎรเจ้าของนา แต่ยังหาได้มีพระราชบัญญัติไม่ มีแต่ตราบังคับผู้ว่าราชการ กรมการและเสนา ครั้นภายหลังมีผู้มาร้องกล่าว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

โทษเสนาว่าเสียเงินค่านา ทำตั๋วฎีกาให้ตราแสตมป์หาครบจำนวนเงินไม่ ตระลาการชำระตั๋วฎีกาที่ราษฎรรับไว้ในหลังตั๋วฎีกาลางฉบับก็มีตราแสตมป์ปิดไว้บ้าง ลางฉบับตราแสตมป์ก็หามิปิดหลังฎีกาไม่ ฝ่ายเสนาบางนายก็ว่าได้เอาตราแสตมป์ปิดหลังฎีกาบ้าง เสนาบางนายก็ว่าได้ทำตั๋วฎีกามอบตราแสตมป์ให้กับเจ้าของนา หาได้เอาตราแสตมป์ปิดหลังฎีกาไม่ ยากที่ตระลาการจะพิจารณาตัดสินเอาความจริง จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชบัญญัติ ประกาศเพิ่มเติมให้ผู้ว่าราชการ และกรมการ ราษฎรเจ้าของนาให้รู้ทั่วกันว่า ตั๋วฎีกาพิมพ์มีเรือนเงินอยู่ ๕ อย่างที่ใช้ในจำนวนนี้จออัฐศก ให้ยกเสีย ตั้งแต่นี้ต่อไปถึงกำหนดเดือนยี่ ให้เจ้าพนักงานกรมนา แต่งเสนาออกเดินประเมิลนา แขวงจังหวัดกรุงเทพฯ และหัวเมืองเอกเมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ ก็ให้เจ้าพนักงานกรมนามารับดวงตราพระจุลจอมเกล้าฯ ที่เรียกว่าแสตมป์ ต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ไปมอบให้เสนา แล้วให้เจ้าพนักงานกรมนากับเสนาทำบาญชีไว้ต่อกันจงทุกราย และในแสตมป์นั้นมีเรือนเงินใบหนึ่งตำลึง ๑ ใบหนึ่งกึ่งตำลึง ใบหนึ่งบาท ๑ ใบหนึ่งสองสลึง ใบหนึ่งสลึง ๑ ใบหนึ่งเฟื้อง ๑ รวม ๖ อย่าง ถ้าราษฎรเจ้าของนาส่งเงินค่านา จึ่งให้เสนาเขียนตั๋ว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ฎีกาด้วยเส้นมึกในฎีกานั้น ว่าขุนนั่น หมื่นนั่นเสนา ขุนนั่น กรมการ หมื่นนั่นกำนันเมืองนั้น ให้ไว้แก่เจ้าของนา ชื่อนั้น ทำนาตำบลนั้น ได้นาเท่านั้นไร่ เสศงานเท่านั้น เสียเงินค่านา เท่านั้น จำนวนปีนั้น ให้ไว้วันนั้น เดือนนั้น ปีนั้น ศักราช เท่านั้น ให้เสนาคิดเงินในดวงตราแสตมป์ให้ถูกกับจำนวนเงิน ในฎีกา แล้วให้เอาตราแสตมป์ปิดหลังตัวฎีกาจงทุกฉบับทุกราย และกระดาษที่เขียนฎีกาให้แก่ราษฎรนั้น ให้พอกับที่จะปิดตรา แสตมป์ทุกฉบับ และให้เสนาศักหลังฎีกาว่า ดวงตราแสตมป์ ตำลึงเท่านั้น กึ่งตำลึงเท่านั้นดวง บาทหนึ่งเท่านั้นดวง สองสลึง เท่านั้นดวง สลึงเท่านั้นดวง เฟื้องเท่านั้นดวง ให้เสนาประทับ ตราประจำเรือนเงินประจำชื่อเจ้าของนา ให้กรมการผู้กำกับ ประทับตราประจำนา และประจำตราจำนวนแสตมป์หลังฎีกา กำนันประทับตราจำนวนปี และประทับตราทับดวงแสตมป์ให้ ทั่วทุก ๆ แสตมป์ แล้วให้ตัวฎีกากับดวงตราแสตมป์ไปกับ เจ้าของนาจงทุกราย แลให้ราษฎรเจ้าของนาตรวจดูตัวฎีกา ดวงตราแสตมป์ให้ถูกครบจำนวนนา จำนวนเงินแล้วจึงรับไว้ แล้วให้เสนากรมการรีบเก็บเงินส่ง แลทำหางว่าวยื่นเจ้าพนัก งานให้เสร็จในปีที่สองนั้น ถ้าไม่เสร็จให้ถอดเสนาผู้นั้นเสีย อย่า ให้ทำการต่อไป แลให้เอาตัวจำไว้ชำระไต่สวนบาญชีฎีกาและ ชำระเงินหลวงให้เสร็จบริสุทธิ์ผ่องใสจึงให้พ้นโทษ ให้เจ้าพนัก

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรมและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

งานกรมนาเจ้ากรมกองตระเวร และผู้ว่าราชการกรมกาว เมือง เอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ กระทำตามพระราชบัญญัติเพิ่มเติมนี้ แลข้อความนอกจากพระราชบัญญัติเพิ่มเติมนี้ ให้ใช้ตามข้อพระราชบัญญัติเดิม เมื่อณวันพุฒ เดือนอ้าย ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีจอฉอศก จงทุกข้อทุกประการ ประกาศมา ณวันพุฒ เดือนสาม แรมสิบสามค่ำ จุลศักราช ๑๒๔๔ ปีมเมียจัตวาศก

พระราชบัญญัติ

สำหรับ

ข้าหลวง แล ตระลาการ

ณเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง

เมืองลำพูนไชย

ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นนั้น

ตราพระราชบัญญัติไว้แต่ณวันศุกร เดือนยี่ แรมเก้าค่ำ ปีวอกฉอศก ศักราช ๑๒๔๖ เปนปีที่สิบเจ็ด ฤๅ วันที่ ๔๙๐๔ ในรัชกาลปีตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๑ พระบาทสมเดจพระปรมินทรมหาจุลาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุศย์รัตนราชรวิวงษ วรุตพงษ์บริพัตร วรขัติยราชนิกโรตม จาตุรันตบรม มหาจักรพรรติราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ในรัชกาลที่ ๕ ในพระบรมราชวงษ ซึ่งได้ประดิษฐานแลดำรงศ์ศิริราชสมบัติ รัตนราไชยสวรรยาธิปัติ ณกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา มหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบูริรมย์ อุดมราชนิเวศมหาสฐาน ซึ่งเปนพระราชธานีมหานครใหญ่ ในพระราชอาณาจักรแดนสยาม ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ เปนบรมราชาธิราช อันใหญ่ในประเทศที่ใกล้เคียง คือลาวเฉียงลาวกาวกะเหรี่ยงมลายูแลอื่นๆ ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เสดจออกประทับเหนือพระบรมราชอาศน์ภายใต้พระมหาเสวตรฉัตร ณพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทบรมราชพิมาลย์ โดยสฐานอุตราพิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ แลอรรคมหาเสนาบดีมุขมนตรี กระวีชาติราชประโรหิตโหราจาริย ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศพร้อมกัน จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่ากรุงสยามกับกรุงเกรตบริเตนได้ทำหนังสือสัญญาใหม่ ในการที่จะอุดหนุนการค้าขาย ที่ในเขตรแขวงเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ให้ถาวรเจริญยิ่งขึ้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไป แลแก้ไขกระบวนพิจารณาคะดีความของราษฎร ซึ่งเกี่ยวข้องเปนความกันในระหว่างคนต่างประเทศกับคนลาวนั้น จึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งตระลาการสำหรับศาลต่างประเทศ ณเมืองเชียงใหม่ ขึ้นเปนพนักงานชำระคะดีความนั้นขึ้นอีก ข้าหลวงที่โปรดเกล้าฯ ตั้งไว้เดิมนั้น จะได้เปนพนักงานปฤกษาราชการ ที่จะเกี่ยวข้องด้วยคนต่างประเทศนั้นกับกงสุลฤๅไวซกงสุล ในเมืองเชียงใหม่นั้นแล้ว บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ ที่สมุหนายก ปฤกษาพร้อมกับลูกขุน ณศาลา ลูกขุน ณศาลหลวง ตราเปนพระราชบัญญัติสำหรับข้าหลวงแล ตระลาการ สำหรับศาลเมืองลาวเฉียง ณะเมืองนครเชียงใหม่ขึ้นไว้ มีข้อความในพระราชบัญญัติดังนี้

ข้อ ๑ บรรดาราชการต่างๆ อันเกี่ยวข้องด้วยคนต่างประเทศ ที่มีหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีทั้งปวง ในเขตรแขวงประเทศสยาม ฝ่ายเหนือสามหัวเมือง คือเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนนี้ เปนน่าที่พนักงานข้าหลวง ผู้ว่าการต่างประเทศ ซึ่งพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ในสยามพิภพ มณฑล ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่งให้เปนผู้ว่าการในตำแหน่งนั้นทุกสิ่งทุกประการ

ข้อ ๒ ข้อราชการบ้านเมืองอันเกี่ยวข้องด้วยคนต่างประเ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

เทศ อันมีหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ กับสามหัวเมืองเหนือนั้น ถ้ามิได้เปนคำสั่งฤๅอำนาจข้าหลวงผู้ว่าการต่างประเทศสำหรับเมือง ฤๅท้องตราพระราชสีห์แล้ว เจ้านายท้าวพระยาชาวเหนือชาวใต้ผู้ใหญ่ผู้น้อยใด ๆ ไม่มีอำนาจที่จะว่ากล่าวเกี่ยวข้องอย่างหนึ่งอย่างใด แม้ผู้ใดเกี่ยวข้องทำการถูกผิดประการใดก็ดี ต้องเปนผิดและการที่ทำทั้งปวงนั้นต้องยกต้องเลิกจะใช้ไม่ได้ ไม่เปนอันได้กระทำในทางราชการเลยสักอัน

ข้อ ๓ ข้าหลวงผู้ว่าการต่างประเทศมีอำนาจเตมที่จะขอบังคับเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ บันดารับราชการอยู่ในส่วนหัวเมืองฝ่ายเหนือ คือเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย ให้ทำราชการใด ๆ ที่เปนยุติธรรมแลชอบด้วยราชการ เพื่อจะรักษาแลจัดการต่างประเทศตามน่าที่พนักงานได้ทุกประการ เจ้าพนักงานต่าง ๆ ต้องเชื่อฟัง แลกระทำตาม แต่ถ้าคำบังคับบัญชานั้นมิเปนยุติธรรม แลมิชอบด้วยราชการ ก็ให้เจ้าพนักงานผู้รักษาเมืองกรมการ รีบมีใบบอกลงไปณกรุงเทพ ฯ โดยเรว ท่านเสนาบดีผู้ว่าการหัวเมืองฝ่ายเหนือ มีอำนาจที่จะรื้อถอนคำสั่งคำบังคับแลการที่ข้าหลวงทำมิชอบด้วยราชการนั้นได้ทุกสิ่งทุกประการ

ข้อ ๔ ข้าหลวงผู้ว่าการต่างประเทศต้องจัดตั้งเจ้าพนักงาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สำหรับรับราชการต่าง ๆ เพื่อจะรักษาหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีให้เปนไปโดยชอบโดยควร แลเปนน่าที่ของข้าหลวงที่จะชี้แจง อธิบายข้อความในหนังสือสัญญา แลกฎหมายอย่างธรรมเนียมอันชอบอันเปนยุติธรรม ให้เจ้านายท้าวพระยาเจ้าพนักงานต่าง ๆ รู้แลเข้าใจจงทุกเมื่อ ถ้ามีการขัดข้องขึ้นด้วยข้อราชการใด ๆ นอกน่าที่ฤๅในน่าที่ก็ดี ถ้าเจ้านายท้าวพระยาแลเจ้าน่าที่จะมาปฤกษาไต่ถาม ฤๅขอคำสั่งอันควรกระทำนั้นเมื่อใดเปนน่าที่ของข้าหลวงจะต้องช่วยคิดอ่าน แลแสดงความเหน ฤๅให้คำสั่งอันเขาขอนั้นทุกเมื่อทุกที่จะพูดผัดขัดขึ้น ฤๅไม่เอื้อเฟื้อเกื้อหนุนนั้นไม่ได้เปนอันขาดทีเดียว

ข้อ ๕ ข้าหลวงต้องคิดจัดการด่านทาง แลทำข้อบังคับเพื่อจะตรวจตราให้รู้เสมอ ว่าคนต่างประเทศที่เปนเมืองมหามิตรเข้ามาอยู่ที่ใดเท่าใด แลระวังรักษาตรวจตราอย่าให้คนอื่นแปลกปลอมแอบแฝงได้เปนอันขาดทีเดียว ถ้ามีที่สงไสยเกิดขึ้นต้องคิดอ่านว่ากล่าวให้ตลอดชัดเจนเสียจงได้ แลเปนน่าที่ของข้าหลวงจะจัดการ จะออกหนังสือเดินทางให้แก่คนเมือง ซึ่งจะออกไปค้าขายในเมืองต่างประเทศให้เรียบร้อย

ข้อ ๖ ให้ข้าหลวงคอยระวังตรวจตรา อย่าให้เกิดการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ภาษีอากร ผิก ๆ ฤๅ การ ยึด ซื้อ ยึดขาย เกิดขึ้นได้ ถ้าจะ เรียกจะ ตั้ง ภาษี อันใด ขึ้นใหม่ ฤๅ เปลี่ยน แก้ภาษีอากร สิ่งใด ผู้รักษา บ้านเมือง ต้อง ปฤกษา ข้าหลวง ให้ พิจารณา ตรวจตรา อย่าให้การ ที่ จะตั้ง ขึ้น นั้น ผิด ด้วย หนังสือ สัญญา ทาง พระราชไมตรี ต่าง ๆ ฤๅ เปน การ ยึดซื้อ ยึดขาย แล เรียก เอาเหลือ เกิน จน จะ เปนเครื่องยึด ห้าม การ สิน ค้า ฤๅ ปลุก สร้าง สิ่ง ของ อัน นั้นได้ แล วิธี ที่ จะ ตั้ง จะเกบ ภาษี นั้น ก็ อย่า ให้ เปน ที่ ยาก ลำ บาก กับ ลุก ค้า แล ราษฎร มาก ไม่ มี ประโยชน ได้ ถ้าแลตก ลง อย่างไร ข้าหลวง ต้อง จัด การ ที่ จะ ออกประกาศ ให้ เรียบร้อย ถูกต้อง

ข้อ ๗ เปน น่าที่ พนักงาน ของ ข้าหลวง จะ ต้อง ตรวจ ตรา บังคับ บัญชาเจ้าพนักงาน กรมเมือง ให้จัด การ โปลิศ รักษาเขตร แดน บ้าน เมือง ให้ แขง แรง อย่า ให้ ละหลวม เสีย ราชการ ได้ แลมี อำนาจ เตม ที่ จะ บังคับ บัญชา ใน การ ป้อง กัน สืบ จับ ทำ โทษ ผู้ร้าย ต่าง ๆ ที่ เปน คะดี เกี่ยว ข้อง ด้วย คน ใน บังคับ เมือง มหา มิตร ทั้งปวง ถ้า แล มี คน โทษโจร ผู้ ร้าย อัน กระทำ ผิด เปน โทษ ที่ อธิบาย ไว้ใน พระราชบัญญัติ สำหรับ ส่ง คน โทษ ข้าม แดน กัน นั้น เปน ผู้ร้าย ในเขตร เมือง มหามิตร หนี เข้า มา ในเขตร แดน บ้าน เมือง ทั้ง สาม ก็ดี คน ใน เมือง สยาม จะ หลบ หนี เข้า ไป ใน เขตร เมือง มหา มิตร ก็ดี เปน น่าที่ พนักงาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ของข้าหลวงผู้ว่าการต่างประเทศ จะต้องจัดการว่ากล่าวให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติสำหรับส่งคนโทษข้ามเขตรแดนกัน ลงวันอาทิตย์เดือนแปด แรมหกค่ำ ปีวอกฉอศก ศักราช ๑๒๔๖ อย่าให้เปนที่เสียประโยชน์อันควรได้ทั้งสองฝ่ายได้

ข้อ ๘ ให้ข้าหลวงผู้ใหญ่เปนเจ้าพนักงานป่าไม้ผู้ใหญ่ในเขตรแดนสยามฝ่ายเหนือสามเมือง เหมือนดังเจ้าพนักงานป่าไม้ผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ มีอำนาจเตมที่จะได้กำกับตรวจตราจัดการป่าไม้ ตามข้อบังคับอันใช้อยู่ในเวลานั้นทุกประการ แต่ต้องฟังคำสั่งของเจ้าพนักงานที่กรุงเทพฯ แลถ้าได้ทำการอย่างไรสิ่งใด ฤๅขัดขวางอย่างไร ต้องบอกลงไปให้เจ้าพนักงานป่าไม้ผู้ใหญ่ณกรุงเทพฯ ทราบด้วยจงทุกครั้ง

ข้อ ๙ บรรดาคดีความซึ่งคนต่างประเทศ เกี่ยวข้องเปนโจทยฤๅจำเลยนั้น ให้ชำระได้แต่ที่ศาลต่างประเทศเมืองเชียงใหม่ ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีตระลาการมาชำระแห่งเดียว แลถ้ามีคดีดังกล่าวมาแล้ว จะต้องชำระในเมืองนครลำปาง ฤๅเมืองลำพูนฤๅเมืองใด ที่จะมีท้องตราให้ว่าความได้แล้ว จะให้มาชำระที่ศาลเมืองเชียงใหม่ ฤๅตระลาการจะไปชำระที่เมืองนั้นก็ได้ ให้ตระลาการพิจารณาความนั้นตามพระราชกำหนดกฎหมาย ทั้งความแพ่งแลอาญา ความฉกรรจ์ หฤๅโทษทุกประการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๑๐ แต่กระบวนพิจารณาความฤๅคำพยาน โดยลักษณพิสูทธด้วยดำน้ำลุยไฟด้วยประการใดๆ ก็ดี ฤๅกระบวนพิจารณาโดยอาญาเฆี่ยนตีติดไม้ขมับไม้บิ้ว สรรพอาญาที่เรียกว่าจารีตนครบาล ที่เปนการลงโทษในเวลาพิรุธ ฤๅมลทินก่อนได้ความจริงแท้นั้น ห้ามมิให้ใช้ในอำนาจศาลนี้เปนอันขาด

ข้อ ๑๑ เมื่อพิจารณาความโดยคำพยานสามัญ มิได้ความจริงว่าเปนผิดตามพระราชกำหนดกฎหมายแล้ว ถ้าผู้ต้องหาความฉกรรจ์มีมลทินพิรุธไม่กระจ่าง ซึ่งจะเอาเปนผิดได้ ก็ให้เรียกประกันทานบนให้มั่นคงแล้วปล่อยตัวไป

ข้อ ๑๒ บรรดาความในศาลนี้ ไม่ว่าเปนผู้มียันดาศักดิ์ชั้นใดๆ โจทย์ก็ดี จำเลยก็ดี ได้ทำหนังสือที่ในศาลไว้ความให้ผู้ใดเปนทนาย ฤๅตัวความอยู่ไกลที่จะมาศาลไม่ได้ ได้ทำหนังสือไว้ความต่อนายอำเภอกำนัน เสียค่าธรรมเนียมหนังสือไว้ความให้ทนายว่าแล้ว ก็อนุญาตให้ว่าความกันได้

ข้อ ๑๓ ในกระบวนพิจารณาความคะดีใด ที่คนในบังคับต่างประเทศเปนจำเลย ฤๅเปนทั้งโจทยจำเลย กงสุล ฤๅไวซกงสุลของประเทศนั้นนั่งฟังความ แลรู้ถ้อยคำสำนวนได้ด้วยตามหนังสือสัญญา ถ้าแลในเวลาพิพากษา กงสุลจะเหนการว่าตระลาการพิพากษาไม่เปนธรรม จะทักท้วงประ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การใดทำเปนจดหมายบันทึกลงไว้ แล้วให้ตระลาการพึงดู ตามแต่จะชอบด้วยยุติธรรมแลกฎหมาย ถ้าตระลาการมิเหนชอบด้วยประการใดก็ให้จดบันทึกลงไว้ เว้นเสียแต่ความที่จะว่าต่อข้อนี้ไปแล้ว ก็ให้พิจารณาความต่อไปกว่าจะเสร็จสำนวน แล้วให้ตระลาการตัดสินตามพระราชกำหนดกฎหมายทุกประการ

ข้อ ๑๔ ถ้าความรายใดที่คนในบังคับต่างประเทศเปนจำเลย ฤๅเปนคู่ความด้วยกันทั้งสองฝ่าย กงสุลประเทศนั้นเหนความไม่ต้องกับตระลาการ ดังว่ามาในข้อ ๑๓ แล้วเปนการไม่ตกลงกันนั้น จะทำหนังสือเบิกความนั้นไปชำระที่ศาลกงสุลในเวลาความกำลังชำระกันอยู่ดังนั้น ก็ให้ตระลาการยกคดีความนั้น ให้กงสุลไปว่าตามหนังสือสัญญา ถ้าเปนอย่างอื่นนอกจากที่ว่ามานี้ แล้วชำระได้ที่ศาลแห่งเดียว

ข้อ ๑๕ ในเวลาความยังชำระอยู่ยังมิได้ทันตัดสิน ห้ามมิให้ร้องอุทธรณ์ถึงกรุงเทพฯ เมื่อตระลาการบังคับไม่ชอบประการใด ให้คู่ความร้องขึ้นในศาลให้ตระลาการจดหมายบันทึกคำทัวงติงทุเลาคำร้องนั้นลงไว้ แลตระลาการจดหมายคำแก้ลงไว้ด้วยทุกครั้ง ถ้าตระลาการมิฟังคู่ความร้อง ให้ร้องต่อข้าหลวงเปนพยานไว้ เมื่อความตัดสินแล้วคู่ความจะร้องอุทธรณ์ต่อกรุงเทพฯ ก็ให้ทำคำฟ้องยื่นต่อข้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยเพื่อจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๑๖ เป่นน่าที่พนักงานของข้าหลวงจะต้องคอยกำกับประวังรักษาตระลาการใหญ่ แลตระลาการรอง ซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งแต่งขึ้นไปชำระตัดสินความต่างประเทศในสามหัวเมืองฝ่ายเหนือ พร้อมด้วยตระลาการสำหรับเมืองนั้น ให้ชำระว่ากล่าวถ้อยความโดยยุติธรรม ถ้าโจทย์จำเลยผู้ใดมิเต็มใจในคำพิพากษา ฤๅคำบังคับบัญชาของตระลาการด้วยข้อใด จะฟ้องอุทธรณ์กล่าวโทษลงไปณกรุงเทพ ฯ ก็ให้บอกล่วงน่าแก่ตระลาการในศาลตั้งแต่ตัดสินแล้ว ภายในกำหนด ๑๕ วัน แลตามข้อหนังสือสัญญาต้องขออนุญาตต่อข้าหลวงก่อน ให้ข้าหลวงไต่สวนตรวจตราดู ถ้าเหนสมควรจะยอมให้อุทธรณ์จึ่งให้อุทธรณ์ ถ้าเหนเป่นแต่การแกล้งจะถ่วงความชักช้ายึดหน่วง แล้วต้องให้ผู้ที่จะอุทธรณ์ทำตามคำตัดสินนั้นเสียก่อน จึ่งจะร้องอุทธรณ์ได้ เมื่อความเรื่องในตระลาการได้รับบอกล่วงน่าว่าจะอุทธรณ์ แลข้าหลวงเหนเป่นความอุทธรณ์ได้แล้ว ก็ให้ข้าหลวงบอกส่งถ้อยคำสำนวนความเรื่องนั้นลงไปกรุงเทพ ฯ ให้หมดจดด้วย แต่ห้ามมิให้ข้าหลวงรับอุทธรณ์ชำระความที่กล่าวโทษตระลาการ ฤๅรื้อถอนคำพิพากษาตัดสินด้วยอำนาจแห่งตน นอกจากมีตราบังคับออกมาแต่กรุงเทพ ฯ เป่นอันขาดทีเดียว ถ้าผู้พิพากษาตระลาการประพฤติผิดด้วยกฎหมาย แลยุติธรรมประการใด เป่นข้อใหญ่ข้อ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

น้อยประการใด ให้ข้าหลวงมีใบบอกแจ้งการนั้นๆ ลงไปยังเจ้าพนักงานณกรุงเทพฯ โดยเร็ว จงเสมอ อย่าให้ละเลยเสียเปนอันขาดทีเดียว

ข้อ ๑๗ ข้าหลวงก็ดีตระลาการก็ดี ประพฤติการผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายประการใดๆ ผู้ใดจะร้องฟ้องกล่าวโทษมิใช่เปนคดีอุทธรณ์ ความเดิมเปนคดีกล่าวโทษ ให้เรียกข้าหลวงฤๅตระลาการนั้นมาพิจารณาแล้ว ต้องให้มาร้องได้แต่เฉพาะที่กรุงเทพฯ

ข้อ ๑๘ ในการรับฟ้องนั้น คดีใดๆ มีฟ้องมายื่นยังศาลแล้วตระลาการรับฟ้องเหนเปนความควรว่า มีค่าธรรมเนียมศาลตามอัตราที่ตั้งไว้แล้ว ให้ตระลาการมีหมายเรียกตัวจำเลยให้ข้าหลวงประทับตราลงชื่อในหมายนั้นด้วย ถ้าฟ้องรายใดเปนความแพ่งไม่มีหลักถานที่จะพิจารณา ตามพระราชกำหนดกฎหมายได้ไม่มีค่าธรรมเนียมเปนประกันไว้ในศาลแล้ว ให้ตระลาการทำเปนคำตัดฟ้องนั้นเสียให้เด็จขาด อย่าให้ความรกโรงศาลได้ ถ้าเปนความฉกรรจ์มหันตโทษความแผ่นดิน ต้องให้ข้าหลวงแต่งพนักงานเปนทนายของแผ่นดิน สืบเสาะเอาความจริงมาพิจารณาให้ได้

ข้อ ๑๙ เมื่อตระลาการทำคำตัดสินแล้ว ฤๅยังไม่ได้ตัด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สินความไม่มีประกันจะต้องคุมว่าไปก็ดี ให้ตระลาการส่งตัวความนั้นให้ข้าหลวง มอบให้พนักงานคุมไว้ในระหว่างความฤๅขังบังคับเร่งตามคำตัดสินนั้น ในที่ขังคนระหว่างพิจารณาก็ดี ที่ขังคนโทษก็ดี ถ้าเปนคนในบังคับต่างประเทศแล้วให้เปนที่เปิดเผย ให้กงสุลประเทศนั้นไปตรวจตราดูได้ด้วย

ข้อ ๒๐ ถ้าความรายใด คนในบังคับต่างประเทศ เปนผู้ต้องขังตามคำตัดสินของตระลาการนั้น กงสุลจะมีหนังสือมาเบิกคนโทษนั้นไปขังทำโทษที่ศาลกงสุล จนกว่าจะเต็มตามคำตัดสินของตระลาการแล้ว ก็ให้ข้าหลวงมอบคนโทษนั้นให้กงสุลไป

ข้อ ๒๑ ข้าหลวงแลตระลาการพร้อมด้วยผู้ครองเมืองฝ่ายเหนือทั้งสาม คือเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน มีอำนาจที่จะตั้งข้อบังคับในการพิจารณาความต่างประเทศแลความเมือง เพื่อจะให้เปนยุติธรรม แลให้ง่ายขึ้นได้ทุกประการ แต่เมื่อก่อนจะใช้ข้อบังคับนั้น ต้องให้แจกลงไปยังเจ้าพนักงานณกรุงเทพฯ ให้ทราบด้วยจงทุกครั้ง

พระราชบัญญัตินี้ พระราชทานไว้ แต่ณวันศุกร เดือนยี่ แรมเก้าค่ำ ปีวอกฉอศก ศักราช ๑๒๔๖ เปนวันที่ ๕๙๐๔ ในรัชกาลประจุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อัตราภาษีไม้ขอนสัก

กำ	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕
๘ ศอก	/๑๖	/๒๔	/๔๘	๑/	๑/๑๖	๑/๔๘	๒/	๒/๒๔	๒/๔๘	๓/๔๘	๔/๒๔
๙ ศอก	/๑๒	/๓๒	/๔๘	๑/๘	๑/๓๒	๒/	๒/๑๖	๒/๔๘	๓/๘	๔/๑๒	๔/๕๖
๑๐ ศอก	/๑๖	/๓๒	/๕๖	๑/๑๖	๑/๔๐	๒/๑๖	๒/๓๒	๓/	๓/[illegible]	๔/๔๘	๕/๒๔
๑๑ ศอก	/๒๕	/๓๒	/๕๖	๑/๒๔	๑/๔๘	๓/๓๒	๒/๔๐	๓/๓๒	๓/๔๘	๕/๑๖	๖/
๓ วา	/๒๔	/๓๒	๑/	๑/๒๔	๒/	๒/๔๐	๓/๓๒	๔/	๕/๘	๕/๔๐	๖/๔๘
๔ วา	/๓๒	/๔๘	๑/๒๔	๒/	๒/๔๐	๓/๓๒	๔/	๔/๔๘	๕/๔๐	๗/๔๐	๘/๔๘
๕ วา	/๔๘	๑/	๒/	๒/๓๒	๓/๔๐	๔/๒๔	๔/๔๘	๖/๒๔	๗/๔๐	๘/๔๘	๑๐/๒๔
๖ วา	๑/	๑/๑๖	๒/๔๐	๓/๔๐	๔/๒๔	๕/๔๐	๖/๒๔	๘/	๘/๔๘	๑๐/๒๔	๑๒/
๗ วา	๑/๑๖	๑/๔๐	๓/๘	๔/๒๔	๕/๓๒	๖/๔๘	๘/	๙/๓๒	๑๑/๒๔	๑๒/	๑๔/๒๔
๘ วา	๑/๔๐	๒/๓๒	๔/๒๔	๕/๘	๖/๔๘	๗/๔๐	๙/๓๒	๑๐/๘	๑๒/	๑๓/	๑๖/
๙ วา	๒/๓๒	๓/๓๒	๕/๘	๕/๓๒	๗/๔๐	๘/๔๘	๑๐/๘	๑๑/๑๖	๑๓/๓๒	๑๖/	๑๙/๔๐
๑๐ วา	๘	๑๒	๒๐	๓๒	๕๖	๗๒	๑ ๘๘	๑ ๒๔	๑ ๔๐	๑ ๕๐	
๑๑ วา	๑๒	๒๐	๓๒	๕๖	๗๒	๑ ๘	๑ ๒๔	๑ ๔๐	๑ ๕๖	๑ ๗๒	
๑๒ วา	๒๐	๓๒	๕๖	๗๒	๑ ๘	๑ ๒๔	๑ ๔๐	๑ ๕๖	๑ ๗๒	๒ ๘	
๑๓ วา	๓๒	๕๖	๗๒	๑ ๘	๑ ๒๔	๑ ๔๐	๑ [illegible]	๑ ๗๒	๒ ๘	๒ ๒๔	
๑๔ วา	[illegible]	๗๒	๑ ๘	๑ ๒๔	๑ ๔๐	๑ [illegible]	๑ ๗๒	๒ ๘	๒ ๒๔	๒ ๔๐	

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อัตราไม้ตระแบก ไม้อุโลก ไม้กระยาเลย

กำ	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๓ วา	/๘	/๑๖	/๒๔	/๔๐	/๕๖	๑/๘	๑/๓๒	๒/
๔ วา	/๑๖	/๒๔	/๔๐	/๕๖	๑/๘	๑/๓๒	๒/	๒/๒๔
๕ วา	/๒๔	/๓๒	/๕๖	๑/๘	๑/๓๒	๒/	๒/๒๔	๓/๘
๖ วา	/๓๒	/๔๐	๑/๘	๑/๓๒	๒/	๒/๑๖	๓/๑๖	๔/
๗ วา	/๔๐	/๕๖	๑/๓๒	๒/	๒/๒๔	๓/๘	๔/	๔/๔๘
๘ วา	/๕๖	๑/๑๖	๒/	๒/๔๐	๓/๘	๔/	๔/๔๘	๖/
๙ วา	๑/๑๖	๑/๓๒	๒/๒๔	๓/๘	๔/	๕/๔๘	๖/	๗/๒๔

ไม้หลักแพ ยาว ๔ วา ยาว ๕ วา ยาว ๖ วา ยาว ๗ วา ใหญ่ ๒ กำ ใหญ่ ๓ กำ ใหญ่ ๕ กำ ใหญ่ ๔ กำกึ่ง ภาษีสลึง ๑ ไม้สักเลื่อยแล้วเป็นเหลี่ยมคิดเป็นไม้นิ้ว ภาษียกละ ๑ บาท ๓๒ อัฐ ไม้สักเลื่อยแล้วเป็นไม้ต่อคิดเป็นไม้นิ้ว ภาษียกละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ ไม้สักเลื่อยแล้วเป็นไม้นิ้ว ไม้ระแนงคิดเป็นไม้นิ้วยกละ ๑ บาท กระดาน ไม้กระยาเลยเลื่อยเป็นไม้แผ่นฝาต่างๆ ให้เรียกภาษี ๑๐ บาท หยิบหนึ่ง

ประกาศมาณวันที่ ๗ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เป็นวันที่ ๑๖๓๐ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน

๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือน แลทวยราษฎรประชาราษฎร พ่อค้าคนต่างประเทศ ทั้งในกรุงแลหัวเมืองทราบทั่วกันว่า เดิมเงินภาษีไม้ขอนสัก ซึ่งเก็บจากผู้ล่องไม้ลงมาจากป่า สำหรับจ่ายราชการแผ่นดินนั้น เจ้าภาษีตั้งด่านเก็บเงินภาษีอยู่ที่เมืองไชยนาท แลในพิกัดยังหามีข้อความชัดเจนไม่ มีผู้ขึ้นไปตั้งโรงเลื่อยๆ ไม้เหนือภาษีแล้วล่องลงมา เจ้าภาษีก็เรียกเงินภาษีตามพิกัดได้บ้างไม่ได้เรียกบ้าง แลการตรวจตราก็ไม่ทั่วถึงตลอด จึงเป็นเหตุให้มีผู้คิดเอาเปรียบเงินภาษี สำหรับแผ่นดินขึ้นไปตั้งโรงเลื่อยๆ ไม้เหนือภาษีประสงค์จะไม่เสียภาษีไม้กระดาน ที่เลื่อยแล้วชุกชุมขึ้น จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำหรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นี้ไปให้เจ้าภาษีไม้ศักขึ้นไปตั้งด่านตรวจเก็บภาษี ที่ตำบลปากน้ำโพแขวงเมืองนครสวรรค์ตึกตำบลหนึ่ง แลให้เจ้าภาษีเก็บเงินภาษีไม้ศัก แก่ผู้ซึ่งจะล่องไม้ผ่านภาษีเดิมตามพิกัดดังต่อไปนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศลังเขปเรื่องค่าธรรมเนียมของนา

๑ มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระราชประสงค์โดยย่อพอให้ราษฎรซึ่งมาทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ด้วยเรื่องข้าหลวงเดินรังวัด ออกโฉนดตราจองทราบเช่นเล่าว่า ข้อซึ่งราษฎรพากันมาร้องกล่าวโทษข้าหลวง เหนว่าข้าหลวงได้ทำการตามข้อบังคับไม่ได้ทำผิดอันใด แต่ทรงพระราชดำริหเหนความยากลำบากของราษฎร ในเรื่องที่เสียค่าธรรมเนียมโฉนดตราจองซึ่งแต่เดิมกำหนดว่า นาตั้งแต่ ๒๕ ไร่ลงมา ให้ออกโฉนดตราจองใบหนึ่ง กำหนดค่าธรรมเนียมโฉนดตราจองใบละ ๖ บาทนั้น ถ้าราษฎรมีนาเกิน ๒๕ ไร่ ฤๅมีนาเปนสองแปลงสามแปลงไม่ถึงแปลงละ ๒๕ ไร่ ก็ต้องจองนาเปนสามโฉนดสี่โฉนด เสียค่าตราจองโฉนดละ ๖ บาท ทั้งสามสี่ฉบับนั้น บัดนี้จะโปรดให้ทำตราจองต้นฉบับหนึ่ง ๒๕ ไร่ เรียกค่าธรรมเนียม ๖ บาทแต่ฉบับเดียว นอกนั้นราษฎรจะมีนากว่า ๒๕ ไร่ขึ้นไป ฤๅมีนาสองแปลงสามแปลงออกไป ก็จะโปรดให้เรียกค่าโฉนดตราจองแต่ไร่ละสลึง ผู้ซึ่งเสียค่าตราจองเกินที่ลดพระราชทานใหม่นี้ไปแต่ก่อนแล้ว ก็จะพระราชทานเงินค่าตราจองที่เกินนั้นคืนให้ ตามประกาศพิศดารจะมีออกมายังข้าหลวง เจ้าเมือง กรมการ แลราษฎรต่อภายหลัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ซึ่งประกาศล่วงน่ามานี้ พอให้ราษฎรทราบเปนที่ยินดีชั้นหนึ่งก่อน อนึ่งซึ่งราษฎรร้องกล่าวโทษข้าหลวงว่า ไม่รับเงินกลมจะรับแต่เงินเหรียญนั้น ได้โปรดเกล้าฯ ให้สอบถามข้าหลวงได้ความว่า เงินพดด้วงแดงในกรุงเก่ามีมาก ข้าหลวงจึงบังคับไม่ให้รับ ทรงพระราชดำริห์ว่า ซึ่งจะบังคับเช่นนั้นเปนการไม่ควรอยู่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภาสกรวงษที่เกษตราธิบดีบังคับข้าหลวงเสีย ว่าถ้าราษฎรยอมเผาเงินๆ เสียค่าตาภุแล้วถึงจะมีเงินบาทกลมมาเสียเปนเงินไม่แดงก็ให้ข้าหลวงรับ ข้อหนึ่งราษฎรร้องว่าที่เดิมยกไว้เปนเหมืองเปนทางเดิน ข้าหลวงรางวัดเปนนาขึ้นด้วยนั้น ให้ข้าหลวงรางวัดที่เฉภาะแต่ที่มีตอซังเข้าก็อย่าให้รางวัด ให้ราษฎรคอยฟังคำประกาศซึ่งจะชี้แจงภายหลังต่อไปโดยลเอียดนั้นเทอญ

ประกาศมาแต่พระที่นั่งไอสวรรค์ทิพยอาศน์ พระราชวังบางปอิน วันที่ ๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนวันที่ ๓๖๖๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องเรือลวนแซงกระบวนหลวง

๑ ด้วยนายพันเอก พระยามหามนตรี ผู้บังคับการกองทหารฝีพายรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สั่งว่าเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เวลาย่ำค่ำ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับจากวัดอรุณราราม ซึ่งได้พระราชทานพระกระฐินแล้วนั้น พร้อมด้วยเรือกระบวนแห่นำตามเสด็จออกจากปากคลองวัดพิไชยญาต เรือพระที่นั่งข้ามฟากมาถึงน่าศาลาไปรสนีย์แลโทเลข มีเรือกลไฟเล็กลำหนึ่งแล่นขึ้นมาข้างฝั่งตวันออกแล่นเฉียดท้ายเรือพระที่นั่ง ตั้งน่าเรือตำรวจผิดธรรมเนียม ตำรวจได้ร้องห้ามเรือกลไฟไม่หยุดข้ามไปฝั่งตวันตก เรือตำรวจไปตามจับเรือกลไฟได้ จึงรู้ว่าเปนเรือกลไฟต่างประเทศ มิศเตอร์เบดอินซูเนียโรงสีไฟตำบลสามเสนมาในเรือนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานกรมท่าพิจารณาว่ากล่าว มิศเตอร์เบดผู้ที่มาในเรือนั้นพร้อมกับมิศเตอร์มอนแลมิศเตอร์ซินค์แคลแลเจ้าของโรงสีไฟนั้นรับสารภาพผิด แลแสดงความเสียใจในเหตุการที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบว่า เปนกระบวนเรือพระที่นั่งสำคัญใจว่า เปนเรือกระบวนกลับ เมื่อเสด็จขึ้นแล้วจึงได้แล่นหลีกไป ครั้นเมื่อล่วงกระบวนมาแล้วทราบข่าวว่า เปนกระบวนเรือพระที่นั่งก็ตกใจไม่เปนอารมณ์สมปฤดี ไม่รู้ที่จะไปทางไหนจึงเดินเรือแกว่งไปแกว่งมาจนเรือตำรวจไปจับได้ มิศเตอร์เบดไม่จงใจจะเดินเรือตัดกระบวนเสด็จพระราชดำเนิน เปนความสัตย์จริงดังนี้ มิศเตอร์เบดได้ขอเจ้าพนักงานกรมท่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นำข้อความนี้กราบบังคมทูล พระกรุณาทราบใต้ฝ่าลอองทุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าไม่ควรจะถือโทษแก่คนที่ไม่รู้แลไม่แกล้ง ให้เปนอันเลิกแล้วกันเถิด แต่ทรงพระราชดำริห์ว่า เดิมกฎหมายท้องน้ำที่ได้ประกาศไว้แต่ณวัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมเสงนพศก จุลศักราช ๑๒๑๙ นั้น ในมาตรา ๗ ก็มีอยู่ว่า มีกฎหมายเดิมว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์ จะเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ห้ามมิให้คนทั้งปวงพายเรือแจวเรือตีกันเชียงตัดน่ากระบวนตัดท้ายกระบวน แลพายเรือเคียงแข่งกระบวนไป แลเข้าปนไปในกระบวน แลเมื่อเสด็จลงลอยพระประทีปในเวลากลางคืน ณที่ประทับริมน้ำตามพระราชพิธีทุกปี ในเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ เดือนละ ๓ วันๆ มีการนักขัตฤกษบางครั้งเสด็จลงที่ประทับริมน้ำน่าพระราชวังก็ดีที่อื่นๆ ก็ดี ถ้ามีตั้งกองจุกช่องล้อมวงห้ามคนแปลกๆ ไม่ให้ล่วงเข้ามาในที่ล้อมวง ถ้าผู้ใดขืนพายเรือล่วงเกินเข้าไปในที่ล้อมวงจุกช่องห้ามปราม เจ้าพนักงานจะจับตัวไปทำโทษ ถ้าเปนคนนอกประเทศ ซึ่งอยู่ในบังคับกงสุลต่างๆ ขอเสียเถิดอย่าให้ผิดกฎหมายนี้ ถ้าขืนทำให้ผิดกฎหมาย เจ้าหนักงานจะจับตัวส่งต่อกงสุล ถ้าต่อสู้ไม่ยอมให้จับวิวาทชุบตีกันขึ้นแตกหักล้มตายประการใดจะว่ากล่าว เอาผิดแต่เจ้าพนักงานผู้จับไม่ได้เพราะได้ห้ามเสียแล้ว ถ้าคนนอกประเทศทำเจ้าพนักงาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ล้มตายลง กงสุลจะปรับไหมทำโทษให้ตามกฎหมาย แลเมื่อจะมีเวลาที่เสด็จทางใดเมื่อใด ฤๅจะมีนักขัตฤกษเสด็จลงที่ประทับริมน้ำ ฤๅที่อื่นๆ เมื่อใด เจ้าหน้ากงานจะจดหมายไปบอกกงสุลให้ทราบไว้ก่อนวันหนึ่ง ฤๅสองวัน เว้นแต่วันลอยพระประทีบปีละ ๖ วันนั้นไม่ต้องบอกให้กงสุลทราบเอาเอง อนึ่งถ้าเสด็จไปประทับ ตั้งล้อมวงที่วัดสวนอะนันต์อุทยานสวนประทุมวันก็ไม่ต้องบอก เพราะเปนที่หลวงไม่ใช่ทางเดินดังนี้นั้น ความยังขาดตกบกพร่องอยู่บ้างที่จะเปนเหตุ ที่ไม่เข้าใจกันได้เพราะไม่รู้ภาษากัน เหตุฉนั้น จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้เติมความอีก แลประกาศแก่เจ้าหน้ากงานผู้รักษาน่าที่ทั้งปวงทราบว่า ตั้งแต่นี้ไปเมื่อเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคเปนกระบวนเรือแล้ว ถ้ามีเรืออื่นนอกจากเรือเจ้าพนักงานซึ่งประจำน่าที่เดินอยู่ในกระบวนนั้น จะสวนฤๅแซงเรือกระบวนเข้ามา ให้เจ้าพนักงานผู้รักษากระบวนร้องห้ามเสียแต่ไกล ถ้าห้ามแล้วเรือนั้นไม่หยุดไม่ถอยไม่หลีกไปให้พ้น ยังขืนเข้ามาเดินอยู่ใกล้เรือพระที่นั่งประมาณ ๒๐ วา ฤๅเมื่อเปนเรือพระประเทียบใกล้ประมาณ ๑๐ วา ดังนี้แล้ว ให้นายทหารผู้รักษาราชการตามน่าที่นั้นจับเรือ แลคนซึ่งอยู่ในลำเรือลำนั้นให้จงได้ ถ้าคนในเรือลำนั้นต่อสู้ ฤๅ บ่ายเรือจะรีบหนีไปห้ามไม่หยุด ก็ให้ยิงด้วยปืนจับเรือแลคนในลำเรือนั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้ขังไว้ ถ้าเปนคนไทยให้ตำรวจพิจารณาว่ากล่าวตามกฎหมาย ถ้าเปนคนต่างประเทศให้ถามดูว่าเปนชาติใดได้ความแล้วให้รีบเอาตัวไปส่งยังกงสุลชาตินั้น ความนอกนี้ให้คงเปนตามกฎหมายเดิมทุกประการ ประกาศมา ณวันที่ ๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนวันที่ ๖๒๓๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ เครื่องราชอิศริยาภรณ์ แก้ไขเพิ่มเติม

๑ ศุภมัสดุ ลุรัตนโกสินทรศก อัฏฐุตรสตพรรษา พฤศจิกายนมาศ เอกุนวิสติมดฤถี ภุมวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงษ วรุตมพงษบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดมจาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสดจออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมอุดมพิมาลย์ โดยสถานบูรภาพิมุข พร้อมด้วยบรมวงษานุวงษ และข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทโดยอันดับ จึ่งมีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่าแต่ก่อนได้ทรงสถาปนาเครื่องราชอิศริยยศต่างๆ ไว้สำหรับแผ่นดินสืบมา มีพระราชบัญญัติสำหรับตราเครื่องราชอิศริยยศนั้นๆ เปนหลายประการ ครั้นกาลล่วงมาถึงปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทรงพระราชดำริห์ว่า พระราชบัญญัตินั้นบางข้อก็เป็นการสมควรใช้ได้ตลอดมา บางข้อก็เป็นที่ขัดขวางกับการในปัตยุบันนี้บ้าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขขึ้นใหม่ ไว้สำหรับแผ่นดินสืบไปดังนี้

มาตรา ๑ ในพระราชบัญญัติต่างๆ นั้น เรียกตราต่างๆ ว่าเครื่องราชอิศริยยศนั้นให้ยกเสีย แต่นี้สืบไปให้เรียกว่า ตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ คือ ๑ เครื่องพระบรมราชอิศริยยศ สำหรับราชตระกูลนพรัตน ราชวราภรณ์นั้น ให้เรียกว่าเครื่องบรมราชอิศริยาภรณ์ อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์ ๒ เครื่องขัตติยราชอิศริยยศ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่ง มหาจักรีบรมราชวงษ์ นั้น ให้เรียกว่าเครื่องขัตติยราชอิศริยาภรณ์ อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงษ์ ๓ เครื่องราชอิศริยยศ สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้านั้นให้เรียกว่า เครื่องราชอิศริยาภรณ์สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้าฯ ๔ เครื่องราชอิศริยยศความชอบอย่างสูงที่สุดช้างเผือกสยาม ให้เรียกว่าเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันสูงสุดช้างเผือก ๕ เครื่องราชอิศริยยศความชอบอย่างสูงมงกุฎสยาม ให้เรียกว่าเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศมงกุฎสยาม

มาตรา ๒ บันดาตำแหน่งเจ้าพนักงานสำหรับดวงตราเครื่องราชอิศริยาภรณ์ต่างๆ นั้น ๆ ยังมิได้เรียกชื่อตำแหน่งถูกต้องกับ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คือ ในพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ สำหรับตระกูลจุลจอมเกล้า ข้อ ๑๔ มีว่า ทรงพระกรุณาโปรดตั้งเจ้าพนักงาน สำหรับดวงตราเครื่องราชอิศริยยศ ตามตำแหน่งอย่างยุโรป ที่ ๑ แกรนด์มาศเตอร์ ที่ ๒ ชานเซลเลอ ที่ ๓ สิเกรตาริ ที่ ๔ รียิสตรา รวมเปน ๔ ตำแหน่งนี้ ให้เปลี่ยนนามใหม่ ๑ แกรนด์มาศเตอร์ให้เรียกว่า อธิบดี ๒ ชานเซลเลอร์ให้เรียกว่า ลัญจักราภิบาล ๓ สิเกรตารีให้เรียกว่า เลขานุการ ๔ รียิสตราให้เรียกว่า มุทรานุการ แลในพระราชบัญญัติ สำหรับเครื่องขัติยราชอิศริยาภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงษ ใน มาตรา ๔ มีว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะดำรงค์ที่มหาสวามิศราธิบดี เปนต้น นั้น ถ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงค์ตำแหน่งอยู่ ให้เรียกว่า มหาสวามิศราธิบดี ตามเดิม ถ้าโปรดให้พระบรมวงษานุวงษองค์ใด ดำรงค์ตำแหน่งนี้ แล้วให้เรียกว่า อธิบดี แห่งเครื่องขัติยราชอิศริยาภรณ์ เหมือนกับอธิบดี แห่งเครื่องราชอิศริยาภรณ์อื่นๆ นั้น ใน มาตรา ๕ คำที่เรียกว่ามหาสวามี ที่นั้นให้ยกเสีย ให้เรียกว่า อธิปตาที่ แห่งเครื่องขัติยราชอิศริยาภรณ์นั้น แลในพระราชบัญญัติ สำหรับเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันสูงสุดช้างเผือก แลเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศ มงกุฎสยาม ข้อ ๗ นั้น ให้เติมลงดังนี้ ข้อ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเจ้าพนักงานให้เปนผู้กำกับตรวจตรา จัดการในเครื่องราช

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อิศิริยาภรณ์ทั้งปวงนี้ คือ ๑ ถถิยดิ ๒ สัญจกราภิบาล ๓ เลขานุการ ๔ มุทรานุการ เจ้าพนักงานนั้นต้องเอาใจใส่จัดการตามน่าที่ ซึ่งมีเนื้อความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัติข้อ ๗ นั้นแล้ว

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศิริยาภรณ์จุลจอมเกล้า สำหรับตระกูลทั้ง ๓ ชั้น ซึ่งได้ตั้งขึ้นไว้ณวันอาทิตย์แรม ๑๒ ค่ำเดือน ๑๒ ปีรกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ ในข้อ ๑๔ มีว่าเมื่อถึงวันต้นครบปีที่ออกคำประกาศ แลพระราชทานดวงตรานี้ ให้บันดาผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศิริยยศ ทั้งปวงแต่งตัวเตมยศมา ประชุมกันบูชาพระรูปสมเดจพระเจ้าแผ่นดินในพระบรมราชวงษนี้ที่ในพระบรมหาราชวัง ให้พร้อมกันทุกท่านทุกนายเทอญนั้น ในปีตยุบันนี้ได้เปลี่ยนธรรมเนียมใช้วันตามสุริยคติกาล จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกพระราชบัญญัติข้อ ๑๔ นั้นเสีย แต่นี้ต่อไปเมื่อถึงวันที่ ๑๖ เดือนพฤศจิกายนตรงกับวันบรมราชภิเศกครั้งหลัง ซึ่งเปนวันที่ได้ทรงสถาปนาเครื่องราชอิศิริยาภรณ์นี้ ให้บันดาผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศิริยาภรณ์ทั้งปวง แต่งตัวเตมยศมาประชุมกันบูชาพระบรมรูปสมเดจพระเจ้าแผ่นดิน ในพระบรมราชวงษนี้ที่ในพระบรมหาราชวัง ให้พร้อมกันทุกท่านทุกนายเหมือนแต่ก่อน

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ว่าด้วยหนังสือ สำ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หรับพระราชทานกำกับเครื่องราชอิศิริยาภรณ์ ที่มีพระราชหัตถ เลขา แลประทับพระราชลัญจกรนั้น เรียกว่า หนังสือสำคัญสำหรับดวงตราข้าง คำประกาศสำหรับดวงตราข้าง หนังสือคำประกาศข้าง ดิโปลมาข้างนั้นให้เปลี่ยนเรียกว่า ประกาศนิยบัตรทุกแห่ง

มาตรา ๕ ในพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศิริยาภรณ์ช้างเผือกแลมงกุฎสยามข้อ ๓ มีว่า เครื่องพระราชอิศิริยศทั้งช้างเผือกแลมงกุฎสยามอย่างละ ๕ ชั้น ที่พระราชทานไปนั้น ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานให้เปนสิทธิ์ แก่ผู้ที่ได้รับไม่ต้องคืน แลดวงตราช้างเผือกกับมงกุฎสยามนั้น มีกำหนดสูงแลต่ำกว่ากันตามลำดับดังนี้ ตราช้างเผือกชั้นที่หนึ่งสูงกว่าตรามงกุฎสยามชั้นที่หนึ่ง ตรามงกุฎสยามชั้นที่หนึ่งสูงกว่าตราช้างเผือกชั้นที่สอง ตราช้างเผือกชั้นที่สองสูงกว่าตรามงกุฎสยามชั้นที่สอง พึงให้รู้เทียบเคียงสูงต่ำตามลำดับดวงตราทั้งปวงดังที่ว่านี้ อนึ่งผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศิริยยศอย่างต่ำอยู่ก่อนแล้ว ภายหลังได้รับดวงตราราชอิศิริยยศอย่างสูงขึ้นไป ให้งดดวงตราชั้นต่ำนั้นเสีย ให้ใช้ตราอย่างสูงดวงเดียวซึ่งว่านี้ ในดวงตราจำพวกเดียวกัน ถ้าเปนตราต่างพวก คือตราช้างเผือกกับตรามงกุฎสยามติดร่วมด้วยกันได้ไม่ห้าม นั้นให้แก้ไขเปลี่ยนแปลง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ขึ้นใหม่ดังนี้ เครื่องราชอิศิริยาภรณ์ช้างเผือกแลมงกุฎสยามทั้งห้าชั้นนั้น ถ้าผู้ที่ได้รับพระราชทานสิ้นชีพล่วงลับไปแล้วให้ส่งคืนดวงตรามายังเจ้าพนักงาน แต่ประกาศนิยบัตรสำหรับดวงตรานั้นโปรดเกล้าฯ พระราชทานไว้เปนที่ระฦกแก่บุตรหลานสืบไป แลดวงตราช้างเผือกกับมงกุฎสยามนั้น มีกำหนดสูงแลต่ำกว่ากันตามลำดับอย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลงอันใด แต่ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศิริยาภรณ์ชั้นต่ำอยู่ก่อน ภายหลังได้รับพระราชทานชั้นสูงในตราจำพวกเดียวกันแล้วให้คืนดวงตราชั้นต่ำมายังเจ้าพนักงาน

มาตรา ๖ ในพระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิศิริยาภรณ์ช้างเผือกแลมงกุฎสยามในข้อ ๙ มีว่า ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิศิริยยศเช่นว่ามานี้ มีพิเศษแปลกกว่าข้าราชการตามปรกติหลายประการ คือเมื่อเวลาแต่งตัวเตมยศติดดวงตราช้างเผือก ดวงตรามงกุฎสยาม ชั้นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ มาแล้ว ทหารซึ่งรักษายามประจำอยู่ในที่ต่างๆ ต้องคำนับวันทยาวุธ ถ้าแต่งตัวเตมยศ ติดดวงตราช้างเผือกดวงตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ที่ ๕ ทหารต้องคำนับอังษิณวุธ ยกไว้แต่ทหารแถวใหญ่ประจำอยู่ฤๅผู้มีบรรดาศักดิ์ใหญ่ กว่าผู้ที่แต่งมานั้นที่อยู่ที่นั้นด้วย แลผู้ซึ่งมีความชอบได้รับตราเครื่องราชอิศิริยยศทั้งปวงนี้ ถ้ามีคดีเกี่ยวข้องในตัวเองประการใดๆ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท จะทรงพระกรุณาโปรดให้มีตระลาการชำระเป็นความรับสั่ง เมื่อพิจารณาชะนะความได้ปรับไหม จะโปรดยกพินัยหลวงพระราชทานให้ด้วย ถ้าแพ้ลงก็เสียเบี้ยปรับคงเดิมตามศักดินา แต่ส่วนพินัยหลวงก็โปรดยกพระราชทานให้นั้น ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงขึ้นใหม่ดังนี้ ถ้าผู้ที่มีคดีเกี่ยวข้องในตัวเองประการใด ๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท จะโปรดเกล้าฯ ให้มีตระลาการชำระเป็นความรับสั่ง ฤๅผู้นั้นไม่อยากจะกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้เป็นที่ขุ่นเคืองใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท จะไปร้องฟ้องตามโรงศาลตามธรรมเนียมก็ดี ฤๅผู้ซึ่งที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้น มีผู้ทำเรื่องกราบทูลเกล้าฯ ถวาย ฤๅฟ้องร้องกล่าวโทษณโรงศาลก็ดี เมื่อพิจารณาความนั้นปรากฏว่า ผู้ที่ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ชนะแก่ความ จะได้ค่าปรับไหมมากน้อยเท่าใด ส่วนพินัยหลวงนั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้ซึ่งได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิศริยาภรณ์นั้นด้วย ถ้าผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แพ้แก่ความ จะต้องเสียค่าปรับไหม เป็นสินไหมพินัยมากน้อยเท่าใด ต้องให้เสียเต็ม ไม่มียกเว้นสิ่งใด เหมือนกับผู้ซึ่งไม่ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิศริยาภรณ์ทั้งปวง เหมือนกัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้ผู้พิภากษา ทั้งปวง จงพิภากษา ตาม พระราชบัญญัติใหม่นี้ จงทุก ประการ

มาตรา ๗ เครื่อง ราชอิศริยา ภรณ์ อันสูง สุด ช้าง เผือก ชั้นที่ ๒ จุลวราภรณ์ แล เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ อันมี เกียรติยศ มงกุฎ สยาม ชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ์ ทั้ง สอง นี้ มี ดวงตรา ใหญ่เหมือน อย่าง มหาวรา รณ์ แต่ ย่อม หน่อย หนึ่ง แล มี ดวง ตราเลก ห้อย แพรแถบ ขนาด เล็กมี ดอก ไม้ ติด ที่ แพรแถบ สำหรับ ติด แนบ เสื้อ ชั้นนอก ที่ อก ข้างขวา แล ดวง ดารา ติด ข้าง ซ้าย นั้น ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ยก เลิก ดวง ตราเลก ซึ่ง ห้อย แพร แถบ สำหรับ ติด ที่ อก เสื้อ ข้าง ขวา นั้น เสีย ให้คง ไว้แต่ ดวง ดา รา ซึ่ง ติดเสื้อ แล ให้ มี ดวงตรา ติด ห่วงห้อย แพรแถบ ขนาด กลาง สวม คอ แทน ดวงตราเลก ซึ่ง ติด อก เสื้อ เบื้องขวา นั้น รวม ทั้ง ดวง ตรา สวม คอ แล ดารา ทั้ง สอง อย่าง เปน ชั้น ที่ สอง สืบไป แล ให้ บันดา ผู้ ที่ ได้ รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิศริยา ภรณ์ อันสูงสุด ช้าง เผือก ชั้น ที่ สอง จุลวราภรณ เครื่อง ราชอิ ศริยาภรณ อัน มี เกียรติยศ มงกุฎ สยาม ชั้น ที่ สอง จุลสุราภรณ ทั้งปวง นำ ดวงตรา เลกซึ่ง มี สาย แถบ ขนาด เลก สำหรับ ติด อกเสื้อ เบื้อง ขวา นั้น มาเปลี่ยน ต่อ เจ้าพนักงาน ขอ รับ ดวง ตรา ซึ่ง มี ห่วง ห้อย สาย แถบ ขนาด กลาง สำหรับ สรวม คอ ไป ไว้ สำหรับ ประดับ ในเวลา ที่ สม ควร นั้น จง ทุก ท่าน ทุก นาย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๘ พระราชบัญญัติเพิ่มเติมแก้ไขใหม่นี้ ข้อใด ซึ่งไม่ขัดขวางกันกับพระราชบัญญัติเดิม ก็ให้คงใช้ตามพระราชบัญญัติเดิมทุกข้อทุกประการ

ประกาศเรื่องชำระโต๊ะต่วนหะยีเปนทหาร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชดำริหแก่โต๊ะต่วนหยีซึ่งได้ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ในการที่ต้องถูกจางวางเจ้ากรม ปลัดกรม กรมอาสาจาม เร่งรัดเกยตัวส่งกรมทหารเรือ แลแขกผู้ซึ่งได้ชำระตัวส่งรับราชการในกรมทหารเรือแล้ว ยังไม่ได้ชำระส่งตัวไปให้ทราบทั่วกันว่าเดิมได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกระทรวงยุทธนาธิการขึ้นสำหรับตรวจตราจัดการบังคับบัญชากรมทหารบกทหารเรือทั่วไป ก็หวังพระราชหฤไทย ที่จะทรงบำรุงกรมทหารบกทหารเรือให้เจริญทวีขึ้นเพื่อเปนกำลังของแผ่นดิน สำหรับรักษาความสงบเรียบร้อย เปนเหตุที่จะให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ราษฎรจะได้อยู่เยนเปนศุกทั่วหน้ากัน กระทรวงยุทธนาธิการจึงได้จัดการรวบรวม แลบำรุงกรมทหารบกทหารเรือให้มีพลทหาร แลกลาสีมากยิ่งขึ้นตามกาลโดยกระแสพระราชดำริหฝ่ายกรมทหารบกต่าง ๆ นั้นได้จัดการรวบรวมชำระเร่งไพร่หลวงกรมต่าง ๆ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เปนพลทหารมาส่งประจำกอง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทหารบกแยกย้ายกันไปตามหมู่ตามกรม ที่ควรขึ้นกองทหารต่าง ๆ นั้นเปนกอง ๆ ไป ฝ่ายทหารเรือนั้นก็ได้จัดการให้รวบรวมชำระเร่งไพร่หลวงกรมต่าง ๆ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เปนพลทหารเรือ แลกลาสีประจำกองทหารเรือเหมือนกัน แต่กรมทหารเรือนี้เดิมแยกกันอยู่เปน ๒ พวก คือทหารเรือกรมแสงพวก ๑ ทหารเรือกรมอรสุมพวก ๑ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สมทบรวมกันเปนกองเดียวเรียกว่ากรมทหารเรือ เจ้าพนักงานจึงได้รวบรวมไพร่หลวงซึ่งขึ้นอยู่ในกรมทั้ง ๒ ให้เข้ามารับราชการตามตำแหน่ง ส่วนกรมอรสุมนั้นแต่ก่อนได้เคยรับพวกแขกไพร่หลวงกรมอาสาจามไปจ่ายใช้ประจำราชการอยู่ จึงได้โปรดเกล้า ฯ ให้ยกกรมอาสาจามทั้งฝ่ายพระบรมมหาราชวังแลฝ่ายพระราชวังบวรจากกรมพระกลาโหม ไปขึ้นอยู่ในกระทรวงยุทธนาธิการ เจ้าพนักงานจึงได้ชำระเร่งพวกแขกในกรมอาสาจามให้เข้ารับราชการทหารเรือตามการที่ควรเช่นนั้น บันดาแขกไพร่หลวงในกรมอาสาจามทั้งปวง ย่อมเปนคนที่ถือสาสนามาหมัดแทบทั้งสิ้น แลในสาสนามะหมัดนั้นมีธรรมเนียมอยู่อย่างหนึ่ง คือถ้าผู้ที่ถือสาสนานั้นมีใจศรัทธาเลื่อมใสยต่อสาสนาของตน ก็พากันออกไปยังเมืองเมกะฤๅที่เรียกกันว่าเมืองกระบิลพัสดุนั้น นับว่าเปนการบุญกุศลอย่างยิ่ง ผู้ที่ได้ไปถึงเมืองเมกะแล้ว ก็สมมตเรียกว่าเปนโต๊ะฤๅต่วนฤๅหะยีต่าง ๆ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

วิธีกัน ก็แล สาสนา มะหะหมัดนั้นถึงแม้ว่า เปนสาสนาอื่นก็ดี พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ก็ตั้งพระราชหฤไทยที่ จะทรงทำนุบำรุงอุดหนุน สาสนา นั้น เพื่อได้เปนที่ชื่นชม ยินดี ตาม ประสงค์ ของพวก แขก ไพร่ หลวง ตาม ความ นิยม ของ ผู้ ที่ ได้ รับ ราชการ อยู่ ธรรมเนียมซึ่ง แขก นับ ถือ กัน ว่า ถ้า ได้ ไปเมืองเมกะจะเปน บุญกุศล อย่าง ใด นั้น ถ้า จะไป ด้วย ความ ศรัทธา ต่อ กุศลโดย สุจริต แล้ว ก็ หา ได้ โปรด เกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงาน ห้ามหวง ไม่ เมื่อแขก ไพร่ หลวง ใน กรม อาสาจาม คน ใด ปราถนา ออก ไป ยังเมืองเมกะ จึง ได้ โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงาน ทำ ใบ อนุญาต ยอม ให้ ไป ตาม ความ ประสงค์ แต่เมื่อ กลับเข้า มาถึงแล้ว ถึงจะมีชื่อ สมมต ว่าเปน โต๊ะต่วน หะยี ประการใด ก็ให้คงสังกัด ขึ้น อยู่ ใน กรม อาสาจาม ตามเดิม ต่อ ไป แต่ ก่อน ถ้าแขก กรม อาสาจาม ผู้ใด จะออก ไป ยัง เมืองเมกะก็ เปน ธรรมเนียม ที่ ขางวางเจ้ากรม ปลัดกรม ใน กรม อาสาจาม จะต้อง นำตัว ไป ลา อธิบดี คือ สมเด็จ เจ้า พระยาบรม มหาศรี สุริยวงษ มีคำสั่งให้ เจ้า พนักงาน ตรวจสอบ แล้วทำ ใบ อนุญาต เขียนนาม ของสมเด็จ เจ้าพระยา บรม มหาศรี สุริวงษ ด้วย ลายมือเองเปน สำคัญ มอบให้ แก่ ผู้ที่ ลา ออก ไป ยังเมืองเมกะ ก็ แล การ ที่ แขก อาสาจาม จะ ออก ไป เมืองเมกะ แต่ ก่อน นั้น ย่อมเปน การ ยาก ลำบาก อยู่ สอง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การ คือ กันดาน ด้วย พาหะนะที่ จะออก ไปให้ ถึง ได้ ไม่ เปน การง่าย เหมือน อย่าง ทุก วันนี้ ระยะทาง ก็ ไกล ต้อง ใช้ทุน มาก อย่าง ๑ ต้อง ได้ รับ ใบ อนุญาต จาก ผู้ ใหญ่ ลงนามเอง แล เจ้า พนักงาน ต้อง สอบ สวน ผู้นั้น ว่าเปน ผู้ ที่ มี ความ ศรัทธาจริง แล จะไป ยัง เมือง เมกะ จริง อย่าง ๑ ผู้ ที่ จะมี ความ อุสาหะขอ ลา ออก ไป ยัง เมือง เมกะ จึง มี น้อย เมื่อ ผู้ ที่ ได้ ออก ไป ยัง เมือง เมกะ กลับ เข้า มา แล้ว จึง เปน ธรรม เนียม ที่ จะ ผ่อน ผัน ผู้ ที่ ได้ ไป ถึง เมือง เมกะ แล้ว นั้น ไม่ ให้ ต้อง รับ ราชการ เตมที่ อย่าง แขก ไพร่ หลวง ตาม ธรรมเนียม จึง ได้ ปรากฏ เรียก ว่า เช่น โต๊ะ ต่วน หะยี ผู้ รับ ใบ อนุญาต ฤๅ ที่ เรียก กัน ว่า หนังสือ พิมพ์ ผู้ ศัก กรม อาสาจาม นั้น แล ผู้ ที่ ได้ ออก ไป ถึง เมือง เมกะ แล้ว ฤๅ เช่น ผู้ ที่ ได้ สอบ สวน ว่า มี ความ เลื่อม ใส ต่อ สาสนา จริง แล ออก ไป เพราะ ความ ศรัทธา แท้ อย่าง นี้ ก็ ย่อม จะ เปน ที่ ผู้ ชวน ขวาย รัก ใคร่ ต่อ ความ ประพฤติ ของ สาสนา มะหมัด เคร่ง ครัด ผู้ นั้น ๆ จึง มัก จะ เปน ผู้ รู้ แล หมั่น เพียร ว่า เรียน ศึกษา ข้อ ปฏิบัติ ของ สาสนา มะหะหมัด แท้ จริง คือ ขึ้น เปน ต้น ว่า ได้ รู้ หนังสือ แล คำ ภีร์ โก หร่าน บ้าง แล การ อื่น ๆ อีก หลาย อย่าง ครั้น กาล นาน ต่อ มา พวก แขก ไพร่ หลวง ใน กรม อาสาจาม ผู้ ที่ ตั้ง ใจ จะ ออก ไป เมือง เมกะ โดย ความ ศรัทธา สุจริต จริง ก็ ดี ไม่ จริง ก็ ดี เมื่อ เหน ว่า ผู้ ที่ ได้ รับ อนุญาต ลา ออก ไป เมือง เมกะ เปน โต๊ะ ต่วน หะยี กลับ เข้า มา แล้ว นั้น ไม่ ต้อง ถูก เกณฑ์ ราชการ เตมที่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มีความสยายผิดกว่าผู้ที่ไม่ได้เปนโต๊ะต่วนหะยีพวกแขก ก็พากันตื่นเต้นขวนขวาย ที่จะได้รับใบอนุญาตเปนโต๊ะต่วนหะยีมากยิ่งขึ้น เมื่อมีผู้จะต้องลาแลรับใบอนุญาตมากเข้า ธรรมเนียมที่จะกราบทูลนั้นแต่ก่อนผนั้น ก็จึงตรางไปจนถึงจางวางเจ้ากรมปลัดกรม ในกรมอาสาจาม รับลาให้ใบอนุญาตแก่ผู้ที่จะออกไปเมืองเมกะแต่ลำพังตนเองได้ ไม่ต้องถึงผู้หลักผู้ใหญ่ลงนามเมื่อจางวางเจ้ากรมปลัดกรมๆ อาสาจามยอมอนุญาตให้แขกออกไปเมืองเมกะเปนโต๊ะต่วนหะยีได้ดังนี้ จึงเปนทางให้แขกไพร่หลวง แลบุตรหมู่ผู้ที่คิดจะหลีกเลี่ยงจากราชการหนักเข้าแอบแฝงจางวางเจ้ากรมปลัดกรม ขอลาอ้างว่าจะไปเมืองเมกะมากยิ่งขึ้นจนถึงกับแขกไพร่หลวงกรมอื่น แลแขกบุตรหมู่ฤๅแขกผู้ที่ควรจะต้องไปเปนไพร่หลวงกรมต่างๆ ที่หลบเหลื่อมอยู่สมัครขอรับใบอนุญาต ลาออกไปเมืองเมกะเพื่อจะได้เปนโต๊ะต่วนหะยีที่มีราชการน้อยอย่างนี้เปนอันมาก เมื่อแขกไพร่หลวงแลบุตรหมู่ในกรมอาสาจามเองก็ดี กรมอื่นพวกอื่นก็ดี ได้รับใบอนุญาตไปแล้ว แต่ไม่ได้ออกไปถึงเมืองเมกะจริงก็มีโดยมาก ก็คงเรียกว่าโต๊ะต่วนหะยี รับราชการอย่างเขาเหมือนกัน ที่ได้ไปเมืองเมกะจริง ก็จะเปนการน้อยนักน้อยหนา เพราะฉนั้นจำนวนแขกรับใบอนุญาตที่เรียกกันว่า หนังสือพิมพ์คุ้มคักโต๊ะต่วนหะยี จึงได้มีมากอย่างยิ่งในเวลานี้ จึงทรงพระราชดำริห์เหนว่า แต่เดิมทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้แขกไพร่หลวงผู้ที่มีใจศรัทธาเลื่อมใส ต่อสาสนามะหะหมัดแท้จริงได้ออกไปเมืองเมกะ ก็เพื่อจะได้เปนการบำรุงสาสนามะหะหมัดซึ่งเปนที่นับถือของพวกแขกทั้งปวง แลที่มีธรรมเนียมให้ผ่อนผันพวกโต๊ะต่วนหะยี ให้รับราชการน้อยกว่าแขกไพร่หลวงสามัญนั้น ก็เพราะพระราชประสงค์จะทรงอุดหนุนแก่ผู้ที่ได้ออกไปถึงเมืองเมกะจริงๆ เปนทางเกื้อกูลแก่ผู้ที่มีความศรัทธานับถือต่อสาสนาของตนเปนเบื้องต้นแท้จริง การสาสนามะหะหมัดนั้น ก็ไม่ได้มีข้อห้ามว่าผู้ที่ได้ไปถึงเมืองเมกะฤๅเปนโต๊ะต่วนหะยีแล้ว จะไม่ให้ทำการสิ่งใด ผู้ที่เปนโต๊ะต่วนหะยีย่อมประพฤติการทำมาหาเลี้ยงชีวิตรได้อยู่ เหมือนแขกสามัญไม่ผิดแปลกประหลาดอย่างใดกัน กับแขกไพร่หลวงกรมอาสาจามที่รับราชการหนักอยู่ ถ้าโต๊ะต่วนหะยีทำการงานสิ่งใดได้อยู่เปนแขกธรรมดา ก็ย่อมรับราชการให้เต็มที่เหมือนกัน แต่หากทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงพระราชดำริหเหนว่า ผู้ที่ตั้งใจศรัทธาต่อสาสนาของตนแท้จริงนั้น จะได้มีโอกาศที่จะเล่าเรียนศึกษาข้อปฏิบัติการสาสนาของตัว มีเรียนคำภีร์โกหร่านให้รู้จริงเหนจริงเปนต้น จะได้เปนผู้สั่งสอนแนะนำแก่ผู้ที่จะได้ศึกษาต่อไป การสาสนามะหะหมัดนั้นจะได้รุ่งเรืองเจริญขึ้น เปนเหตุให้แขกพวกเดียวกันนิยมยินดีทั่ว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กันไป เมื่อได้ทรงทราบถึงการที่เปนไปในหมู่พวกแขกโดยที่แอบอ้างว่าเปนโต๊ะต่วนหะยีที่มีเปนอันมากนั้น ก็เปนที่ทรงสังเวชสลดพระราชหฤไทย ทรงพระราชดำริห์เหนไปว่า ถ้าจะปลอยทิ้งพวกโต๊ะต่วนหะยีที่แอบอ้างไว้ให้เปนไปตามเช่นไม่สะสางเสียให้บริสุทธิ์ ผู้ที่ควรเปนโต๊ะต่วนหะยี แลได้มีความรู้การสาสนามะหะหมัดแท้จริง ก็จะปะปนระคนคละกับคนเลวที่แอบอ้างว่าเปนโต๊ะต่วนหะยี ซึ่งไม่มีความเลื่อมใส แลรู้การสาสนาสมควรสิ่งใดเลย ก็เหมือนทำให้ความดีของพวกโต๊ะต่วนหะยีที่สมควรจะเปนคนดีจริง มีราคาตกต่ำเลวไปการสาสนามะหะหมัด ก็จะมัวหมองเสื่อมซามเปนที่เสียใจ แลเสียความดีของพวกแขก ที่ได้นับถือสาสนามะหะหมัดทั้งปวงอยู่นั้น ส่วนราชการแผ่นดินก็จะขาดประโยชนไปในทางที่ไม่ควรจะเสียเพราะโต๊ะต่วนหะยีที่ไม่ได้ไปเมืองเมกะ แลไม่รู้การสาสนาจริงนี้ เพราะเหตุนั้นจึงได้โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานชำระเร่งโต๊ะต่วนหะยีที่ได้รับใบอนุญาต ฤๅที่เรียกว่าหนังสือพิมพ์คุ้มครองอยู่ในกรมอาสาจาม รวบรวมลงบาญชีเปนทหารเรือให้รับราชการ เหมือนแขกไพร่หลวงกรมอาสาจามตามเดิมทั้งสิ้น จะได้เปนการเสมอน่าทั่วกัน เว้นไว้เสียแต่โต๊ะต่วนหะยีเดิมที่ได้รับใบอนุญาต แต่ครั้งสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ ได้ลงนามด้วยลายมือเองไว้นั้น จึงให้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

งดเว้น เพราะมีผู้ใหญ่ตรวจตรารู้เหนเปนพยานอยู่แล้วเท่านั้น ก็แลการที่ชำระพวกโต๊ะต่วนหะยี ผู้ที่ได้ไปถึงเมืองเมกะแท้จริงปะปนอยู่ในพวกที่แอบแฝงเปนโต๊ะต่วนหะยีมากน้อยเท่าใดก็ดี การที่โต๊ะต่วนหะยีจะรับราชการนั้น ก็ไม่เปนการขัดขวางต่อสาสนามะหะหมัด สิ่งใดย่อมเปนไปได้ตามสาสนาของพวกแขกอย่างนี้ทุกประเทศ ส่วนการที่จะบำรุงสาสนาของพวกแขกเหล่านี้ ได้ตั้งพระราชหฤไทยหวังที่จะทรงทำนุบำรุงให้เจริญยิ่งขึ้นอยู่เสมอ จะได้โปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าพนักงานที่มีความรู้การสาสนามะหะหมัด แลคำภีร์โกหร่านหลายๆ นายพร้อมกันเปนกองสอบสวนวิชาความรู้ของพวกแขกเหล่านี้ เมื่อผู้ใดเปนโต๊ะต่วนหะยีแท้ แลมีความรู้การสาสนามะหมัด แลคำภีร์โกหร่าน สมควรพอสำหรับจะได้บำรุงสาสนามะหมัดได้บ้างอย่างใดประการใด ก็จะโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงยุทธนาธิการทำประทวนตราตั้ง แลทำใบอนุญาตให้พ้นจากราชการตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อยตามสมควรแก่วิชาความรู้ เพื่อเปนการบำรุงสาสนามะหมัดให้รุ่งเรืองต่อไป ก็แลข้อความที่พวกโต๊ะต่วนหะยีทั้งหลายทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย เข้าชื่อกันหลายคนหลายราย ครั้งนี้นั้นก็รวมใจความลงกันว่าได้รับหนังสือพิมพ์คุ้มสักเปนโต๊ะต่วนหะยี จางวางเจ้ากรมปลัดกรมกรมอาสาจาม[illegible]วังบ้าง [illegible]ราชวังบวรบ้าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต่างจะจับตัวไปส่งกรมทหารเรือ แต่แยกความเปน ๒ ข้อๆ หนึ่งว่าโต๊ะต่วนหะยีนั้นๆ หาได้เปนโต๊ะต่วนหะยีไพร่หลวงกรมอาสาจามไม่ อีกข้อหนึ่งก็พรรณาถึงการที่เดือดร้อนแก่สาสนามะหมัดต่างๆ ในข้อที่ร้องว่าเดือดร้อนแก่สาสนานั้นได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานกระแสพระราชดำริห์ถึงการที่ทรงทราบว่าผู้ที่ถือสาสนามะหมัดเสื่อมเสียไปประการใด แลทรงตั้งพระราชหฤไทยจะบำรุงสาสนามะหมัดประการใด แลจะได้โปรดเกล้าฯ ให้ผ่อนผันจัดการแก้ไขประการใด แจ้งอยู่ในพระราชดำริห์ทุกประการแล้ว อย่าให้พวกแขกที่เลื่อมใสต่อสาสนามะหมัดแท้จริงนั้น มีความสดุ้งหวาดเสียวสทกสท้านต่อไปเลย แต่ข้อที่ร้องว่าหาได้เปนโต๊ะต่วนหะยีไพร่หลวง กรมอาสาจามไม่นั้น ทรงพระราชดำริห์เหนว่า ผู้ที่มาสมักรับใบอนุญาต ฤๅที่เรียกว่าหนังสือพิมพ์คุ้มสักเปนโต๊ะต่วนหะยีนั้น ย่อมเปนแขกไพร่หลวง บุตรหมู่แขกไพร่หลวงกรมอื่นๆ ฤๅผู้ที่ควรจะต้องเปนไพร่หลวงกรมอื่นๆ ต่อไปโดยมาก แต่หากพากันเหนว่า ถ้ารับใบอนุญาตโต๊ะต่วนหะยีในกรมอาสาจามแล้ว ผู้นั้นจะพ้นจากไพร่หลวงที่มีราชการหนัก แลความเดือดร้อนต่างๆ ที่จะต้องรับจากกรมของตัว จึงมาสมักรับใบอนุญาตดังนี้เสียโดยมาก จะเปนผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธา เพื่อจะออกไปเมืองเมกะสำหรับเฉพาะแต่ความสาสนาแท้ก็น้อยนัก ถึงแม้ว่าจะเปนกรม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ใดหมู่ใด ถ้าผู้นั้นสมักไปรับใบอนุญาต ฤๅที่เรียกว่า หนังสือพิมพ์คุ้มสัก อยู่ในกรมอาสาจามแล้ว ก็ย่อมจะเปนคนคงกรมอาสาจามได้ทั้งสิ้นด้วย ใบอนุญาต ที่เรียกว่าหนังสือพิมพ์คุ้มสัก โต๊ะต่วนหะยีที่แขกพวกอื่นได้รับนั้น ก็เหมือนกันกับที่พวกแขกกรมอาสาจามได้รับอยู่ สมควรจะให้คงสังกัดขึ้นกรมอาสาจามทั้งสิ้น ฉันใดเหมือนกับขุนหมื่นไพร่หลวงกรมต่าง ๆ ที่โยกย้ายไปรับหนังสือพิมพ์คุ้มสักในกรมอื่น ๆ ผู้นั้นก็ยอมสังกัดขึ้นอยู่ในกรมที่ผู้นั้น ได้ถือหนังสือพิมพ์คุ้มสักนั้นอยู่ กรมเจ้าของหนังสือพิมพ์คุ้มสักนั้น ย่อมกะเกณฑ์ราชการได้ตามธรรมเนียมในกรมนั้น เพราะฉนั้นแขกพวกอื่นที่รับใบอนุญาต ฤๅที่หนังสือพิมพ์คุ้มสักอยู่ในกรมอาจามนั้น ควรรับราชการเหมือนแขกอาสาจามได้ทั้งสิ้น เว้นไว้แต่ที่เปนคนที่ได้ใบอนุญาตเดิมแต่ครั้งสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ ได้ลงนามด้วยลายมือเองเปนสำคัญ ฤๅที่จะควรได้รับประทวนแลใบอนุญาตแต่กระทรวงยุทธนาธิการ ซึ่งจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีเจ้าพนักงานสอบสวนความรู้ใหม่ต่อไปตามที่ได้กล่าวมาข้างบนแล้วเท่านั้น จึงจะควรให้พ้นจากราชการทหารเรือนี้ได้ ให้พวกแขกโต๊ะต่วนหะยีที่ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกา แลพวกแขกที่รับตั๋วเปนโต๊ะตวนหะยี แลบุตรหมู่ทั้งปวงผู้ที่ไม่ได้ตรงตามประกาศนี้ทุก ๆ ประการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

อนึ่งแขกที่เปนโต๊ะหะยี พวกอื่นซึ่งมิได้เปนผู้ที่รับหนังสือคุ้มสัก แลไม่ได้เปนบุตรหมู่ของผู้ที่รับหนังสือคุ้มสัก แล้วอย่าได้มีความวุ่นวายตื่นเต้นหวาดหวั่นอย่างหนึ่งอย่างใดเลย ประกาศมาแต่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง วันที่ ๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนวันที่ ๓๖๙๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศให้เลิกบ่อนเบี้ยใหญ่อีกสิบตำบล

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เมื่อณปีกุนนพศก ทรงพระราชดำริหเหนว่า การเล่นพนันต่าง ๆ ซึ่งชาวสยามเคยเล่นเปนการสนุกนิ์ แลแขงขัน พนันกันด้วยทรัพยสมบัติพัศดุเงินทองต่าง ๆ นั้น ที่เปนการพนันของชาวสยามแท้ก็มีแต่วิ่งม้าวิ่งวัวชนนกชนไก่ชนปลาแลโพต่าง ๆ เหล่านี้เปนต้น การเล่นโปถั่วนั้นเปนวิชาพนันของจีนพวกจีนพากันเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพ อาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามได้ความผาศุขหากินอยู่ตามภูมลำเนา แล้วพากันก่อการเล่นโปถั่วซึ่งเปนวิชาถนัดของตนขึ้น ชักชวนคนไทยให้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หลงเล่นไปด้วย ทำให้เปนการเสียทรัพย์เสียเวลาเสียประโยชน์การค้าขาย แลให้สิ้นตัวหมกมุ่นไปในสิ่งซึ่งหาประโยชน์มิได้ เปนการร้ายแรงยิ่งกว่าการเล่น ซึ่งชาวสยามเคยเล่นกันมา เพราะฉนั้นโปถั่ววิชาของจีนนี้เปนวิชาอุปเท่ห์ที่มาชวนคนไทยให้เสียประโยชน์ ในจำนวนปีกุนนพศกนั้นในแขวงกรุงเทพฯ มีโรงบ่อนใหญ่น้อย ตั้งเล่นโปถั่วอยู่ในถนนใหญ่น้อย แลละแวกตรอกลำน้ำลำคลองต่างๆ ๔๐๓ ตำบล จึ่งทรงพระราชดำริห์ [illegible] โปถั่ววิชาของจีน [illegible] ซึ่งเห็นว่าเปนของชั่วชวนชาวสยามให้ประพฤติตน เปนนักเลงหลงเล่นอยู่ ทำให้เสียประโยชน์นี้ควรจะผ่อนผันห้ามปราม เสียให้น้อยเบาบางจนเลิกเสียทั้งสิ้นได้โดยความเรียบร้อย แต่ครั้นจะห้ามปรามให้เปนการเด็ดขาด ให้เลิกเสียทีเดียวในขณะเดียว พวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพอาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยาม เคยประพฤติชอบเล่นโปถั่วซึ่งเปนการพนันสำหรับชาติอยู่ จะได้ความร้อนลำบากอาไศรยพระราชดำริห์ ซึ่งทรงพระกรุณาแก่หมู่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เพื่อจะมิให้ชาวสยามรีเปนนักเลง หลงเล่นการพนันโปถั่วเพลิดเพลินไปให้เสียประโยชน์ แลมิให้เปนที่เดือดร้อนแก่พวกจีนซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมเดชานุภาพ อาไศรยทำมาหากินอยู่ในกรุงสยามได้ความเดือดร้อน จึ่งได้มีพระบรมราชโองการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การ ผลาณพระบัญญัติรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้สั่งให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ มีรับสั่งให้เจ้าพนักงาน กรมพระคลังสินค้าไปกะที่โรงบ่อนซึ่งเล่นโปถั่วอยู่ในแขวงกรุงเทพฯ ให้คงไว้เปนที่เล่นของพวกจีนนักเลง ซึ่งเคยเล่นอย่างหนัก สมควร นอกนั้นห้ามให้เลิกเสีย มิให้เล่นต่อไป คือบ่อนที่ตั้งเล่นอยู่ ณตำบลต่าง ๆ ๔๐๓ ตำบลนั้น ให้คงเล่นอยู่แต่ ๖๗ ตำบล ให้เลิกเสีย ๓๓๖ ตำบล การเลิกบ่อนที่ได้จัดเลิกไปแล้วนั้นเปนอันเรียบร้อยตามพระบรมราชดำริหตลอดเวลา จึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกตำบลบ่อนที่คงตั้งเล่นในแขวงกรุงเทพฯ จำนวนปีชวดสัมฤทธิศก ๖๗ ตำบล ซึ่งสมควรจะผ่อนเลิกได้นั้นอีก ๑๐ ตำบล ให้คงตั้งเล่นในแขวงกรุงเทพฯ จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เพียง ๕๗ ตำบล การที่ทรงพระกรุณาโปรดให้ผ่อนเลิกอีกนี้ ก็เปนที่เรียบร้อย ไม่เปนเหตุเดือดร้อนอย่างใดแก่พวกจีน ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ซึ่งเคยประพฤติชอบเล่นโปถั่วเปนการพนันสำหรับชาติ บัดนี้ทรงพระบรมราชดำริหว่า ตำบลบ่อนซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงตั้งเล่นในแขวงกรุงเทพฯ จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๕๗ ตำบลนั้น ในจำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ควรจะลดหย่อนผ่อนเลิกลงได้อีก ๑๐ ตำบล คือยกบ่อนตำบล ๑ สี่แยกบางซื่อ ๒ ตำบล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ครนอง ๓ บางน้ำชน ๔ โรงม้า ๕ แพลอยน่าวัดชนะสงคราม ๖ วัดราชบุรณ ๗ บ้านบาตร ๘ สวนมลิ ๙ บางเชือกหนัง ๑๐ ศาลเจ้าเซียเกง จึ่งมีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำหรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรณรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ มิรับสั่งให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังสินค้า บังคับสั่งให้พวกจีนคงตั้งเล่นอยู่ในจำนวน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ แต่ ๔๗ ตำบล คือตำบลสามเพงมาเกงอ่าว ตลาดเข้าสาน ศาลเจ้าจีนเกงเอี๋ยะ ยะพานเหลก ศาลเจ้าเก่า เล่งบ่วยเอี๋ยะ ตลาดน้อยเซียนกง วัดแก้วฟ้า บ้านทวาย ท้ายถนนตก วัดสามจีน วัดสามง่าม ตพานหันสามเสนนอกกำแพง บางโพ บางกรวย ตลาดขวัญ คลองเกรด บ้านกระแชงสี่แยก บางเขน บางลำภู คลองจั่น บ้านหม้อ ท่าพระ บางกอกใหญ่ ซินกั้ง บางขุนเทียน บ้านลาว บางกอกน้อย ตพานหกวัดอรุณ บ้านขมิ้น บางระมาด วัดไชยพฤกษ บางคูเวียงเสาชิงช้า บางราชบุรณ บางยี่ขัน ท้องน้ำน่าเก๋ง บางรัก ริมโรงหวย วัดสเกษ ท่าเตียน บ่อนที่ให้เลิกเสียอีกสิบตำบลนั้น ต่อไปห้ามมิให้เล่นเปนอันขาด แลโรงบ่อนซึ่งอนุญาตให้คงเล่นเคยตั้งเล่นอยู่ที่สถานใด ก็ให้ตั้งเล่นอยู่ในที่นั้น มิให่ย้ายแขวงย้ายตำบลไปได้ กำหนดให้เปิดการเล่นแต่เวลาโมงเช้าจนถึงเวลา ๕ ทุ่ม แลเวลาที่เล่นนั้นให้มีโปลิศประจำอยู่ทุกบ่อน เพื่อ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มิให้จีนเจ้าของบ่อนทำการบังอาจล่วงเกิน สิ่งใดแต่สักอย่างหนึ่ง อาจของเจ้าของบ่อนนั้น การที่จะจัดให้เลิกโรงบ่อนนี้ กำหนดจะได้ลงมือแต่ณวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ แลต่อไปนั้น ถ้าถึงวันกำหนดแล้ว ผู้หนึ่งผู้ใดบังอาจเล่นการพนันโปถั่วในที่ห้าม คือที่ให้เลิกเสียฤๅในที่ไม่ได้อนุญาตให้เล่น จับตัวได้พิจารณาเปนสัจให้ลงโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย ประกาศมาณวันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนวันที่ ๗๖๙๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องหนังสือถวายแลใบบอก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท บันดาที่ได้รับราชการตามในกรุงหัวเมือง คือ เจ้าเมืองกรมการฤๅที่เปนข้าหลวงออกไปราชการหัวเมืองให้ทราบทั่วกันว่า ลักษณหนังสือซึ่งจะทูลเกล้าฯถวายด้วยข้อราชการในกรุงเทพฯ ฤๅใบบอกราชการมาแต่หัวเมืองในทุกวันนี้ ยังมีข้อซึ่งเปนความลำบากที่จะชักให้ราชการจำเปนต้องช้าเวลาไปอยู่สองประการ คือประการหนึ่งผู้ที่จะมีใบบอกมาแต่หัวเมืองมักจะเกบข้อราชการหลายๆเรื่อง รวมลงในหนังสือฉบับเดียวจนเปนฉบับใหญ่ ... ใครจะไป

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หมดเพียงใด เขียนชิดเตมกันไปเปนพืด เวลาที่จะทรงพระราชดำริห ตรวจตราถึงต้องมีคีนสอ ทรงหมายจดข้อความนับไว้เปนเรื่อง ๆ ครั้นเมื่อยังไม่ทันที่จะดำรัสสั่งการในใบบอกนั้นตลอดไป เวลาอื่นทอดพระเนตรอีกก็ต้องคิดค้นหาหัวข้อที่ต่อใหม่เปนความลำบากเปนอันมาก ราชการเรื่องใดที่รวมมาในหนังสือนั้น จะดำรัสสั่งไปก่อนแต่เรื่องเดียวก็ติดหนังสือต้นฉบับรวมด้วยหลายเรื่อง ต้องทรงพระราชดำริหานตลอดแล้วทุกเรื่องจึงจะได้สั่งไปได้ ถ้าไม่ฉนั้นเรื่องหนึ่งเปนการร้อนเรื่องหนึ่งไม่ใช่การร้อน ก็ต้องแบ่งทำไปทีละเรื่องสองเรื่อง ใบบอกฉบับหนึ่งบางทีต้องดำรัสสั่งสี่ครั้งห้าครั้ง จึงจะหมดเรื่องบางทีก็หลงข้ามข้อความไปเสียบ้าง เปนความลำบากในราชการไม่พอที่จะเปนเลยได้ดำรัสสั่งฤๅมีท้องตราให้แยกข้อความ หนังสือฉบับหนึ่งให้ว่าแต่เนื้อความเรื่องเดียวไปแต่ก่อน ก็ได้มีผู้ทำตามแบบนั้นอยู่บ้าง แต่หาทั่วถึงไปไม่ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า ตั้งแต่นี้ไปผู้ใดจะถวายหนังสือราชการ ฤๅมีใบบอกเข้ามาแต่หัวเมือง ให้เขียนหนังสือแต่ฉบับละเรื่อง อย่าให้รวมข้อความหลายเรื่องลงในฉบับเดียว อนึ่งทุกวันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้สอบถามด้วยข้อความอันใดตามกรมต่าง ๆ ฤๅทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือด้วยข้อราชการ แลมีใบบอกมาแต่หัวเมือง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหลวงจิตใหมลายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ก็คือมักจะมีแต่หนังสือนำสำเนาต่าง ๆ อย่างย่อที่สุดจนถึงเดินความเพียงแต่ว่า "ซึ่งโปรดเกล้า ฯ สอบถามเรื่องนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบถามคนนั้น คนนั้นแจ้งความมา ได้คัดสำเนาส่งมาทูลเกล้า ฯ ถวายด้วยแล้ว" ส่วนสำเนาที่อ้างถึงนั้นเล่า ถ้าอ่านดูก็ได้ความต่อไปอีกว่า ให้ท้าวกรุณาเจ้ามีบัญชาสอบถามความเรื่องนั้น ข้อความไม่จริงดังฎีกาแจ้งอยู่ในสำเนาคำหาคำให้การคำพยานคำตัดสิน ซึ่งได้คัดส่งขึ้นมาด้วยนั้นแล้ว สำนวนความที่อ้างถึงนั้นก็เตมทั้งเล่มโต ๆ บางทีถึงไม่ต้องคัดใหม่ตัวอย่างซึ่งว่ามานี้เปนอย่างยิ่งของทางสอบถาม หนังสือนำแลหนังสือแก้คำสอบถาม ของผู้บัญชาการในกรมนั้นสองฉบับยาวแต่อ่านไม่ได้ความอะไรคัดขึ้นเดียว ตกลงเปนต้องอ่านสำนวนความเท่านั้นเช่นนี้ ตัวสำนวนความแต่ละเรื่องใช่ว่าเลกน้อย แต่เอาเถิดยังว่าอ่านมีประโยชน์บ้าง แต่หนังสือนำทั้งสองฉบับนั้นไม่ได้มีประโยชน์ สำหรับอ่านให้เสียเวลาแท้ทีเดียว นอกจากเช่นตัวอย่างนี้ที่คัดข้อความว่าบ้างนั้นก็มีชุม แต่ไม่พอที่จะพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย อย่างหนึ่งอย่างใดได้ ลงต้องทรงสำนวนเดิมเช่นนี้ก็มี ส่วนหนังสือราชการอื่น ๆ แลใบบอกนั้นเล่า บางทีก็ดำเนินความแต่ชั่วความคิดของตัวแลอาการที่หนังสือซึ่งคัดสำเนามานั้น มาถึงตัว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ด้วยผู้ใดอย่างไร แล้วอ้างว่าได้ส่งสำเนามาแล้ว ไม่ได้เกบข้อความในสำเนาหนังสือนั้น ลงในใบบอกเลยสักคำเดียว ถ้าจะทรงแต่ใบบอก แล้วเปนอันไม่ได้ความว่ากระไร ต้องทรงสำเนาหนังสือที่ส่งมานั้นตลอดทุกๆฉบับ หนังสือบอกใหญ่ๆฉบับหนึ่งมีสำเนาตั้งสามสิบสี่สิบฉบับสำเนาเหล่านั้น บางทีก็ไม่เปนข้อราชการสลักสำคัญอันใด บางทีก็เปนคำภาษาลาวที่เข้าใจยาก ฤๅเรียกชื่อตำบลบ้านซึ่งจะรู้ที่กรุงเทพฯนี้ไม่ได้ ครั้นไม่ทรงตรวจตลอดจะเลือกทรงแต่สำเนาที่สำคัญก็ไม่ทราบว่าสำเนาฉบับใดจะสำคัญไม่สำคัญ เพราะหนังสือนำมิได้ชี้แจงบ่งข้อความเลย ต้องทรงตลอดทุกๆฉบับใบบอกใหญ่ๆเช่นนี้ บางทีเสียเวลาฉบับละชั่วโมงหนึ่งบ้างสองชั่วโมงบ้างถึงสามชั่วโมงก็มีจึงจะตลอดเรื่อง ถ้ายิ่งประกอบกับหนังสือที่รวมความหลายๆเรื่องแล้ว ก็ยุ่งไปได้วันยังค่ำ ราชการทั้งปวงมีรอบทุกทิศ ต้องทรงใบฉบับหนึ่งสองฉบับตลอดวันยังค่ำเสียเช่นนี้ แล้วราชการทั้งปวงก็ไม่เปลื้องไปได้ แลเปนความลำบากแก่ ระองค์เปนอันมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าตั้งแต่นี้สืบไปผู้ใดจะถวายคำสอบถามข้อความอันใดก็ดี ฤๅจะถวายหนังสือราชการแลมีใบบอกเข้ามาแต่หัวเมืองก็ดี ให้คงส่งสำเนาซึ่งเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ ให้เขียนตลอดเรื่องตามอย่าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แต่ก่อน แต่ให้เกบข้อความย่อในสำเนาหนังสือเหล่านั้น คัดแต่ใจความเหมือนอย่างเช่นเล่าสู่กันฟัง ลงในหนังสือนำให้สิ้นข้อความเมื่อได้ทรงต้นหนังสือนำ ทรงพระราชดำริหเหนว่า สำเนาหนังสือฉบับใดเปนข้อความสำคัญ ฤๅยังทรงสงไสยในคำที่คัดย่อกราบบังคมทูลไม่ชัดแจ้ง จึ่งจะได้ทรงตรวจสำเนาหนังสือซึ่งติดมากับใบบอกนั้นด้วย ถ้าเปนข้อความไม่สำคัญ แลหนังสือนำเกบข้อความชัดเจนแล้ว ก็จะได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยไปได้โดยเรว ห้ามอย่าให้ทำหนังสือนำ ฤๅ สำเนา ใบบอกแต่ลุ่นๆ เหมือนอย่างแต่ก่อน แลห้ามอย่าให้ตัดหัวตัดท้ายสำเนาหนังสือคัดท่อนกลางลงในใบบอกเตมทั้งคุ้นมิได้ย่อความ ซึ่งเหมือนกันกับต้องทรงสำเนาทั้งสิ้นนั้นด้วย แบบหนังสือนำคำสอบถามถ้อยความแล้วในกรมท่าเปนอย่างดีในเวลานี้ คำกราบทูลด้วยข้อราชการ กรมยุทธนาธิการ แล กรมพระคลังมหาสมบัติ พอใช้ได้ แต่บางฉบับยาวเกินไปบ้าง ใบบอกแล้วพระยามหาอำมาตยาธิบดี เปนผู้เกบข้อความชัดเจนแจ่มแจ้งดีกว่าผู้อื่น ควรที่จะเปนแบบอย่างได้ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศมาทั้งนี้ใช่ว่าจะทรงเบื่อหน่ายเกียจคร้านในราชการอย่างใดก็หาไม่ แต่เปนการเสียเวลาราชการอื่นๆ หรอยคั่งค้างไป

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ด้วย จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศมาให้พระบรมวงษานุวงษ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ทั้งในกรุงหัวเมือง แลที่เปนข้าหลวงผู้ซึ่งจะทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือ แลมีธุระบอกเข้ามากรุงเทพ ฯ ประพฤติให้ถูกต้องตามประกาศนี้ทุกประการ ประกาศมาณวันที่ ๑๙ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนวันที่ ๗๗๐๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศกรมโยธาธิการ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่าน่าที่พนักงานการโยธาก่อสร้าง แต่ก่อนมาแยกย้ายไปขึ้นอยู่ในกรมต่าง ๆ หาเปนหมวดหมู่เดียวกันไม่ ราชการในการก่อสร้างก็มีมากสมควรที่จะรวมเปนกรมหนึ่งได้ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมโยธาธิการขึ้น สำหรับที่จะได้บังคับการโยธาก่อสร้างทั้งปวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ เปนอธิบดีกรมโยธาธิการ ถ้าผู้ใดจะมีราชการเกี่ยวข้องกับกรมโยธาธิการ ก็ให้ทูลปฤกษาหาฤๅกับพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ เทอญ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กฎหมายข้อบังคับ สำหรับนักเรียนสยาม ที่เรียนวิชาอยู่ณประเทศยุโรป

๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวะโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า บันดาเด็กคนไทยทั้งหลายที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเล่าเรียนวิชาอยู่ณประเทศยุโรปนั้น โดยพระบรมราชประสงค์เพื่อจะให้ได้วิชา เวลากลับเข้ามากรุงเทพฯ จะได้ทำการสิ่งซึ่งเปนประโยชนแก่ราชการแลบ้านเมืองต่อไป เพราะเหตุฉนั้นจึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดเด็กคนไทยส่งออกไปเล่าเรียนวิชา แลพระราชทานเงินหลวงเปนค่าเล่าเรียน เสื้อผ้า กินอยู่เบดเสร็จตามสมควร แลนักเรียนที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเรียนวิชาแต่ก่อนๆ นั้น บางคนก็ได้ตั้งใจอุสาหหมั่นในการเล่าเรียนจริงๆ จนได้ปาสเอกซ้ามิเนชั่น คือได้สอบวิชาจบครบสำเร็จการเล่าเรียนโดยเร็วก็มี แลบางคนนั้นเกียจคร้านแก่การเล่าเรียนๆ ไปกระนั้นโดยไม่เตมใจ แลไม่ค่ารักวิชาเชือนแชทำให้เสียเวลา แลไม่คิดมุ่งหมายที่จะให้ได้สอบไล่วิชา แลบางคนนั้นประพฤติการชั่วจนต้องส่งตัวกลับเข้ามากรุงเทพฯ นักเรียนที่เกียจคร้านก็ป่วยการเสียเวลา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

น่า ๑๐๑๙ ลักษณนักเรียนไปเรียนวิชาเมืองต่างประเทศ เล่ม ๓

นักเรียนที่ประพฤติชั่วก็เสียเวลา แลเงินเปล่าเพราะฉนั้น จึ่งมีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท โปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชบัญญัติ กฎหมายข้อบังคับสำหรับนักเรียนไทยที่โปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปเรียนวิชาอยู่ณประเทศยุโรปไว้สืบต่อไป ภายน่าดังนี้

ข้อ ๑ ว่าบันดานักเรียนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปเล่าเรียนวิชาอยู่ณประเทศยุโรปนั้น จะให้มีกำหนดการเล่าเรียนไว้เปนชั้น ๆ ตามการที่ได้เล่าเรียนที่ดีเปนที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ โดยลำดับกัน คือชั้นที่ ๑ นั้น ถ้านักเรียนคนใดตั้งใจหมั่นอุส่าห์เล่าเรียน ได้ไล่สอบวิชาจนจบครบเสร็จสำเร็จการเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ในระหว่าง ๓ ปี ๔ ปีดังนี้ ต้องจัดแลเรียกว่านักเรียนชั้นที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานบำเหน็จรางวัลให้แก่นักเรียนผู้ได้ไล่สอบวิชาแล้วโดยเรวนั้น เปนความชอบเปนเงิน ๕๐ ปอนด์ กับเงินค่าสมุดหนังสือตำราที่ได้เล่าเรียนมาอีกตามสมควร เปนเงินไม่เกินกว่า ๕๐ ปอนด์

ข้อ ๒ ว่านักเรียนที่ได้ไล่สอบวิชาเหมือนกันกับชั้นที่ ๑ ฤๅข้อที่ ๑ ก็ดี แต่การที่เล่าเรียนนั้นได้ช้ากว่า คือเรียนอยู่ในระหว่าง ๕ ฤๅ ๖ ปี จึ่งได้ไล่สอบวิชาดังนี้ ต้องเรียกว่าเปนนักเรียนดีชั้นที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานบำเหน็จแก่นักเรียนผู้นั้นเปนรางวัลเปนเงิน ๒๕ ปอนด์ กับเงินค่าสมุดหนังสือวิชาที่ได้เล่าเรียนมานั้นอีก เปนเงินไม่เกินกว่า ๒๕ ปอนด์

ข้อ ๓ ว่านักเรียนที่จะได้ไล่สอบวิชาเหมือนกันกับชั้นที่ ๑ แลชั้นที่ ๒ ก็ดี แต่ถ้าเรียนได้ช้าลงมากว่านักเรียนชั้นที่ ๒ คือต้องเรียนอยู่ถึง ๗ ปี ๘ ปี ฤๅกว่านี้ขึ้นไปก็ดี นักเรียนชนิดนี้ต้องจัดเปนที่ ๓ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรางวัลแก่นักเรียนผู้นั้นเปนเงิน ๑๐ ปอนด์ กับเงินค่าสมุดหนังสือ วิชาที่ได้เล่าเรียนมานั้นอีกตามสมควร เปนเงินไม่เกินกว่า ๑๐ ปอนด์ เท่านั้น

ข้อ ๔ ว่านักเรียนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเล่าเรียนวิชาณประเทศยุโรปนั้น ต้องคิดรักษาพระเกียรติยศแลชื่อเสียงไว้อย่าให้เปนที่ติเตียน แลเสียไปในการชั่วต่างๆ ดังที่มีตัวอย่างมาแล้วแต่ก่อนๆ ซึ่งเปนที่เสียชื่อเสียงแล้วทั้งเงินทั้งเวลาไปด้วยเปล่าๆ

ข้อ ๕ ว่าถ้านักเรียนผู้ใดประพฤติตัวเปนคนชั่วชั้นที่ ๑ คือเปนผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองนั้น ให้ส่งกลับเข้ามากรุงเทพฯ ในทันใด แลให้ค่าโดยสารแต่เพียงชั้นที่ ๓ เมื่อถึงกรุงเทพฯ แล้วจะต้องทำโทษตามโทษหนักแลเบา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๖ ว่าบันดานักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป ก็ต้องเรียกว่าเปนคนชั้นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าคนใดไปเที่ยวซุกซนทำให้ตัวเจ็บอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งทำให้เสียเงินแลเสียเวลาเล่าเรียนดังนี้ ต้องจัดเปนนักเรียนชั่วที่ ๒ ต้องให้ส่งตัวผู้นั้นไปให้รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ของเมืองนั้นกว่าจะหาย เงินค่าเล่าเรียนส่วนที่ได้รับพระราชทาน ในระหว่างป่วยอยู่นั้น ถ้าป่วยถึงเดือนไม่ต้องเบิกเงินให้ ถ้าป่วยไม่ถึงเดือนต้องเกบเอาเงินนั้น รักษาไว้ให้เปนค่าสิ่งใดในเวลาเมื่อผู้นั้นกลับกรุงเทพฯ ตามแต่เจ้าพนักงานผู้จัดการจะเหนสมควร ว่าเปนค่าสิ่งนั้นๆ ให้มีใบบอกเข้ามายังกรุงเทพฯ

ข้อ ๗ ว่านักเรียนคนใดๆ ก็ดี ถ้าไม่มีเงินทองของตัวแล้ว ไปเที่ยวซื้อเชื่อเข้าของต่างๆ ตามห้างและร้านเขาก็ดี ฤๅไปเที่ยวกู้ยืมทำหนี้สินต่างๆ ดังที่ว่ามานี้ ที่เปนเงินฤๅของราคาตั้งแต่ ๕ ปอนด์ขึ้นไป ๔๐ ปอนด์ เจ้าหนี้เจ้าของมาทวงว่ากล่าวฟ้องร้อง พิจารณาได้ความจริงดังนี้ ต้องจัดเปนการชั่วชั้นที่ ๓ ให้ส่งตัวผู้นั้นให้ครูทำโทษ คือเมื่อสิ้นเวลาเล่าเรียนแล้ว ให้ครูเอาตัวขังห้องไว้ไม่ให้ไปข้างไหน แลให้ลดเงินค่าอาหารเสื้อผ้า แลปอกเกตมันนี คือเงินค่าใช้สอยติดตัวเลกน้อย กว่าจะเกบเงินส่วนคนผู้นั้นได้ใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้เจ้าของครบเสร็จแล้ว จึงให้พ้นโทษ แต่ถ้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทำหนี้กว่า ๕๐ ปอนด์ขึ้นไป ต้องนับเปนคนผิดอย่างชั่วที่ ๑

ข้อ ๘ ว่านักเรียนผู้ใดที่ได้ไล่สอบ วิชาที่สมควรจะได้รับพระราชทานรางวัลนั้น ต้องเปนคนประพฤติตัวดี ไม่มีความผิดข้อสำคัญที่ทำให้เสียพระเกียรติยศ แลชื่อเสียงฤๅ ตามข้อ ๕ จึงจะได้รับพระราชทานบำเหน็จ ตามความดีความชอบได้

ข้อ ๙ ว่านักเรียนคนใดที่มิได้ป่วยไข้สิ่งใด ฤๅมิได้อนุญาตจากครูที่จะให้หยุดการเล่าเรียน ถ้าผู้ใดแชเชือนยืดหน่วงเกียจคร้าน ไม่ไปเล่าเรียนตามเวลากำหนดของตัว ถ้าครูฟ้องว่านักเรียนผู้นั้น ขาดการเล่าเรียนได้ความจริงดังครูกล่าวแล้ว ต้องให้คิดเงินส่วนค่าเล่าเรียนที่ได้นั้นออกเปนรายวันตามที่ขาดเท่าใด ให้ชักเอาเงินนั้นไว้เหมือนข้อที่ ๖ ที่ว่ามาแล้ว

ข้อ ๑๐ ว่าข้อความต่าง ๆ ทั้งปวงที่ได้มีมาข้างต้นในข้อบังคับฉบับนี้ ถ้ามีเหตุที่แปลกประหลาดออกไปในส่วนการเล่าเรียนก็ดี ฤๅเหนว่าข้อใดควรจะเพิ่มเติมให้เปนประโยชน์แก่การเล่าเรียนได้ดี เรียบร้อยต่อไปภายน่าได้อย่างไร ก็ให้เจ้าพนักงานผู้เปนธุระดูแลนักเรียน มีใบบอกเพิ่มเติมตามข้อนั้นหาฤๅเข้ามายังกรุงเทพฯ ตามเหตุตามการที่เหนว่าจำเปนที่จะต้องเพิ่มเติม ให้สมควรแก่การเล่าเรียนนั้นต่อไปอย่างไร จะนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ใต้ฝ่าพระบาท จะได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเพิ่มเติมตามสมควรแก่การเล่าเรียน

ข้อ ๑๑ ว่ากฎหมายข้อบังคับนี้ราชทูต ฤๅผู้แทนทูตสยามต้องรักษาทำตามน่าที่ ตามซึ่งได้กล่าวมาแล้วนั้น แลนักเรียนคนไทยทั้งหลาย ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปเล่าเรียนอยู่ณประเทศยุโรปทุกๆคน ต้องประพฤติแลทำตามกฎหมายข้อบังคับนี้ทุกข้อทุกประการ ข้อบังคับนี้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้แต่ณวันจันทร ที่ ๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนวันที่ ๗๗๒๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศในการเสด็จประพาศทเล

๑ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า การเสด็จพระราชดำเนินประภาศครั้งนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช ผู้แทนผู้บัญชาการทหารทั่วไป พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ เป่นประธานในที่ประชุมเสนาบดี บัญชาการทั้งปวงสิทธิ์ขาดทั่วไปพร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ว่าการกรมพระนครบาล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม เสนาบดี ว่าการกรมวัง พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิศวานุวัตติวงษ อธิบดีกรมโยธาธิการ เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก เจ้าพระยาพลเทพ ที่สมุหพระกระลาโหม พระยาภาสกรวงษ ที่กระเษตราธิบดี เปนผู้รักษาพระนคร ซึ่งจะได้ประชุมกันในพระบรมหาราชวัง การอันใดเกิดขึ้นที่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาก่อน ก็ให้มีหนังสือไปกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าการอันใดร้อนเรว ฤๅเปนการไม่สำคัญ ก็ให้พร้อมกันบังคับบัญชาไปให้ตลอดทุกประการ อย่าให้คนทั้งปวงมีความวิตกหวาดหวั่นตื่นเต้นประการใดเลย ประกาศมาณวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

ประกาศ

เรื่องเงินค่าตราค่าธรรมเนียมตั้งอากรบ่อนเบี้ยกรุงเทพฯ

๑ ด้วยมีรับสั่งอธิบดีพระคลังมหาสมบัติ ให้ประกาศแก่นายอากรบ่อนเบี้ยตำบลในกรุงเทพฯ ทราบทั่วกันว่า ในศก ๑๐๘ นี้ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกการทำตราตั้งภาษีอากร มารวมทำที่กองเสมียนตราพระคลังมหาสมบัติแห่งเดียว อากรบ่อนเบี้ยตำบลกรุงเทพฯ นั้น แต่ก่อนเจ้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จำนวนกรมพระคลังสินค้าเปนผู้ออกตราตั้ง ครั้นยกมาในกองเสมียนตราพระคลังมหาสมบัติ ๆ ต้องเรียกค่าตราค่าธรรมเนียมตามอัตราพระคลังมหาสมบัติเปนเงินมากขึ้นไป แต่ในศก ๑๐๘ นี้ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เรียกเงินค่าตราแก่นายอากรบ่อนเบี้ยตำบลกรุงเทพ ฯ แต่เพียงเท่าที่เคยเสียมาแต่ก่อน ตั้งแต่ศก ๑๐๙ ต่อไป เสมียนตราพระคลังมหาสมบัติจะได้เรียกเงินค่าตราค่าธรรมเนียม ตั้งนายอากรบ่อนเบี้ยกรุงเทพ ฯ เต็มตามอัตราแบบพระคลังมหาสมบัติตามมากน้อย อากรบ่อนเบี้ยตำบลหนึ่งต้องเสียค่าตราค่าธรรมเนียมคือ บ่อนเบี้ยตำบลหนึ่งแยกเปนสามอย่าง คือบ่อนเบี้ยไทยฉบับ ๑ บ่อนเบี้ยจีนฉบับ ๑ อากรไก่ปลาพนันฉบับ ๑ รวมตรา ๓ แผนกตรานกวายุภักษค่าตรา ๑๖ บาท ๓๒ อัฐ ค่าทูลฉลอง ๑๒ บาท ค่ารับสั่ง ๑๒ บาท ค่าแต่ง ๖ บาท ค่าเขียนค่าเดินหมาย ๒ บาท รวมฉบับละ ๕๘ บาท ๓๒ อัฐ ค่าตราเจ้าจำนวนฉบับละ ๒๕ บาท ๓๒ อัฐ ค่าเขียนค่าถวายขาญแผนก ๘ บาท ค่ามหาดเล็กกำกับคลัง ๑๐ บาท ค่าเขียนค่าร่างสมุด ๒ ค่ากระดาษ ๒๔ ฉบับ ฉบับละ ๒ บาท เปนเงิน ๘ บาท ค่าสมุดกระดาษ ๔ บาท รวมฉบับละ ๑ ชั่ง ๓๔ บาท ๓ ฉบับรวมเงิน ๔ ชั่ง ๒๒ บาท อันนี้เรียกไม่ขึ้นลงเสมอกัน ค่าเซ็นประฉับต่างกรมเรียกกรมละ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๔ บาท ๓๒ อัฐ ตามมีพระนามในท้องตรามากน้อยบางรายมี กรมเดียวบางรายมี ๒๐ กรม ๓๐ กรม ๔๐ กรม ถึง ๘๐ กรม ๙๐ กรมก็มี เงินจึงมากแลไม่เท่ากันถ้ารายใดมีเงินขึ้นวังน่าด้วย ต้องเรียกค่าตราพระยาศรีอัยสวรรย์อีก ๑๕ บาท จึงเปนเงินถึงรายละ ๙ ชั่ง ๑๙ บาท ๓๒ อัฐบ้าง ๔ ชั่งบ้าง ๔๐ บาทบ้าง ตามอย่างธรรมเนียมเดิมเช่นนี้ ถ้านายอากรผู้ใดจะใคร่ทราบว่า บ่อนเบี้ยตำบลใหน กรมเงินขึ้นกี่กรม รวมจะต้องเสียค่าตราค่าธรรมเนียมเท่าใด ให้มาดูบาญชีที่กองเสมียนตราพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ประกาศมาแต่หอรัษฎากรพิพัฒน์ ณวันที่ ๑ เดือนมิถาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ พระนรนารถภักดี ศรีรัษฎากร รองปลัดบาญชีกลาง

กฎหมายภาษีผีนเพิ่มเติม

มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า การสูบผีนย่อมมีโทษเปนอเนกประการ แต่ครั้นจะห้ามขาดก็เปนที่เดือดร้อน สาหัสแก่คนบางพวกมีจีนเปนต้น ซึ่งเคยติดผีนสูบมาเสียแล้ว แต่ถ้าจะปล่อยให้การหาผีนได้คล่องละเลิงตามใจ ผู้อยากจะริชั่วอยู่ ก็เปนเหตุทวีให้ชาวสยามริประพฤติชั่วสูบยามากขึ้น จำเป่นต้องคิดจัด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การป้องกันการสูบยาฝิ่นให้เข็งแรงกวดขันขึ้น เพื่อจะบำรุงป้องกันมิให้คนสูบยาฝิ่นมากขึ้นโดยหาง่ายคล่องอย่างหนึ่ง แลเพื่อจะผ่อนผันจัดเกบเปนเงินภาษี ที่ควรจะเก็บมาไว้สำหรับจ่ายใช้ราชการแผ่นดินอย่างหนึ่ง การที่จะจัดขึ้นให้ได้ประโยชน์ดังกล่าวมาแล้วสองประการนี้ ก็สำคัญด้วยการจัดอย่างธรรมเนียมภาษีฝิ่น ให้เรียบร้อยกวดขันมั่นคงขึ้น อาไศรยเหตุซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ทรงพระราชดำริหจะทำนุบำรุงราชการบ้านเมืองให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพื่อให้ฝูงอาณาประชาราษฎรอยู่เยนเป็นศุขยิ่งขึ้นไป จึงได้ทรงพระราชดำริหพร้อมด้วยท่านเสนาบดี ตั้งเปนพระราชบัญญัติจัดเปนหมวดมาตรา เพิ่มเติมไว้สำหรับเปนกฎหมายภาษีฝิ่นดังนี้

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยตั้งเจ้าพนักงานแลเจ้าภาษี

มาตรา ๑ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งเจ้าพนักงานภาษีฝิ่น ๑ นาย เจ้าจำนวนรอง ๑ นาย สำหรับดูแลบาญชีฝิ่น รับเงินจากเจ้าภาษีนำส่งพระคลังมหาสมบัติตามพระราชบัญญัติ แลถือบาญชีเงินทุนจัดซื้อฝิ่นดิบแลรับเงินค่าจ่ายฝิ่นสุก แลเปนตระลาการพิจารณาคดีความบันดาจะเกิดขึ้นด้วยเรื่องภาษีฝิ่นทั้งปวง ทั้งเปนผู้เอาธุระตรวจตรา เพื่อจะจับแลลงโทษผู้ผิดคิดลักลอบซื้อขายฝิ่นเถื่อนแลมิได้เสียภาษีด้วยเหตุ รักษากฎ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย เฉลิมพระเกียรติ
https://museum.coj.go.th/

หมายภาษีฝิ่นให้กำเนินไปโดยเรียบร้อย

มาตรา ๒ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าพนักงานโรงฝิ่น ๑ นาย เจ้าพนักงานรอง ๑ นาย สำหรับเปนผู้รับผิดชอบรักษาการโรงฝิ่น เก็บฝิ่นดิบต้มเปนฝิ่นสุก แลจำหน่ายให้แก่เจ้าภาษีตามข้อบังคับ

มาตรา ๓ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าภาษีฝิ่นตามแขวงเมือง สำหรับเปนผู้รับฝิ่นสุกไปจำหน่ายจ่าย แลตรวจจับผู้ลักลอบทำผิดพระราชบัญญัติ

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยน่าที่เจ้าพนักงาน

มาตรา ๔ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติมีน่าที่ๆ จะกะเมืองใดควรจะตั้งเจ้าภาษีผูกขาด เมืองใดควรตั้งเจ้าภาษีหลวง แลเมืองใดควรอนุญาตให้ต้มฝิ่นเอง เมืองใดควรให้รับฝิ่นสุกในกรุงเทพฯ ไปจำหน่ายแล้วกัดยานแยก ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว เปนผู้ตั้งเจ้าภาษีไป แลเปนผู้กำหนดอัตราจ่ายฝิ่นสุกให้แก่เจ้าภาษี กะราคาขายฝิ่น กะส่วนน่า แลกำหนดส่งเงิน ทั้งตรวจการภาษีฝิ่นทั่วไป เปนผู้บังคับทั้งอัตราพนักงานเสมียนคนใช้ แลค่าใช้สอยต่างๆ ในโรงฝิ่น วินิจฉัยคดีขัดข้องธุระ รับเปนธุระช่วยเจ้าภาษีตรวจจับผู้ทำผิดและ... เปนผู้รับผิดชอบในการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รักษาประโยชน์แผ่นดิน แลรักษาการให้ดำเนินไปตามพระราชบัญญัติ แลเปนผู้ทำรายงานงบเดือนงบปีเรื่องภาษีฝิ่นขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาด้วย แลทั้งเปนผู้ออกข้อบังคับซึ่งควรจะออก ในเรื่องภาษีฝิ่นอนุโลมตามกฎหมายภาษีฝิ่นเก่าใหม่ให้ผ่องใส

มาตรา ๔ เมื่อถึงกำหนดว่าภาษีฝิ่น ซึ่งอธิบดีพระคลังให้ออกประกาศไปแล้ว เจ้าพนักงานภาษีฝิ่นต้องตรวจตัวเจ้าภาษีนายประกันรับเรือน ผู้จะมายื่นเรื่องราวให้สมควรแก่เงินหลวง เมื่อตกลงเมื่อใดผู้ใดได้เปนเจ้าภาษีแล้วต้องเรียกทรัพย์เปนส่วนน่าแลเรียกหางว่าวประมาณจะซื้อฝิ่นในปีนั้น ตำบลร้านขายฝิ่นที่ตั้งโรงภาษี จำนวนผู้ตรวจแล้วนำขึ้นเสนออธิบดีพระคลังกะให้แล้วรักษาอัตราจ่ายฝิ่นไว้ แลมอบใบอนุญาตร้านขายฝิ่น เครื่องสำคัญผู้ตรวจให้แก่เจ้าภาษีฝิ่นไป เมื่อถึงกำหนดวันส่งเงินงวดตามอธิบดีพระคลังกะต้องเปนผู้เร่งเงินจากเจ้าภาษี นำเงินส่งท้องพระคลัง ถ้าไม่ได้เงินตามกำหนด เปนผู้เกาะเจ้าภาษีฤๅนายประกันรับเรือนขัง นำความขึ้นเสนออธิบดีพระคลังออกประกาศเลหลังตามพระราชบัญญัติ ถ้าเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นละเลยทำผิดพระราชบัญญัตินี้เงินรายใดไม่ได้ต้องใช้

มาตรา ๖ เจ้าพนักงานภาษีฝิ่นต้องมีบาญชีเงินทุนเดิมใน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การซื้อจ่ายผืน คือซื้อผืนเดิมมอบให้แก่เจ้าพนักงานโรงผืน เมื่อเจ้าภาษีทำเรื่องราวมารับผืนตามอัตรา ต้องรับเงินตามราคาทุนซึ่งอธิบดีพระคลังจะได้กะให้ แล้วทำคำสั่งให้เจ้าพนักงานโรงผืนจ่ายผืนให้แก่เจ้าภาษี ถ้าเจ้าภาษีขอรับผืนเกินอัตรา ต้องได้สวนเหตุการให้ทราบตลอดนำขึ้นเสนออธิบดีพระคลังอนุญาตแล้ว จึงจะจ่ายเพิ่มอัตราได้ เงินทุนเดิมแลเงินรับค่าทุนผืนนี้ ต้องจ่ายค่าซื้อผืนเดิมอย่างหนึ่ง จ่ายเงินเดือนเบี้ยเลี้ยงแลค่าใช้สอยต่างๆ ในโรงผืนอย่างหนึ่ง เมื่อสิ้นปีแล้วคงเปนเสศกำไรข้างเท่าใด ต้องทำบาญชียื่นต่ออธิบดีพระคลัง แลนำเงินส่งพระคลังเงินทุนซึ่งยังมิได้จ่ายให้เก็บ ไว้ที่แบงก์ฤๅที่ใดซึ่งมั่นคงแลเกิดผลดอกเบี้ยด้วยสุดแต่ควร ถ้าเงินทุนสูญหายเปนอันตราย เจ้าพนักงานภาษีต้องใช้

มาตรา ๗ เจ้าพนักงานโรงผืนเมื่อได้รับผืนดิบเท่าใด ให้ลงบาญชีแลรักษาไว้โดยเรียบร้อย แลเอาออกต้มเปนผืนชนิดต้องการใช้ตามกำหนดคราวสมควรจะจำหน่าย ถ้าเปนผืนสุกแล้วต้องลงบาญชีจ่ายผืนดิบ บอกบาญชีผืนสุกอีกบาญชีหนึ่ง เมื่อได้รับคำสั่งเจ้าพนักงานภาษีผืน ให้จ่ายผืนสุกชนิดใดให้แก่เจ้าภาษีผู้ใด ให้จ่ายไปตามคำสั่งแลลงบาญชีจ่ายผืนสุก ได้เปนผืนจ่ายให้แก่เจ้าภาษีหัวเมือง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เจ้าพนักงานโรงฝิ่นต้องผูกอับตีตราให้มั่นคง อย่าให้ลักเปิดตามทางได้ สลักหลังอับบอกน้ำหนักชนิดฝิ่น ถึงผู้ว่าราชการเมืองนั้น แล้วจึงมอบฝิ่นให้ไปแก่เจ้าภาษี อนึ่งถ้าจ่ายฝิ่นให้แก่เจ้าภาษีหัวเมืองคราวใด ต้องบอกบาญชีรายเลอียดไปยังเจ้าภาษีฝิ่นกรุงเทพฯ ให้ทราบทุกครั้ง

มาตรา ๘ ถ้าฝิ่นในโรงหายขาด เจ้าพนักงานโรงฝิ่นต้องใช้ทุนเปนหลวง ทั้งใช้กำไรให้แก่เจ้าภาษีกรุงเทพฯ การจ่ายฝิ่นชนิดใดแลชั่งน้ำหนักต้องระวังให้ถูกต้อง ถ้าผู้รับไปฝิ่นขาดน้ำหนัก ฤๅผิดชนิดพิจารณาเปนสัจต้องปรับเจ้าพนักงานโรงฝิ่นให้แก่ผู้รับทวีคูณ

มาตรา ๙ วิธีข้อบังคับการในโรงฝิ่นทั้งปวง เจ้าพนักงานโรงฝิ่นต้องฟัง แลประพฤติตามข้อบังคับของอธิบดีพระคลัง เมื่อสิ้นเดือนสิ้นปี เจ้าพนักงานโรงฝิ่นต้องยื่นงบเดือนรายงานจัดเงินส่งเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นฯ ต้องทำงบเดือนรายงานรวมทั้งการซึ่งเจ้าพนักงานภาษีฝิ่น โดยละเอียดเสนออธิบดีพระคลัง

มาตรา ๑๐ ถ้าเจ้าภาษีฝิ่นในกรุงเทพฯ ฤๅหัวเมืองฤๅผู้ใด อธิบดีพระคลังเหนสมควรอนุญาตมาขอให้ไปดูในโรงฝิ่น เจ้าพนักงานภาษีฝิ่นต้องทำคำสั่งให้ไปดู เจ้าพนักงานโรงฝิ่นได้รับคำสั่งแล้วต้องยอมให้ดูบาญชี แลฝิ่นทั้งสิ้นเปนการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เปิดเผย ถ้าสั่งให้ประจำกำกับอยู่ก็ต้องยอมให้ดูแลการทั้งปวงตลอดทุกเวลาโรงฝิ่นเปิด

หมวดที่ ๓ ว่าด้วยเจ้าภาษีฝิ่น

มาตรา ๑๑ อธิบดีพระคลังเหนสมควรว่าแขวงเมืองใด จะจัดเจ้าภาษีหลวง ก็จะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้วตั้งไปตามธรรมเนียมเจ้าภาษีหลวงได้รับเงินเดือน ฤๅส่วนลดตามสมควร

มาตรา ๑๒ เจ้าภาษีฝิ่นแขวงเมืองใด อธิบดีพระคลังฯ เหนสมควรจะให้เปนผูกขาด จะได้ออกประกาศก่อนวันว่ากำหนดไม่เรวกว่า ๑๕ วัน ผู้ใดจะใคร่รับทำให้มีตัวเจ้าภาษีคน ๑ นายประกันคน ๑ รับเรือนคน ๑ พร้อมกันลงชื่อทำเรื่องราวมายื่น ณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ตามแบบดังกำหนด ถ้าเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นไม่พอใจนายประกันแลรับเรือนต้องเปลี่ยนตัวให้สมควรแก่เงินภาษีที่รับถึงกำหนด ว่าต้องสู้ประมูลใครสูงจะได้ประกาศเคาะให้

มาตรา ๑๓ ผู้ที่เปนเจ้าภาษีผูกขาด ต้องส่งทรัพย์ล่วงน่าตามข้อบังคับของอธิบดีพระคลังฯ ให้ทันในวันกำหนดแล้วจะได้คัดบาญแผนกทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว เจ้าภาษีต้องมาทำสัญญา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รับประพฤติตามข้อบังคับ ต่อเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นแลรับตรา ตั้งตรานำเมืองกำหนดเสียค่าตราค่าเมืองละสองชั่ง แล้วจึงนำท้องตรานำเมืองไปวางต่อผู้ว่าราชการเมือง ตราตั้งรักษาไว้สำหรับตัวเปนเจ้าภาษีฝิ่นไปจนกว่าจะสิ้นงวดกำหนด ห้ามมิให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ปล่อยให้ผู้ซึ่งมิได้วางตรานำมีตราตั้งเปนเจ้าภาษี จำหน่ายยาฝิ่นเปนอันขาด

มาตรา ๑๔ เมื่อถึงวันกำหนดให้ส่งเงิน เจ้าภาษีต้องส่งให้ทันทุกเดือนไป จนกว่าจะคิดล่วงน่าด้วยภอครบเงินภาษี ถ้าไม่ได้ส่งในวันกำหนด เจ้าพนักงานต้องจับตัวขังแลเลหลังภาษี เงินภาษีขาดไปเท่าใดต้องหักล่วงน่าถัวใช้ ถ้าไม่ก็ต้องเร่งแก่ผู้ผิด ถ้าล่วงน่าเหลือก็จะคืนให้ไป แล้วตั้งภาษีใหม่ในระหว่างนี้

มาตรา ๑๖ ถ้าเจ้าภาษีทำผิดข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่ง ซึ่งไม่มีโทษอื่นแรงกว่า ต้องปรับแต่ ๑๐ ชั่งลงมา

มาตรา ๑๗ ถ้าเจ้าภาษีจะไม่ได้จัดการเอง จะให้ผู้อื่นไปจัดการแทน ให้มาบอกกล่าวต่อเจ้าพนักงานภาษีฝิ่น จะได้ออกตราไปผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ต้องเสียค่าธรรมเนียมเท่าค่าตราไปหัวเมืองธรรมดา

มาตรา ๑๘ เจ้าภาษีฤๅประกันรับเรือนเปนความแต่งทนายได้

หมวดที่ ๔ ว่าด้วยการเบิกฝิ่นเรียนส่งจำหน่าย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๑๙ ผู้ใดเป็นเจ้าภาษีเมืองใดต้องยื่นห่างว่าว ประมาณผึ้นซึ่งตัวจะขอรับซื้อไปจำหน่ายชั่วปีนั้น เมื่ออธิบดีพระคลังฯ ตรวจเหนสมควรแล้วจะได้อนุญาต ถ้าไม่สมควรจะตัดรอนลง เจ้าภาษีต้องชี้แจงเหตุซึ่งจะรับมาก ถ้าเหนสมควรก็จะยอมตาม ถึงโดยรับผึ้นไม่หมดตามกะก็ไม่ปรับ ถ้าผึ้นซึ่งอนุญาตไม่พอจำหน่าย ต้องชี้เหตุผลหลักฐานให้อธิบดีพระคลังฯ เปนที่เชื่อได้ว่าจะไม่ไปลักขายล่วงแขวงตำบลแล้วก็จะอนุญาตเพิ่มให้

มาตรา ๒๐ ถึงวันกำหนดรับผึ้นเจ้าภาษีจะรับคราวละเท่าใด ต้องทำใบเบิกยื่นต่อเจ้าพนักงานภาษีผึ้น กับทั้งราคาทุนตามอธิบดีพระคลังฯ กำหนดด้วย เมื่อได้รับคำสั่งแล้ว นำไปรับผึ้นต่อเจ้าพนักงานโรงผึ้น ซั่งสอบถูกต้องแล้วจึงรับไป ถ้าเจ้าภาษีผึ้นหัวเมืองต้องนำรับผึ้นไปโดยดี ถึงด่านต้องให้ตรวจทุกด่าน ไปเบิกต่อหน้าผู้ว่าราชการเมืองกรมการเมือง ฤๅกรมการผู้ใหญ่เปนพยาน ส่วนผู้ว่าราชการเมืองกรมการได้เปนพยานครั้งใด ต้องมีใบบอกมายังเจ้าพนักงานพระคลังฯ ทุกครั้งในกว่า ๗ วัน

มาตรา ๒๑ ในแขวงเมืองเจ้าภาษีคนใด จะให้มีร้านขายกี่ร้ายต้องทำหางว่าวบอกแขวง ตำบลจำนวนร้านยื่นต่อเจ้าพนักงานภาษีผึ้น ... ผู้ใดรับขายผึ้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต้องมีใบอนุญาตทุกแห่ง แลที่จะตั้งเปนโรงเจ้าภาษีใหญ่ ก็ต้องบอกตำบล ต่อเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นให้ทราบชัดด้วย ถ้าผู้ไม่มีใบอนุญาตขายฝิ่นมีความผิดฉันทำฝิ่นเถื่อน

มาตรา ๒๒ ลูกช่วงรับฝิ่นของเจ้าภาษีไปเท่าใดต้องมีตั๋วของเจ้าภาษีสำหรับฝิ่นไปด้วย บอกจำนวนชนิด แลลงคืนวันให้ชัดเจน แลเมื่อจะขนฝิ่นย้ายที่ก็ต้องมาขอตั๋วอนุญาตต่อเจ้าภาษี แลร้านย่อยจะขายให้แก่ผู้สูบ ก็ต้องมีตั๋วของร้านย่อยสำหรับฝิ่นไปทุกราย ถ้าฝิ่นรายใดไม่มีตั๋วสำหรับเจ้าภาษีจับได้ต้องปรับฉันฝิ่นเถื่อน

มาตรา ๒๓ ถ้าเมื่อเปลี่ยนเจ้าภาษีคนใหม่ ฝิ่นของเจ้าภาษีเก่ามีอยู่เท่าใด ต้องขายให้แก่เจ้าภาษีคนใหม่หมดตามราคาที่รับซื้อไปต่อหน้าผู้ว่าราชการเมือง กรมการผู้ใหญ่ ถ้าฝิ่นนั้นเปนฝิ่นปน ให้เจ้าภาษีคนใหม่อายัดส่งลงมาพิจารณา ถ้าเปนสัจฝิ่นต้องริบ แลต้องปรับฉันทำฝิ่นเถื่อน ถ้าฝิ่นที่ขายไปแล้ว เจ้าภาษีคนใหม่ต้องประกาศให้ผู้มีฝิ่นทำบาญชีมายื่นเปลี่ยนตั๋วใหม่ใน ๑๕ วันให้รวมเข้าฝิ่นเท่าใด เจ้าภาษีคนเก่าต้องหักกำไรให้แก่เจ้าภาษีคนใหม่จงครบ แลที่ประชุมนี้ผู้ว่าราชการเมือง ต้องให้กรมการไปกำกับอยู่ด้วย พร้อมด้วยเจ้าภาษีคนเก่าใหม่ฤๅผู้แทน ถ้าไม่ให้เงินต้องคุมตัวส่งลงมากรุงเทพฯ ถ้าถึงเวลานัดเมื่อเจ้าภาษีคนเก่าไม่ไป ฤๅไม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แต่งทนายไปที่โรงฝิ่นเดิมให้ทันในกำหนด ฤๅกลับเสียก่อนเจ้าภาษีคนใหม่พร้อมด้วยกรมการผู้ใหญ่ตรวจได้เท่าใดต้องยอมเปนเท่านั้น ถ้าพ้นกำหนด ๑๕ วัน ใครรับซื้อฝิ่นเก่าไว้ไม่เอายาญซึ่มาเปลี่ยนตั๋ว ต้องจับเอาเปนฝิ่นเถื่อน

มาตรา ๒๔ ตั๋วสำหรับฝิ่นสามัญ กำหนดคุ้มได้รายใน ๓ วัน ถ้าร้านย่อยขายใน ๗ วันไม่หมดฝิ่นเท่าใด ต้องจดมาขอตั๋วคุ้มใหม่เว้นไว้ แต่เจ้าภาษียอมกำหนดวันให้ใน ตั๋วมากขึ้นไปแลผู้ซื้อฝิ่นต่างร้านย่อยไปสูบนั้น ห้ามมิให้ซื้อไปมากเกินสูบ ๗ วัน ถ้าพ้น ๗ วัน ตั๋วคุ้มไม่ได้แล้ว ฝิ่นที่เหลือนั้นต้องเปนฝิ่นเถื่อน เว้นไว้แต่มาซื้อฝิ่นต่อเจ้าภาษีเองเจ้าภาษียอมกำหนดวันในตั๋วให้ยาว ฤๅฝิ่นซื้อจากเจ้าภาษีพ้นวันกำหนดตั๋ว มาขอเปลี่ยนตั๋วใหม่ต่อเจ้าภาษีเหมือนร้านย่อยก็ได้

มาตรา ๒๕ ถ้าตั๋วร้านย่อยหายมาขอเปลี่ยนเจ้าภาษีเปลี่ยนให้ ฤๅคนซื้อตั๋วหายร้านย่อยก็จะเปลี่ยนได้ แต่จะหมายไว้ร้านย่อยต้องบอกเจ้าภาษี ถ้าพิจารณาว่าตั๋วไม่หายว่าหายต้องจับพิรุธ ปรับเอาฝิ่นนั้นเปนฝิ่นเถื่อน

มาตรา ๒๖ ห้ามมิให้เจ้าภาษี ฤๅร้านย่อยลุกช่วงเอาฝิ่นไปผสม ถ้าจับได้พิจารณาเปนสัจ ต้องปรับเอาฝิ่นนั้นเปนฝิ่นเถื่อน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๒๗ ห้ามมิให้เจ้าภาษีขายฝิ่นให้แก่ลูกช่วงร้านย่อยเปนเงินติก แลร้านย่อยก็ห้ามมิให้ขายฝิ่นให้แก่ผู้มีซื้อเปนเงินติก ถ้าไม่ขายเงินสดมาฟ้องร้อง ภายหลังไม่พิจารณาให้

มาตรา ๒๘ ห้ามมิให้ขายฝิ่นด้วยของอื่น นอกจากเงินบาทแลเบี้ยทองแดง ฤๅเงินซึ่งจะใช้ในพื้นบ้านเมืองนั้นๆ ถ้าใครทำผิดปรับ ๓ ชั่งลงมา

มาตรา ๒๙ เจ้าภาษีเมืองใดที่ไม่อนุญาตให้ต้มฝิ่นเอง ต้มฝิ่นแลรับฝิ่นเถื่อนมาจำหน่าย พิจารณาเปนสัตยครั้งแรก ต้องปรับ ๑๒๕ ชั่งลงมา ถ้าขืนทำอีกครั้ง ต้องปรับเสมอครั้งแรก แลถอดจากเจ้าภาษีตั้งเจ้าภาษีใหม่ เงินหลวงขาดเท่าใดต้องเอาเช่นเลหลัง

มาตระ ๓๐ เจ้าภาษีจะให้ผู้ใดเปนผู้ตรวจ ต้องทำบาญชีรายชื่อตำหนิรูปพรรณ มายื่นต่อเจ้าหนักงานภาษี แลอำเภอโปลิศทหารกรมการนายอำเภอกำนัน เปนผู้ตรวจฝิ่นเถื่อนได้

มาตรา ๓๑ ถ้าจับคนทำฝิ่นเถื่อนได้ในกรุงต้องนำมาส่งเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นพร้อมกับฟ้อง ถ้าเปนคนในบังคับต่างประเทศให้ส่งต่อกงสุล

มาตรา ๓๒ ถ้าการจับกุมเหลืออำนาจเจ้าภาษีในกรุงให้ร้องต่อเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นจะช่วย ถ้าหัวเมืองให้ร้องต่อผู้ว่าราชการเมืองเมื่อเวลาจะไปจับกุมแลเกิดเหตุ ต้องมีผู้มา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

สาบาลยืนยันรับสินบนก่อน จึ่งจะจับได้ เว้นไว้แต่การตรวจ

มาตรา ๓๓ ห้ามมิให้เจ้าภาษีฤๅผู้ใดเอาฝิ่นในแขวงเมืองหนึ่งมาขายล่วงแขวงอีกเมืองหนึ่ง ถ้าจับได้พิจารณาเปนสัจ ปรับไหมฉันฝิ่นเถื่อน ถ้าพิจารณาได้ความว่าเจ้าภาษีแขวงเมืองนั้นเปนใจด้วย ฤๅรู้เหนปล่อยให้ฝิ่นในแขวงโน้นมาจำหน่ายขายในแขวงนี้ ต้องปรับเจ้าภาษีครั้งแรก ๑๒๕ ชั่งลงมา ถ้าขึ้นทำอีกครั้งค่าปรับเท่าเดิม แต่ต้องถอกจากเจ้าภาษีในทันท์ ถ้าเงินว่าใหม่ตก ต้องปรับเอาโดยลักษณเลหลังด้วย

มาตรา ๓๔ ถ้าเอาฝิ่นที่ซื้อตามร้านย่อยมาสูบล่วงแขวงถึงด่านต้องส่งไว้ที่ด่าน แลรับตั๋วตอบเมื่อจะกลับรับฝิ่นไปคืนตั๋วให้ ถ้าผู้ใดขึ้นเอาฝิ่นล่วงแขวงมา ต้องปรับฉันฝิ่นเถื่อน ถ้าผู้มีกิจจะไปหลายหัวเมือง มาขอซื้อฝิ่นเจ้าภาษีเมืองหนึ่งสำหรับไปสูบ เจ้าภาษีต้องตีตั๋วให้ ให้ซักว่าซื้อฝิ่นเมืองนั้น เมื่อถึงหัวเมืองระหว่างทาง ต้องนำตั๋วให้เจ้าภาษีดูเจ้าภาษีตรวจถูกต้องแล้วปล่อยไปโดยสดวก ครั้นถึงเมืองที่จะไปต้องนำไปให้เจ้าภาษีๆ เปลี่ยนตั๋วให้ แล้วยึดตั๋วนั้นมาคิดเอาเงินแก่เจ้าภาษีผู้ออกตั๋ว แต่ถ้าเปนมูลยาฝิ่นห้ามมิให้ล่วงแขวงเปนอันขาด ถ้าผู้ใดขึ้นเอามูลยาล่วงแขวงจับได้ ให้เจ้าภาษีริบมูลยานั้นเสีย

มาตรา ๓๕ เจ้าภาษีฝิ่นจะตั้งด่านในแม่น้ำลำคลองซึ่งไม่มีด่านหลวง แต่ค่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย และห้องเก่าของหลวง
https://museum.coj.go.th/

ปรับแล ของอื่นเปนของเจ้าภาษี ถ้าฝิ่นต้องริบหัวเมืองเปนให้ผู้ว่าราชการมอบให้เจ้าภาษี แล้วมีใบบอกจำนวนชนิดฝิ่นน้ำหนักลงมายังกรุงเทพฯ เจ้าพนักงานจะได้คิดเงินเอาแก่เจ้าภาษีตามราคา

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยคดีความ

มาตรา ๓๖ คดีความเรื่องภาษีฝิ่นนี้ในกรุงเทพฯ ศาลกรมพระนครบาลชำระได้ แต่ถ้าพิจารณาเสร็จถึงปรับไหมฤๅทำโทษต้องส่งมายังเจ้าพนักงานภาษีฝิ่น ฤๅจะฟ้องยังเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นทีเดียวก็ได้ หัวเมืองกรมการนายอำเภอกำนันชำระได้ แต่ถ้าพิจารณาเสร็จถึงปรับไหมทำโทษต้องส่งไปยังผู้ว่าราชการเมือง ฤๅจะฟ้องยังผู้ว่าราชการเมืองทีเดียวก็ได้ ถ้าจะต้องทำโทษฤๅจำคุกแทนเบี้ยปรับฤๅความไม่ตกลง ต้องบอกส่งมายังกระทรวงกรุงเทพฯ

มาตรา ๓๗ คดีเรื่องภาษีให้รีบชำระโดยเรว คือผู้ฟ้องต้องว่ามาให้ชัดว่าคนนั้นทำผิดด้วยฝิ่น ด้วยฝิ่นเถื่อนอย่างไรอะไรเปนหลักฐานจะจับได้ ฤๅมีผู้ยืนยันเปนพยานก็ได้ ตระลาการถามจำเลยให้แก้ว่าตัวจะไม่ผิดอย่างไร แลอ้างพยานหลักฐานสืบแล้วริบตัดสิน ถ้าโจทยแกล้งประวิงความความไว้ช้าเกิน ๑๕ วันให้ยกความนั้น ฤๅถ้าตัดสินแล้วผู้ผิดไม่มีเงินปรับให้พายในเดือนหนึ่ง ต้องให้ส่งไปจำถ่ายโทษ หัวเมืองต้องบอกส่งทีเดียว ห้ามมิให้ตระลาการใน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

กรุง แลหัวเมืองจำนิ่งไว้ไม่พิจารณาเกิน ๑๕ วันทุกเรื่อง

มาตรา ๓๘ ตระลาการมีอำนาจที่จะเรียกค่าธรรมเนียม ฝ่ายโจทย์ฝ่ายจำเลยได้ตามควรธรรมเนียม แต่ค่าประกันเจ้าภาษีไม่ต้องเสีย ถ้าพิจารณาไม่สมเจ้าภาษีหา ต้องให้เจ้าภาษีใช้ค่าธรรมเนียม แลปรับไหมทำขวัญตามกฎหมาย แลเงินค่าปรับเจ้าภาษีจะได้ ต้องชัก ๑๐ ละ เป็นส่วนตระลาการไว้ด้วย

มาตรา ๓๙ ศาลเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นนี้คงชำระแต่จำเพาะซึ่งเรื่องฝิ่นเถื่อน ความซึ่งเกี่ยวข้องว่าด้วยตีรันฤๅหาว่าสิ่งของหายเป็นต้น ต้องไปว่าตามกระทรวงอีกโสตร ๑

มาตรา ๔๐ ถ้าความฟ้องคนในบังคับต่างประเทศ เจ้าพนักงานภาษีฝิ่นจะนำฟ้องส่งไปยังกงสุล ให้เจ้าภาษีแต่งทนายไปว่าความตามธรรมเนียม แต่ถ้าขัดข้องฉันใดต้องมาแจ้งต่อเจ้าพนักงาน ๆ จะได้แจ้งว่ากล่าวให้ตามยุติธรรม ถึงโดยได้รับคำตัดสินพอใจแล้ว ก็ต้องบอกมาให้เจ้าพนักงานภาษีฝิ่นทราบ

มาตรา ๔๑ ถ้าผู้ว่าราชการเมืองกรมการฤๅเจ้าพนักงานภาษีฝิ่นตัดสินไม่เป็นยุติธรรม โจทย์จำเลยร้องอุทธรณ์ต่ออธิบดีพระคลังได้ ถ้าอธิบดีพระคลังตัดสินไม่เป็นยุติธรรม โจทย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกากล่าวโทษอธิบดีพระคลังได้

หมวดที่ ๖ การเบ็ดเตล็ด

มาตรา ๔๒ อธิบดีพระคลังเปนธุระในการภาษีฝิ่นนั้นจะมอบน่าที่ให้รองอธิบดี ฤๅ ปลัดบาญชีกลางเปนผู้แทนได้ ในเวลาไม่อยู่หัวเมืองอยู่ว่าราชการเมืองต้องเปนธุระรักษาพระราชบัญญัตินี้ จะมอบให้ปลัดยกรบัตรกรมการผู้ใหญ่ เปนผู้แทนในเวลาไม่อยู่ก็ได้

มาตรา ๔๓ ข้อความในพระราชกำหนดกฎหมาย และข้อพระราชบัญญัตินี้ให้คงใช้ไปตามเดิม แต่พระราชบัญญัติกฎหมายภาษีฝิ่น จุลศักราช ๑๒๓๓ นั้นไม่เลิกถอนคงใช้ได้เตมที่

มาตรา ๔๔ ราคาฝิ่นซึ่งเจ้าภาษีจะได้จำหน่ายขายในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองควรราคาเท่าใดให้อธิบดีพระคลัง กำหนดไปในท้องตราให้ชัด ถ้าเจ้าภาษีฝิ่นฤๅร้านย่อยจำหน่ายฝิ่นสูงฤๅต่ำกว่าอัตรา ต้องปรับ ๒๕ ชั่งลงมา ถ้าผู้ว่าราชการเมืองกรมการรู้ไม่ปรับไหม แลไม่มีใบบอกลงมายังกรุงเทพฯ ก็ต้องปรับไหมฉันผู้ผิด พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้ แต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๗๘๑๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศในการเสดจพระราชดำเนิน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า การเสดจพระราชดำเนินประพาศครั้งนี้ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช เสนาบดีว่าการกรมยุทธนาธิการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรปการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ เปนประธานในที่ประชุมเสนาบดี บัญชาการทั้งปวงสิทธขาดทั่วไป พร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ว่าการกรมพระนครบาล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม เสนาบดีว่าการกรมวัง พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ อธิบดีกรมโยธาธิการ เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก เจ้าพระยาพลเทพ ที่สมุหพระกระลาโหม พระยาภาสกรวงษ ที่เกษตราธิบดี เปนผู้รักษาพระนคร ซึ่งจะได้ประชุมกันในพระบรมหาราชวัง การอันใดเกิดขึ้นที่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาก่อน ก็ให้มีหนังสือไปกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าการอันใดรีบร้อนเรว ๆ เปนการไม่สำคัญ ก็ให้พร้อมกันบังคับบัญชาไปให้ตลอดทุกประการ อย่าให้คนทั้งปวงมีความวิตกหวาดหวั่น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตั้นเค้นประการ เลขที่ ประกาศ ณวันที่ ๑๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

พระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนาธิการ

๑ มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑุรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่าราชการ ทหาร บก ทหาร เรือ ซึ่งได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ จัดการ ตั้ง กรมยุทธนาธิการ ขึ้นไว้ ก็เพื่อจะได้รวบรวมกรมทหารบก ทหารเรือ ที่แยกย้าย กันแต่เดิม ให้ตั้งอยู่ในความ บังคับ บัญชาแล แบบแผนเปน อย่างเดียวกัน การ ทหารบก ทหารเรือ จะได้มีความ เรียบร้อยรุ่งเรือง มีความเจริญยิ่งขึ้น ข้อความ ในกระแสพระราชดำริห์มีแจ้งอยู่ในประกาศ จัดการทหาร แล ข้อ พระราชบัญญัติ ที่ลงวัน ๖ เดือน ๕ แรมค่ำ ๑ ปี กุญ ยังเปนอัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ นั้นแล้ว

บัดนี้ ทรงพระราชดำริห์ พร้อมด้วย พระบรมวงษานุวงษ แลเสนา บดี ว่า กรมยุทธนาธิการ เดิม ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่งขึ้นไว้ ให้เปนกรมหัวน่า แลกรม กลางสำหรับดำริห์ จัดหารักษาบังคับบัญชาราชการ แล กอง ทหารบก ทหารเรือ รวม กันเปน กรมเดียว นั้น ยังหาเปน การ สม ควร พอ เพียง แก่ราชการ ที่มีเปน อยู่ ทุกวันนี้ไม่ ตำแหน่ง แล น่าที่ ผู้จะรับราช

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

การตามพระราชบัญญัติเดิมนั้น ก็ยังเป็นการเกะกะขัดข้อง เกินก้าวก่ายไม่เรียบร้อย ย่อมเป็นความลำบาก แก่ผู้ที่จะบังคับบัญชาแลรับผิดชอบ ในการทหารเกยห่างเหิรเป็นหลายประการ สมควรจะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติเดิม แบ่งกรมแลตำแหน่งน่าที่ผู้ดำริห จัดหารักษาบังคับบัญชาราชการแลกองทหารบกทหารเรือออกเป็น ๒ ส่วน คือตำแหน่งฝ่ายพลเรือน ที่สำหรับจัดหาแลดำริหราชการส่วนหนึ่ง ตำแหน่งฝ่ายทหาร สำหรับรักษาแลบังคับบัญชาการส่วนหนึ่ง จะได้เป็นการถูกต้องสมควรแก่กาลสมัยแห่งความเจริญ ของราชการที่มีเป็นอยู่ในบัดนี้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ เดิมไว้เป็นแบบแผนสำหรับราชการทหารบกทหารเรือสืบไป

ส่วนที่ ๑

ว่าด้วยตำแหน่งฝ่ายพลเรือน

ข้อ ๑ ให้ยกกรมยุทธนาธิการเดิมขึ้นเป็นกระทรวงใหญ่ เรียกว่ากระทรวงยุทธนาธิการ ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า (มินิศเตอร์ออฟวอแอนด์มริน) เป็นกรมสำหรับบังคับบัญชาราชการแลพลเรือนที่เกี่ยวข้องในการทหารบกทหารเรือ แลสำหรับจัดหาแลดำริหราชการยุทธ ซึ่งจะต้องใช้กำลังทหาร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

บกทหารเรือนั้นให้มีตำแหน่งเสนาบดีเปนประธาน เรียกว่าเสนาบดีว่าการยุทธนาธิการ ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า (มินิสเตอร์ออฟวอแอนด์มริน) มีน่าที่ราชการตามที่แจ้งต่อไปภายหลัง

ข้อ ๒ ให้ตั้งตำแหน่งข้าราชการในกระทรวงยุทธนาธิการสำหรับทำราชการรองเสนาบดีต่อไป ตามลำดับนับตั้งแต่ราชปลัดทูลฉลอง ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า (อันเดอร์สิเกรตารี) แลราชปลัดบาญชี ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า (แอกเคานแตนต์เยเนอราล) เปนต้น แลต่อไปตามตำแหน่งอย่างกระทรวงใหญ่ ถ้าจำเปนจะต้องใช้ตำแหน่งใดในศาลายุทธนาธิการมากน้อยเท่าใด แล้วแต่จะกำหนดตามสมควร

ข้อ ๓ ให้ยกตำแหน่งกรมใช้จ่ายเดิมมาเปนกรมใช้จ่ายขึ้นอยู่ในกระทรวงยุทธนาธิการสิทธิ์ขาด ให้ตั้งตำแหน่งเจ้ากรมคลังนายหนึ่ง แลมีปลัดกรมแลเจ้าพนักงานผู้น้อยตามสมควรที่จะต้องใช้มากน้อยเท่าใดแล้วแต่จะกำหนดตามสมควร

ข้อ ๔ ราชการสิ่งใดที่จะต้องจัดเปนกรมน้อยๆ ขึ้นในกระทรวงยุทธนาธิการต่อไป ประการใดถ้าเห็นการสมควรแลจำเปนจะต้องมีอย่างใดเท่าใด ให้จัดการตั้งแต่งขึ้นตามลำดับโดยสมควร กรมขึ้นทั้งปวงเหล่านั้น ให้มีตำแหน่งเจ้าพนักงาน จะเปนเจ้ากรมแลปลัดกรม นายเวร ตามราชการมาก แลน้อย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๕ ให้ตั้งตำแหน่งเจ้าพนักงาน ผู้น้อยที่จำเปนจะต้องใช้ในกระทรวงยุทธนาธิการ แลกรมขึ้นแล้ว แต่จะกำหนดให้มากน้อยเท่าใดตามสมควร

ข้อ ๖ บันดาข้าราชการที่ทำราชการอยู่ในกระทรวงยุทธนาธิการ แลกรมขึ้นนั้น ให้สังกัดแลมีเครื่องยศเปนข้าราชการพลเรือน แลผู้ที่จะรับราชการนั้นจะเปนขุนนางพลเรือน ฤๅคนพลเรือนฤๅจะเปนขุนนางนายทหาร ฤๅนายทหารพลทหารบก ฤๅเรือก็รับตำแหน่งทำราชการได้ทุกตำแหน่ง ถ้าเปนขุนนางนายทหาร ฤๅนายทหารพลทหาร ที่มีเครื่องยศทหารบกฤๅเรือจะใช้เครื่องยศทหารก็ใช้ได้ แต่ให้สังกัดเปนพลเรือนตามตำแหน่งที่ตนกระทำอยู่

ข้อ ๗ บันดาผู้ที่ได้รับตำแหน่งในกระทรวงยุทธนาธิการนั้น ให้มีธรรมเนียมถือน้ำในเวลาแรกเข้ารับราชการฤๅตำแหน่งทุกคน

ข้อ ๘ จำนวนเงินเดือนข้าราชการในกระทรวงยุทธนาธิการนั้น ให้ตั้งเบิกจำหน่ายตามอัตราเงินเดือนกระทรวงยุทธนาธิการ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาติให้ตั้งไว้แล้ว แลซึ่งจะได้แก้ไขต่อไปเปนคราว ๆ

ข้อ ๙ อำนาจแลน่าที่ของเสนาบดีว่าการยุทธนาธิการนั้น ให้มีกำหนดดังนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

(๑) ให้เปนผู้บังคับบัญชาการทั้งปวง ในกระทรวงยุทธนาธิการ แลกรมขึ้นได้ตลอดไปเปนสิทธขาด ตามบรมราชโองการที่จะโปรดเกล้า สั่งต่อไปเปนครั้งเปนคราว แลตามข้อกฎหมาย สำหรับกระทรวงยุทธนาธิการ ทุกประการ

(๒) ให้เปนผู้สำหรับดำริหปฤกษาราชการยุทธ ซึ่งจะมีเหตุต้องใช้กำลังทหารบกทหารเรือ ในทางราชการ แลดำริหตรวจตราการเจริญ แลการเสื่อมเสียซึ่งจะมีเกิดขึ้นแก่การฤๅกองทหารบกทหารเรือทั้งปวง

(๓) ให้เปนผู้ดำริหจัดการบำรุงการทั้งปวงที่สำหรับจะเปนกำลังของการทหารเรือ เปนต้นว่าจัดหาคนแลพาหนะ แลสั่งสรรพสาตราวุธเครื่องยุทธภัณฑ์ ส่งจ่ายให้แก่กรมทหารบก กรมทหารเรือตามน่าที่ ซึ่งเปนการพลเรือนทั้งปวง ทุกสิ่งทุกอย่าง

(๔) ให้เปนผู้อุดหนุน แลตัดรอนเพิ่มเติมกำลังทหารบกทหารเรือเปนต้นว่า การเงินที่จะใช้ต้องตรวจตราเบิกจ่ายให้สมควรแก่เหตุแลที่ควร จะใช้ในการทหารบกทหารเรือทุกสิ่งทุกอย่าง

(๕) ให้เปนผู้รับความปฤกษาหารือ ในที่ประชุมเสนาบดีแลเปนผู้รับหนังสือ แลไปยอกจากกรมทหารบกกรมทหารเรือ ฤๅกระทรวงอื่นกรมอื่น ฤๅกองทัพซึ่งออกไปราชการหัวเมืองด้วยราชการยุทธ แลราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเปนน่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ที่ของตนจะต้องกระทำนั้น แล้วได้ตอบและจัดการไปตามสมควร โดยที่ชอบด้วยราชการ

(๖) ให้เปนผู้รับปฤกษาตัดสินเพิ่มเติม ฤๅตัดรอนการที่ผู้บัญชาการทหารบก ฤๅทหารเรือจะขอปฤกษาหาฤๅด้วยการที่จะใช้กำลังทหาร ฤๅการบำรุงเพิ่มเติม แลลดหย่อนการทหารบกทหารเรือทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วตัดสินสั่งการไปให้สำเร็จเด็ดขาดตามที่ชอบด้วยราชการ

(๗) ให้เปนผู้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการ ในราชการที่เกี่ยวข้องแก่การยุทธตามน่าที่ ซึ่งจะต้องดำริห์จัดการทั้งปวงนั้น แล้วออกคำสั่งบาทหมาย ฤๅมีหนังสือแจ้งความเหนไปยังกรมทหารบกทหารเรือ ฤๅกระทรวงอื่นกรมอื่นตามทางราชการทุกประการ

(๘) ให้เปนผู้รับผิดรับชอบในการทั้งปวง ที่เกี่ยวข้องในน่าที่ตำแหน่งของตนทุกประการ

ข้อ ๑๐ ราชปลัดทูลฉลองกระทรวงยุทธนาธิการนั้น มีน่าที่ดังนี้

(๑) ให้เปนผู้ตรวจตราทั่วไปในกระทรวงยุทธนาธิการ แลกรมขึ้น แลบังคับข้าราชการผู้น้อยในกระทรวงยุทธนาธิการทั้งปวง

(๒) ให้เปนผู้ช่วยเสนาบดีทำการในน่าที่ทั้งปวงตามคำสั่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ของ เสนาบดีได้ โดย ที่ ชอบ ด้วย ราชการ ทุก ประการ

(๓) ให้เปน ผู้แทน เสนาบดีในเวลาไม่อยู่ให้ทำการ ได้เต็มอำนาจ เปน ครั้ง หนึ่ง คราว หนึ่ง

ข้อ ๑๑ น่าที่ ราชปลัด บาญชีกระทรวง ยุทธนาธิการ นั้นมีน่าที่ ดังนี้

(๑) ให้จัด การทั้งปวง ที่ เกี่ยวข้องด้วย หนังสือ ราชการ ทั้งปวง

(๒) ให้จัด การ ทั้งปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย บาญชีคน

(๓) ให้จัด การ ทั้งปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย บาญชี เงิน

(๔) ให้จัด การ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย บาญชีสิ่งของ ทั้งปวง ทุก สิ่ง ทุก อย่าง

ข้อ ๑๒ เจ้า กรม คลัง กระทรวง ยุทธนาธิการ นั้น มี น่า ที่ ดัง นี้

(๑) ให้จัดการ ทั้งปวง ที่ เกี่ยวข้อง กับ การ เบิก เงิน ใช้สอย ในการ ทหาร บก ทหาร เรือ ทั้ง สิ้น

(๒) ให้จัด การ ทั้งปวง ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย ประมาณ ราคา ของ แลตรวจ ตรา ลดหย่อนเพิ่มเติม เงิน ที่ จะ ใช้ใน การ ทหาร บก ทหาร เรือ ทั้ง สิ้น

ข้อ ๑๓ เจ้า พนักงาน รองลงไป ทั่วทุก ตำแหน่ง นั้น ก็มีน่า ที่ คล้าย กัน กับเจ้าพนักงานใหญ่ ที่ ว่ามาแล้ว แลให้เปน ผู้ช่วย แล ผู้ แทน ในเวลาที่เจ้า พนักงานใหญ่ไม่อยู่ เปน ผู้ แทนไปได้ครั้ง หนึ่ง คราว หนึ่ง ฤาถ้าน่าที่ ราชการ ตำแหน่ง ใด มาก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ก็ให้ผ่อนผันแบ่งน่าที่จัดการแยกออกเปนตำแหน่ง ๆ ไปตามสมควรแก่ความต้องการ ฤๅถ้าจำเปนจะต้องมีเจ้าพนักงานเพิ่มเติมก็ดี ฤๅจะตั้งกรมใหม่เพิ่มเติมอีกก็ดี ให้เจ้ากรม ฤๅเจ้าพนักงานที่เปนเจ้าของน่าที่ในกรมนั้น มีตำแหน่งรับผิดรับชอบไปโดยสมควร แต่ที่ชอบด้วยราชการ

(ส่วนที่ ๒)

ว่าด้วยตำแหน่งฝ่ายทหาร

ข้อ ๑๔ ให้ตั้งกรมที่สำหรับบังคับบัญชาราชการ ทหารที่เกี่ยวข้องแก่การทหารบกทหารเรืออีก ๒ กรม คือ กรมทหารบก (ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่าอามิดิปาตเมนต์) สำหรับรักษาแลบังคับบัญชาการกรมทหารบกทั่วไป กรม ๑ กรมทหารเรือ (ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่าเนวีดิปาตเมนต์) สำหรับรักษาแลบังคับบัญชาการกองทหารเรือทั่วไป กรม ๑ อำนาจแลน่าที่กรมยุทธนาธิการตามพระราชบัญญัติเดิม ซึ่งสำหรับรักษาบังคับบัญชาการ ทหารบกทหารเรือรวมกันนั้น ให้เลิกเสีย ให้แยกอำนาจแลน่าที่ออกเปนสองส่วน สองกรมตามที่จะแจ้งต่อไปภายหลัง

ข้อ ๑๕ ให้เลิกตำแหน่งที่ผู้บัญชาการทั่วไปแลผู้แทนตามข้อ ๑ แลข้อ ๒ ในพระราชบัญญัติเดิมนั้นเสีย ให้ตั้งตำแหน่งที่จอมพล (ที่ตรงกันกับตำแหน่งเรียกตามภาษาอังกฤษ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ว่าคอมมอนเดอ อินชีพ) สำหรับบังคับบัญชาราชการในกรมทหารบก กรมทหารเรือ แลกองทหารบก กองทหารเรือ ได้สิทธขาดทั้งสองกรมทั้งสองฝ่าย โดยพระราชประเพณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะได้เสด็จดำรงค์ตำแหน่งที่จอมพลนี้ ย่อมมีพระบรมเดชานุภาพ ที่จะมีพระบรมราชโองการสิทธขาดในราชการทหารบก ทหารเรือทั้งปวง แลเพื่อได้ทรงครอบครองทำนุบำรุงอุดหนุนการทหารบก ทหารเรือ ให้เจริญยิ่งขึ้น เปนพระราชกิจพิเศษสิทธขาดในการฝ่ายทหารอีกแนกหนึ่ง

ข้อ ๑๖ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมงกุฎราชกุมาร มีตำแหน่งทรงปฏิบัติในน่าที่จอมพล สนองพระองค์แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินได้สิทธิ์ขาดทุกสิ่งทุกประการ ในเวลาที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมงกุฎราชกุมาร ยังมีพระชนมายุเยาว์อยู่ตราบใด ไม่ต้องให้มีผู้แทนที่จะต้องกระทำราชการในน่าที่นั้น

ข้อ ๑๗ ให้ตั้งตำแหน่งเจ้าพนักงานใหญ่ผู้จัดการทหารบกทหารเรืออีก ๒ ตำแหน่ง คือ (๑) ผู้บัญชาการทหารบก (ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า ชีพสตาฟออฟดิอามี) เปนประธานในกรมทหารบกตำแหน่งหนึ่ง

(๒) ผู้บัญชาการทหารเรือ (ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า ชีฟสตาฟออฟเนวี่) เปนประธานในกรมทหารเรือตำแหน่งหนึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

น่าที่ราชการของผู้บัญชาการยกทหารบกทหารเรือนั้น จะมีแจ้งต่อไปภายหลัง

ข้อ ๑๘ ให้เลิกตำแหน่งเจ้าพนักงานใหญ่สี่ตำแหน่ง คือ เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยบัญชาการทหารบกหนึ่ง เจ้าพนักงานใหญ่ผู้บัญชาการยุทธภัณฑ์หนึ่ง เจ้าพนักงานใหญ่ผู้บัญชาการใช้จ่ายหนึ่ง เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยบัญชาการทหารเรือหนึ่ง กับตำแหน่งเจ้าพนักงานรองทุกๆ ตำแหน่งทั้ง ๔ ตำแหน่งตามข้อ ๓ แลข้อ ๔ ในพระราชบัญญัติเดิมนั้นเสีย

ข้อ ๑๙. ให้ตั้งตำแหน่งข้าราชการในกรมทหารบกสำหรับราชการรองผู้บัญชาการทหารบกต่อไปตามลำดับ นับตั้งแต่ปลัดทหารบกใหญ่ (ที่เรียกตามภาษาอังกฤศว่า แอตยุเตนต์เยเนอราล) และยกกระบัตรทหารบกใหญ่ (ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่าควอมาสเตอเยเนราล) เปนต้นตลอดจนตำแหน่งรองแลผู้ช่วย (ที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า ดีปติแลแอศซิสแตนต์) ต่างๆ ตามที่จำเปนจะต้องใช้ในศาลา กรมทหารบกมากน้อยเท่าใดแล้ว แต่จะกำหนดตามสมควร

ข้อ ๒๐. ให้ตั้งตำแหน่งข้าราชการในกรมทหารเรือ สำหรับทำราชการรองผู้บัญชาการ ทหารเรือต่อไปตามตำแหน่งตลอดจนตำแหน่งรองแลผู้ช่วยต่างๆ ตามแต่ที่จำเปนจะต้องใช้ในศาลา กรมทหารเรือมากน้อยเท่าใดแล้ว แต่จะกำหนดตามสมควร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๒๑ ให้ตั้งตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้น้อย ที่จำเปนจะต้องใช้ในศาลาทหารบกทหารเรือ แล้วแต่จะกำหนดให้มากน้อยเท่าใดตามสมควร

ข้อ ๒๒ ราชการสิ่งใดที่จะจัดตั้งเปนกรมน้อย แยกตำแหน่งน่าที่ทำการอยู่ในกรมทหารบก ฤๅกรมทหารเรือต่อไปประการใดก็ดี ฤๅจะต้องตั้งแต่งเลิกถอนเปลี่ยนแปลงกองทหารบก ฤๅกองทหารเรือต่อไปประการใดก็ดี ถ้าเปนการสมควร แลจำเปนจะต้องมีอย่างใดเท่าใดให้จัดการตั้งแต่งขึ้นตามลำดับ แลตำแหน่งเจ้าพนักงาน ฤๅ นายทหารนั้นก็ให้ตั้งแต่งขึ้นตามอัตราตำแหน่งที่โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้แล้วนั้นตามมากแลน้อยโดยสมควร

ข้อ ๒๓ บันดาข้าราชการที่ทำราชการ อยู่ในกรมทหารบกแลในกรมทหารเรือ กับทั้งกองทหารบกแลกองทหารเรือทั้งปวงนั้น ให้สังกัดแลมีเครื่องยศเปนข้าราชการทหาร กรมทหารบกเปนข้าราชการฝ่ายทหารบก กรมทหารเรือเปนข้าราชการฝ่ายทหารเรือ แลผู้ที่จะรับราชการอยู่ในกรมทหารบกแลกองทหารบกนั้น ต้องเปนขุนนางนายทหารบก ฤๅ นายทหารพลทหารบก ฤๅกรมทหารเรือต้องเปนขุนนางนายทหารเรือ ฤๅ นายทหารพลทหารเรือ ฤๅ ทหารบกสำหรับเรือเว้นไว้เสีย แต่พนักงานผู้น้อยที่จำเปนต้องใช้วิชา ดูแผลเรือนท

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไม่ได้เปนทหารบกแลเรือ คือเสมียรเปนต้นเท่านั้น

ข้อ ๒๔ บันดาผู้ที่ได้รับตำแหน่งในกรมทหารบก ทหารเรือ แลกองทหารบกทหารเรือทั้งปวงนั้น ให้มีธรรมเนียมถือน้ำ ในเวลาแรกเข้ารับราชการ ฤๅ รับตำแหน่งทุกคน

ข้อ ๒๕ จำนวนเงินเดือนข้าราชการ ในกรมทหารบก กรมทหารเรือ ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติตั้งกรมยุทธนาธิการเดิม ข้อ ๗ นั้นให้เลิกเสีย ให้ถือเอาอัตราเงินเดือนกรมทหารบกแลกรมทหารเรือ กับทั้งกรมทหารบก กรมทหารเรือ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งไว้แล้ว แลซึ่งจะได้แก้ไขต่อไปเปนคราว ๆ

ข้อ ๒๖ อำนาจแลน่าที่ของผู้บัญชาการทหารบกนั้น ให้มีกำหนดดังนี้

(๑) ให้เปนผู้บังคับบัญชาการทั้งปวงในกรมทหารบก แลกองทหารบกทั้งปวงตลอดไปเปนสิทธิขาด ตามพระบรมราชโองการที่จะโปรดเกล้าฯ สั่งไปเปนครั้งเปนคราว แลตามข้อกฎหมายสำหรับกระทรวงยุทธนาธิการ แลข้อบังคับสำหรับกรมทหารบก

(๒) ให้เปนผู้ดำริห์ตรวจตราการเจริญ แลการเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้นแก่กรมทหารบก แลดำริห์จัดการทั้งแบบธรรมเนียม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย เสริมทองจิตต์ ศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

กองทหารบก ให้เปนไปในทางที่ประกอบด้วยความเจริญเช่น เบื้องน่าสิ่งใดที่สมควรจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ แล กฎหมายสำหรับรักษาการกองทหารบกประการใด ต้องจัดการไปตามลำดับโดยสมควร

(๓) ให้เปนผู้ที่จะตรวจตราจัดการฝึกซ้อมนายทหารทหาร พลทหารบกให้ชำนาญการพิไชยสงคราม เก่าใหม่ให้เปนประโยชน แก่ราชการ ที่จะต้องใช้กำลังทหารบกที่แขงแรงดีทุกประการ

(๔) ให้เปนผู้ดำริหตั้งแต่งเลิกถอนเปลี่ยนแปลง แลบำรุง รักษากองทหารบกให้มีมากพอเพียงสมควรกับกำลังแผ่นดินให้ เปนประโยชนแก่ราชการที่จะต้องใช้ทั่วไป

(๕) ให้เปนผู้สำหรับจัดการ ตั้งแต่งกองทหารไปรักษา ราชการ แลต่อสู้ป้องกันสรรพเหตุการทั้งปวงที่จะต้องใช้กำลัง ทหารบก ตั้งในราชการสามัญ แลการศึกสงครามทั้งปวง ทุกอย่าง

(๖) ให้เปนผู้กะอัตราเงิน แลสรรพสิ่งของทั้งปวงที่สม ควร แลจำเปนจะต้องใช้ในกองทหารบกทุกอย่าง แล้วยื่น บาญชีแก่กระทรวงยุทธนาธิการเบิกเงินไปใช้การให้เพียงพอกับ ประโยชนตามที่ชอบด้วยราชการ

(๗) ให้เปนผู้ปฤกษาหาฤาเสนาบดีว่าการยุทธนาธิการตาม เหตุที่ขัดข้องในการจะตั้งแต่งกองทหารบก ฤาเพิ่มเติมลด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หย่อนกำลังทหารบก ฤๅสรรพการที่จะเกี่ยวข้องซึ่งกันแลกันในตำแหน่งน่าที่ทั้งสองฝ่าย ถ้าเปนการตกลงกระทรวงยุทธนาธิการตัดสินสั่งการไปประการใด ให้จัดการไปตามที่ชอบด้วยราชการ

(๘) ให้เปนผู้รับหนังสือ แลคำสั่งบาญหมายจากกระทรวงยุทธนาธิการ ฤๅกระทรวงอื่นกรมอื่น ด้วยราชการที่จะต้องจัดกองทหารต่าง ๆ ไปทำราชการทั้งปวง แลราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเปนน่าที่ของตนจะต้องกระทำนั้น แลโต้ตอบแลจัดการไปตามที่ชอบด้วยราชการ

(๙) ให้เปนผู้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แลเปนผู้รับพระบรมราชโองการ ในราชการที่เกี่ยวข้องแก่การควบคุมจัดการรักษาแบบธรรมเนียม แลการบังคับบัญชากองทหารบกทั้งปวง แล้วมีหนังสือแจ้งความไปยังกระทรวงยุทธนาธิการ ฤๅกระทรวงอื่นกรมอื่น ฤๅให้คำสั่งแก่กองทหารบกให้จัดการ แลทำการตามที่ชอบด้วยราชการ

(๑๐) ให้เปนผู้รับผิดรับชอบในการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในน่าที่ตำแหน่งของตนทุกประการ

ข้อ ๒๗ อำนาจแลน่าที่ของผู้บัญชาการทหารเรือนั้น ให้มีกำหนดคล้ายคลึงกันกับอำนาจ แลน่าที่ของผู้บัญชาการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทหารบกเปลี่ยนแต่ราชการฝ่ายบกเปนฝ่ายเรือเท่านั้น

ข้อ ๒๘ ปลัดทหารบกใหญ่ในกรมทหารบกนั้นมีน่าที่ดังนี้

(๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยกฎหมายข้อบังคับกองทหารบก

(๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับจำนวนพลทหารบก

(๓) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยการฝึกหัดทหารบก

(๔) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารบก

(๕) ในการทั้งปวงที่กล่าวมานี้ ให้เปนผู้รับคำสั่งของผู้บัญชาการทหารบก มีคำสั่งการในกรมแลกองทหารบก ฤๅการที่จะเกี่ยวข้องในกรมอื่น ๆ ได้ทุกประการ

ข้อ ๒๙ ยกรบัตรทหารบกใหญ่ในกรมทหารบกนั้นมีน่าที่ดังนี้

(๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในโรงทหารบก

(๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับป้อมแลทางบก

(๓) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยการรับส่งเครื่องภาชนใช้สอย แลเครื่องแต่งตัวทหารบก

(๔) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยการรับส่งเครื่องสาตราวุทธ แลเครื่องยุทธภัณฑ์ทหารบก

(๕) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยพาหนะของทหารที่จะรับส่งทหารไปมาในทางบก

(๖) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเสบียงอาหารทหารบก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

(๗) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยการรับส่งบาญชีเงินกองทหารบก

(๘) ในการทั้งปวงที่กล่าวมานี้ ให้เปนผู้รับคำสั่งของผู้บัญชาการทหารบก มีคำสั่งการในกรมแลกองทหารบก ฤๅที่จะเกี่ยวข้อง ต้องเบิกต่อกรมอื่นได้ทุกประการ

ข้อ ๓๐ ปลัดทหารเรือใหญ่ในกรมทหารเรือนั้นมีน่าที่ดังนี้

(๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายข้อบังคับทหารเรือ

(๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้คนในทหารเรือ

(๓) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดทหารเรือ

(๔) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเสบียงอาหารแลสรรพสาตราวุธ แลเครื่องยุทธภัณฑ์ทหารเรือ

(๕) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับเรือพระที่นั่ง แลเรือรบหลวง

(๖) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการอู่เรือ แลโรงทหารเรือ แลป้อมชายทเล

(๗) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับพาหนะที่จะรับส่งทหาร ฤๅราชการที่จะมีไปมาในทางเรือทั้งปวง

(๘) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารเรือ

(๙) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยการรับส่งบาญชีเงินกองทหารเรือ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

(๑๐) ในการทั้งปวงที่กล่าวมานี้ ให้เปนผู้รับคำสั่งของผู้บัญชาการทหารเรือ มีคำสั่งการในกรม ฤๅการที่จะเกี่ยวข้องกับกรมอื่นๆ ทุกประการ

ข้อ ๓๑ เจ้าพนักงานรองลงไปทุกตำแหน่งนั้น ก็มีน่าที่คล้ายกันกับเจ้าพนักงานใหญ่ที่ว่ามาแล้ว แลให้เปนผู้ช่วยแลผู้แทนในเวลาที่เจ้าพนักงานใหญ่ไม่อยู่ เปนผู้แทนไปได้ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง ฤๅน่าที่ราชการตำแหน่งใดมาก ก็ให้ผ่อนผันน่าที่จัดการแยกออกเปนตำแหน่งๆ ไปตามสมควรแก่ความต้องการ ถ้าจำเปนจะต้องมีเจ้าพนักงานเพิ่มเติมอีกเท่าใด ให้เจ้าพนักงานที่เปนเจ้าของน่าที่นั้น มีตำแหน่งทำการรับผิดรับชอบไปโดยสมควรที่ชอบด้วยราชการ

ส่วนที่ ๓

ว่าด้วยน่าที่ร่วมกัน

ข้อ ๓๒ เสนาบดีว่าการยุทธนาธิการ แลผู้บัญชาการทหารบก แลผู้บัญชาการทหารเรือ กับทั้งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกระทรวงยุทธนาธิการ แลกรมทหารบกกรมทหารเรือซึ่งได้แยกน่าที่เกี่ยวข้องแก่การทหารเรือออกเปน ๓ กรมดังนี้ ก็ดีต้องให้ถือว่าราชการทั้งปวงที่จะเกิดมีแก่กรมทั้ง ๓ นั้น ย่อมเกี่ยวข้องอาศรัยซึ่งกันแลกันอยู่ เพราะฉนั้นให้เจ้าพนักงานผู้ใหญ่มีน่าที่ร่วมกันดังนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

(๑) ต้องปฤกษาหารือ ช่วยอุดหนุนซึ่งกันแลกัน แล้วจัดการในกรมตามน่าที่ของตนไปให้เรียบร้อยดี แลไม่ให้เปลืองเงินแผ่นดินที่ใช้ในการทหารทั้งบก แลเรือ แลให้เปนแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน สำหรับแผ่นดินสืบไป

(๒) ต้องคิดอ่านตรวจตราความเสื่อมซามที่จะมีขึ้นในกองทหารบก ทหารเรือตัดรอนเสีย อย่าให้มีอยู่ได้

(๓) ต้องพร้อมกันรับผิดรับชอบการทั้งปวงเปนกรม ๆ ส่วน ๆ ตามน่าที่ของตน

(๔) ต้องตริตรองการทั้งปวงที่ยังไม่ได้มีในกฎหมาย ฤๅยังไม่ได้จัดขึ้น ถ้าการนั้นควรจะต้องมีต้องจัดขึ้น ซึ่งจะเปนการดีในราชการประการใดนั้น ให้ปฤกษาหารือกันแล้วทำความเหนขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา จะได้ทรงพระราชดำริหการนั้นต่อไป

ข้อ ๓๓ ให้ข้าราชการทั้งหลายผู้ที่ได้รับราชการ แลผู้ที่จะรับราชการต่อไปในกระทรวงยุทธนาธิการ แลกรมทหารบกกรมทหารเรือ แลกองทหารบกกองทหารเรือ พึงบังคับบัญชาคำสั่งของเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ตามลำดับ ซึ่งแจ้งอยู่ในตำแหน่งแลน่าที่ ๆ กล่าวมาแล้วนั้น ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใหญ่บังคับบัญชาไปประการใด ให้ทำตามโดยพระราชบัญญัติแลพระบรมราชโองการ รับสั่งทุกประการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๓๔ บันดาผู้ที่ได้รับตำแหน่งราชการในศาลายุทธนาธิการ แลศาลาทหารบกศาลาทหารเรือ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ตั้งแต่งรับราชการตามตำแหน่งแลน่าที่นั้น ให้เข้ารับราชการตั้งต้นตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ นี้เปนต้นไป แลต่อไปถ้าโปรดเกล้า ฯ ตั้งแต่งให้ผู้ใดมีตำแหน่งเมื่อใดก็ให้เข้ารับราชการได้ในวันนั้น พระราชบัญญัตินี้ทรงตั้งไว้แต่ณวันที่ ๑ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๗๔๑๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี กรมพระจักรพรรดิพงษ อธิบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการเหนือเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศแก่ไทยจีนเจ้าภาษีนายอากรผู้เปนหนี้หลวง เพราะรับผูกขาดภาษีอากรไปแล้ว มิได้ส่งเงินเสร็จตามงวด ให้ทราบทั่วกันว่าธรรมเนียมไทยจีนเจ้าภาษีนายอากรผู้เปนหนี้เงินหลวงนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตัดบาญชีเงินภาษีอากรค้างเก่าก่อนตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ ให้กรมพระคำรวจเปนผู้เร่งแผนก ๑ แลเงินภาษีอากรที่ค้าง ตั้งแต่ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์มาแล้วจนถึงจำนวนปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ นั้นเข้าจำนวน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แลเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติผู้เปนเร่งอีกแผนก ๑ วิธีที่เร่งนั้นหาตัวไทยจีนผู้เปนหนี้หลวง มาเร่งให้ส่งผันผ่อนตามสมควร บางทีให้ผู้เปนหนี้หลวงส่งสิ่งของต่าง ๆ จ่ายราชการแล้วหักเงินหนี้หลวงให้ บางทีเกณฑ์แรงให้เจ้าภาษีทำการโยธา เช่นขุดสระประทุมวันเปนต้นแล้วหักเงินหลวงให้เปนค่าแรง ครั้นปีกุนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจัดการภาษีอากรกวดขันแขงแรง เดิมตามพระราชบัญญัติมิให้เงินคั่งค้างได้ แลเงินค้างเก่ากะเร่งให้ส่งร้อยละ ๕ แต่เงินค้างในจำนวนปีจอฉศกนั้น กะขึ้นเปนงวดให้ส่งให้เสรจ ครั้นในปีชวดสัมฤทธิศก กะเร่งให้ส่งร้อยละห้าทุกราย ในรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ จัดการเร่งเงินหลวงใหม่ คือหาตัวไทยจีนเจ้าภาษีนายอากรผู้เปนหนี้หลวงมาทำสัญญากะให้ส่งหนี้หลวงใน ๖ ปีให้เสร็จแลคงใช้แบบนี้ต่อมา บัดนี้เงินภาษีอากรผูกขาดไม่ได้ติดค้างมา ๔ จำนวนปีเข้านี้แล้ว พวกเจ้าภาษีนายอากรซึ่งเปนคนดีแต่เปนหนี้หลวงมาแต่ก่อนนั้นก็เปนเพราะเหตุผู้อื่นออกอุบายเอาเงินหลวงไว้ใช้ได้ ก็ทำอย่างบ้างมิให้เสียเปรียบกัน ครั้นเจ้าพนักงานกะเร่งก็ได้ส่งเงินเสร็จตามกะ แลในสมัยนี้ผู้ที่เปนหนี้ [illegible]ชุมเปนที่รัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เกิยจ แก่เจ้าพนักงาน ทำให้ความเชื่อถือน้ำหนักของเจ้าภาษี นายอากรผู้นั้นเลวทรามต่ำไป ทั้งพวกไทยพวกจีนเจ้าภาษี นายอากรใหม่ๆ ซึ่งไม่ได้เป่นหนี้หลวง ทำกันหมิ่นประหมาท ผู้เป่นหนี้หลวง เสียแต้มเสียหน้ากันอยู่เสมอ พวกไทยพวก จีนเจ้าภาษีนายอากรผู้เป่นหนี้หลวง ซึ่งเป่นคนดีมีทุนรอน พอจะใช้ให้เสร็จได้ แต่ได้ส่งเงินเสร็จตามกะแล้ว ครั้น เจ้าพนักงานจะเร่งรัดเอาแก่ผู้มีกำลัง ให้มากขึ้นไปกว่า ส่วนกะ ก็เป่นการไม่เสมอกันกับผู้อื่น ครั้นตัวเจ้าภาษี นายอากรผู้นั้น จะส่งเงินเกิจกะมากกว่าผู้อื่น ก็เป่นการ เสียเปรียบกันไป ครั้นเจ้าหนักงานจะกะให้มากขึ้น ผู้มีกำ ลังน้อยก็จะเดือดร้อน เพราะหาเงินส่งไม่ทันกำหนด เพราะ เหตุนี้ผู้มีกำลังพอจะใช้หนี้หลวงเสร็จได้ เพื่อจะมีหน้าตาแล ชื่อเสียงดี สมเป่นที่เชื่อถือของเจ้าพนักงาน จึงยังไม่ค่อย เปลื้องตัวไปได้ อนึ่งเงินในแผ่นดินซึ่งได้รับในปีหนึ่ง ก็พอ จ่ายราชการแผ่นดินในปีนั้นๆ ตามรายประมาณ แต่บ้านเมือง เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น การค้าขายก็ไพรบูลย์ขึ้น สมควรที่จะ จัดการก่อสร้างบำรุงพระนครให้หมดจดงดงาม แลมีหนทาง ไปมาทั้งทางบกทางน้ำกว้างขวางออกไป แต่ไม่ควรที่จะถอน เงินแผ่นดินซึ่งประมาณไว้ สำหรับจ่ายราชการนั้นๆ มาเพิ่ม ในรายก่อสร้างอย่างเดียว แลไม่ควรจะงดการก่อสร้าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ด้วยอาไศรยเหตุทั้งปวงนี้ จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัส เหนือเกล้าฯ สั่งว่า บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมโยธาธิการจัดสร้างถนนสายใหม่ขึ้นไปทางสามเสน จะต้องใช้เงินการก่อสร้างถนนสายนี้ ไม่ต่ำกว่า ๒๕๐๐ ชั่ง ถ้าไทยจีนเจ้าภาษีนายอากรผู้ใด ซึ่งเปนหนี้เงินภาษีอากรรับผูกขาดไปมิได้ส่งเสร็จตามงวดปี ตั้งแต่ต้นมาจนปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ นั้น แลได้ส่งเงินตามเจ้าพนักงานกะเร่งแล้วมีใจสมัคจะใคร่ส่งเงินอีก เงินกะเท่าใด ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ลดให้ร้อยละ ๑๕ คือส่งเงินแปดสิบห้าชั่ง คิดเปนเหมือนได้ส่งเงินร้อยชั่งทีเดียว ถ้าไทยจีนเจ้าภาษีนายอากร ผู้เปนหนี้หลวงดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น อยากจะหาชื่อเสียงมีหน้าตา เปนที่เชื่อถือของเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ คิดจะล้างตัวใช้หนี้หลวงให้เสร็จสิ้นเชิง แล้วให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติลดเงินให้ร้อยละ ๓๐ คือส่งเงินแต่เจ็ดสิบชั่งเหมือนส่งร้อยชั่ง แต่การที่ลดให้ดังนี้ ไม่เปนการเสมอไป จะลดให้แต่เฉภาะในเงิน ๒๕๐๐ ชั่ง ซึ่งจะใช้ราชการครั้งนี้เท่านั้น ถ้าไทยจีนเจ้าภาษีนายอากรผู้ซึ่งเปนหนี้หลวง ผู้ใดได้นำเงินมาใช้ครบจำนวน ๒๕๐๐ ชั่ง แล้วไทยจีนเจ้าภาษีซึ่งเปนหนี้หลวงอื่นๆ จะนำเงินมาส่งทีหลัง ห้ามมิให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติลดให้เปนอันขาด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศมาแต่หอรัษฎากรพิพัฒน์ วันที่ ๒๕ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๗๙๑๗ ในรัชกาลปรจุบันนี้

ประกาศเรียกชื่อข้าหลวงประจำหัวเมือง ๔ เมือง

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการไปเปนตำแหน่งข้าหลวงประจำอยู่ ในหัวเมือง ๔ เมือง คือเมืองนครจำปาศักดิ์ เมืองอุบลราชธานี เมืองหนองคาย เมืองนครราชสีห์มานั้น คำที่ใช้เรียกกันในตำแหน่งข้าหลวง ยังไม่มีผู้ทราบทั่วไปเปนหลักถานเหมือนเมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งใช้ว่าข้าหลวงประจำเมืองลาว ๕ หัวเมือง ณเมืองนครเชียงใหม่ จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ใช้เรียกตำแหน่งข้าหลวงทั้ง ๔ เมืองนั้นดังนี้ พระยามหาอำมาตยาธิบดี พระพิศณุเทพ ข้าหลวงเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้เรียกว่าข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวฝ่ายตวันออก พระยาราชเสนา พระภักดีณรงค์ ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ให้เรียกว่าข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวฝ่ายตวันออกเฉียงเหนือ พระยาสุริยเดชปลด ข้าหลวงเมืองหนองคาย ให้เรียกว่าข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ พระพิเรนทรเทพ ข้าหลวงเมืองนครราชสีมา ให้เรียกว่าข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวกลาง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศให้บุตรข้าราชการ เข้ารับราชการตามออฟฟิศต่าง ๆ

๑ มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ฯ ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระราชดำริถึงราชการทั้งปวงในตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ทุกวันนี้ เหนว่าเปนการยาก ละเอียดลออ แลมากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายเท่าหลายส่วน ข้าราชการผู้ซึ่งมีอายุมาก ๆ แลเคยรับราชการมาช้านาน ก็ย่อมจะเหนปรากฎแก่ใจอยู่ทั่วกัน ว่าราชการเดี๋ยวนี้ไม่เหมือนแต่ก่อน ต้องทำด้วยความรู้แลความเพียนอุสาหจริง ๆ จึงจะทำการในน่าที่ของตัวให้สำเร็จ ตลอดไปได้ ได้ทรงทราบว่าแต่ก่อน ๆ มา บุตรข้าราชการตั้งแต่เสนาบดีลงไป จนขุนนางผู้น้อยแลพลเรือน ย่อมพามาฝากฝั่งให้ทำการ เปนเสมียนอยู่ในศาลาเวรมหาดไทยบ้าง กระลาโหมบ้าง กรมอื่น ๆ บ้าง นักเรียนพวกนั้นก็ไม่ได้รับเงินเดือนผลประโยชน์อันใด ยิ่งกว่าเสมียรสามัญที่ได้ค่าธรรมเนียมเล็ก ๆ น้อย แต่บังผู้มีอุสาหมาร่ำเรียนฝึกฝนทำการอยู่มาก ๆ จนทำการอยู่นานก็เปนขุน หลวง พระในกรมนั้นขึ้นจนภายหลัง ถึงได้พานทองก็มีโดยมาก เพราะเหตุว่าผู้อื่นซึ่งมิได้เข้าไปเรียนราชการอยู่ในกรมต่าง ๆ เช่นนั้น ไม่คุ้นเคยในทางราชการ ถึงโดยว่าจะได้รับตำแหน่งยศในกรมใด เข้าไปทำราชการในกรมนั้นก็จะระไป สู้คน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ที่อยู่ประจำกรมนานๆ ไม่รู้ แต่ราชการแต่ก่อนซึ่งยังมีน้อย แลไม่เปนอย่างยากลำบากเหมือนอย่างทุกวันนี้ คนที่ไม่เคยไปฝึกหัดในกรมต่างๆ ยังสู้คนที่เคยฝึกหัดมาแล้วไม่ได้ ก็ราชการทุกวันนี้ยิ่งเปนการยากลำบากยิ่งกว่าแต่ก่อน ไหนเลยผู้ซึ่งไม่ได้ฝึกหัดในทางราชการจะเข้ารับราชการได้ง่ายๆ เล่า ได้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทว่าทุกวันนี้บุตรข้าราชการที่หนุ่มๆ ไม่ใคร่มีผู้ใดฝึกหัดรับราชการในกรมต่างๆ เหมือนอย่างแต่ก่อน เปนแต่อยู่เปล่าๆ เล่นการต่างๆ อันไม่เปนประโยชน์ ผู้ซึ่งทำการในออฟฟีศกรมต่างๆ ก็มักจะเปนแต่คนพลเรือน ซึ่งอยู่ข้างขัดสนจึงเข้ามารับเงินเดือนเปนเสมียนทำการ คนพวกนั้นทำการในออฟฟีศนานๆ ก็รู้ราชการมากขึ้น อธิบดีในกรมนั้นก็ต้องมีความเมตตายกย่องตามคุณวิชา เมื่อตำแหน่งราชการในกรมว่างลง จะเลือกหาผู้ใดรับราชการในตำแหน่งนั้น ก็คงต้องเลือกเอาผู้ที่เหนว่าจะใช้ราชการได้เปนที่ตั้ง บุตรข้าราชการซึ่งมิได้เคยทำการอันใดอยู่เปล่าๆ จะมาเปนคู่เลือกกับคนซึ่งมิได้เปนบุตรข้าราชการที่เคยทำการเหนฝีมือลายมือมาแล้ว ก็คงต้องเสียเปรียบกันอยู่ร่ำไป จึงทรงพระราชวิตกว่า ถ้าการเปนอยู่เช่นนี้เสมอไป ไหนเลยบุตรข้าราชการ ซึ่งมีตระกูลเทือกเถาเหล่ากอเปนขุนนางมาหลายชั่ว จะได้รับราชการในตำแหน่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต่อไปได้เล่า คนทั้งปวงบ้าง หมู่บางเหล่า ฤๅบางคนก็จะคิดเหน
ว่าไม่ทรงพระกรุณาโปรดชุบเลี้ยงบุตรหลานข้าราชการ ซึ่งมี
ตระกูลสืบมาแต่ก่อนเสียแล้ว จะทรงยกย่องแต่ผู้ซึ่งไม่มี
ตระกูลขึ้น ให้รับราชการในตำแหน่งต่างๆ ก็จะยังเกิดเปน
ที่โทมนัสเสียใจในตระกูลข้าราชการเก่าๆ จึ่งโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศเตือนสติข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งมีบุตรหลาน
ควรจะรับราชการได้มาในครั้งนี้ให้ทราบว่า มีพระราชประ
สงค์อันยิ่งใหญ่ ที่จะให้บุตรข้าราชการ ซึ่งได้มีตระกูลเปน
ขุนนางสืบมาแต่ก่อนได้รับราชการตามกรม ซึ่งบิดาได้เคยรับ
ราชการ ฤๅตำแหน่งใหญ่ยิ่งกว่านั้นขึ้นไป ยิ่งกว่าที่จะให้ผู้
ซึ่งไม่มีตระกูลเข้ารับราชการ แต่ถ้าผู้ซึ่งมีตระกูลไม่มีความ
รู้แลไม่มีปัญญาสามารถที่จะรับราชการในตำแหน่งนั้นได้ ถ้าจะ
ทรงยกย่องให้มียศศักดิ์ขึ้นให้รับราชการ ในตำแหน่งนั้น
ราชการจะชุดโซมเสื่อมเสียไป ฤๅไม่สำเร็จตลอดไปได้ก็ไม่
ทรงสามารถที่จะละให้ราชการเสียได้ ต้องถือเอาราชการเปน
ประมาณ ถึงว่าผู้ที่มีตระกูลต่ำแต่รอบรู้ในราชการก็ต้องทรง
พระกรุณาชุบเลี้ยงตามคุณวิชาของผู้นั้น การเปนอยู่เช่นนี้
ขอให้ข้าราชการทั้งปวง ผู้ใหญ่ผู้น้อยจงได้พิเคราะห์ใคร่ครวญ
ดูในราชการเดี๋ยวนี้กับแต่ก่อนว่ายากง่ายมาก น้อยกว่ากัน
ประการใด แล้วแลคิดๆ ตามเนื้อความซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้างต้น ให้เหนว่าเปนการจำเปนฤๅไม่ ซึ่งจะต้องให้บุตรหลานฝึกหัดรอบรู้ในกระบวนราชการแล้ว จึงจะทำราชการได้ แลให้เหนว่าการ ซึ่งจะทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงข้าราชการเปนการจำเปนที่จะต้องเลือกหาผู้ซึ่งมีคุณวิชา แลผู้ซึ่งมีความเพียรด้วยฤๅไม่ เมื่อคิดเหนว่าเปนการจำเปนที่บุตรหลานควรจะต้องรู้กระบวนราชการก่อน ที่จะได้รับตำแหน่งเปนเช่นนั้น ก็ควรที่จะคิดอ่านฝึกสอนบุตรของตัวเองให้มีวิชาในกระบวนราชการ ฤๅจะให้ไปทำการในออฟฟิศหนึ่งออฟฟิศใดที่มีราชการซึ่งจะเปนทางความรู้ของบุตร ได้เหมือนอย่างบุตรเสนาบดี บุตรข้าราชการซึ่งได้มาฝึกหัดทางราชการอยู่ในศาลาลูกขุนอย่างแต่ก่อน ไม่ควรเลยที่จะถือยศศักดิ์ว่าเปนบุตรขุนนางผู้ใหญ่ แล้วไม่ควรจะเปนเสมียนเลวๆ ฤๅมีทรัพย์สมบัติพอกินแล้วไม่ควรจะมาหาผลประโยชน์ เงินเดือนในที่เสมียนซึ่งเปนเดือนละเล็กน้อย แลไม่ควรจะคิดเหนเลยว่าเดี๋ยวนี้ชาติตระกูลไม่นับกันแล้วหนอ ถ้าคิดเช่นนั้นก็เปนการผิดไป ถ้าผู้ใดมีชาติตระกูลดี อยู่ไปทำราชการในออฟฟิศใดออฟฟิศหนึ่ง เข้าทำการพร้อมกัน แลทำการดีเสมอกันกับผู้ซึ่งไม่มีตระกูล ผู้ซึ่งมีตระกูลคงได้ยกย่องยศศักดิ์ก่อนผู้ซึ่งไม่มีตระกูล เพราะตระกูลเปนเหมือนหนึ่งประกันตัวอยู่อีกชั้นหนึ่ง ความจริงเปนอยู่ดังนี้ แต่ซึ่งจะเอาตระกูลอย่าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เกียวไม่อาไศรยคุณวิชาด้วยนั้น อย่าว่าแต่การทุกวันนี้เลย ถึงแต่ก่อนก็น้อยตัวที่จะได้มียศศักดิ์ใหญ่โตไปแต่ชั่วตระกูลฝ่ายเดียวได้

การซึ่งตักเตือนมานี้ ก็ทรงพระราชดำริอยู่ว่าจะไม่สู้มีผลอันใดนัก ยังทรงพระราชดำริห์ที่จะหาทางอื่นแก้ไขต่อไปอีกอยู่ แต่ซึ่งประกาศมาดังนี้เพื่อว่าข้าราชการผู้ใหญ่ซึ่งได้รับราชการมานาน ได้ฟังกระแสพระราชดำริห์เช่นนี้จะรฤกถึงการแยบอย่างแต่เก่าก่อนขึ้นมาได้ ฤๅข้าราชการใหม่ๆ ซึ่งไม่รู้การเก่าว่าเปนอย่างไรได้ทราบความตามธรรมเนียมเก่าเช่นนี้ จะคิดอ่านจัดการให้บุตรหลานของตัวได้ฝึกฝนในทางราชการขึ้น ก็จะเปนประโยชน์ในทางราชการ แลเปนประโยชน์ในทางวงษตระกูลที่จะได้มีชื่อเสียงยศศักดิ์สืบไป ขอให้ท่านทั้งปวงทราบเถิด ว่ามีพระราชประสงค์จะใคร่ได้ข้าราชการซึ่งสมควรจะรับราชการในเวลานี้อีกมาก ด้วยราชการทั้งปวงมากกว่าตัวผู้ที่จะทำ ถึงว่ามีตระกูลก็ดีไม่มีตระกูลก็ดี ถ้ามีสติปัญญาวิชาความรู้สมควรแล้ว ก็จะทรงชุบเลี้ยงให้รับราชการทั่วน่า ไม่เลือกว่าเจ้าฤๅขุนนางฤๅคนเรือนพวกหนึ่งพวกใดเลย แต่ถ้าเปนคนมีตระกูลเทือกเถาเหล่ากอ ก็จะยิ่งทรงยินดีมากขึ้น

ประกาศมา ณวันที่ ๒๖ เดือนสิงหาคม รัตนโกสินทรศก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๑๐๙ เปนวันที่ ๗๙๕๙ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องรับส่งหนังสือตามกรมต่าง ๆ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศ บันดาพระบรมวงษานุวงษ แล ข้าราชการบันดาซึ่งได้รับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ ให้ทราบทั่วกันว่า ทุกวันนี้ ราชการทั้งปวงใช้หนังสือโดยมาก กรมหนึ่งมีราชการมีหนังสือไปถึงกรมอื่น ๆ กรมที่ได้รับหนังสือนั้นมีราชการอื่น ๆ เสียไม่ได้เปิดผนึกดูบ้าง ฤๅเปิดผนึกอ่านแล้วก็เกบทิ้งลืมไว้เสียบ้าง กรมที่มีหนังสือไปก็ถือว่าการนั้นไม่ได้ติดค้างอยู่ในกรมตัว เพิกเฉยเสียไม่ตักเตือนหนังสือเปล่าแต่กระดาษก็ไม่มี ถ้อยคำที่จะตักเตือนได้ ต้องทิ้งอยู่ในตู้ฤๅในโต๊ะ ข้อราชการแลข้อความก็ค้างช้านไปสกุดอันใดขึ้น จึ่งได้รื้อค้นหนังสือเก่ามาดู การจึงได้ค้างช้าอยู่มาก แต่นี้ต่อไปถ้ากรมใดมีหนังสือถึงกรมหนึ่ง ให้กรมที่ได้รับนั้นมีตั๋วใบรับส่งให้ผู้ถือหนังสือ ฤๅเข้าซองส่งไปรสนีย์ ไปให้ถึงกรมที่มีหนังสือมาในวันที่ได้รับหนังสือนั้น อย่าให้ทิ้งไว้หลายวันจึ่งค่อยส่งใบรับ ส่วนข้อความในหนังสือนั้น ถ้าเปนการที่จะตอบแล้วได้โดยง่าย ให้เร่งตอบอย่าให้เกินวันที่ ๗ ตั้งแต่ได้รับหนังสือไป ถ้าจะตอบข้อความในหนังสือนั้นยังไม่ได้ ต้องมีหนังสือชี้แจง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เหตุซึ่งจะตอบยังไม่ได้นั้น ไปยังกรมที่มีหนังสือมา อย่าให้เกินวันที่ ๗ ตั้งแต่ได้รับหนังสือ แลในหนังสือตอบนั้นให้มีกำหนดว่า จะตอบใน ๒๕ วัน ๒๐ วัน ฤๅเดือนหนึ่ง ตามแต่การที่ขัดข้องจะต้องรอไป่ ส่วนกรมที่มีหนังสือมานั้น ถ้าไม่ได้รับตัวตอบรับหนังสือ ให้มีหนังสือเช่นฉบับก่อนอีกฉบับหนึ่ง ฤๅมีหนังสือสอบถามว่าได้รับฤๅไม่ ถ้าได้รับตัวรับหนังสือ ฤๅได้รับหนังสือตอบทราบความว่าหนังสือนั้นถึงแล้ว แต่ยังไม่ได้รับหนังสือตอบในข้อความ ซึ่งมีหนังสือไปจนถึงวันที่เจตให้หนังสือเตือน ถ้าได้รับหนังสือผัดมีกำหนดถึงกำหนดผัดไม่ได้รับหนังสือ ก็ให้มีหนังสือเตือนในวันเดียว ตั้งแต่พ้นกำหนดนัดนั้น อย่าให้ทอดทิ้งหนังสือให้ไปตกค้างอยู่ในออฟฟิซอื่นเกินกำหนดเป็นอันขาด อีกประการหนึ่ง ถ้าหนังสือที่มีไปถึงออฟฟิซใด ไม่ว่าการเรื่องใดบัญชีหนังสือที่ได้มีไปถึงออฟฟิซนั้นแต่ก่อน ซึ่งยังค้างอยู่มากน้อยกี่ฉบับ ให้จดบาญชีแผ่นหนึ่งต่างหาก สอดไปในซองหนังสือที่จะมีไปใหม่นั้นด้วยทุกฉบับ ถ้าเรื่องใดเป็นการร้อน ก็ให้จดหมายเติมลงในบาญชี ว่าการเรื่องนี้เป็นการร้อนถ้าสืบไปภายน่า มีข้อความอันใดซึ่งซัดทอดกัน ว่าค้างอยู่ที่ออฟฟิซโน้นออฟฟิซนี้ จะให้ตรวจสอบหนังสือที่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต่อเดือนกันทั้งปวงนี้ ถ้ากรมใดไม่ได้ทำตามหมายประกาศฉบับนี้ จะให้ปรับไหมเลงิด อธิบายในกรมที่ทำผิดนั้นตามตำแหน่งบันดาศักดิ์ อธิบดีเปนพินัยหลวง ถึงราชการที่เกี่ยวข้องในออฟฟีซหลวงในพระบรมหาราชวัง ก็ให้ออฟฟีซทั้งปวงประพฤติตังหมายประกาศนี้ ประกาศมาณวันที่ ๓ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๗๙๖๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องโรงทาน

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคม รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่ชนทั้งปวงบันดาซึ่งอยู่ในจังหวัดพระบรมราชวัง ที่ได้ไปสมาทานปัญจางคิกะศิล แลอุโบสถศิล แลฟังพระธรรมเทศนาที่ศาลาโรงทาน แลผู้ที่ได้รับพระราชทานอาหารเวลาเช้าทุก ๆ เวลาที่โรงทานให้ทราบทั่วกันว่าด้วยโรงทานนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงสร้างขึ้นไว้ ให้มีเจ้าพนักงานจัดอาหาร แลสำรับคาวหวานเลี้ยงพระสงฆ์สามเณร แลข้าราชการที่มานอนประจำซองในพระบรมหาราชวัง กับทั้งบริจากพระราชทรัพย์แจกคนชราพิการ แลมีพระธรรมเทศนา แลสอนหนังสือวิชาต่าง ๆ โดยพระบรมราชประสงค์จะให้เปนหิตานุหิตประโยชน์แก่ปวงชนทั้งหลายในอิธโลกย แลปร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

โลกย จึ่งได้ทรงตั้งขึ้นไว้การก็ได้ตลอดมาจนทุกวันนี้ มาบัดนี้เก๋งโรงทานชำรุดทรุดโทรมไปเปนอันมาก เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร เปนที่ทรงสังเวชพระราชหฤไทย ครั้นจะให้ซ่อมขึ้นดังเก่า ก็จะต้องบริจากพระราชทรัพย์มาก เพราะว่าเก๋งโรงทานนั้นประกอบไปด้วยฝีมือช่างทำโดยปราณีตทุกอย่าง ประการหนึ่งได้ทรงพระกรุณาให้ตั้งโรงพยาบาลรักษาคนป่วยไข้ แลโรงเรียนสั่งสอนหนังสือเปนวิชาการแก่ชนทั้งปวง ก็ได้จัดไปหลายแห่งหลายตำบลแล้ว พระราชทรัพย์ที่จะซ่อมโรงทานขึ้นให้ดีขึ้นดังเก่าจะต้องสิ้นมาก ก็ไม่เปนประโยชนแก่ชนทั้งปวง เหมือนโรงเรียนแลโรงพยาบาล เพราะการเรียนหนังสือที่โรงทานก็ยกไปเรียนตามโรงต่าง ๆ แล้ว ยังคงอยู่แต่เลี้ยงพระสงฆ์กับมีพระธรรมเทศนา แลเลี้ยงข้าราชการที่ประจำซองเท่านั้น อนึ่งเทศนาซึ่งมีที่โรงทานมานั้นทรงพระราชดำริหว่า เปนที่ลำบากใจของพระสงฆ์สามเณรที่มาเทศนา เพราะเปนการในพระบรมหาราชวังไปมายาก จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกเทศนาไปมีที่วัดมหาธาตุ พระสงฆ์สามเณรจะไปมาก็ง่าย ด้วยเปนการในพระอารามอยู่แล้ว การพระราชกุศลซึ่งมีในน่าที่ของโรงทาน ก็คงโปรดพระราชทานตามเดิมมิได้ยกพร่อง ให้ชนทั้งปวงที่ได้ไปฟังพระธรรมเทศนา แลสมาทานบัญจางคิกะศิล แลอุโบ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สถิตไปที่วัดมหาธาตุ อนึ่ง ข้าราชการที่ได้เคยรับพระราชทานอาหารที่โรงทานเวลาเช้าเวลาเดียว แต่ก่อนๆ ซึ่งนั้นจะโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการให้ได้รับพระราชทานทั่วถึงดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จึ่งได้จัดการใหม่ณวันที่ ๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ให้ข้าราชการที่เคยมารับพระราชทานไปรับพระราชทานตามปรารถนาเถิด ถ้าไม่รู้แห่งก็ให้ไปถามที่เวรกรมวังเทอญ

ประกาศมาณวันที่ ๓๑ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์ว่าด้วยเรียกค่าตราตั้งภาษีอากร

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหมื่นภาณุพันธุวงศ์วรเดช ...

พรรคิพงษ อธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่เจ้าภาษีนายอากร ผู้ซึ่งจะรับทำภาษีอากรต่อไปให้ทราบทั่วกันว่า อัตราค่าธรรมเนียมรวมในอัตราตั้งภาษีอากรพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งเคยเรียกเจ้าภาษีนายอากร เดี๋ยวนี้รวมกันถึงฉบับละ ๔ ชั่ง ๕๐ บาทบ้าง ๕ ชั่ง ๖๐ บาทบ้าง ๙ ชั่ง ๑๒ บาทบ้าง อย่างสูงถึงฉบับละ ๑๙ ชั่งบ้างก็มี เป็นการไม่เสมอกัน แลเจ้าภาษีนายอากรก็หาทราบอัตราทั่วกันไม่ ทั้งเป็นข้อลำบากแก่เจ้าพนักงานในการที่จะทำบาญชี แลเงินค่าธรรมเนียม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เหล่านี้ก็ล้วนส่งเปนหลวงทั้งสิ้น แลประการนั้น จึ่งมีพระบรม ราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า สรรพตราตั้งตรานำเจ้าภาษีนาย อากรทั้งปวง ไม่ว่าหัวเมืองใดให้ตั้งอัตราเรียกให้เสมอภาคกัน ฉบับละ ๑ ชั่ง รวมทั้งค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ด้วย เว้นแต่ ค่าเผาค่าตาดุ เพื่อจะมิให้เปนการลำบากแก่เจ้าพนักงานซึ่ง จะทำบาญชี แลเจ้าภาษีนายอากรซึ่งจะรับทำภาษีนายากร ส่งเงินเข้าท้องพระคลังมหาสมบัติ เจ้าพนักงานจะได้เรียกใน จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ ต่อไป ประกาศมาแต่หอรัษฎา กรพิพัฒน์ วันที่ ๒๐ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

ประกาศเรื่องมหาดเล็กที่ไปรับราชการกรมต่าง ๆ

พระยานรรัตนราชมานิต พระยาเทเวศรวงษวิวัฒน์ จางวาง มหาดเล็ก รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลออง ธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อ วันที่ ๑๑ กันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เสด็จพระราชดำ เนินไปประทับที่โรงสมโภชพระเสวตรวรรณาเคนทร์ มหาดเล็ก หุ้มแพรเวรสิทธิ์ที่เชิญพานพระศรีใหญ่ไปตั้งทูลเกล้าฯ ถวายไม่ ได้แต่งเครื่องพระศรีให้พร้อมตามแบบอย่าง เปนด้วยนายเวร จ่าหุ้มแพรนายยามไปรับราชการในหัวเมืองเสียบ้าง ที่อยู่ใน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กรุงเทพฯ พากันเกียจคร้านไม่เอาใจใส่ตรวจตรารักษาราชการบ้าง ที่ไปรับราชการกรมอื่นๆ แล้วละเลยราชการในกรมมหาดเล็กเสียบ้าง ราชการจึ่งได้เสียไป ให้เปนที่ขุ่นเคืองผ่าลอองธุลีพระบาทเนืองๆ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดข้อบังคับสำหรับราชการในกรมมหาดเล็ก ให้เปนแบบราชการต่อไปดังนี้

๑ ถ้าอธิบดีกรมใดๆ กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มหาดเล็กเปนข้าหลวงไปรับราชการหัวเมืองตั้งแต่ ๓ คน ๒ คนขึ้นไป เหมือนอย่างข้าหลวงเดินสวนเดินนา ผู้กับข้อมีธุระจึงเปนต้น ไม่ควรจะกราบบังคมทูลพระกรุณาจำเพาะชื่อคนนั้นๆ ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาแต่ว่า จะขอรับพระราชทานมหาดเล็กเท่านั้นคนไปรับราชการสิ่งนั้น แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

๒ ถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณาจำเภาะชื่อ ได้ก็แต่เปนราชการสำคัญ คือไปว่าความหัวเมือง แลเกี่ยวข้องด้วยราชการต่างประเทศ ฤๅเปนบุตรหลานญาติพี่น้อง มีความรู้สมควรที่จะไปรับราชการสิ่งนั้น จึ่งกราบบังคมทูลพระกรุณาจำเภาะชื่อได้ แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

๓ เมื่ออธิบดีกรมใดได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มหาดเล็กไปรับราชการตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณาขอแล้ว ให้อธิบดี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กรมนั้นแจ้งความไปยังจางวางมหาดเล็กให้ทราบ จะได้จัดมหาดเล็กให้รักษาน่าที่ราชการแทน ผู้ที่รับราชการแทนนั้นจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเบี้ยหวัดให้เท่ากับผู้ที่ไปราชการ เมื่อผู้ที่ไปราชการหัวเมืองกลับมาถึงกรุงเทพฯ แล้ว ให้เข้ามารับราชการตามน่าที่ ผู้ที่รับราชการแทนก็ให้กลับไปรับราชการตามตำแหน่งเดิม

๔ มหาดเล็กผู้หนึ่งผู้ใด ที่ไปรับราชการอยู่ตามกรมต่างๆ ในกรุงเทพฯ นั้น ให้เข้ามารับราชการเวรยามตามน่าที่ อย่าให้ละเลยราชการ ในตำแหน่งกรมของตนเสีย เพราะทรงพระราชดำริห์เหนว่า ราชการในกรมมหาดเล็กเดือนหนึ่งเข้าเวร ๔ เวรๆ หนึ่งคงรับราชการ ๖ วันบ้าง ๗ วันบ้าง ๘ วันบ้าง ในระหว่างเวรนั้นวันกับคืนหนึ่ง นายยามคนหนึ่งเปลี่ยนกันถึงสามผลัดผลัดละ ๘ ชั่วโมง นายยามคนหนึ่งมีเวรเข้า ๘ วันเปนเดิมที่ เดือนหนึ่งนายยามคนหนึ่งคงรับราชการ ๒ วัน ๓ คืนกับ ๘ ชั่วโมงเท่านั้น พอจะเข้ามารับราชการตามตำแหน่งใกล้ชิดพระองค์ จะได้พึ่งพระบรมราชโองการแลราชการต่างๆ เปนที่เจริญสติปัญญา เพื่อจะได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ในกรมต่างๆ ต่อไป จึงไม่ให้มีตัวแทน

๕ ถ้ามหาดเล็กผู้ใดอยู่ยามกลางวันกลางคืน เวลาตรงกันกับราชการที่ทำอยู่กรมอื่นๆ ให้แจ้งความแก่นายเวรหัวหมื่น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รางวาง ขอ เปลี่ยน ยาม กลางวัน เปน กลางคืน กลางคืน เปน กลางวัน รางวาง จะได้ นำ ความ ขึ้นกราบ บังคมทูล พระกรุณา ขอพระบรมราชานุญาต แล้วแต่ จะทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ

๖ ตั้ง แต่ นี้ ต่อ ไป ให้ ข้า ราช การ ใน กรม มหาดเล็ก ถือ ว่า ราชการ ใน กรม มหาดเล็ก เปน ใหญ่ กว่า ราชการ ใน กรม อื่น ๆ ไม่ ให้ อ้าง เอา ราชการ กรม อื่น มาเปน ใหญ่ กว่า ราชการ ใน กรม มหาดเล็ก ซึ่งเปน น่าที่ ของ ตน เปน อันขาด แต่ ข้อ บังคับ สำหรับ กรม มหาดเล็ก ที่ จะรักษาเวร ยาม ตาม น่าที่ แล มี พนักงาน ต่าง ๆ นั้น จะได้ เรียบเรียง เปน ข้อพระราชบัญญัติ ต่อ ไป ภาย หลัง

ประกาศ มา ณวันที่ ๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

ประกาศเพิ่มเติมกฎหมายท้องน้ำ

ด้วย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรปการ รับ พระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือ เกล้า ฯ ให้ประกาศ แก่พระบรม วงษานุวงษ แล ข้า ทูล ลอองธุลี พระบาท แล ราษฎร ทราบ ทั่ว กัน ว่า ใน กฎหมายท้อง น้ำ ที่ ได้ ตั้ง ขึ้น ไว้เมื่อ ปี มเสง นพศก ศักราช ๑๒๑๙ นั้น ความ ยัง บก พร่อง อยู่ จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ตั้ง ข้อ เพิ่ม เติม ลง ใน กฎหมาย ท้องน้ำ ใน มาตรา ๓ แล มาตรา ๔ มี ความ ที่ จะกล่าว ต่อ ไป ดังนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๓ ให้เจ้าท่าบังคับให้ลูกค้าทอดสมอเรือ อย่าให้ชิดฝั่งนักเรือหันขึ้นหันลง อย่าให้โดนแพเข้าได้ อย่าให้ทอดสมอเรียงลำติดๆ กันออกมาจนกีดทางเรือเดิน อย่าให้ทอดตรงปากคลองทุกแห่ง ให้ทอดเรียงลำต่อๆ เปนลำดับลงไป ห้ามอย่าให้กับตันนายเรือผูกหางเชือกโยงขึ้นไปผูกไว้บนตลิ่ง ให้กีดทางเรือเดินไปมา แลห้ามไม่ให้คนใดคนหนึ่ง เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งแลลูกทุ่นจอดในลำแม่น้ำเปนอันขาด เว้นไว้แต่รับอนุญาตจากเจ้าท่าเสียก่อนจึงจะทำได้ แลสรรพสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดีแลลูกทุ่นก็ดี ซึ่งจะทอดจอดลงนั้นต้องเปนอย่างเช่นซึ่งเจ้าท่าจะเหนชอบด้วย แลเมื่อเจ้าท่าได้อนุญาตให้ทอดให้จอดแล้ว ถ้าเจ้าท่าจะทำข้อบังคับสำหรับทอดจอดลูกทุ่นแลสิ่งหนึ่งสิ่งใด สุดแล้วแต่เจ้าท่าจะคิดเหนสมควร

มาตรา ๔ เรือโดนกันแตกหักผู้คนล้มตายเสียสิ่งของมากน้อยเท่าใดให้มาบอกแก่เจ้าท่าๆ จะได้ไปดูว่าผู้ใดจะทำผิด ทำช่อยแล้วเจ้าท่าจะไปบอกแก่ผู้ที่ควรจะชำระความได้ จะได้ชำระตัดสินให้ ถ้าเรือเข้ามามีเหตุขึ้น เรือรั่วจมน้ำอยู่ตามทางเรือเดิน เจ้าท่าจะบังคับให้นายเรือคิดอ่านจ้างคนเอาเรือออกไปเสียให้พ้นทาง ถ้านายเรือไม่จ้างคนเอาที่จมนั้นไป เจ้าท่าจะจ้างคนเอาเรือไปให้พ้นทางเรือเดินลง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทุน มากน้อยเท่าใด จะคิดเอาแต่นายเรือ ถ้าคนหนึ่งคนใดโดยความเตมใจแล้วก็ดี ฤๅโดยความละเมิดเพิกเฉยก็ดี ทำให้กระโจมไฟก็ดี ฤๅโคมซึ่งติดไว้กับกระโจมไฟก็ดี ฤๅเรือกำปั่นทุ่นลูกทุ่นลูกกลมสำหรับลอยไว้บนน้ำ ฤๅโคม ฤๅเอาเรือไปผูก ฤๅติดเรือตามโคม ลูกทุ่นลูกกลมสำหรับลอยไว้บนน้ำก็ดี ก็ให้ปรับไหมผู้นั้นไม่เกินกว่าสองร้อยบาท แลให้ใช้เงินค่าซ่อมแซมสิ่งของที่เสียไปนั้นด้วย

ประกาศมาณวันอังคารที่ ๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ วันที่ ๘๐๒๙ ในรัชกาลประจุบันนี้

พระราชบัญญัติพระธรรมนูญ
น่าที่ราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ตำแหน่งเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติที่ลงวัน ๔ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ นั้น ยังหาเปนการสมควรพอเพียงแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ทุกวันนี้ไม่ ตำแหน่งแลน่าที่ผู้จะรับราชการตามพระราชบัญญัติเดิมนั้น ก็ยังเปนการยกพร่องขาดเกินก้าวก่ายไม่เรียบร้อย สมควรจะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติเดิม แบ่งกรม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แลตำแหน่งน่าที่ ให้สมควรแก่การในสมแห่งความที่มีที่เปนอยู่ในบัดนี้ จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้ตราพระราชบัญญัติ แก้ไขพระราชบัญญัติเดิม. ไว้เปนแบบแผนสำหรับราชการพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

รายกรม

มาตรา ๑ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีน่าที่สำหรับจ่ายรักษาเงินแผ่นดินทั้งสรรพราชสมบัติพัสดุทั้งปวง กับถือบาญชีพระราชทรัพย์สำหรับแผ่นดินทั้งสิ้น แลเกบภาษีอากร เงินขึ้นแผ่นดินตลอดพระราชอาณาจักรนั้น มีเสนาบดีรับผิดชอบบังคับราชการในกระทรวงสิทธิ์ขาด ขึ้นเปนกรมเจ้ากระทรวงแลกรมขึ้นรวมเปนกรมใหญ่ ๑๓ กรมดังนี้ เจ้ากระทรวงใหญ่ ๕ กรม คือ ๑ กรมพระคลังกลาง สำหรับประมาณการรับจ่ายเงินแผ่นดินว่าภาษีอากร แล้วบังคับบัญชาการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทั้งสิ้น ๒ กรมสารบาญชี สำหรับรับจ่ายเงินแผ่นดิน แลถือทำสรรพบาญชีพระราชทรัพย์ทั้งสิ้น ๓ กรมตรวจสำหรับตรวจบาญชี ตรวจราคา ตรวจรายงาน การรับจ่ายเงินแผ่นดินแลสรรพราชสมบัติ การภาษีอากรทั้งสิ้น ๔ กรมเกบสำหรับรักษาพระราชทรัพย์ทั้งสิ้น ๕ กรมพระคลังข้างที่สำหรับจัดการเงินในพระองค์ ของพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทั้งสิ้น มีกรมใหญ่ขึ้นอยู่ ๘ กรม แบ่งเปนสองแผนก คือแผนกหนึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กรมทำการแผ่นพิมพ์ ๓ กรมคือ ๑ กรมกระสาปน์สิทธิการสำหรับทำเงินตรา ๒ กรมงานพิมพ์บัตรสำหรับเงินกระดาษแลตั๋วตรา ๓ กรมราชพัสดุ สำหรับจัดการซื้อจ่ายของห้างหลวงแลรับจ่ายของส่วยอีกแผนกหนึ่ง กรมเจ้าจำนวนเกบเงินภาษีอากร มี ๕ กรม คือ ๑ กรมส่วยสำหรับเร่งเงินค่าราชการตัวเลขแลค่าธรรมเนียม ๒ กรมสรรพากร สำหรับจัดการเกบเงินอากรต่างๆ ๓ กรมสรรพภาษี สำหรับเกบเงินภาษีต่างๆ ๔ กรมอากรที่ดิน สำหรับเกบเงินอากรค่าที่ต่างๆ ๕ กรมศุลกากร สำหรับเกบเงินภาษีขาเข้าขาออกในกรมใหญ่ ซึ่งเปนกรมขึ้น ๘ กรมนี้ อาจจะมีกรม ฤๅกองขึ้นสำหรับจัดการแบ่งตอนในหัวเมือง ฤๅจัดการเกบเงินภาษีอากรได้มากแลน้อยตามสมควรแก่ราชการ

ยศ

มาตรา ๒ กระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้น มีตำแหน่งยศเจ้าพนักงานลำดับเปน ๑๐ ชั้น คือ ๑ เสนาบดี ๒ รองเสนาบดี ๓ ปลัดทูลฉลอง ๔ อธิบดี ฤๅที่ปฤกษา ๕ ปลัดบาญชี ๖ เจ้ากรม ฤๅ รองอธิบดีแลเสมียนตรา ๗ ปลัดกรม ฤๅนายเวรแลผู้ช่วย ๘ สมุหบาญชี ฤๅ เสมียนแลสารวัตรเอก ๙ เสมียน ฤๅ สารวัตรโท ๑๐ เสมียน ฤๅ สารวัตรสามัญแลนักการ ถ้าตำแหน่งยศเสมอกันเรียงลำดับตามผู้รับราชการก่อนแลหลัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตำแหน่ง

มาตรา ๓ กระทรวงคลังมหาสมบัติ เจ้ากระทรวงใหญ่ ๕ กรมนั้น คือ ๑ กรมพระคลังกลาง มีน่าที่ประมาณการรับจ่ายเงินแผ่นดิน ว่าภาษีอากร แลบังคับวินิจฉัย ชักซ้อมกรมขึ้น แลโต้ตอบกรมต่าง ๆ คิดบทกฎหมาย มีตำแหน่งเจ้าพนักงานดังนี้ เสนาบดีรับผิดรับชอบบัญชาราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติสิทธิขาดทั่วไป ๑ มีนายเวรวิเศศสำหรับตัว ๑ รองเสนาบดีทำการแทนเสนาบดีเวลาไม่อยู่ ฤๅช่วยเสนาบดีสุดแล้วแต่จะบังคับ มีนายเวรวิเศศสำหรับตัว ๑ แต่ตำแหน่งรองเสนาบดีนี้ ถ้าราชการพระคลังมหาสมบัติเบาบางไม่ตั้งก็ได้ ปลัดทูลฉลองทำการแทนเสนาบดี ฤๅรองเสนาบดีเวลาไม่อยู่ ฤๅช่วยการเสนาบดีแล้วแต่จะบังคับ แลเปนผู้รับผิดรับชอบการในกรมพระคลังกลางนั้นด้วย ๑ ที่ปฤกษาของท่านเสนาบดี ไม่มีกำหนดสุดแต่ควรแก่ราชการ ปลัดบาญชีช่วยราชการ ปลัดทูลฉลองแลเปนผู้กำกับเวรการ คือ ๑ เวรเงิน ๒ เวรพักโรง ๓ เวรงบประมาณ เสมียนตราเปนผู้กำกับเวรสารบรรพ คือ ๑ เวรรับตอบ ๒ เวรร่าง ๓ เวรเขียน ๔ เวรเกบ ๕ เวรล่าม แลช่วยราชการปลัดทูลฉลองด้วย มีสารวัดตามสมควรแก่ราชการไม่มีอัตรา มีนายเวร ๘ คือ ๑ เวรรับตอบสำหรับรับตอบหนังสือ ๒ เวร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ร่าง สำหรับร่าง เรียงหนังสือ ๓ เวรเขียน สำหรับเขียนหนังสือ ๔ เวรเกบ สำหรับเกบหนังสือ ๕ ล่าม สำหรับแปลเขียนเกบหนังสือภาษาต่าง ๆ แลคุมเสมียนสามัญ ผึกหัดสำหรับเกณฑ์จ่าย ๖ เวรงบประมาณ สำหรับประมาณ การรับจ่ายแลชำระบาญชีว่าภาษีอากร ๗ เวรเงินสำหรับเบิกจ่ายเงินแลจัดซื้อสิ่งของใช้ ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทั้งสิ้น ๘ เวรพันโรง สำหรับถือบาญชีสิ่งของหลวง แลรักษาสถานที่ต่าง ๆ แลคุมคนในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทั้งสิ้น มีเจ้าพนักงานผู้ช่วยเสมียรเอกเสมียรโทเสมียรสามัญ นักการคนใช้ภอสมควรแก่ราชการ

๒ กรมสารบาญชี มีน่าที่รับจ่ายเงินตามรายประมาณ แลทำบาญชีรักษาบาญชีพระราชทรัพย แลสรรพบาญชีหนี้หลวงใบนำใบเบิกทั้งสิ้น มีอธิบดีรับผิดรับชอบในการกรมสารบาญชีทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการในอธิบดี ๑ มีนายเวร ๔ คือ ๑ เวรรับสำหรับรับเงินฤๅราชสมบัติทั้งปวง แลทำบาญชีรายรับ ๒ เวรจ่าย สำหรับจ่ายเงินฤๅราชสมบัติทั้งปวง แลทำบาญชีรายจ่าย ๓ เวรแบงก์ สำหรับทำบาญชีเงินรับจ่ายในนานาประเทศ แลเปนธุระการแลกเปลี่ยนหรือฝากเงินแบงก์ ๔ เวรบาญชี สำหรับรักษาบาญชีพระราชทรัพย บาญชีรายงบประมาณ บาญชีหนี้หลวงแลใบเบิกใบนำใบเสร็จตั้งเร่งหนี้หลวง มีเจ้าพนักงานผู้ช่วย เสมียนเอกเสมียนโทเสมียร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สามัญพอสมควรแก่ราชการ ๓ กรมตรวจ มีที่ตรวจเงินตรวจราคา ตรวจรายงานการรับจ่าย แลรักษาเงินแผ่นดินฤาราชสมบัติทั้งปวง ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แลกระทรวงกรมต่างๆ ทั่วสิ้น มีอธิบดีรับผิดรับชอบการในกรมตรวจทั่วไป ๑ รองอธิบดี ๑ สำหรับช่วยการในอธิบดี ๑ มีนายเวร ๒ คือ ๑ เวรตรวจบาญชี สำหรับตรวจบาญชีฎีกาต่างๆ ๒ เวรตรวจราคาสำหรับตรวจราคา มีสารวัดเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญพอสมควรแก่ราชการ ๔ กรมเก็บ มีน่าที่สำหรับรักษาเงินทองเพชรพลอยเครื่องรูปพรรณต่างๆ เป็นพระราชทรัพย์ทั่วสิ้น มีอธิบดีรับผิดรับชอบในกรมเก็บทั่วไป รองอธิบดีสำหรับช่วยอธิบดีในการเก็บเงินทอง ๑ ในการเก็บเครื่องรูปพรรณ ๑ มีนายเวร ๔ คือ ๑ เวรบาญชีสำหรับทำบาญชี ๒ เวรเงินทอง สำหรับรักษาแลรับจ่ายเงินทอง ๓ เวรตรวจสอบสำหรับดูเงินทองแลเพชรพลอย ๔ เวรเงินถวาย สำหรับนำเงินทองเครื่องรูปพรรณขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย แลตามเสด็จพระราชดำเนิน มีเจ้าพนักงานผู้ช่วยเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญ คนดูเงินพนักงานเงินพอสมควรแก่ราชการ

๕ กรมพระคลังข้างที่ มีน่าที่สำหรับจัดการผลประโยชน์เงินในพระองค์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั่วสิ้น มีอธิบดีรับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดี สำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เจ้าพนักงานผู้ช่วย สารวัดเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญพอสมควรแก่ราชการ กรมทำการแผ่นดินมี ๓ กรมนั้นคือ ๑ กรมกระสาปน์สิทธิการ มีน่าที่สำหรับทำเงินตราแผ่นดิน ทำเบี้ยทองแดงเผาเงินมีอธิบดีรับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วย เสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญ นายจักรกลคนใช้คนงานพอสมควรแก่ราชการ ๒ กรมงานพิมพ์บัตรมีน่าที่สำหรับทำเงินกระดาษแลตั๋วตราแผ่นดิน มีอธิบดีรับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วยเสมียนเอกเสมียนโท เสมียนสามัญนายจักรกลคนใช้คนงานพอสมควรแก่ราชการ ๓ กรมราชพัสดุมีน่าที่สำหรับรักษาราชสมบัติพัสดุแลจัดซื้อจ่ายของหลวงรับจ่ายของส่วยจัดการห้างหลวงทั้งสิ้น มีอธิบดีผู้รับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วย สารวัตรเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญ แลคนใช้พอสมควรแก่ราชการ กรมเจ้าจำนวนเกบเงินภาษีอากรมี ๕ กรม คือ ๑ กรมสวย มีน่าที่สำหรับถือบาญชีเร่งเงินค่าธรรมเร่งเงินค่าราชการตัวเลข แลผูกปี้จีน เกบเงินส่งพระคลังมหาสมบัติ มีอธิบดีผู้รับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วยสารวัตเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญ พอสมควร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แก่ราชการ แลกรมนี้อาจจะมีกรมขึ้นสำหรับเกบเงินได้ตามสมควรแก่ราชการ กรมขึ้นกรม ๑ มีเจ้ากรมหนึ่ง ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้พอสมควรแก่ราชการ ๒ กรมสรรพากรมีน่าที่สำหรับเกบเงินอากร บรรดาซึ่งเกบจากการให้ใบอนุญาต มีอากรสุรา อากรฝิ่น อากรบ่อนเบี้ยเปนต้น มีอธิบดีผู้รับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีที่ปฤกษาแลเจ้าพนักงานผู้ช่วย สารวัตรตระลาการ เสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญพอสมควรแก่ราชการ แลกรมนี้อาจจะมีกรมขึ้นสำหรับเกบเงินฤๅทำการได้ ตามสมควรแก่ราชการ กรมขึ้นกรม ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้พอสมควรแก่ราชการ ๓ กรมสรรพภาษีมีน่าที่สำหรับเกบเงินภาษีซึ่งในบรรดาซึ่งเกบจากการซักภาษี มีภาษีเสาภาษีน้ำตาลภาษีเกลือแลภาษีไม้ขอนสักเปนต้น มีอธิบดีผู้รับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ มีรองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วย สารวัตรตระลาการเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญพอสมควรแก่ราชการ แลกรมนี้อาจจะมีกรมขึ้นสำหรับเกบเงินฤๅทำการได้ตามสมควรแก่ราชการ กรมขึ้น ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้พอสมควรแก่ราชการ ๔ กรมที่ดินมีน่าที่สำหรับเกบเงินอากรค่าที่มีอากรสมพักษร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อากรค่าน้ำ อากรนาเกลือ เปนต้น มีอธิบดีผู้รับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วย สารวัตรตระลาการเสมียนเอกเสมียนโทเสมียนสามัญพอสมควรแก่ราชการ แลกรมนี้อาจจะมีกรมขึ้น สำหรับเกบเงินฤๅทำการได้ตามสมควรแก่ราชการ กรมขึ้น ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้พอสมควรแก่ราชการ ๕ กรมศุลกากร มีน่าที่สำหรับเกบเงินภาษีขาเข้าขาออกบรรดา ซึ่งเกบจากผู้บันทุกสินค้าออกไปต่างประเทศแลบันทุกเข้ามาในกรุงสยาม มีอธิบดีผู้รับผิดรับชอบการในกรมทั่วไป ๑ รองอธิบดีสำหรับช่วยการอธิบดี ๑ มีเจ้าพนักงานผู้ช่วยสารวัด เสมียนเอก เสมียนโท เสมียนสามัญพอสมควรแก่ราชการ แลกรมนี้อาจจะมีกรมขึ้นสำหรับตรวจภาษี ฤๅเกบเงินได้ตามสมควรแก่ราชการ กรมขึ้นกรม ๑ มีเจ้ากรม ๑ ปลัดกรม ๑ พนักงานเสมียนคนใช้พอสมควรแก่ราชการ

พึ่งบังคับ

มาตรา ๕ บรรดาเจ้าพนักงานผู้น้อยในกรมนั้นๆ ต้องพึ่งบังคับบัญชาเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกรมขึ้นมาโดยลำดับ จนถึงอธิบดีในกรมนั้นแลอธิบดีในกรมนั้นๆ ต้องพึ่งบังคับบัญชาเสนาบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใหญ่บังคับ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

บัญชาไม่ชอบด้วยราชการ เจ้าพนักงานผู้น้อยอาจจะทักท้วงแลตักเตือนได้ ถ้ามิฟังขึ้นกระทำผิดในราชการ ก็ให้ร้องเรียนต่อท่านผู้ใหญ่ขึ้นมาจนถึงเสนาบดี ถ้าเสนาบดีทำผิดราชการ เจ้าพนักงานผู้ใหญ่ทักท้วงว่ากล่าวตักเตือนแล้วมิฟัง ก็ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

ตั้งและถอด

มาตรา ๕ ตำแหน่งเจ้าพนักงานตั้งแต่เสนาบดีจนถึงปลัดกรมนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่ง ถ้ามีความผิดเสนาบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา จะถอดถอนเองมิได้ นอกจากได้รับราชทานพระบรมราชานุญาตให้ถอด เจ้าพนักงานผู้น้อยตั้งแต่นายเวรลงมานั้นเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติตั้งแต่งเอง ถ้ามีความผิดถอดถอนได้ตามสมควร

ประกาศให้รับราชการ

มาตรา ๖ เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตั้งแต่เสนาบดีลงมาจนถึงสารวัตรแลเสมียนเอก ผู้ใดจะเข้ารับราชการฤๅออกจากตำแหน่งที่ ต้องมีประกาศลงในหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษาเป็นสำคัญ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สาบาล

มาตรา ๗ ถ้าเจ้าพนักงานในกระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ตั้งแต่เสนาบดีลงมา จนถึงสารวัตเสมียนไท เมื่อจะเข้ารับราชการในตำแหน่งใดตำแหน่ง หนึ่ง ต้องกระทำสัตยานุสัตย สาบาล ตามแบบคำสาบาล สำหรับกรม ต่อหน้าเจ้าพนักงานในที่ประชุมก่อนแล้ว จึงเข้ารับราชการในตำแหน่งได้ ถ้าจะเลื่อนไปรับราชการ ในตำแหน่งใหม่ ก็ต้องสาบาลใหม่ทุกครั้ง

มาตรา ๘ เจ้าพนักงานกระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ซึ่งรับราชการ ในตำแหน่งอย่างต่ำเพียงเสมียนเอก แต่มิได้รับพระราชทานสัญญาบัตร เปนขุนนาง มีศักดินา ๔๐๐ ไร่

มาตรา ๙ เสนาบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ให้ถือตราลาย กลางเปนรูปตราแผ่นดิน รอบมีหนังสือว่า เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ นั้นมีตราใหญ่ดวงหนึ่ง สำหรับประทับท้องตรา ตั้งภาษีอากร ดำเนินกระแสพระบรมราชโองการ มีตราน้อยดวงหนึ่ง สำหรับประทับท้องตรา แลหนังสือราชการต่าง ๆ แลมีตราประจำผนึก เปนตราครั่งอีกดวงหนึ่ง สำหรับประทับหลังซอง ตรา ๓ ดวงนี้ใช้แทนตรานกวายุภักษ ๒ ดวงก่อน อธิบดีแลเจ้ากรม ๆ ขึ้นนอกนั้นมีตราสำหรับอธิบดีแลเจ้ากรมดวงละดวง กลางเปนตราแผ่นดินเหมือนกัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แต่หนังสือวงรอบใช้ชื่อกรมนั้น ๆ

มาตรา ๑๐ ข้อความในพระราชบัญญัติเดิม ซึ่งมิได้แก้ไขในพระราชบัญญัติใหม่นี้ ให้คงเป็นไปตามเดิมทุกข้อทุกประการ พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เป็นวันที่ ๘๐๐๑ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศปิดทำนบคลองนครเนื่องเขตร

คลองแยกพระยาสีหราชเดโช

แลคลองแยกไปจดคลองน้ำเปรี้ยว

พระยากาศกรวงษ์ ที่เกษตราธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศแก่มหาชนซึ่งมีกิจธุระไปมา ในลำคลองนครเนื่องเขตรให้ทราบทั่วกันว่า ผู้ว่าราชการเมืองกรมการเมืองฉะเชิงเทรา มีใบบอกส่งเรื่องราวราษฎรชาวนา เข้าชื่อกันร้องทุกข์ว่า ในรดูน้ำ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ นี้ น้ำน้อย แลไหลลงทเลทางคลองนครเนื่องเขตร คลองแยกซึ่งพระยาสีหราชเดโชขุดไประคลองประเวศบุรีรมย์ แลคลองแยกจดบึงน้ำเปรี้ยวโดยเร็ว น้ำไม่ขังอยู่ได้ เข้าซึ่งราษฎรได้หว่านดำทำลงไว้ในท้องนาเป็นต้นลำแล้วจวนจะม้านเสียไป ถ้าไม่ปิดคลองทั้ง ๓ ตำบลนี้ไว้ให้น้ำทรงอยู่ ถอยลงไปทีละน้อย กว่าเข้าจะออกรวงสุกได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แล้วเข้าคงจะเสียไปทั้งนั้น เจ้าพนักงานได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาความทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระราชดำริห์ว่าการที่ลงทำนบปิดน้ำนี้ ก็เปนการประเพณีสืบมา ซึ่งเปนน่าที่ของผู้ปกครอง ต้องคิดอุดหนุนการเพาะปลูกอยู่ ราษฎรจึ่งจะทำนาได้ผลสืบไป

จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานมีตราบังคับไปถึงผู้ว่าราชการกรมการเมืองเชิงเทรา ให้รีบทำการลงทำนบปิดน้ำในลำคลองทั้ง ๓ ตำบลโดยทันทีนั้น แต่คลองนครเนื่องเขตรเปนคลองกลาง ราษฎรได้ไปมาในทางนั้นอยู่โดยมาก จึ่งประกาศให้ทราบทั่วกันว่า คลองนครเนื่องเขตรจะได้ลงทำนบปิดกันน้ำไว้ที่ในแขวงเมืองฉเชิงเทรา เพื่อให้ราษฎรซึ่งทำนาอยู่ในจังหวัดนั้น ได้อาไศรยใช้น้ำในการทำนาในเดือนพฤศจิกายนนี้ และจะได้เปิดให้ราษฎรได้อาไศรยใช้ไปมาในเดือนมกราคมสืบไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๑ เดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

ประกาศเรื่องพิไนยความ

มีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศแก่อธิบดีกรมศาลชำระความต่าง ๆ ทราบทั่วกันว่า ผู้ซึ่งชำระความในกรุงเทพฯ ซึ่งยังเปนไปอยู่ณ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยเฉลิมพระเกียรติ
https://museum.coj.go.th/

ปีตยุบันนี้ มีอธิบดีเจ้ากระทรวง ๑๙ กรม รวมศาล ๓๒ ศาล คือ ๑ กระทรวงมหาดไทยได้ว่ากล่าว ๑ ศาล อุธรณความหัวเมือง ขึ้นกรมมหาดไทย ๒ กระทรวงพระกระลาโหมได้ว่ากล่าว ๓ ศาล อุธรณ์ความหัวเมือง ขึ้นกรมพระกระลาโหม ๓ ศาลอาญา นอก ๔ ศาลอาญานอกฝ่ายพระราชวังบวร ๓ กระทรวงกรม ท่ากลางได้ว่ากล่าว ๒ ศาล คือ ๕ ศาลอุธรณความหัวเมือง ขึ้นกรมท่า ๖ ศาลต่างประเทศ ๔ กระทรวงนครบาลได้ว่ากล่าว ๓ ศาล คือ ๗ ศาลนครบาล ๘ ศาลอำเภอ ๙ ศาลนครบาลฝ่าย พระราชวังบวร ๕ กระทรวงวังได้ว่ากล่าว ๖ ศาล คือ ๑๐ ศาล แพ่งวัง ๑๑ ศาลอาญาใน ๑๒ ศาลนครบาลวัง แล ๑๓ ศาลแพ่ง วัง ๑๔ ศาลอาญาใน ๑๕ ศาลนครบาลวัง ฝ่ายพระราชวังบวร ๖ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ว่ากล่าว ๒ ศาล คือ ๑๖ ศาล สรรพากร ๑๗ ศาลเจ้าพนักงานสุรายาฝิ่น ๗ กระทรวงเกษตรา ธิการได้ว่ากล่า ๒ ศาล คือ ๑๘ ศาลกรมนาแล ๑๙ ศาลกรมนา ฝ่ายพระราชวังบวร ๘ กระทรวงยุทธนาธิการได้ว่ากล่าว ๒๐ ศาลเปรียบเทียบความทหารแลชำระคนเปนทหาร ๙ กระทรวง ศึกษาธิการได้ว่ากล่าว ๒๑ ศาลพระธรรมการ ๑๐ กรมพระตำ หรวจได้ว่ากล่าว ๒๒ ศาลผู้ร้ายลักกระบือ ๑๐ กรมศาลฎีกา ได้ว่ากล่าว ๒๓ ศาลรับสั่ง ๑๒ กรมศาลแพ่งได้ว่ากล่าว ๔ ศาล คือ ๒๔ ศาลแพ่งกลาง ๒๕ ศาลแพ่งเกษม แล ๒๖ ศาล

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แพ่งกลาง ศาลแพ่งเกษม ฝ่ายพระราชวังบวร กรมศาลเจ้าได้ว่ากล่าว ๒๘ ศาลราชตระกูล ๑๔ กรมศาลมรฎกได้ว่ากล่าว ๒๙ ศาลมรฎก ๑๕ กรมท่าซ้ายได้ว่ากล่าว ๓๐ ศาลกรมท่าซ้าย ๑๖ กรมท่าขวา ได้ว่ากล่า ๓๑ ศาลกรมท่าขวา ๑๗ กรมพระสุรัศได้ว่ากล่าว ๓๒ ศาลสัศดี แลยังความรับสั่งซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตำหรวจบางคนชำระเป็นความพิเศศเฉพาะเรื่องก็มี แลมีกรมลูกขุนประชุมกันเปนกรมกลางพวกหนึ่ง สำหรับยกบทกฎหมายตัดสินคดี แลวินิจฉัยข้อขัดข้องซึ่งกรมต่างๆ ศาลมาขอให้ตัดสินมาแลขอปฤกษา แต่ก่อนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ เร่งเงินพินัยหลวงส่วนของแผ่นดินส่งเข้าพระคลังมหาสมบัติ ถึงกำหนดสิ้นเดือนลูกขุนผู้ปรับได้ยื่นหางว่าวจำนวนคดี ซึ่งได้ตัดสินมีเงินพินัยหลวง ในระหว่างเดือนที่ล่วงไปนั้น ต่อกรมพระคลังมหาสมบัติ ครั้นภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการบางนายเปนผู้เร่งการที่ลูกขุนผู้ปรับยื่นหางว่าวต่อกรมพระคลังมหาสมบัตินั้นก็ระงับมาแลเจ้าพนักงานซึ่งรับพระบรมราชโองการเปนผู้เร่ง ได้ไปคัดจำนวนคดีซึ่งตัดสินแล้ว มีเงินพินัยหลวงจากกรมลูกขุนผู้ปรับ มาตั้งรับเร่งเงินพินัยหลวงกรมศาลต่างๆ ตามหางว่าวนั้น แต่ราชการทุกวันนี้อธิบดีกรมศาลต่างๆ ตัดสินคดีเสียเองมิได้ส่งไปถึงลูกขุนผู้ปรับ เพราะเพื่อจะ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้ความของราษฎรแล้วเรวเข้าก็มี คดีที่ตัดสินบางเรื่อง มีเงินพินัยหลวง เจ้าพนักงานผู้เร่งเงินพินัยไม่ทราบความข้างหาง ว่าวผู้เร่งไปก็มีมาก แลบางทีเจ้าพนักงานผู้เร่งนั้นเพาะตัวป่วยเจบเสีย มิได้เร่งรัดโดยแขงแรง ขุนศาลตระลาการละเลยไปเสีย ฤๅอายิกก็ไม่ได้เร่งรัดตักเตือนเงินพินัยของหลวง ก็ติดค้างอยู่ตามโรงศาลมาก ฤๅที่ละลายไปเสียก็น่าที่จะมีเงินพินัยหลวง นี้ก็เปนส่วนปรับไหมลงโทษผู้ทำผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมาย ยกมาไว้ใช้จ่ายราชการแผ่นดิน ไม่ควรจะให้สูญหายเสียประโยชนของผู้ต้องเสีย แลประโยชนแผ่นดิน อนึ่งถ้ารายใดที่ตระลาการแขงแรงก็เกาะตัวผู้ต้องเสียเงินพินัยหลวงไว้ขังเร่งเงิน ถ้าผู้ที่ต้องเสียเงินพินัยหลวงไม่มีเงินจะให้ ก็ต้องถูกขังเร่งอยู่ช้านานไม่มีที่สุดจนเกินกว่าความผิด ซึ่งสมควรจะต้องรับโทษ ก็มีอาไศรยเหตุซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มิพระราชดำริห์จะทำนุบำรุงราชการบ้านเมืองให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสรสิหนาทดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้ประกาศพระราชบัญญัติ เรื่องเงินพินัยหลวงไว้ดังนี้ต่อไป

ข้อ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกรมส่วย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เปนผู้เร่งเงินพิไนยหลวงแก่กรมต่าง ๆ ส่งพระคลังมหาสมบัติ ตั้งแต่เดือนมกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ต่อไป

ข้อ ๒ ให้อธิบดีศาลต่าง ๆ แลลูกขุนผู้ปรับยื่นหางว่าวเงินพิไนยหลวงค้างเก่ามาจนถึงเดือนมกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนบาญชีรายเก่าฉบับหนึ่ง ต่อเจ้าพนักงานกรมส่วยให้ยื่นให้เสร็จก่อนสิ้นรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ แลต่อไปให้ยื่นหางว่าวเงินพิไนยหลวงในระหว่าง ๓ เดือนครั้งหนึ่ง คือเดือนกรกฎาคม ยื่นจำนวนเดือนเมษายน พฤศภาคม มิถุนายน เดือนตุลาคม ยื่นเดือนกรกฎาคม สิงหาคม กันยายน เดือนมกราคม ยื่นเดือนตุลาคม พฤศจิกายน ธันวาคม เดือนเมษายน ยื่นเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ มินาคม ตามแบบหางว่าว ซึ่งเจ้าพนักงานกรมส่วยจะขอให้ยื่น ถ้าเปนความรับสั่งเมื่อได้ตัดสินแล้ว ผู้ชำระต้องทำหางว่าวพิเศษยื่นไม่ช้ากว่าเดือนหนึ่ง ถ้าไม่ยื่นพ้นกำหนดนี้ก็ดี ฤๅ อธิบดีกรมศาลต่าง ๆ ยื่นหางว่าวไม่หมดจำนวนคะดีที่มีเงินพิไนยหลวงก็ดี ถ้าต่อไปความปรากฎขึ้น ผู้ประมาทต่อราชการ ฤๅ ผู้เบียดบังเงินพิไนยหลวงนั้น ต้องรับพระราชอาญา ตามฉ้อเงินพิไนยหลวง

ข้อ ๓ นับแต่วันยื่นหางว่าวแล้วไปไม่ช้ากว่าหนึ่งเดือน ผู้ยื่นหางว่าวต้องนำเงินพิไนยหลวง มาส่งต่อกรมส่วยให้เสร็จ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต่าม หางว่าว ถ้ามิได้ส่งเงินนั้น ติดค้างอยู่กับขุนศาลตระลาการผู้ใด ๆ ติดอยู่แก่ลูกความ ผู้ต้องเร่งก็ดี ให้ส่งตัวผู้เปนหนี้หลวงนั้นมายังกรมส่วย ถ้ากรมส่วยเหนว่าผู้นั้นไม่มีเงินจะให้ แล้วให้ส่งตัวไปจำถ่ายโทษแทนเงินพินัยหลวงซึ่งค้าง ตามพระราชบัญญัติอากรชั้นใน มีจุลศักราช ๑๒๔๗ แล้วหักยาญชีเงินค้างนั้นเสีย

ข้อ ๔ ถ้าถึงกำหนดยื่นหางว่าวไม่ได้ยื่นก็ดี ถึงกำหนดส่งเงินมิได้ส่งแลไม่ตัวคนเปนหนี้เงินพินัยหลวงมาก็ดี ให้กรมส่วยร้องต่อเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพื่อจะได้ต่อว่าไปยังเจ้ากระทรวง แลเกาะเจ้าพนักงานศาลนั้น ๆ มาขังเร่ง ถ้าการยังขัดอยู่พ้นกำหนด ๓ เดือน ให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าแลกรมส่วยละเลยเสียจนเงินพินัยหลวงคั่งค้าง เพราะมิได้ทำตามพระราชบัญญัติเท่าไร อธิบดีฤๅรองอธิบดีผู้รับผิดชอบราชการกรมส่วย ต้องใช้เงินพินัยหลวงจงเตม ถ้าแลขุนศาลตระลาการปล่อยผู้เปนหนี้ เงินพินัยหลวงละเลยจนสาบสูญไปเสีย ขุนศาลตระลาการผู้นั้นต้องรับใช้เงินพินัยหลวงจงเตมเหมือนกัน

ข้อ ๕ เมื่อกรมส่วยได้รับเงินพินัยหลวงแล้ว ในจำนวนเดือนหนึ่งเท่าใด ให้ทำใบนำ ๆ ส่งต่อพระคลังมหาสมบัติในเดือน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ที่ ๒ ให้เสร็จ แลถึงกำหนดสิ้นปีๆ หนึ่ง ให้กรมส่วยงาน บาญชี แล้วทำรายงานเรื่องเงินพิไนยหลวงยื่นเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพื่อจะได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ไม่ช้ากว่าเดือนมิถุนายน

พระราชบัญญัติเรื่องเงินพิไนยหลวง ๖ ข้อนี้ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเปนผู้รักษา ประกาศมา ณวันที่ ๒๐ เดือนพฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๔๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรียกการตัดจุก หม่อมราชวงษซึ่งเปนการหลวง

ว่าการจรดกันบิดกันไกร

กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ รับพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ตัดเตือนบัดดาเจ้าพนักงาน แลข้าราชการซึ่งจะเกี่ยวข้องต้องพูดถึงการเรื่องนี้ ให้ทราบแยบอย่างไว้ว่า ในการจรดกันบิดกันไกร หม่อมราชวงษสามองค์ ที่พระราชวังบางปอิน ครั้งนี้ สวดมนต์วันแรกไม่มีเสลี่ยง สวดมนต์วันที่ ๒ โหรถวายฎีกาฤกษจรดกันบิดไกรว่า (กำหนดฤกษที่จะได้ตัดจุก) ดังนี้ สงไสยด้วยการแปลกไปสองอย่างนี้ จึงได้โปรดให้สอบถาม ได้ความว่าเสลี่ยงนั้นเหนเกินไปสั่งให้งดเสีย คำที่เรียกว่าตัดจุกนั้นมิในหมาย จึงทรงพระราชดำริห์ว่า เจ้าพนักงานไม่ใคร่ได้ความจดหมายอย่างแต่ตัดจุกขึ้นมาได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย และหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อย่างไรถึงทำไปสั่งไป คราวหนึ่งเปนอย่างหนึ่ง คราวหนึ่งเปนอย่างหนึ่ง ไม่เปนการสม่ำเสมอ แบบอย่างก็จะฟั่นเฟือนเอาเปนหลักถานไม่ได้ จึงโปรดให้ประกาศแจ้งความสำหรับผู้ซึ่งยังไม่ทราบ คำซึ่งเรียกว่าจรดกันบิดกันจักรนี้ เปนคำสำหรับใช้ในการโกนจุกเจ้าเขมร ซึ่งเปนการหลวงช้านานมาแล้ว ครั้นเมื่อหม่อมราชวงษหลาน คือพระยาเทเวศวงษวิวัฒน์ นี้ เดี๋ยวนี้โกนจุกที่วังกรมพระพิทักษเทเวศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินตัดจุกเปนครั้งแรก โปรดให้เรียกการตัดจุกนั้นว่าจรดกันบิดกันจักร เพราะเหตุว่าหม่อมราชวงษ มีศักดิ์สูงกว่าเจ้าเขมร แลในที่ตัดจุกนั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงตัดเอง ไม่เหมือนเจ้าเขมร ซึ่งโปรดให้แต่เสนาบดีตัดจุก พระราชทานแต่น้ำ ครั้นภายหลังมาหม่อมราชวงษอื่น หม่อมราชวงษเทวหนึ่ง ซึ่งเปนพระยาไชยสุรินทร์ หม่อมราชวงษหญิงหว่างในพระองค์เจ้ามงคลเลิศ โกนจุกสองคราว ก็เรียกว่าจรดกันบิดกันจักร แลพระราชทานเสลี่ยงกลดกางลอกันเหมือนหม่อมเจ้าทุกครั้ง ครั้นในรัชกาลปัตยุบันนี้ หม่อมราชวงษในพระองค์เจ้ามงคลเลิศ พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ พระองค์เจ้าสายสนิทวงษ พระองค์เจ้าปรีดา พระองค์เจ้าจักรจรัสวงษ์ หม่อมเจ้ายงก[illegible] หม่อมเจ้าสวาศ หม่อมเจ้าขาว หม่อมเจ้า[illegible]าย ได้ขึ้นมาโกนจุกที่บางปอิน หลายครั้งหลายคราว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ก็เรียกว่ารดกันอีกไกร แลพระราชทานเสลี่ยงกลดกำมะลอกั้นเหมือนกันทุกครั้ง ที่ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น คือหม่อมราชวงษ์ในกรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์ ได้โกนจุกในพระราชพิธีตรุศ บนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เรียกว่าเกษากันต์ แลได้ยศเหมือนหม่อมเจ้าก็เคยมีในเร็วๆ นี้ เพราะฉนั้นการซึ่งจัดใหม่ในครั้งนี้แหว่งไปไม่ลงแบบอย่าง ต่อไปภายน่าให้เรียกโกนจุก หม่อมราชวงษซึ่งเป็นการหลวงเช่นนี้ว่า การรดกันยิดกันไกร แลพระราชทานเสลี่ยงกรดกำมลอตามแบบอย่างซึ่งเคยมีมาแต่ก่อน ไม่เปลี่ยนแปลงอันใด ประกาศมา ณวันที่ ๒๔ เดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

ประกาศเปลี่ยนชื่อพระอาราม

กรมหมื่นสมมตอมรพันธ รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่ชนทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า วัดพระนามบัญญัติเดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งว่า สืบไปภายน่าให้เรียกว่า วัดมกุฎกษัตริยาราม แลทรงพระราชดำริห ว่าจะให้ทำพระเจดีย์มีรูปมงกุฎเป็นที่หมายนามวัดสืบไปภายน่า บัดนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทำรูปมงกุฎสวมยอดพระเจดีย์เสร็จแล้ว จึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้เรียกนาม วัดพระนามบัญญัติ ว่าวัดมกุฎกษัตริยาราม ตั้ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศห้ามไม่ให้ไทยแลจีนทรงเจ้าในที่ต่าง ๆ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศบันดาราษฎรไทยจีนให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อวันที่ ๙ เดือนนี้เกิดเพลิงไหม้ใหญ่ขึ้นที่ตำบลศาลเจ้าเก่า เพลิงติดลุกลามมากต้องเสียทรัพยสมบัติ แลเสียชีวิตรคนหลายคน ทรงพระมหากรุณาแก่ผู้ที่ต้องเพลิงไหม้ แลผู้ที่เสียชีวิตรในไฟ จึงให้ทรงไต่สวนดูได้ความว่า ก่อนที่จะเกิดเพลิงไหม้นี้ มีคนทรงเข้าเจ้าบอกเหตุการว่าเพลิงจะไหม้ แล้วเพลิงก็ไหม้สมดังคำคนทรงว่า ครั้นเมื่อเพลิงไหม้แล้ว ก็ยังมีข่าวเจ้าเข้าทรงที่ตำบลโน้นตำบลนี้ บอกเหตุการว่าเพลิงจะไหม้ตำบลโน้นตำบลนี้ต่อไปอีก จนราษฎรชาวร้านชาวบ้านเปนที่หวาดหวั่น พากันรักษาบ้านเรือน การซื้อขายก็ไม่เปนปรกติ จึงได้ดำรัสสั่งกรมพระนครบาล ให้ประกาศสั่งนายอำเภอไปสืบท้องที่ห้ามเสียมิให้ทรงเจ้า ภายหลังได้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทอีกว่าการทรงเจ้าที่ศาลสงบไป แต่ไปลอบลักเข้าทรงที่ตำบลอื่น ๆ บอกเหตุไฟจะไหม้ในวันในพรุ่ง แลบอกเหตุจะเกิดไข้เจ็บต่าง ๆ ราษฎรก็พากันตื่นป่วน พูดต่อ ๆ กันไปไม่หยุด ครั้นในเวลาวันนี้ เกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ตำบลบางรักอีก แลได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทรงทราบว่ามีผู้ทิ้งไฟ ก่อนน่าวันนี้อีกสองตำบล จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า การที่เพลิงไหม้ทั้งนี้เป่นที่น่าสงไสยพวกคนทรงที่ทรงเจ้า แลสมักพรรคพวก จะคิดอ่านให้คนนับถือบนบานเพื่อจะหาผลประโยชน ส่วนคนพาลอื่นๆ เหนเป่นช่องโอกาศ ที่จะขู่กรรโชกราษฎรให้ตกใจ ด้วยจะคิดหาผลประโยชนอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็พลอยทำการโกหกว่า เจ้าลงทรงตัวบอกข่าวคราวราษฎรไปต่างๆ เมื่อกลัวจะมิสมคำดังว่า ก็คิดอ่านการทุจริตทิ้งไฟประกอบเหตุ ตัวอย่างเหตุการเช่นนี้ได้มีขึ้น ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งหนึ่ง โปรดให้พิจารณาหาตัวผู้ทิ้งไฟ ประกอบคำเจ้าที่เข้าทรงบอก ได้ตัวพิจารณาเป่นสัตย ได้ให้ไปประหารชีวิตรเสียเป่นตัวอย่างมีมาแล้ว ครั้งนี้จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศมาให้ทราบทั่วกันว่า

ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งไทยฤๅจีนเข้าทรงลงเจ้าในเวลานี้เปนอันขาด ถ้าผู้ใดเข้าทรงลงเจ้าในที่ใดตำบลใด ให้กองตะเวนอำเภอกำนันจับตัวมาพิจารณา ถึงแม้นว่าได้ความแต่เพียงว่าเข้าทรงลงเจ้า มิได้คิดการทุจริตอย่างใดต่อไปอีก ก็จะให้ลงพระราชอาญาตั้งแต่ ๓๐ ทีจนถึง ๕๐ ที ตามโทษานุโทษ ถ้าพิจารณาได้ความว่า คิดการทุจริตเนื่องด้วยการเข้าทรงลงเจ้าประการใด ก็จะลงพระราชอาญาทวีโทษขึ้นตาม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไทย ถ้ากรมพระนครบาล กองตเวนอำเภอตำบลใด ละเลย ปล่อยให้เข้าทรงลงเจ้าในแขวงตำบลของตัว จะให้ปรับไหมเลมิด

อนึ่ง การทิ้งไฟเปนการทำอันตรายแก่ชีวิตร แลทรัพยสมบัติทั่วปวงชนเปนอันมาก ให้กรมพระนครบาล กองตเวนอำเภอ กำนันท้องที่คอยสืบเสาะจับผู้ร้ายทิ้งไฟให้จงได้ ถ้าผู้ใดได้พบฤๅได้ทราบ ให้จับตัวผู้ร้ายทิ้งไฟมาส่ง ฤๅได้เหนด้วยตา มีพยานมั่นคงว่าผู้ใดทิ้งไฟ ให้นำตัวมาส่งแลมาแจ้งความต่อกรมพระนครบาล พิจารณาได้ความเปนสัตย จะพระราชทานเงินพระคลังมหาสมบัติเปนรางวัลสิบชั่ง ตัวผู้ร้ายนั้นจะเอาไปประหารชีวิตรเสีย

ประกาศมาณวันที่ ๑๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๙๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องพลทหารถวายฎีกา

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศบันดาพลทหารทุกหมู่ทุกกรมให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ พลทหารรักษาพระองค์ ยืนทองปราย เข้าชื่อกันทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายฉบับหนึ่ง ลงชื่อ ๒๒ คน ฉบับ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หนึ่งหาได้ลงชื่อไม่ พลทหารผู้พายลำทรง ได้ถวายเรื่องราวฎีกาลงชื่อ ๒๑ คนฉบับหนึ่ง เปนฎีกาสามฉบับใจความคล้ายคลึงกันว่า แต่ก่อนเคยเปนทหารรักษาพระองค์ แลเปนผู้พายลำทรงมา เข้าเวรสามเดือนออกเก้าเดือนไม่ต้องเกณฑ์ ไปจัดทัพจับผู้ร้ายตามหัวเมืองแห่งใด เคยแต่แห่นำตามเสดจพระราชดำเนินทางบกทางเรือเหนือใต้ บัดนี้กรมยุทธนาธิการจะเกณฑ์ให้ไปจัดตาทัพจับผู้ร้าย พวกที่ร้องฎีกามีความเดือดร้อนสงไสย จึ่งได้พากันมาร้องฎีกา ในเรื่องราวฉบับหนึ่งว่า ถ้ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าไปทัพแล้ว ก็ไม่ขัดพระราชอาญา มีข้อใจความในฎีกาสามฉบับดังนี้ จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า การซึ่งพลทหารทั้งสองกรม ทำฎีกามาทูลเกล้าฯ ถวายทั้งนี้ ด้วยถือตามประเพณีแต่ก่อน เอาเปนช่องทางที่จะหลีกเลี่ยงความลำบาก ขัดขวางบังคับบัญชาของผู้บังคับการทหาร ก็เปนการผิด ไม่สมควรแก่ที่เปนทหารสำหรับที่จะป้องกันรักษาพระองค์แลพระราชอาณาเขตร แต่ยังมิได้ขัดขืนหลบหลีกดื้อดึงไปทีเดียว ยังทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย รับสารภาพว่าถ้าเปนพระบรมราชโองการแล้ว ก็ไม่ขัดพระราชอาญาเปนความดีอยู่ เพราะฉนั้นจึ่งมิได้โปรดเกล้าฯ ให้มีโทษแก่ผู้ซึ่งคิดจะขัดขืนเหล่านี้ก่อน ... โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กระแสพระบรมราชโองการ มาให้พลทหาร ทั้งปวง ทราบความทั่ว กัน ว่า แต่ก่อน มา พลทหาร ทุก หมู่ ทุก กรม ขึ้นเปน หมู่ คืออาษา หกเหล่า กอง มอญ แล กรม ไพร่ หลวง ต่าง ๆ เปน ทหาร น่า สำหรับ ที่ จะ ได้ เกณฑ์ ไป ราชการ ทัพ ป้อง กัน พระราชอาณาเขตร พวก หนึ่ง ทหาร รักษา พระองค์ ฝ่าย ล้อม พระราชวัง แบ่ง ไว้ เปน ทหาร รักษา พระองค์ พระเจ้า แผ่น ดิน และ พระราชวัง ส่วน หนึ่ง ทหาร ซึ่ง แบ่ง เปน สอง แผนก เช่นนี้ ก็ ต้อง มีน่าที่ รับ ราชการ ไม่ สู้ ผิด กัน นัก ถึง ว่า พวก ซึ่ง เปน พนักงาน รักษา พระองค์ พระเจ้าแผ่นดิน ดู เหมือน จะ เปน ผู้ ได้ อยู่ บ้าน มาก กว่า พวก ที่ ขึ้น ไว้ เปน ทหาร น่า แต่ ที่ จริง นั้น แต่ ก่อน พระเจ้า แผ่น ดิน ก็ ต้อง เสด็จ พระราชดำเนิน ไป การ สงคราม พวก ทหาร รักษา พระองค์ เหล่านี้ ก็ ต้อง เข้า กระบวน ทัพหลวง เสมอ มิได้ ขาด ถึง ว่า พระเจ้า แผ่นดิน ไม่ ได้ เสด็จ พระราชดำเนิน ใน การ สงคราม นั้น เอง ต้อง กัน พระนคร โดย กวดขัด ด้วย กลัว การ ภาย ใน จะ เกิด ลุก ลาม ขึ้น ด้วย บ้าน เมือง ยัง มิ ได้ เรียบ ร้อย พวก ทหาร รักษา พระองค์ ทั้งปวง ก็ ต้อง กะเกณฑ์ มา ประจำ รักษา ราชการ กิน เสบียง อาหาร นุ่ง ห่ม ของ ตัว เอง เปน การ หนัก เหมือน กัน ทั้ง สอง ฝ่าย ครั้น ต่อ มา ภาย หลัง การ ทัพ ศึก สงบ เรียบร้อย พวก ทหาร ทั้ง สอง ฝ่าย ได้ อยู่ บ้าน มี ความ ศุข มา ช้า นาน เมื่อ เกิด การ ทัพ ศึก สงคราม ขึ้น อีก ก็ ไม่ เปน ภาระ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ใหญ่โตเหมือนแต่ก่อน ต้องเกณฑ์ไปราชการทัพ ก็ฉะเพาะหมู่ฉะเพาะเหล่า การในกรุงก็เรียบร้อยเปนปรกติ ไม่ต้องมีเหตุหวาดหวั่นอันใด พวกทหารทั้งปวงก็พากันเข้าใจเสียว่า มีน่าที่แต่จะแห่นำตามเสด็จพระราชดำเนินอย่างเดียวดังนี้ เปนการไม่ชอบ

ก็ในราชการทัพทางเมืองหนองคาย แลทางเมืองหลวงพระบางครั้งนี้ ได้ใช้ทหารน่าทหารล้อมพระราชวัง ขึ้นไปปราบปรามศัตรูรักษาพระราชอาณาเขตร มาก็ช้านานหลายปี ราชการซึ่งพระยาสุรศักดิ์มนตรี จะออกไปปราบปรามโจรผู้ร้ายครั้งนี้ ก็มิใช่ราชการทัพศึกอันใด พลทหารซึ่งจะต้องเกณฑ์ออกไป ก็จะต้องไปเพียงหัวเมืองชั้นในชั้นกลาง ระยะทางก็ไม่ห่างไกลอันใดนัก ราชการก็เปนการมีกำหนด จะระงับปราบปรามโจรผู้ร้าย ซึ่งมีความกำเริบตีปล้นฉกชิงทรัพยสมบัติของราษฎรในพระราชอาณาเขตร เปนการในพระนครแท้ ซึ่งทรงพระราชดำริห์จะปราบปรามโจรผู้ร้ายครั้งนี้ ก็ด้วยทรงพระมหากรุณาแก่อาณาประชาราษฎร จะให้ได้ตั้งทำมาหากินอยู่เยนเปนศุขเจริญผลประโยชน์ทั่วหน้า เปนการทนุบำรุงบ้านเมืองให้ราษฎรอยู่เปนศุขโดยตรงดังนี้ ซึ่งพลทหารทั้งปวงจะพากันเข้าใจไปว่าเปนการขัดตาทัพจับผู้ร้าย ด้วยความขลาดความเกียจคร้านเช่นนั้น เปนการไม่ชอบไม่ควร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แก่ผู้ซึ่งเป่นทหาร แลเป่นผู้ไม่มีใจจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเลย ควรที่ทหารทั้งปวงจะตั้งใจ รับราชการตามน่าที่ของตัวซึ่งต้องเกณฑ์ให้ทำการ ให้เตมกำลังแลสติปัญญา จึ่งจะสมควรที่เป่นผู้มีความกตัญญูซื่อสัจต่อแผ่นดิน เมื่อได้รับราชการปราบปรามโจรผู้ร้ายสงบเรียบร้อย ก็จะได้เป่นความชอบความดีแก่ตัวสืบไป ให้ทหารทั้งปวงทราบความตามกระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งประกาศมานี้ อย่าให้ผู้ใดคิดบิดพริ้วจากราชการ ด้วยอ้างว่ามิได้ทราบกระแสพระบรมราชโองการสืบไป พายน่าเปนอันขาด

ประกาศมา ณวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เป่นวันที่ ๘๑๑๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศในการจับโจรผู้ร้าย

ห้ามมิให้ราษฎรหวาดหวั่น

ด้วยนายพลตรี พระยาสุรศักดิ์มนตรี ผู้บัญชาการทหารบก รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้ประกาศแก่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แลราษฎรในหัวเมืองทั้งปวงให้ทราบทั่วกันว่า หัวเมืองทั้งปวงมีใบบอกเข้าไปกราบบังคมทูลพระกรุณา ว่าเกิดโจรผู้ร้ายปล้นสดมฟันแทงยิงกัน ตายถูกชุมขึ้นกว่าแต่ก่อน ตั้งมั่วสุมประชุม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กันเปนหมู่ๆ เหล่าๆ คนที่รุ่นหนุ่มขึ้นก็มักจะเข้าเปนโจรผู้ร้ายตามกันไป ไม่ตั้งทำมาหากินโดยสุจริตมีโดยมาก ราษฎรในหัวเมืองได้ความเดือดร้อนเพราะโจรผู้ร้ายเนือง ๆ ความทราบฝ่าลอองธุลีพระบาทแล้ว จึงทรงพระราชดำริห์ว่า การซึ่งจะระงับปราบปรามโจรผู้ร้ายซึ่งเปนหมู่เปนเหล่าโต ๆ เที่ยวไปมาในหัวเมืองต่างๆ เช่นนี้ ถ้าจะตั้งข้าหลวงออกไปชำระแต่ฉะเพาะเมืองใดเมืองหนึ่งเปนเมืองๆ ไป พวกโจรผู้ร้ายก็มักจะหลบหลีกข้ามเขตรแขวงไปอยู่เสียในเมืองซึ่งไม่มีข้าหลวงไปตั้งอยู่ การโจรผู้ร้ายจึงปราบปรามไม่สงบลงโดยเรวได้ โดยทรงพระมหากรุณาแก่อาณาประชาราษฎร เพื่อจะให้ตั้งทำมาหากินอยู่เย็นเปนศุกข์ปราศจากโจรผู้ร้าย ซึ่งจะทำอันตรายแก่ชีวิตรและทรัพยสมบัติ ฤๅให้เปนที่หวาดหวั่นไม่เปนอันทำมาหากินโดยสดวก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดกองจับผู้ร้ายออกมาเที่ยวตรวจจับผู้ร้ายในครั้งนี้ ด้วยทรงพระราชดำริห์เหนว่า คนซึ่งไปเปนโจรผู้ร้ายนั้น ย่อมมีหัวน่าเปนผู้ชำนาญในการโจรกรรม ได้เคยประพฤติชั่วมาช้านาน เปนครูบาอาจารย์ชักชวนคนหนุ่มๆ ให้เข้าประพฤติเปนโจรผู้ร้ายสมัคพรรคพวกไปด้วย เหมือนฝึกหัดไปโดยลำดับจนคนใหม่ๆ ได้ทำการชั่วเคยไป ใจที่เปนพาลสันดานทุจริตก็เกิดขึ้นตามลำดับ จนไม่กลับประพฤติได้ การที่จะ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ออกจับโจรผู้ร้ายครั้งนี้ ถึงว่าในคำสั่งว่าผู้ร้าย ซึ่งไม่มิโจทย กล่าว โทษ แต่สืบสวนได้ความแน่ชัด ว่าเปนผู้ร้ายมิชื่อเสียงปรากฏ มีผู้มือก็ให้กองจับ จับส่งไปพิจารณา เปนช่องกว้างกว่าที่จับผู้ร้ายทุกครั้งก่อนก็ดี ก็แต่ได้มีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่ง ให้กำชับกองจับให้จับแต่ผู้ซึ่งเปนหัวน่า เปนตัวผู้ร้าย ได้ลงมือปล้นสดมยิงแทงฟัน แลกองพิจารณา ก็ให้พิจารณาเลือกสรรเอาแต่ตัวผู้ร้ายที่ได้ทำการโจรกรรม เปนมหันตโทษที่แท้จริง อย่าให้ผู้ซึ่งประพฤติการสุจริตซึ่งจะต้องซัดทอดถึงโดยความริศยาพยาบาท ต้องจับกุมให้ได้ความเดือดร้อนด้วย อาไศรยการสืบสวนฟากคำตามราษฎรประกอบเปนหลัก เพราะฉนั้นบันดาราษฎร ผู้ซึ่งทำมาหากินโดยสุจริต มิได้ประพฤติเปนโจรผู้ร้าย ลงมือปล้นสดมยิงฟันแทงผู้หนึ่งผู้ใด อย่าให้มีความหวาดหวั่นสดุ้งเสทือนว่าจะต้องมีอันตรายเพราะต้องผู้ร้ายซัดทอดอย่างหนึ่งอย่างใด ให้ตั้งทำมาหากินอยู่ตามถิ่นฐาน อย่าให้ละทิ้งภูมลำเนาไปให้ได้ความลำบากยากแค้นเปนอันขาด

ประกาศมาณวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ รัตนโกสินทร ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๑๓๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชบัญญัติ

กรมเก็บเงินทองเบี้ยทองแดงเงินกระดาษ
เครื่องเงินทองรูปพรรณ แลเพชรพลอย

มีพระบรมราชโองการ มาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ นับแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติไว้ เมื่อวันพุฒเดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีกุนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มา อาไศรยความเจริญของราชการยิ่งขึ้นเปนอันมาก ราชการทั้งปวงย่อมเปลี่ยนแปลงเปนลำดับ มาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติเดิม จึงยังหาเปนการสมควรคือเพียงแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในเวลานี้ไม่ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ขึ้นไว้เปนหลักของราชการกรมพระคลังมหาสมบัติแล้ว ... สมควรที่จะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ที่ว่าด้วยน่าที่ของเจ้าพนักงานให้เรียบร้อยแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในบัดนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานทั้งหลายประพฤติให้ถูกต้องลงร่องรอยต่อไปด้วย

จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติเดิม ไว้เปนแบบแผน สำหรับราชการกรมพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

ข้อ ๑ ... ทั้งปวง ... กรมเก็บ

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรม และจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นายหนึ่ง รองอธิบดี ๒ นาย คือเปนรองอธิบดีฝ่ายการเก็บเงินทอง เบี้ย ทองแดง แลเงินกระดาษ นายหนึ่ง เปนรองอธิบดีฝ่ายการเก็บเครื่องเงินทอง รูปพรรณ แลเพชรพลอย นายหนึ่ง ถ้าเงินทองเบี้ยทองแดงเงินกระดาษ ฤๅเครื่องเงินทองรูปพรรณ แลเพชรพลอย ขาดหาย ฤๅกลับกลายเปนของปลอม อธิบดีต้องเปนผู้รับใช้ให้ครบทั้งสิ้น เว้นไว้แต่พิจารณาได้ตัวผู้กระทำผิด พอมีทุนจะรับใช้ได้ ฤๅเกิดเหตุเพราะความไม่ประมาท ซึ่งเหนปรากฎชัดว่า เหลือวิสัยเจ้าพนักงานกรมเกบจะป้องกันได้

ข้อ ๒ บรรดาพนักงานผู้น้อย แลเสมียรคนใช้ คนดูเงิน คนขนเงินนั้น อธิบดีกรมเกบเปนผู้เลือกคัดจัดหาเข้ามารับราชการ ตามความพอใจ สุดแต่ให้สมควรแก่ราชการ แต่ถ้าเจ้าพนักงานเหล่านี้ที่เปนคนสำคัญ กำหนดได้รับเงินเดือนตั้งแต่ปีละ ๖ ชั่งขึ้นไป ต้องให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเหนชอบด้วยก่อน จึงจะให้เข้ารับราชการในพระคลังมหาสมบัติ ตามน่าที่นั้นๆ ได้

ข้อ ๓ การรักษาพระคลังมหาสมบัติภายนอกนั้น เปนน่าที่กรมทหารให้มีนายทหารยศไม่ต่ำกว่านายร้อยโท แลพลทหารตามสมควร ประจำรักษาอยู่ทั้งกลางวันแลกลางคืน เวลาคลัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เปิกให้ทหาร รักษายาม ที่ประตูทางเข้าออก ผู้ใดจะเข้าไปในพระคลังมหาสมบัติ ฤๅจะออกจาก พระคลังมหาสมบัติ ทหารต้องตรวจตราทุกคน อย่าให้ผู้ใดผู้หนึ่งลอบลักซ่อนเอาเครื่องมือซึ่งจะทำร้ายแก่พระราชทรัพย แลเปนของปลอมเข้าไปในพระคลังมหาสมบัติ ฤๅพาเงินทองสิ่งของในพระคลังมหาสมบัติ ออกจากพระคลังมหาสมบัติ โดยเชิงลอบลักซ่อน แลโดยอาการเปนโจรตรงๆ คือปล้นเจาะล้วงเปนต้นได้เปนอันขาด แลให้มีสารวัดในกรมพระคลังกลาง กำกับรักษาในเวลาคลังเปิดด้วย ถ้าผู้ใดจะพาเงินทองเบี้ยทองแดง แลเงินกระดาษ ออกจากพระคลังมหาสมบัติ ต้องมีตั๋วอนุญาตขนเงินออก ลงชื่อประทับตราเจ้าพนักงานกรมสารบาญชี มีชื่อผู้พาเงินออกแลจำนวนเงินลงวันชัดเจนถูกต้องนั้น มาส่งให้สารวัดผู้กำกับรักษายึดไว้เปนสำคัญ แล้วจึงให้ยอมอนุญาตให้ผู้นั้นพาเงินออกจากพระคลังมหาสมบัติเท่ากับจำนวนเงิน ซึ่งมีในตั๋วอนุญาตให้ขนเงินออกนั้นได้ เมื่อถึงกำหนดสิ้นเดือนๆ หนึ่งให้สารวัดผู้กำกับรักษางบบาญชีเงินออกจากพระคลังมหาสมบัติ ตามตั๋วอนุญาตเปนรายวัน รวมเดือนหนึ่งเงินออกจากพระคลังมหาสมบัติกี่ราย เปนจำนวนเงินเท่าใดไปยื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ พร้อมกับตั๋วอนุญาตขนเงินออกในเดือนนั้น เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ตรวจบาญชีแลตั๋วถูกต้องแล้ว ต้องเขียนสำคัญ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตามยอดบาญชีลงในสมุด แลลงชื่อประทับตรา มอบให้สารวัด ผู้กำกับรักษาไว้เปนคู่มือ เครื่องเงินทองรูปพรรณแลเพชรพลอยนั้น ไม่ต้องมีตั๋วอนุญาตพาออกเปนแต่อธิบดีกรมเกบ ฤๅรองอธิบดี มาบอกสารวัดผู้กำกับรักษาให้ยอมให้พาออกแล้ว ก็ให้สารวัดผู้กำกับรักษายอมให้ออกตามคำ อนึ่งสารวัด ผู้กำกับต้องจดบาญชีจำนวนคน เข้าออกในพระคลังมหาสมบัติให้รู้ไว้ เวลาจะปิดพระคลังมหาสมบัติ ต้องตรวจคนออกให้ครบเข้า ถ้ามีโจรผู้ร้ายลักเงินทองแลสิ่งของในพระคลังมหาสมบัติ ฤๅลักลอบเอาเงินทองสิ่งของในพระคลังมหาสมบัติออกโดยผิดกฎหมาย สารวัดผู้กำกับรักษามีความผิด ต้องรับใช้ฤๅรับพระราชอาญาตามโทษานุโทษ ถ้าทหารผู้รักษาฤๅ สารวัดผู้กำกับรักษา จับคนพาเงินทองสิ่งของในพระคลังมหาสมบัติออกโดยผิดกฎหมาย ให้พาตัวไปส่งต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ถ้าพิจารณาเปนสัจว่าผู้พาเงินนั้นประพฤติทุจริต จะมีรางวัลแก่ผู้ที่จับได้คราวหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๕ ชั่ง การภายในพระคลังมหาสมบัตินั้น เจ้าพนักงานกรมเกบเปนผู้รักษาเมื่อถึงเวลาปิดพระคลังมหาสมบัติ ต้องกุญแจปิดประตูน่าต่างลงกลอนลั่นกุญแจให้มั่นคง แลประจำตราประตูนอกมอบหมายแก่ทหาร ๆ ต้องรักษาดวงตราให้เรียบร้อยจนถึงเวลาเปิดคลังมหาสมบัติวันรุ่งขึ้น จึ่งมอบหมายให้เจ้าพนักงานกรมเกบเข้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไปทำการจนสิ้นเวลาคลังมหาสมบัติเปิด ถ้าวันใดดวงตราพิรุธ บุบถลายให้ยอก กล่าวต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติทราบ จะได้ตรวจตราแลสั่งการไปตามสมควร

ข้อ ๔ เจ้าพนักงานกรมเกบตั้งแต่ผู้ใหญ่ลงมา จนถึงผู้น้อยทั้งสิ้นนั้น ได้รับพระราชทานเงินเดือนแล้ว ห้ามมิให้รับสินจ้างสินบนสินน้ำใจจากผู้ใดผู้หนึ่ง บรรดาซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องรับแลส่งเงินขึ้นพระคลังมหาสมบัติเป็นอันขาด เงินค่าจ้างตาฎซึ่งผู้ส่งเงินยอมเสียชั่งละสลึง ขอให้ดูเลือกเงินที่ไม่ต้องให้เผานั้น เจ้าพนักงานกรมเกบต้องยอมตามขอ

ข้อ ๕ บรรดาเงินที่จะส่งพระคลังมหาสมบัติ ต้องเผาเสียก่อน จึงจะเกบรวมไว้ในหมวดเงินแผ่นได้ เว้นไว้แต่เงินที่นำมาส่งนั้น ยังผูกถุงประจำตราของเจ้าพนักงานกรมเกบเงินพระคลังมหาสมบัติเองอย่างหนึ่ง ฤๅผู้ส่งได้เสียค่าจ้างตาฎชั่งละสลึง เจ้าพนักงานกรมเกบดูว่าเปนดีเงินหมดแล้วอย่างหนึ่ง จึงจะไม่ต้องเผา แต่เบี้ยทองแดงแลเงินกระดาษนั้นผู้ส่งไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมอันใด เปนน่าที่เจ้าพนักงานกรมเกบตรวจต้องรับให้ถูกต้อง

ข้อ ๖ เจ้าพนักงานกรมเกบพบเงินแดงซึ่งมีผู้นำมาส่ง ถ้าไม่มีเหตุควรสงไสยก็ให้ยุบเงินนั้นทุบทำลายเสีย แล้วทำบาญชีเกบไว้แยกผิดต่างหาก เมื่อถึงคราวเสนาบดีพระคลัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มหาสมบัติ เหนสมควร จะบุบหลอมทำลายไล่เอาเนื้อเงินเมื่อใด ก็ยุบได้ ถ้าเจ้าพนักงานกรมเก็บเหนข้อพิรุธสงสัยว่า ผู้นำเงินแลทองมาส่งนั้นจะทำทุจริต ก็ให้พาตัวไปให้เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ พิจารณาวินิจฉัยตามสมควร

ข้อ ๗ เมื่อเจ้าพนักงานกรมเก็บได้รับเงินทอง ฤๅเครื่องรูปพรรณแลเพชรพลอย ซึ่งเจ้าพนักงานกรมสารบาญชีได้ทำใบนำให้ไปส่ง ฤๅไปฝากนั้นแล้ว ต้องจึงทำตั๋วลงชื่อประทับตราให้แก่เจ้าพนักงาน กรมสารบาญชีไว้เปนสำคัญทุกครั้ง ทุกราย เมื่อเจ้าพนักงานกรมสารบาญชีได้รับตั๋ว ของเจ้าพนักงานกรมเก็บ แล้วต้องออกตั๋วลงชื่อประทับตราให้แก่ผู้ส่งผู้ฝากไปเปนสำคัญทุกครั้งทุกรายเหมือนกัน ถ้าผู้ใดนำเงินทอง ฤๅเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอยฝากไว้แล้ว จะขอถอนผลักส่ง ฤๅถอนคืนไป เจ้าพนักงานกรมสารบาญชีต้องเรียกตั๋วสำคัญ ของเจ้าพนักงานกรมสารบาญชีมาจากผู้ฝาก แลออกใบนำคืนของเจ้าพนักงานกรมเก็บ มอบให้ผู้ฝากเข้าไปถอนที่พระคลังมหาสมบัติ. เมื่อเจ้าพนักงานกรมเก็บได้รับสำคัญของตัว ถูกต้องตามใบนำแล้วจึงยอมให้ผู้ฝากถอน เจ้าพนักงานกรมเก็บจะรับส่ง ฤๅรับฝาก ฤๅยอมให้ถอนรายฝากแต่โดยลำพังไม่ได้เปนอันขาด

ข้อ ๘ เมื่อเจ้าพนักงานกรมเก็บได้รับใบส่งจ่าย ลงชื่อ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประทับตราเจ้าพนักงานนายเวรจ่าย แลลงชื่อประทับตราอธิบดีกรมสารบาญชีกำกับเปนสำคัญ จึงยอมให้ผู้เบิกถือมารับเงินทอง ฤๅเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอย แล้วให้จ่ายให้ตามจำนวนใบสั่งจ่าย ถ้าไม่มีสำคัญดังเช่นว่ามานี้แล้ว ห้ามมิให้จ่ายให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใดเปนอันขาด ถ้าเปนเงินทองฤๅเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอย ยืมจ่ายก็ต้องทำใบสั่งกล่าวแล้วเปนแต่บอกให้ชัดว่ายืมจ่าย การยืมจ่ายนี้ถ้าไม่มีอ้างกระแสพระบรมราชโองการแล้ว ถึงโดยที่สุดเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติสั่งให้จ่าย ก็ห้ามมิให้เจ้าพนักงานกรมเก็บจ่ายให้เปนอันขาด

ข้อ ๙ การจ่ายเงินทอง การยืมเงินทอง ฤๅการถอนเงินทองรายฝากนั้น เจ้าพนักงานกรมสารบาญชี ต้องทำใบนำบอกชื่อผู้นำเงินทองออกจากพระคลังมหาสมบัติ แลบอกจำนวนเงินทองซึ่งจะพาออกจาก พระคลังมหาสมบัตินั้นไว้ให้ชัดเจนแล้ว อธิบดีกรมสารบาญชีต้องออกตั๋วอนุญาตขนเงินออกตามใบนำ ลงชื่อประทับตราเปนสำคัญ จึงยอมให้ผู้เบิกไปยื่นต่อเจ้าพนักงานกรมเก็บ เพื่อจะได้รับเงินต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติตามจำนวนในใบสั่ง ถึงโดยเจ้าพนักงานกรมเก็บได้รับใบนำใบสั่งแล้วแต่ไม่มีตั๋วอนุญาต ขนเงินทองออกอย่าเพ่อจ่ายเงินทองให้เปนอันขาด ถ้าเปนเงินแลถุงเจ้าพนักงานกรมเก็บต้องทำใบนำยื่นต่อเจ้าพนักงานกรมสารบาญชี ขอตั๋วอนุ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ญาตขนเงินออกตามธรรมเนียม ถ้าจะจ่ายเครื่องเงินทองรูปพรรณแลเพชรพลอย แลเอาไปตั้งใช้ในราชการต่างๆ ก็ดี ไม่ต้องมีตั๋วอนุญาตพาออก เช่นแต่อธิบดีกรมเก็บฤๅรองอธิบดีกรมเก็บ ต้องพาของไปชี้แจงแก่ผู้รักษาประตูคลังเท่านั้น เมื่อสิ้นเดือนๆ หนึ่ง อธิบดีกรมสารบาญชี ต้องงบบาญชีจำนวนตั๋วอนุญาต ขนเงินตราออกจากพระคลังมหาสมบัติ ขึ้นเสนอต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ไม่ช้ากว่าวันที่ ๑๐ ทุกๆ เดือน

ข้อ ๑๐ เมื่อเจ้าพนักงานกรมเก็บได้รับได้จ่าย ฤๅได้รับฝากได้ให้ถอนได้ให้แลกได้ให้ยืมเงินทองแลเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอยรายใดเท่าใด ต้องลงบาญชีในทันทีทีเดียว เมื่อถึงเวลาจะปิดพระคลังมหาสมบัติทุกวัน ต้องงบบาญชีรายวันในวันนั้นตรวจถูกต้องกัน ยื่นต่อเจ้าพนักงานกรมสารบาญชีเสร็จแล้ว จึงจะปิดพระคลังมหาสมบัติได้ บาญชีรายเล่มนั้นให้หลั่นกันไปวันๆ เมื่อถึงกำหนดสิ้นเดือนสิ้นปี ต้องงบเดือนงบปียื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ไม่ช้ากว่าวันที่ ๑๐ ทุกๆ เดือน

ข้อ ๑๑ เจ้าพนักงานกรมเก็บต้องทำบาญชี แลทำตั๋วฎีกาใบเสร็จใบนำ แลประพฤติวางการนั้นๆ ให้ต้องตามแบบบาญชีแลข้อบังคับ ซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะสั่งให้ทำทุกอย่างทุกประการ

ข้อ ๑๒ ถ้าเงินทองฤๅเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ซึ่งยืมจ่ายช้าเกินกำหนด มิได้สั่งจ่าย ฤๅมาฝากไว้ช้าเกินกำหนด ๑ เดือนไม่มีเหตุขัดข้องประการใด ไม่นำส่งแล้วให้เจ้าพนักงานกรมเก็บ ร้องต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะได้เร่งรัดให้ผู้ยืมผู้ฝากรีบเบิกรีบส่งเสียให้เสร็จไม่ค้างรุงรังอยู่ได้

ข้อ ๑๓ กำหนด ๓ เดือนครั้ง ๑ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ต้องสั่งให้ปลัดทูลฉลอง ฤๅเจ้าพนักงานรองลงมาในกรมพระคลังกลาง เจ้าพนักงานกรมสารบาญชี เจ้าพนักงานกรมตรวจ พร้อมกันมาตรวจเงินแลบาญชีในคลังมหาสมบัติทุกคราว แต่ทองคำแลของเครื่องเงินทองรูปพรรณเพชรพลอยนั้น กำหนดตรวจปีละครั้ง ฤๅในระหว่างกำหนดไสมยใดๆ จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการ ๒ นาย ฤๅ ๓ นาย มาตรวจพระคลังมหาสมบัติ เจ้าพนักงานกรมเกบต้องวางการทั้งปวงเรียบร้อยให้ตรวจได้เสมอ แลเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ เหนสมควรจะลักเค้าตรวจพระคลังมหาสมบัติในระหว่างยังไม่ถึงกำหนด ก็อาจสั่งเจ้าพนักงานกรมพระคลังกลาง เจ้าพนักงานกรมสารบาญชี เจ้าพนักงานกรมตรวจไปตรวจได้ทุกขณะ ในเวลาพระคลังมหาสมบัติเปิด เจ้าพนักงานกรมเกบต้องรักษาการทั้งปวง ให้เรียบร้อยรับตรวจได้อยู่เสมอ

ข้อ ๑๔ เครื่องเงินทองรูปพรรณประดับเพชรพลอยทั้งใหญ่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

น้อย แลเครื่องยศต่างๆ บรรดาเปนของหลวงมีอยู่ในพระคลังมหาสมบัติทั้งสิ้นนั้น ให้เจ้าพนักงานกรมเกบพร้อมด้วยเจ้าพนักงานกรมสารบาญชี เจ้าพนักงานกรมตรวจๆ ชั่งน้ำหนัก ถ้าเปนทองให้ขีดเนื้อหมายเลขไว้ให้ชัด แลลงบาญชีให้ชัดว่ารูปพรรณสิ่งนั้นเลขที่เท่านั้น น้ำหนักเท่านั้น เนื้อทองอย่างนั้น ที่ประดับเพชรพลอยก็ว่าให้ชัดว่า ประดับเพชรพลอยอย่างนั้นเท่านั้นผล เม็ดพลอยต่างๆ ซึ่งยังมิได้ทำรูปพรรณให้ตรวจว่าขนาดเท่านั้นผล น้ำหนักเท่านั้น ลงไว้ในบาญชีเพชรพลอยให้ชัดทุกอย่าง แลให้สอบบาญชีเครื่องรูปพรรณเพชรพลอย ซึ่งจ่ายพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาท บรรดาจะต้องกลับคืนเข้าพระคลังมหาสมบัติ ทำบาญชีไว้ให้ชัดทั้งสองบาน คือกรมเกบแลกรมสารบาญชี เมื่อของที่พระราชทานไปแล้วกลับมาคืนพระคลังมหาสมบัติ ให้เจ้าพนักงานซึ่งกล่าวแล้วตรวจลงบาญชีดังกล่าวแล้วจนกว่าจะหมดจำนวนของ อนึ่งเครื่องรูปพรรณเปนของมีราคามาก ฤๅเปนของสำคัญ แลเพชรพลอยต่างๆ ซึ่งยังไม่ได้ทำรูปพรรณนั้น ให้เจ้าพนักงานกรมเกบเอาลงถ้ำขันฤๅตู้มั่นคงให้ดี แล้วให้อธิบดีกรมสารบาญชี เจ้าพนักงานกรมตรวจประจำตรากำกับไว้ด้วย เมื่อจะเบิกจ่ายใช้ราชการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สิ่งใดคราวใด เจ้าพนักงานผู้ประจำตรา กำกับต้องไปพร้อมกันจึงจะเบิกออกจ่ายได้ ถ้าของสำคัญเช่นว่านี้ เปนของมีมาใหม่ เจ้าพนักงานกรมเก็บต้องไปแจ้งต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะได้สั่งให้เจ้าพนักงานผู้กำกับไปฉำกับประจำตราหัวมมิให้ เจ้าพนักงานกรมเก็บเบิกจ่ายใช้ราชการแต่ลำพังเปนอันขาด แต่ของที่มิได้ประจำตรานั้น เจ้าพนักงานกรมเก็บจ่ายเองได้

ข้อ ๑๕ ถ้าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องยศแก่ผู้ใด เจ้าพนักงานกรมวังต้องมีหมายดำเนินพระบรมราชโองการ ไปยังกรมพระคลังกลาง ๆ สั่งเจ้าพนักงานกรมสารบาญชีทำใบสั่ง ๆ จ่ายเหมือนจ่ายเงินทอง ถ้าเปนของจ่ายขาดก็ว่าจ่ายขาด จะส่งคืนก็ว่าจ่ายจะส่งคืน เมื่อเจ้าพนักงานกรมเก็บได้รับใบสั่งแลจ่ายไปแล้ว ก็ให้ลงบาญชีไว้ให้ชัดเจน ทั้งรายวันแลรายชื่อผู้รับพระราชทาน กำหนดน้ำหนักรูปพรรณแลหมายเลขทั้งนับเพ็ชรพลอยให้ถูกถ้วนตามบาญชีเดิม แลแทงบาญชีเดิมให้ตรงกันด้วย ถ้าเปนของพระราชทานสิทธิขาดก็ให้ลงบาญชีเปนจ่ายขาด แลแทงบาญชีเดิมเปนจ่ายขาด

ข้อ ๑๖ ถ้าเครื่องยศกำหนดส่งคืนมา ฤๅเครื่องเงินทองรูปพรรณเพ็ชรพลอยต่าง ๆ ซึ่งกรมช่างทองจัดซื้อ ฤๅทำขึ้นใหม่ก็ดี บรรดาจะส่งคืน ถ้าส่งเข้าพระคลังมหาสมบัติให้ทำ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ใบนำๆ ส่งต่อเจ้าพนักงานกรมสารบาญชีๆ ทำใบนำๆ ต่อเจ้าพนักงานกรมเก็บๆ สอบถูกต้องแล้ว ให้ลงบาญชีพร้อมด้วยผู้กำกับตามข้อ ๑๔

ข้อ ๑๗ ถ้าเครื่องรูปพรรณชนิดใด ซึ่งจะต้องจ่ายใช้ราชการสำหรับพระราชทาน ฤๅ สำหรับใช้ราชการอย่างอื่นมีจำนวนจะไม่พอจ่ายก็ดี เครื่องรูปพรรณสำหรับคลังมหาสมบัติชำรุดจะต้องซ่อมฤๅทำใหม่ก็ดี ให้เจ้าพนักงานกรมเก็บนำความมาแจ้งต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ฤๅ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สร้างของรูปพรรณสิ่งใดขึ้นก็ดี เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติต้องสั่งเจ้าพนักงานช่างทองประมาณการ แลให้ทำแซงชั่นขออนุญาตเบิกเนื้อเงินเนื้อทองแลเพ็ชรพลอย ฤๅ เบิกเงินไปจัดซื้อเนื้อทองคำ แลเพชรพลอย สุดแต่สมควรจะทำของนั้นๆ มายื่นตามธรรมเนียมเมื่อทำเสร็จแล้วพนักงานกรมช่างทองต้องทำใบนำๆ ส่งตามข้อ ๑๖

ข้อ ๑๘ ทองคำเปลวก็เปนสินค้าอย่างหนึ่ง ซึ่งควรจะจัดให้มีผู้ส่งตามราคาอย่างถูกได้ไม่ เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานกรมเก็บอีกต่อไป เมื่อกรมใดมีราชการจะต้องใช้ทองคำเปลวให้เบิกเงินไปซื้อที่ผู้รับส่งตามราคากำหนดนั้น แลการกำกับบัญชีทองนั้นผู้ใดทำการ ก็ให้ผู้นั้นรับผิดรับชอบแต่งคนไปกำกับเอง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๑๙ กรมช่างทองนั้นให้แยกเปนกรมหนึ่งต่างหาก ไม่ต้องเกี่ยวกับกรมพระคลังทละอกต่อไป การรับผิดรับชอบในเงินทองเพ็ชรพลอยจ่ายไปจะขาดหายก็ดี แลการเร่งรัดให้แล้วเรวนั้นก็ดี ตกอยู่ในน่าที่ของอธิบดีกรมช่างทอง เปนแต่ถ้าเจ้าพนักงานกรมเก็บเหนจ่ายไปค้าง ช้าเกินกำหนดของไม่แล้วมาส่ง ให้นำความมาเสนอเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะได้ตักเตือนกรมช่างทองตามธรรมเนียม

ข้อ ๒๐ เบี้ยทองแดงแลเงินกระดาษนั้น ให้เจ้าพนักงานกรมเก็บแยกบาญชีคนละแผนกจากตัวเงิน แต่รวมอยู่ในบาญชีเงินคงคลังมหาสมบัติยอดเดียวกัน ส่วนเครื่องเงินทองรูปพรรณแลเพ็ชรพลอยนั้น ให้แยกเปนคนละบาญชีคนละยอด

ข้อ ๒๑ เงินกระดาษที่คงใช้นั้นเจ้าพนักงานกรมเก็บจะได้รับจากเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ มารักษาจำหน่ายใช่อย่างเดียวกันกับตัวเงิน แต่เงินกระดาษที่ชำรุด เจ้าพนักงานกรมเก็บต้องเก็บไว้ ถึงเวลาตรวจคลังมหาสมบัติสามเดือนครั้งหนึ่ง ต้องส่งคืนแลหักจ่ายตามธรรมเนียม แลข้อประพฤติในการเงินกระดาษนอกนั้นเจ้าพนักงานกรมเก็บ ทำตามพระราชบัญญัติสำหรับเงินกระดาษทุกประการ

ข้อ ๒๒ เจ้าพนักงานกรมเก็บต้องเปนธุระเอาใจใส่ในการที่จะให้พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท อาณาประชาราษฎร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แลชาวต่างประเทศ ได้แลกเงินในระหว่างเงินเหรียญเงินบาท เงินปลีก เบี้ยทองแดงแลเงินกระดาษนั้นโดยสดวก อย่าให้เปนข้อกีดขวางขัดข้องต้องถ่วงช้า แลให้แลกแต่ตามอัตรากำหนด อย่าให้ผู้แลกต้องเสียเวลาเสียประโยชน์โดยเหตุมิสมควรเปนอันขาด

ข้อ ๒๓ เจ้าพนักงานกรมเก็บมีหน้าที่ต้องเปนผู้กำกับการทำเงินโรงกระสาปน์ ตามพระราชบัญญัติกรมกระสาปน์สิทธิการด้วย

ข้อ ๒๔ บันดาเจ้าพนักงานกรมเก็บทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยที่จะเข้ารับราชการ ต้องกระทำสัตยานุสัตยสาบาลเปนการวิเศษเสียก่อนจึ่งเข้ารับราชการได้

ข้อ ๒๕ เมื่อพระราชบัญญัตินี้ตั้งขึ้นแล้วให้เลิกพระราชบัญญัติ พระคลังมหาสมบัติ หมวดมาตราที่ ๖ ว่าด้วยเจ้าพนักงานผู้เก็บเงินเก็บทองเจ็ดข้อ แลหมวดมาตราที่ ๗ ว่าด้วยเจ้าพนักงานผู้เก็บคลังรูปพรรณทองเงินเพชรพลอย ๑๒ ข้อนั้นเสีย แลเจ้าพนักงานกรมเก็บยังต้องประพฤติตามพระราชบัญญัติพระคลังมหาสมบัติ แลพระราชกำหนดกฎหมายเก่าใหม่ ซึ่งยังมิได้ยกเลิกถอนข้ออื่นๆอีก

พระราชบัญญัตินี้ ตั้งไว้ ณ วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชบัญญัติ กรมตรวจสิบหกมาตรา

มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ นับแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติไว้ เมื่อวัน ๔ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มาอาไศรยความเจริญของราชการยิ่งขึ้นเปนอันมาก ราชการทั้งปวงย่อมเปลี่ยนแปลงเปนลำดับ มาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติเดิมจึงยังหาเปนการสมควรพอเพียงแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในเวลานี้ไม่ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ขึ้นไว้เปนหลักของราชการ กรมพระคลังมหาสมบัติแล้ว สมควรที่จะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยน่าที่ของเจ้าพนักงานให้เรียบร้อยสมแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในบัดนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานทั้งหลาย ประฏิบัติให้ถูกต้องลงร่องรอยต่อไปด้วย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติเดิมไว้เปนแบบแผน สำหรับราชการกรมพระคลังมหาสมบัติ สืบไปดังนี้

มาตรา ๑ อธิบดีกรมตรวจ มีที่รับผิดรับชอบราชการ กรมตรวจให้เปนไปตามพระราชบัญญัติทั้งสิ้น รองอธิบดีมีน่าที่ช่วยราชการในอธิบดีตามแต่จะมอบหมายให้ช่วยและแทนเมื่อเวลา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อธิบดีไม่อยู่ สารวัตมีน่าที่รับคำสั่ง อธิบดีตรวจรายงาน ตรวจบาญชี ตรวจราคาตามบังคับนายเวรมีน่าที่ประจำ การตรวจราคาแลยอดบาญชี ตามกฎหมายข้อบังคับ

มาตรา ๒ กรมตรวจมีน่าที่จะต้องตรวจสมบัติแผ่นดินห้าอย่าง คือ ๑ ตรวจจำนวนเงิน รวมเงินขบวนบาญชีตัวเลขให้ถูกต้อง ๒ ตรวจจำนวนเงินจำนวนคนรายการให้ถูกต้องตามพระบรมราชานุญาต ๓ ตรวจอัตราแลราคาสิ่งของฤๅคนให้สมควรกัน ๔ ตรวจสอบสวนว่าคนแลของได้จ่ายใช้ถูกต้องฤๅไม่ ๕ ตรวจขบวนทำบาญชีวางการถูกต้อง ตามพระราชบัญญัติสมควรแก่ราชการฤๅไม่

มาตรา ๓ กรมตรวจนี้มีอำนาจที่จะตรวจการตรวจบาญชีซึ่งเกี่ยวด้วยทรัพย์สมบัติแผ่นดินได้ทั้งสิ้นตลอดพระราชอาณาจักร อธิบดีกรมตรวจฤๅสารวัต เสมียนพนักงานซึ่งได้ถือหนังสือสำคัญของอธิบดีกรมตรวจ ไว้ให้รับผิดชอบแทนทุกอย่างแล้ว จะไปตรวจบาญชีตรวจสิ่งของ ฤๅตรวจการซึ่งเกี่ยวด้วยพระราชทรัพย์สำหรับแผ่นดินเมื่อใด ถ้าในเวลาออฟฟิซเปิด เจ้าพนักงานทุกกรมทุกกระทรวงต้องยอมให้ตรวจทั้งสิ้น ฤๅอธิบดีกรมตรวจจะเรียกบาญชีมาตรวจสอบก็ต้องยอมให้มา แลถ้าจะได้ถามโดยสงไสยฉันใด เจ้าพนักงานทุกกรมทุกกระทรวงต้องอธิบายชี้แจงให้ตลอด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๔ กรมตรวจต้องมีสมุดบาญชี ๔ เล่ม คือ ๑ สมุดงบประมาณ แลราคาสินค้าในท้องตลาด ๒ สมุดสำหรับจดหมายรายการที่ได้ตรวจ เปนรายวัน แลเก็บสำเนาบาญชีที่ได้ตรวจไว้ด้วย ๓ สมุดรายการรายบาญชีที่ได้ไปตรวจการต่าง ๆ ๔ สมุดสำเนารายงานที่ยื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ฤๅกราบบังคมทูลพระกรุณา

มาตรา ๕ อธิบดีกรมตรวจต้องตรวจบาญชี แลรายการที่มาขอให้ตรวจอย่าง ๑ ต้องไปตรวจตามกำหนดฤๅเหนสมควรไปตรวจอย่าง ๑ ถ้าตรวจเหนผิดพลาดขบวนยอดบาญชีแลการเล็กน้อย กรมตรวจว่ากล่าวต่อว่าแลตัดสินเอง ถ้าสงไสว่าจะเปนการทุจริต ฤๅเหนการผิดพระราชบัญญัติ แลพลาดผิดเปนการใหญ่ให้นำความขึ้นเสนอ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ต่อว่า ฤๅควรเรียกมาชี้แจงชำระบาญชี เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติก็เรียกได้ ถ้าผู้ที่ต้องเรียกขัดขวางเสียไม่มา ฤๅจะต้องพิจารณาโดยฐานฉ้อเบียดบังเปนการใหญ่ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติก็จะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าพอมาได้กรมตรวจต้องพิจารณา แลถ้ากรมตรวจได้ตรวจถูกต้องแล้วต้องทำหนังสือสำคัญลงชื่อประทับตรา อธิบดีกรมตรวจให้ไว้เปนสำคัญ

มาตรา ๖ รายการที่ไม่มีผู้มาขอให้กรมตรวจนั้นมี ๓ อย่าง

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรม และห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คือ ๑ ฎีกาซึ่งจะเบิกเงินแผ่นดิน กรมตรวจต้องตรวจสอบราย คนรายการ จำนวนเงินให้ถูกกับงบประมาณแลแซงชั่น ซึ่ง ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต แลตรวจยอดเงินถูกต้อง แล้วมอบให้ไป ถ้าไม่ถูกต้องก็สลักหลังชี้แจงแลคืนให้ไป แลงบหางว่าวรายละเอียด จ่ายเงินแผ่นดินอีกอย่าง ๑ ต้อง ตรวจดังกล่าวแล้วด้วย แต่ถ้าผิดรายการเปนข้อสำคัญ ให้ นำความขึ้นเสนอเสนาบดี ๒ ใบนำๆ ส่งเงินแผ่นดิน กรม ตรวจต้องตรวจสอบจำนวนเงินรายงวดกับงบประมาณ ถ้าเปน บาญชีเงินค้างเก่า บาญชีในกรมตรวจไม่มี ให้เรียกต้นจาก กรมสารบาญชีคัดมาให้ แลตรวจยอดเงินถูกต้องแล้วมอบ ให้ไป ถ้าไม่ถูกก็สลักหลังชี้แจงแลคืนให้ไป ๓ งบเดือน งบปีอย่างนี้ กรมตรวจๆ แต่ยอดเงินเพราะเจ้าของกรมรับผิด ชอบในรายใน ถูกต้องแล้วมอบให้ไป ถ้าไม่ถูกต้องก็สลัก หลังชี้แจงแล้วคืนให้ไป ลักษณรายการที่จะมีผู้มาขอให้กรม ตรวจๆ นี้ต้องมีสำเนามาอีกฉบับ ๑ เพื่อกรมตรวจจะได้ รักษาไว้ แลที่หมายซึ่งกรมตรวจได้ตรวจถูกต้องแล้วนั้น จะมี ดวงตราแลลายเซนของอธิบดีกรมตรวจไปเปนสำคัญ

มาตรา ๗ รายการที่กรมตรวจจะต้องไปตรวจนั้นมี ๓ อย่าง คือ ๑ กรมในกระทรวงพระคลังกำหนดตรวจเดือนละครั้ง ไม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เรวกว่าวันที่ ๑๐ กรมในกระทรวงต่างๆ กำหนดตรวจปีละครั้ง ไม่เรวกว่าสิ้นเดือนเมษายน (คือบาญชีต่างๆต้องงบเสร็จตามกำหนดนี้) การที่ตรวจนั้นกรมในกระทรวงพระคลังตรวจการแลตรวจบาญชีด้วย กรมในกระทรวงต่างๆ ตรวจแต่บาญชี คือกรมตรวจจะเรียกบาญชีใด ต้องส่งเอาให้ตรวจ แลชี้แจงทุกอย่าง แลกรมตรวจจะเรียกพยานรายละเอียดเป็นต้นว่ามีพยานอย่างใดในการให้เงินคือคนนั้น ก็ต้องส่งใบเสร็จให้เหนกระจ่าง ๒ ในไสมยใดไสมยหนึ่งระหว่างเวลาออฟฟิศเปิด อธิบดีกรมตรวจเหนสมควร จะตรวจการฤๅตรวจบาญชี กรมในกระทรวงพระคลัง ฤๅตรวจบาญชีกรมในกระทรวงต่างๆ ก็อาจจะไปตรวจได้ดังกล่าวแล้ว ๓ เสนาบดีพระคลังจะมีคำสั่งให้อธิบดีกรมตรวจไปตรวจการแลบาญชี กรมในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แลตรวจบาญชีกรมในกระทรวงต่างๆ ไสมใดฤๅตรวจการวิเสศเฉภาะสิ่งอย่างใด อธิบดีกรมตรวจอาจไปตรวจได้ในเวลาออฟฟิศเปิด

มาตรา ๘ กรมในกระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้น กรมตรวจอาจจะตรวจได้โดยเต็มอำนาจ อาจจะซักถามพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อยฤๅเรียกค้นคัดบาญชีทุกอย่างโดยลำพัง ต้องขออนุญาตต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติก่อน แต่จากบอกอธิบดีกรมนั้นให้รู้ตัว แต่กรมในกระทรวงต่างๆ นั้นต้องขออนุญาต

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต่อเสนาบดีในกรมนั้นเสียก่อนจึ่งจะตรวจได้

มาตรา ๙ เมื่อกรมนี้มีขัดข้องฤๅกิจธุระจะต้องมีหนังสือไปถึงกรมใด ด้วยราชการนอกจากส่งรายการขอให้ตรวจนั้นต้องมาแจ้งต่อกรมพระคลังกลางให้มีไป แลรายการที่มีผู้มาขอให้ตรวจนั้น ถึงกำหนดสิ้นเดือนต้องงบเปนบาญชีที่ได้ตรวจผิดถูก ลงรายชื่อรายการจำนวนเงิน ขึ้นเสนอเสนาบดีเดือนละครั้ง เมื่อสิ้นปีต้องรวบยอดงบปียื่นอีกฉบับ ๑ แต่รายการที่ไปตรวจนั้น ไปตรวจครั้งใดให้ทำรายงานขึ้นเสนออธิบดีทุกๆครั้ง แลสิ้นปีให้ทำรายงานชี้แจงการที่ให้ตรวจในระหว่างปีนั้น ขึ้นเสนอเสนาบดีเพื่อได้กราบบังคมทูลพระกรุณาโดยละเอียดด้วย

มาตรา ๑๐ อธิบดีกรมตรวจต้องเอาใจใส่ที่จะตรวจรายการดังกล่าวแล้วโดยแขงแรง แลทำรายงานขึ้นเสนอต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ถ้าการงานแลบาญชีราคาในกระทรวงพระคลังเสื่อมทรามฤๅร่วงโรย แลทำไม่แล้วเหลวไหล กรมตรวจ ไม่ทำรายงานเสนอต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ อธิบดีกรมตรวจมีความผิดถึงเจ้าของกรม ถ้าได้เสนอแล้วความผิดซอบอยู่ในเสนาบดี แลเจ้าของกรมซึ่งจะได้คิดจัดการ แลการบาญชีแลราคากรมในกระทรวงต่างๆ นั้นก็เหมือนกัน ถ้ามีเหตุแลเหลวไหล อธิบดีกรมตรวจ ไม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย และห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เสนอ ต่อ เสนา บดี พระคลัง มหาสมบัติ ก็ มี ความ ผิด อยู่ ด้วย ถ้า ได้เสนอ แล้ว เสนาบดี พระคลัง ต้อง ต่อ ว่า แล นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา แต่ การ ตรวจ บาญชีฎีกา ทาง ว่าง ใบ นำ ที่ มีผู้ ขอ ให้ ตรวจ นั้น ถ้า ยอด เงิน ราคา ผิด ไม่ได้ ต่อ ว่า ฤาผิด จัดรา ปล่อย ไป เปน ถูก ความ ผิด คง ตก อยู่ ใน อธิบดี กรม ตรวจ ทั้งสิ้น กับ ผู้ ยื่น

มาตรา ๑๑ การ จ่าย สิ่ง ของ ใช้ ราชการ ต่าง ๆ นั้น กรม ตรวจ เปน ผู้ ตรวจ สิ่ง ของ กับ ราย การ แล สั่ง กรม ราชพัสดุ ให้ จ่าย เมื่อ จะเบิก เงินซื้อ ของ กรม ตรวจ ต้อง สอบ บาญชี ราย ของ ที่ จ่าย แล ราคา ให้ ถูก ต้อง กัน

มาตรา ๑๒ การ ตรวจ รายการ ที่ มี ผู้ มา ขอ ให้ ตรวจ ก็ดี ไป ตรวจ ราย การ ก็ดี อธิบดี กรม ตรวจ ต้อง เอาใจใส่ การ แล้วเรว พลัน อย่า ให้ เนิ่น ช้า เฉื่อย และได้ การ กำหนด วัน ผัด รอ ตรวจ ฤๅนัด หมาย ฉันใด ต้อง ใช้ จด เปน หนังสือ สลัก หลัง ไว้ ใน ใบ ขอ ให้ ตรวจ เปน สำคัญ แล ส่วน ผู้ รับ ตรวจ นั้น ถ้า ผัด ช้า ไม่ได้ ส่ง บาญชี ให้ ข้าม วัน ไป กรม ตรวจ ต้อง ถือ เอา บาญชี นั้น ไม่ มี ได้

มาตรา ๑๓ ถ้าเจ้า พนักงาน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ลุ แก่ อคะติมิได้ ชี้แจง การ ตาม เปน จริง ลง ใน ราย งาน เสนอ ต่อ เสนาบดี พระคลัง มหาสมบัติ เมื่อ เกิด คดี ต้อง พิจารณา ความ มิจฉกรรจ์ ฤาฉกรรจ์ ก็ดี ผู้ เจ้า ของ กรม ผิด ฉันใด กรม ตรวจ ต้อง มี ความ ผิด ฉนั้น ด้วย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กึ่งโทษ

มาตรา ๑๔ การในกรมตรวจเอง เปนน่าที่เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะมอบให้รองเสนาบดี ฤๅ ปลัดทูลฉลองปลัดบาญชีเสมียนตรา มาตรวจทุกเดือนเหมือนกัน ถ้าการตรวจครั้งใดเหนการพลาดผิดพระราชบัญญัติ แลข้อบังคับต้องให้หมดเม็ดอธิบดีกรมตรวจ ถ้าการเหลวไหลเสื่อมทรามไปถึง ๓ ครั้งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

มาตรา ๑๕ ถ้าการสิ่งใดผิดเสียฤๅเสื่อมทราม ซึ่งอธิบดีกรมตรวจได้ยื่นรายงานแลตักเตือนแล้ว เสนาบดีพระคลังมิได้ต่อว่าฤๅมิได้จัดการ แลถ้าขัดข้องมิได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ปล่อยทิ้งไว้โดยความเหลวไหลมึนชาฤๅโอนไปในอคะติ อธิบดีกรมตรวจต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้านิ่งไว้จนเกิดเหตุการเพราะอธิบดีกรมตรวจไม่กราบบังคมทูลพระกรุณา อธิบดีกรมตรวจมีความผิดกึ่งโทษเสนาบดี

มาตรา ๑๖ เมื่อได้ตั้งพระราชบัญญัตินี้แล้ว ให้เลิกพระราชบัญญัติ พระคลังมหาสมบัติหมวดมาตราที่ ๘ ว่าด้วยออฟฟิศหลวงในพระบรมมหาราชวัง ที่ภาษาอังกฤษเรียกว่าออดิตออฟฟิศ ๑๖ ข้อนั้นเสีย พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศว่าด้วยคนข้อมือขาว

ด้วยเจ้าพระยามหินทรศักดิธำรงค์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ด้วยเรื่องคนข้อมือขาวที่เปนความตามกระทรวงโรงศาล ตระลาการจับตัวส่งมายังกระทรวงกรมพระสัศดีกลาง ฝ่ายโจทยจำเลยร้องต่อตระลาการไม่ส่ง โจทยจำเลยมาร้องต่อกระทรวงกรมพระสัศดีๆ มีหมายไปให้ส่งตัวคนข้อมือขาวมาตามหมายประกาศ ตระลาการส่งตัวคนข้อมือขาวมายังกระทรวงกรมพระสัศดีพิจารณา ที่มีเจ้าหมู่มูลนายติดตามมายื่นยันว่าได้รับหนังสือพิมพ์คุ้มศักแล้ว แต่หนังสือพิมพ์คุ้มศักวิบัติไปต่างๆ ก็มี แลที่ได้ยื่นหางว่าวคำนับ แต่ยังไม่ได้รับหนังสือพิมพ์คุ้มศักก็มี ที่มีเจ้าหมู่มาติดตามก็ได้นำสืบหางว่าวแล้วโดยเรว ก็ได้ส่งตัวคืนไปยังตระลาการที่ส่งตัวมากลับไปว่าความยังศาลเดิม ที่ไม่มีเจ้าหมู่มานำสืบหางว่าว แต่ผู้นั้นให้การอ้างว่ามีสังกัดมูลนายๆ ได้จดชื่อตำหนิรูปพรรณทำหางว่าวยื่นคำนับไว้แล้ว แต่หาได้มีเจ้าหมู่มูลนายมาติดตามนำสืบหางว่าว แลบางทีบาญชีรายเจ้าพนักงานชำระได้ความว่าผู้นั้นเปนคนข้อมือขาวแล้ว แต่ผู้นั้นเปนคนหลัก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ลอย หาสังกัดมุลนายรับประกันตัวมิได้แล้ว ก็ให้มีเจ้าหมู่ไพร่หลวงกรมใดรับไปศักเปนไพร่หลวง เจ้ากะทรวงการก็ต้องเอาตัวจำขังไว้ กว่าผู้นั้นจะหาเจ้าหมู่มุลนายมาศักเปนไพร่หลวงได้ ผู้นั้นก็ต้องจำถักขังอยู่ในกระทรวงกรมพระสัศดีช้านาน ต้องป่วยการที่ตระลาการศาลเดิมจะพิจารณาความให้สำเร็จเด็จขาดได้ ทำให้เปนที่ขัดข้องคั่งค้างแก่การที่จะพิจารณาความของราษฎรให้เนิ่นช้าไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่นี้ไป ถ้าโจทยจำเลยระวังซึ่งกันแลกัน ว่าเปนคนข้อมือขาว ส่งหมายประกาศตระลาการศาลเดิมส่งมาก็ดี ที่มาร้องต่อกระทรวงกรมพระสัศดี ต้องมีหมายไปเอาตัวก็ดี ที่คนข้อมือขาวให้การว่ามีสังกัดมุลนาย ได้ยื่นหางว่าวคำนับไว้ก็ดี แลเปนคนข้อมือขาวให้การว่ามีสังกัดมุลนาย ได้ยื่นหางว่าวคำนับไว้ก็ดี แลเปนคนข้อมือขาวไม่มีสังกัดมุลนายก็ดี ให้กรมพระสัศดีบังคับให้เจ้าหมู่มุลนายมานำสืบหางว่าว แลบังคับให้เจ้าหมู่มุลนายมาทำหางว่าวนำศักเปนไพร่หลวงให้แล้วในกำหนด ๗ วัน ถ้าครบกำหนดเจดวันไม่มีเจ้าหมู่มุลนายมานำสืบหางว่าว แลมารับศักเปนไพร่หลวงก็ให้กรมพระสัศดีส่งตัวคืนไปให้ตระลาการศาลเดิมพิจารณาความต่อไป แล้วให้ตระลาการศาลเดิมทำหนังสือรับตัวคนข้อมือขาวไว้พิจารณาความ ความแล้วให้ส่งตัวคน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อมือชาวมายังกรมพระสัศดี ชำระคักเปนไพร่หลวง ตามหมาย ประกาศพระราชบัญญัตินั้น ให้กรมพระสุรัศวดีมีหมายบอกไป ทุกกระทรวงโรงศาลรู้จงทั่วกัน ตามรับสั่งพระบรมราชโองการ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง หมายมาณวัน เดือนสิบเอ็จแรมแปด ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

พระราชบัญญัติกรมราชพัสดุ

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาทดำรัสเหนือ เกล้า ฯ สั่งว่าราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ นับแต่ได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติไว้เมื่อวัน ๔ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มา อาไศรยความเจริญของราชการยิ่งขึ้นเปนอันมาก ราชการทั้ง ปวงย่อมเปลี่ยนแปลงเปนลำดับมาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติ เดิมจึงยังหาเปนการสมควร พอเพียงแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ใน เวลานี้ไม่ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญกระ ทรวงพระคลังมหาสมบัติ ขึ้นไว้เปนหลักของราชการกรมพระ คลังมหาสมบัติแล้ว สมควรที่จะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระ ราชบัญญัติ ที่ว่าด้วยน่าที่ของเจ้าพนักงานให้เรียบร้อยสมแก่ ราชการที่มีที่เปนอยู่ในบัดนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานทั้งหลาย ประฏิบัติให้ถูกต้องต่อไปด้วย

ศูนย์พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติเดิม ไว้เปนแบบแผนสำหรับราชการกรมพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

มาตรา ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งอธิบดีกรมราชพัสดุนาย ๑ อยู่ในบังคับเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ มีน่าที่รับผิดรับชอบราชการในกรมราชพัสดุ ให้เปนไปตามพระราชบัญญัติ แลข้อบังคับของเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ มีรองอธิบดีนายหนึ่ง มีน่าที่ช่วยราชการของอธิบดี ฤๅทำการตามอธิบดีบังคับสั่งให้ทำ แลเปนผู้แทนในเวลาอธิบดีไม่อยู่ด้วย มีเจ้าพนักงานผู้ช่วย สารวัดเสมียนคนใช้พอสมควรแก่ราชการ ต่างมีน่าที่ทำการตามข้อบังคับสำหรับเจ้าพนักงานสารวัดเสมียนคนใช้ แลตามคำสั่งเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ในกรม

มาตรา ๒ บรรดาของส่วยฤๅของระบาทว์ ซึ่งเปนส่วนพระราชทรัพยแผ่นดินที่เจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ จะส่งเจ้าพนักงานผู้รักษาทั้งสิ้นนั้นให้เจ้าพนักงานผู้ส่งทำใบนำ ๆ ส่งต่อกรมสารบาญชี ๆ ออกใบนำให้นำไปส่งต่อกรมราชพัสดุรักษาไว้ ฤๅควรจ่ายใช้ราชการแลจำหน่ายขาย กรมราชพัสดุต้องจัดการตามสมควร สุดแต่ให้เปนประโยชนพระราชทรัพย แต่กรมราชพัสดุได้รับของสิ่งใดต้องทำใบเสร็จให้ไปเปนสำคัญทุกราย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๓ ถ้าของส่วยไม่พอจ่ายราชการก็ดี สิ่งของซึ่งจะต้องจ่ายใช้ราชการไม่มีของส่วยก็ดี ฤๅสิ่งของอันใด ถ้าซื้อมาก ๆ จะได้ราคาถูกเปนประโยชนแก่ราชการ สมควรจะซื้อไว้แล้วจำหน่ายขายให้แก่กรมในกระทรวงต่าง ๆ ก็ดี กรมราชพัสดุเปนผู้เสนอต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ แลจัดซื้อฤๅขายจ่ายราชการตามสมควร

มาตรา ๔ การซื้อของนั้นอธิบดีกรมราชพัสดุต้องประมาณว่าของสิ่งใดจะต้องจ่ายราชการเท่าใด จะสั่งจากนอกเองซื้อเองก็ดี ฤๅจะให้มีผู้ว่าละราคารับส่งดีกว่าก็ดี แลของสิ่งใดควรสั่งไว้จำหน่ายขายให้แก่กรมต่าง ๆ จะเปนผลก็ดี รวมปีหนึ่งจะต้องใช้เงินรายจัดซื้อของจ่ายเท่าใด รายซื้อของไว้จำหน่ายขายเท่าใด ให้ทำรายงานตามความเหนขึ้นเสนอเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ๆ นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว อธิบดีกรมราชพัสดุต้องจัดการให้ได้ดังนั้น แต่ถ้ามีราชการจรขึ้นในปี จำเปนจะต้องจ่ายของมากขึ้นเฉภาะปีนั้นฤๅจะต้องจัดซื้อของจ่ายขายมากขึ้นเฉภาะปีนั้นก็ดี เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะได้สั่งให้ทำรายงานความเหนประมาณเงิน แลนำขึ้นขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต เปนการวิเศษเฉภาะครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๕ ของซึ่งเหมาซื้อมีผู้ว่าลดราคาส่งนั้น จะได้ไปว่าลดกันต่อน่าเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ เมื่อได้ชักขานพแนกขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระราชทานพระบรมราชานุญาตตกลงแล้ว ต้องมีตัวอย่างของนั้น ๆ ไว้สำหรับออฟฟิซ เมื่อจะรับของนั้นก็ดี ฤๅกรมราชพัสดุจัดซื้อเองก็ดี ต้องตรวจสิ่งของอย่าให้เลวกว่าตัวอย่าง แลเสียเปรียบขบวนยาวฤๅน้ำหนักแลชนิดใดเปนอันขาด

มาตรา ๖ ของสิ่งใดซึ่งจะขายให้แก่กรมต่าง ๆ ให้มีราคากำหนดไว้เปนแน่นอน แลแจ้งไปให้กรมต่าง ๆ ทราบ แลของที่จะขายเลหลังนั้น ให้ออกประกาศ แลทำบาญชีว่าเลหลังขายโดยแน่นอนแลเปิดเผย เงินที่ได้รับค่าขายของเท่าใด สิ้นเดือนครั้งหนึ่งต้องนำส่งพระคลังมหาสมบัติเสมอไป

มาตรา ๗ กรมใดต้องการของสิ่งใดจ่ายใช้ให้ว่ากล่าวแก่เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติเสียให้ตกลง แต่ก่อนเดือนธันวาคมปีก่อน ว่าจะเบิกเงินซื้อ ฤๅจะเบิกของ ถ้าเปนรายการจรผู้ทำก็ต้องว่ากล่าวกับเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ให้ตกลงก่อนลงมือทำการ ถ้าเปนการตกลงว่าให้เบิกเงินไปซื้อเองก็จัดซื้อตามแต่จะได้ราคาถูก ถ้าให้มาซื้อที่กรมราชพัศดุต้องมาซื้อ ถ้าให้เบิกสิ่งของจะเบิกสิ่งใด ให้ทำฎีกาประทับตราเสนาบดีฤๅอธิบดีกรมกระทรวงนั้น ๆ มาเปนสำคัญ ถ้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เปนการมีพระบรมราชโองการ ต้องให้ผู้รับพระบรมราชโองการประทับตรากำกับคละแล้ว มีสำเนาฎีกาอีกฉบับหนึ่ง มายื่นต่อกรมตรวจ ๆ เหนสมควร ลงชื่อสั่งจ่าย แล้วจึงไปเบิกของที่กรมราชพัศดุ ถ้ากรมราชพัศดุเหนของจ่ายเกินแก่การ จะย้อนมาต่อว่ากรมตรวจก็ได้ เมื่อตกลงกันแล้ว ก็จ่ายให้เบิกของไปตามฎีกา

มาตรา ๘ ถ้าจำนวนกรมใด ๆ ส่งบาญชีของรยาทว์ฤๅของสิ่งใดบรรดาจะเปนของหลวงมาขอให้ตีราคา ตามคำสั่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ กรมราชพัศดุต้องแต่งเจ้าหน้าที่งานไปทำบาญชีตีราคายื่นให้ไป

มาตรา ๙ ถ้าเปนที่ตึกที่ดินของหลวง ซึ่งจะให้ขายเลหลังเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ สั่งให้ขาย กรมราชพัศดุเปนผู้ขาย ที่ตึกที่ดินของหลวงซึ่งให้เช่าให้ถือ นอกนั้นก็เปนน่าที่กรมราชพัศดุจัดการรักษาแลเก็บค่าเช่า แลสรรพสิ่งอื่นนอกจากที่ตึกเรือนที่ดิน เปนน่าที่กรมราชพัศดุรักษาไว้ ฤๅควรขาย ก็จัดการขายทั้งสิ้น

มาตรา ๑๐ กรมราชพัศดุต้องมีบาญชีรายงานประมาณการซึ่งขอแลรับอนุญาตจากเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ในชั่วปีนั้น ปีนั้นไว้เล่ม ๑ บาญชีเงินเบิกมาแลจ่ายซื้อของเงินขายของได้จ่ายส่งคลังเล่ม ๑ บาญชีซื้อสิ่งของเล่ม ๑ บาญชี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ของส่วย ฤๅ กรมต่าง ๆ ส่งเล่ม ๑ บาญชีจ่ายของใช้ราชการ เล่ม ๑ จ่ายของขายเล่ม ๑ แลต้องมีบาญชีรายละเอียด สำหรับสิ่งนั้น ๆ ที่รับจ่ายแลคง ถึงกำหนดกึ่งปีครั้งหนึ่งต้อง ตรวจของสอบบาญชี ลงยบาญชีทุกคราว แลของซื้อขึ้นขาย แก่กรมต่าง ๆ นั้นต้องแยกบาญชีที่ได้กำไรฉันใดไว้ให้ชัด ด้วย นอกนั้นสำเนาใบเสร็จเก่าการรับจ่ายขายซื้อของ ฤๅ หนังสือไปมาต้องเก็บรักษาไว้ให้เปนพยานมั่นคง ทั้งบาญชีเงิน เดือนเบี้ยเลี้ยง เครื่องใช้สำหรับกรมก็ต้องมีอีกบาญชี ๑ อนึ่งสิ่งของต่าง ๆ ให้ตีราคาไว้กึ่งกำหนด ๖ เดือนครั้งหนึ่ง ฤๅสิ้นปีต้องยื่นงบ ๖ เดือน ๖ ปี ต่อเสนาบดีพระคลังให้หา สมบัติ แลลงบาญชีงบสำหรับกรมให้ชัดว่า รวมของเก่า คงยกมาราคาเท่านั้น รับของส่วยฤๅ กรมต่าง ๆ ส่งราคาเท่า นั้น จัดซื้อราคาเท่านั้นจ่ายราชการราคาเท่านั้น จำหน่าย ขายได้ราคาเท่านั้นคงอยู่เท่านั้น แลเงินเบิกมาจากคลังเท่า นั้น จ่ายเสียเท่านั้นได้รับเท่านั้น ส่งคลังแล้วเท่านั้น คงมีตัวเท่านั้น

มาตรา ๑๑ บรรดาของคงกรมต้องรักษาให้เรียบร้อย แล หมดรกสอาด โดยความระวังรักษาอย่างดีที่สุด แลห้ามมิให้ เจ้าพนักงานกรมราชพัศดุยืมของหลวงไป ให้ใช้ฤๅให้ผู้ยืม บรรดาจะทำให้เสียราคา นอกจากราชการหลวงเปนอันขาด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๑๒ การที่จัดกรมราชพัศดุ สมควรจะเปนประโยชน์ในราชทรัพย์พัศดุได้เพียงใด อธิบดีกรมราชพัศดุต้องเอาใจใส่คิดจัดการโดยเต็มกำลัง แลสติปัญญาให้ได้เพียงนั้น

มาตรา ๑๓ เจ้าพนักงานกรมราชพัศดุตั้งแต่ผู้ใหญ่มาถึงผู้น้อย ห้ามมิให้เกี่ยวข้องรับผลประโยชน์ ในการซื้อขายของหลวงเปนส่วนในตัวเปนอันขาด แลห้ามมิให้รับสินจ้างสินบลสินน้ำใจของกำนันสินบลจากผู้เกี่ยวข้อง ต้องขายส่งสิ่งของรายใดรายหนึ่งเปนอันขาด ถ้าพิจารณาได้ความเที่ยงแท้แต่รายหนึ่งขึ้นไป ต้องรับพระราชอาญาฐานฉ้อหลวง

มาตรา ๑๔ กำหนดเมื่อยื่นงบ ๖ เดือน ฤๅงบปีคราวหนึ่ง อธิบดีกรมราชพัสดุต้องทำรายงานการทั้งปวงที่เปนไป แลออกความเหนสมควร จะจัดการให้เปนผลพระราชทรัพย์ฉันใด เสนอเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ เพื่อได้ทำรายงานทูลเกล้าฯ ถวาย เสนอไปทุกครั้ง

มาตรา ๑๕ เจ้าพนักงานกรมราชพัสดุ ตั้งแต่ผู้ใหญ่จนถึงผู้น้อย เมื่อจะเข้ารับราชการ ต้องกระทำสัตยานุสัตย สาบาลเฉภาะกรมก่อนทุกท่านทุกนาย

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้วันที่ ๑๓ ธันวาคมรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศหอรัษฎากรพิพัฒน์

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ฝ่ายทหารพลเรือนในกรุง แลหัวเมืองเสรฐีพ่อค้า อาณาประชาราษฎร แลชาวต่างประเทศทราบทั่วกันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชหฤไทยรำพึง แต่จะทรงจัดราชการทนุบำรุงบ้านเมือง ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นไป เพื่อมหาชนซึ่งอาไศรยพึ่งพระบรมเดชานุภาพ ได้เจริญความศุขแลทวีทรัพย์สมบัติ กรุงสยามเพิ่มพูลยิ่งขึ้นเปนที่เย็นทั่วไป จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า ยาสูบเปนสินค้าใหญ่อันหนึ่งซึ่งสำหรับใช้ในบ้านเมือง แลจำหน่ายแลกเปลี่ยนในนานาประเทศ แต่การทำยาสูบในกรุงสยามยังน้อย เพราะราษฎรยังไม่ใคร่เหนผล แลไม่เข้าใจในวิธีทำด้วยสมควร ที่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ อุดหนุนการทำยาสูบให้มีมากขึ้น สมกับพื้นที่อันอุดมดีสมควรจะทำยาสูบซึ่งเปนสินค้าใหญ่ เพื่อเปนผลประโยชน์แก่บ้านเมืองได้ จึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งว่า การปลูกยาสูบเดี๋ยวนี้มีพิกัดภาษี ผู้ปลูกยาสูบต้องเสียเงินอากรยาต้นสำหรับจ่ายราชการแผ่นดินตามพิกัดไร่ ปีหนึ่งไร่ละสลึงเฟื้อง

นั้น ตั้ง แต่ รัตน โกสินทรศก ๑๑๐ ให้ งด การ เรียก อากร ยาตัน นี้ เสีย ก่อน เมื่อ สม ควร จะเรียก อากร ยาตัน ไว้ สำหรับ ใช้ จ่าย ราชการ แผ่นดิน ใน การ ภาย น่า ตาม พิกัด เดิม ฤๅ พิกัด ใหม่ เมื่อ ใด จึ่ง จะได้ ประกาศ มา ต่อ ครั้ง หลัง

ประกาศ มาณวัน ที่ ๑ มินาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙.

ประกาศสร้างรถไฟสยาม

แต่กรุงเทพฯ ถึงเมืองนคร ราชสีห์มา

๑ มีพระบรมราชโองการ มาร พระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัส เหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศ แก่ มหาชน ทั้ง ปวง ทราบ ทั่ว กัน ว่า พระ บาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว มี พระราชหฤไทย รำพึง ถึง เหตุ การ ซึ่ง จะทรง ทนุบำรุง กรุง สยาม ให้ รุ่ง เรือง เจริญ ไพ บุลย ยิ่ง ขึ้นไป ทรง พระราชดำริห เหน ว่า การ สร้าง หน ทาง รถไฟ เดิน ไป มา ในระหว่าง หัว เมือง ไกล เปน เหตุ ให้ เกิด ความ เจริญ แก่ บ้าน เมือง ได้ เปน อย่าง สำคัญ อัน หนึ่ง เพราะทาง รถไฟ อาจ จะชัก ย่น หน ทาง หัว เมือง ซึ่ง ตั้ง อยู่ ไกล ไป มา ถึง กัน ยาก ให้ กลับ เปน หัว เมือง ใกล้ ไป มา ถึง กัน ได้ โดย สดวก เรว พลัน การ ย้าย ขน สิน ค้า ไป มา ซึ่ง เปน การ ลำบาก ก็ สามารถ จะย้าย ขน ไป มา ถึง กัน ได้ โดย ง่าย เมื่อ เปน เช่น นี้ หัว เมือง ใด ซึ่ง ที่ดิน อุดมดี แต่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สินค้ายังไม่บริบูรณ เพราะขัดหนทางไปมายาก ไม่สามารถที่จะย้ายขนสินค้า ที่บังเกิดขึ้นไปค้าขายแลกเปลี่ยนกันกับหัวเมืองอื่นได้ ก็คงมีผู้ที่สาหคิดสร้างทำแลเพาะปลูกสิ่งสินค้านั้นให้มากยิ่งขึ้นเปนการเบิกโอกาศให้ อาณาประชาราษฎรมีทางตั้งการทำมาหากินกว้างขวางออกไป แลทำทรัพยสมบัติกรุงสยามให้มากมียิ่งขึ้นด้วย ทั้งเปนคุณประโยชนในการบังคับบัญชาตรวจตราราชการบำรุงรักษาพระราชอาณาเขตรให้ราษฎรอยู่เย็นเปนศุกขได้โดยสดวกอาไศรยเหตุทั้งปวงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึ่งทรงพระราชดำริห พร้อมด้วยความคิดท่านเสนาบดี เหนสมควรจะสร้างทางรถไฟตั้งแต่กรุงเทพฯ ถึงเมืองนครราชสิห์มาเปนสายแรก จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าหนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจัดการรวบรวมเงินแผ่นดิน ซึ่งเหลือจ่ายราชการเปนทุนส่วนหนึ่งสำหรับสร้างทางรถไฟสายนี้ ซึ่งเปนของหลวงแลส่วนทุนสำหรับสร้างรถไฟสายนี้อีก นอกนั้นสมควรจะเฉลี่ยให้เปนประโยชนแผ่ไปถึงมหาชนผู้มีทุนเตมใจรับออกช่วยราชการแผ่นดิน สมกับความมุ่งหมายทั้งเปนอุบายที่จะได้ชักนำให้หว่านทรัพยลงในที่ชอบ ซึ่งจะประกอบการนำให้เกิดผลประโยชนโดยสมควรนั้นด้วย จึ่งทรงพระกรุณา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จำหน่ายส่วนให้แก่มหาชนผู้สมัครรับตามสมควร แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการแบ่งเงินทุนเปนส่วนเพื่อมหาชน ซึ่งได้ออกทุนอุดหนุนทางรถไฟนี้ จะได้รับผลกำไรโดยเที่ยงธรรมตามมากแลน้อยในส่วนแห่งเงินทุนนั้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกา สำหรับการที่จะสร้างรถไฟสายนี้ไว้ ๑๐ ข้อ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ สร้างรถไฟขนาดใหญ่ตามอัตรา ตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ไปทางบางปอินกรุงเก่าแลเมืองสระบุรี ถึงเมืองนครราชสีห์มาสายหนึ่ง อยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายสยามขึ้นไว้สำหรับแผ่นดินเรียกชื่อว่ารถไฟนครราชสีห์มา กำหนดเงินทุนไม่เกินสองแสนชั่ง (๒๐๐๐๐๐ ชั่ง) ด้วยกำหนดเวลาสร้างลงมือไม่ช้ากว่ากันยายนรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ แล้วเสร็จไม่ช้ากว่าสิ้นรัตนโกสินทรศก ๑๑๕

มาตรา ๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจัดการเงินทุน ซึ่งจะสร้างรถไฟเมืองนครราชสีห์มา เงินทุนนั้นจะแบ่งเปนส่วนกำหนดส่วนละหนึ่งชั่งยี่สิบบาท (๑ ชั่ง ๒๐ บาทถ้วน) ไม่เกินแสนหกหมื่นส่วน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

(๑๖๐๐๐๐ ถ้วน) จำนวนส่วนซึ่งเหลือจาก ออกเงินแผ่นดิน รับไว้แล้วจะจำหน่ายให้แก่มหาชนผู้สมัครรับเข้าส่วน ตั้งแต่วันผู้เข้าส่วนส่งเงินแล้วไป จนถึงสิ้นรัตนโกสินทรศก ๑๑๙ คือกำหนดภายใน ๑๐ ปี ถ้าผลกำไรรถไฟยังแบ่งไม่ได้ ฤๅได้แบ่งต่ำกว่าร้อยละ ๕ ต่อปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติรับประกัน จะจ่ายเงินแผ่นดินออกใช้เปนผลกำไรให้แก่ผู้ถือส่วนจนครบร้อยละ ๕ ต่อปี ถ้าผลกำไรรถไฟในระหว่าง ๑๐ ปี ซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติรับประกันจะใช้ให้ครบร้อยละ ๕ นั้น ได้มากกว่าร้อยละ ๕ ขึ้นไปอีกเท่าใดก็ดี ผู้ถือส่วนได้ส่วนแบ่งเปนสิทธิของตนทั้งสิ้น เปนแต่เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติไม่ต้องออกร้อยละ ๕ ให้อีก แลเมื่อพ้นกำหนด ๑๐ ปีไปแล้ว ผลกำไรรถไฟนี้จะได้มากน้อยเท่าใดก็เปนสิทธิของผู้ถือส่วนทั้งสิ้นตามแต่จะได้ ถ้าแลถึงกำหนดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติซื้อส่วนกลับ ผู้ถือส่วนต้องยอมขายส่วนคืนให้ตามพระราชกฤษฎีกา อนึ่งเมื่อการสร้างรถไฟแล้วสำเร็จบริบูรณสิ้นเงินทุนน้อยลงมาเพียงเท่าใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะตั้งจำนวนเงินทุนแน่แท้ แต่เพียงเท่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นั้น ไม่คิดเอาส่วนเปล่าเป่นของหลวงเลย

มาตรา ๓ ผู้ใดจะซื้อส่วนเท่าใดต้องทำหนังสือสัญญารับส่วนไว้ ต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติฝ่ายละฉบับ เมื่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะต้องการเก็บเงินจ่ายให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการครั้งละเท่าใด จะได้เฉลี่ยเก็บเงินจากผู้เข้าส่วนเรียกเป่นครั้งละส่วน ๆ โดยส่วนร้อยตามผู้เข้าส่วนน้อยแลมาก ผู้ถือส่วนได้ส่งเงินแล้วก็ส่วนเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต้องออกใบสำคัญสำหรับส่วนให้ทุกส่วน ผู้ถือส่วนจะต้องการใบสำคัญสำหรับส่วนฉบับละส่วน ๆ ๆ หลาย ๆ ส่วนต่อฉบับ เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต้องออกให้ตามปรารถนา เมื่อการรถไฟแล้วสำเร็จบริบูรณสิ้นเงินน้อยลงเป่นต้นว่า ๑ ส่วนใน ๔ ส่วนผู้รับสัญญาซื้อส่วนไว้ร้อยส่วนจะได้ส่วนเพียง ๗๕ ส่วนเท่านั้น เพราะเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะออกส่วนได้แต่เท่าทุนแท้ อนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเก็บเงินส่วนซึ่งได้ประกาศบอกล่วงน่าก่อน ๑๔ วันไปในหนังสือพิมพ์ แลมีหนังสือส่งไปด้วยแล้ว ผู้รับสัญญาเข้าส่วนไม่ได้ส่งเงินจนช้ากว่า ๑๔ วัน เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะคิดเอาดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี ถ้าพ้นกำหนดไปถึงปีหนึ่ง เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มหาสมบัติ จะริบส่วนซึ่งได้ให้เงินแล้วเสีย แลส่วนซึ่งรับสัญญา จะเข้าไว้เหลืออีกนอกนั้นเท่าใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลัง มหาสมบัติ จะจำหน่ายให้แก่ผู้อื่นต่อไป

มาตรา ๔ ผู้ถือส่วนรถไฟนครราชสีหมานี้ จะซื้อขาย ให้ปันแลกเปลี่ยนส่วนของตน ย้ายเจ้าของ ให้เปนของผู้อื่น ได้ตามความปราถนา ฤๅ จะจำนำส่วนของตนไว้ต่อผู้อื่นก็ได้ แลถ้าผู้ถือส่วนตาย ฤๅ เสียจริต ส่วนนั้นก็คงตกเปนของผู้ รับทรัพย์มรฎก ตามพระราชกำหนดกฎหมาย แลลักษณที่จะ ย้ายเจ้าของส่วนจากคนเก่าตกเปนสิทธิ์ของคนใหม่นั้น เจ้าของ ส่วนเดิมต้องมีหนังสือปฏิญาณ ยอมยกส่วนของตนให้แก่คน ใหม่ ส่งตั๋วสำคัญสำหรับส่วนเดิมมายังเจ้าพนักงานกระทรวง พระคลังมหาสมบัติ ๆ จะได้ถอนชื่อถอนบาญชีคนเก่า แลลง บาญชีเปนของคนใหม่ แล้วออกตั๋วสำคัญสำหรับส่วนลงชื่อ คนใหม่มอบให้ไป ถ้าเจ้าของส่วนเดิมมิได้มีหนังสือปฏิญาณ ยอมยกส่วนของตนให้แก่คนใหม่โดยเหตุที่ตาย ฤๅเสียจริต ฤๅ เหตุอย่างอื่นประการใด ซึ่งคนใหม่ผู้มีหนังสือปฏิญาณนำตั๋วสำคัญนั้น มายื่นต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีหลักฐาน พอเปนที่มั่นคง ได้ว่าคนใหม่ควรจะเปนเจ้าของส่วน โดยยุติ ธรรมถูกต้อง ตามพระราชกำหนดกฎหมายแล้ว เจ้าพนักงาน กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ... ชื่อ ... บาญชีคนเก่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แล ลง บาญชีเป่นของคนใหม่ แล้วออกตั๋วสำคัญสำหรับส่วน ลงชื่อคนใหม่มอบให้ไปเหมือนกัน แต่ถ้าผู้ถือส่วนเดิมจะ ซื้อขายให้ปันแลกเปลี่ยนแก่ผู้ใดฤๅจำนำแก่ผู้ใด แลตก เป่นทรัพยมรฎกของผู้ใดต่อไปก็ดี ผู้เป่นเจ้าของส่วนเก่า แล ผู้เป่นเจ้าของส่วนใหม่ยังมิได้ทำตามลักษณย้ายเจ้าของส่วน ตามพระราชกฤษฎีกานี้อยู่เพียงใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระ คลังมหาสมบัติต้องถือว่า ส่วนนั้นยังตกเป่นสิทธิของเจ้าของผู้ มีชื่ออยู่ในบาญชีกรายนั้น บรรดาหนังสือมีไปหาแลข้อซึ่ง จะเกี่ยวข้องต่าง ๆ เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะ พูดแลส่งหนังสือถึงผู้มีชื่ออยู่ในบาญชีเก่าเท่านั้น

มาตรา ๕ เมื่อถึงกำหนดกึ่งปีคือสิ้นเดือนมีนาคมครั้งหนึ่ง สิ้นเดือนกันยายนครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหา สมบัติ ต้องทำบาญชีแลรายการในระหว่างหกเดือนนั้น ลง พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ที่เปิดเผย แลแจกผู้ถือส่วนให้ทั่วกัน แล ในลำดับนั้นต้องแจกผลกำไรฤๅเงินรับประกันร้อยละห้าให้แก่ ผู้ถือส่วนกึ่งปีครั้งหนึ่งเสมอไป

อนึ่งถ้ามีประกาศพระราชบัญญัติ ฤๅกฎข้อบังคับกับความ เห็นอันใด ซึ่งเกี่ยวข้องด้วยเรื่องรถไฟนครราชสีห์มาที่เป่น การเปิดเผยครั้งใด เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต้องลงในหนังสือพิมพ์เปิดเผย แลต้องส่งหนังสือแจกผู้ถือส่วน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ให้ทราบด้วยทุกครั้งทุกคราว

อนึ่งถ้าผู้ถือส่วนเหนเจ้าพนักงานทำการผิดฤๅมีข้อใด แลสงไสยการข้อใดข้อหนึ่งฤๅมีความเหนอันใด ผู้ถือส่วนอาจจะมีหนังสือมาต่อว่าฤๅไต่ถาม แลแสดงความเหนต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ ฤๅถ้าเพราะเหนว่าเจ้าพนักงานทำผิดพระราชกฤษฎีกา จะร้องฟ้องณโรงศาลชำระกระบิลเมืองก็ได้ ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้รับหนังสือผู้ถือส่วนต่อว่าฤๅไต่ถามความสงไสย แลชี้แจงความเหนต้องได้ส่วนแลตอบชี้แจงไปตามสมควร

มาตรา ๖ ส่วนรถไฟนครราชสิหมา ซึ่งจำหน่ายแก่มหาชนนั้น เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะยังไม่ซื้อกลับคืนก่อนห้าสิบปี คือวันที่ ๓๑ มินาคม รัตนโกสินทรศก ๑๕๙ เว้นแต่ในระหว่างนั้นผู้ถือส่วนสมัคจะขายให้แก่ผู้อื่น เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติจะรับซื้อไว้เองก็ได้ ถ้าพ้นกำหนดห้าสิบปีแล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซื้อส่วนกลับคืนเมื่อใดเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเรียกส่วนซื้อกลับคืนคราวเดียวหมดฤๅคราวละเท่าใด กำหนดตามสมควรนั้น ถ้าจะแบ่งเรียกส่วนซื้อกลับคืนเปนกำหนดคราวๆ จะได้ตัดสินขบวนจับฉลากว่า จะเรียกส่วนที่เท่าใดซื้อกลับ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คืนก่อนโดยยุติธรรม เมื่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเรียกส่วนของใครซื้อกลับคืน ผู้ถือส่วนต้องยอมขายให้ทั้งสิ้น ถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีหนังสือเรียกจะซื้อส่วนใดกลับคืน ผู้ถือส่วนนั้นไม่ส่งมาขายคืนส่วนผลกำไรแบ่งคราวน่าก็คงเปนของหลวง ผู้ถือส่วนนั้นไม่ได้รับอีกต่อไป

อนึ่ง ราคาส่วนซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะเรียกซื้อกลับคืนนั้น จะติค่าตามราคาส่วนนั้นขึ้นลงสูงๆ ต่ำกว่าส่วนละ ๑ ชั่ง ๒๐ บาท ตามที่เปนราคาตลาด ซื้อขายกันอยู่ในพื้นบ้านพื้นเมืองเวลานั้นโดยสมควรแก่ยุติธรรม

มาตรา ๗ ถ้าทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ สร้างทางรถไฟสายนี้ ต่อออกไปถึงหัวเมืองอื่น แต่ให้จัดการดังเช่นรถไฟนครราชสิห์มานี้ เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้เรียงความเหนสมควรจะรวมทุนกำไรเปนรายเดียวกัน ฤๅแยกเปนคนละราย กับรายนี้ จะเปนผลประโยชน์ดีด้วยกันทั้งสองฝ่ายนั้น มายื่นต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติๆ จะได้มีหนังสือชี้แจงไปยังผู้ถือส่วนรถไฟนครราชสิห์มานี้ เมื่อได้รับตอบความเหนอย่างไหนมาก เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการจะได้จัดการตามความเหนข้างมากนั้น การซึ่งความเหนผู้ถือส่วนนี้จะพึ่งตาม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

น้ำเสียง คือ มีส่วน มาก ก็มี น้ำเสียง มาก ตาม จำนวน ส่วน ที่ มี แต่ ถึง อย่าง ไร การ สร้าง รถไฟ สาย นี้ ต่อ ไป อีก เท่าใด จะหัก ทุน กำไร พวก ส่วน นี้ ไป ทำ ไม่ ได้ ต้อง ให้ เรียก ส่วน เงิน ทุน เข้า ใหม่ แล ใน เวลา กำลัง สร้าง รถไฟ สาย ใหม่ อยู่ นั้น จะ ชัก เนื้อ กำไร รถไฟ สาย เก่า ไป เจือ จาน กัน ไม่ ได้

มาตรา ๘ การ สร้าง แล จัด การ รักษา รถไฟ นคร ราชสีห์มา นี้ เปน น่าที่ เจ้าพนักงาน กระทรวงโยธาธิการ รับผิด รับชอบ ทั้งสิ้น ตั้ง แต่ การ คิด แบบแผน ประมาณ การ แล เงิน ใน การ สร้าง ทำ การ จัด ซื้อ สิ่ง ของ การ รับ จ่าย เงิน แล ทำ บาญชี การ วาง เจ้าพนัก งาน แล นาย จักร กล แล การ อื่น ๆ ทั้งสิ้น อนึ่ง เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธาธิการ ต้อง รักษา ผล ประโยชน์ รถไฟ นคร ราชสีห์มา นี้ โดย เต็ม กำลัง สุด แต่ จะ ทำ ได้ เมื่อ เสนาบดี กระทรวง โยธาธิการ เหน สม ควร จะ จัด การ สถาน ใด จะ ได้ นำ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ทราบ ใต้ ฝ่าละออง ธุลีพระบาท เมื่อ ทรง พระราชดำริห พร้อม ด้วย ท่าน เสนาบดี ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต แล้ว เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธา ธิการ จะ ได้ จัด การ ไป ตาม กระแส พระบรมราชโองการ

มาตรา ๙ ใน ชั้น ต้น เจ้าพนักงาน กระทรวง โยธาธิการ ต้อง คิด บาญชี ราย ประมาณ เงิน ที่ จะ ต้อง การ จ่าย ใช้ กำหนด เดือน ละ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เท่าใด รวมทั้งสิ้นเท่าใด ซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต แล้วนั้น มายื่นต่อเจ้าพนักงาน กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ๆ ต้องจ่ายเงินให้ตามกำหนด เมื่อสิ้นกึ่งปีคือสิ้นเดือนมินาคมครั้งหนึ่ง สิ้นเดือนกันยายนครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ ต้องงบยอดบาญชี แลสมบัติพัศดุซึ่งเปนทุนคง แลเงินรับเงินจ่ายรวมเ... เท่าใด หักเกินเปนเงินเพื่อขาดเพื่อเหลือแล้ว คงเปนส่วนแบ่งเท่าใด นั้นเปนบาญชีมายื่นต่อเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พร้อมกับรายงานต่าง ๆ ในการรถไฟนั้น เมื่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ได้รับบาญชีแลรายงานแล้ว ต้องไปตรวจบาญชี ที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ รับเงินส่วนแบ่งมาแล้ว ลงชื่อในงบบาญชีแลรายงานซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ จะได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายทุกกึ่งปี ตามที่ได้ตรวจเหนถูกต้องแล้วนั้น อนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ จะจัดการในเรื่องรถไฟนครราชสีห์มานี้ประการใด ต้องแจ้งความมาให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติทราบ เพื่อจะได้แจ้งแก่ผู้ถือส่วนทั้งหลาย อนึ่งถ้าเจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้ถามการในเรื่องรถไฟนครราชสีห์มานี้ เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ ต้องตอบชี้แจงโดยละเอียด เพื่อจะได้แจ้งให้ผู้ถือส่วนทราบตามพระราชกฤษฎีกา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๑๐ ทางรถไฟซึ่งจะผ่านไปในที่ใดๆ ก็ดี ฤๅโรงพักโรงจักรโรงงาน ในการรถไฟจะต้องสร้างขึ้นในที่ใดๆ ก็ดี ถ้าที่นั้นเปนที่บ้านคนอยู่ ฤๅเปนที่ห้างร้านโรงจักรโรงงานแลสวนผลไม้มีราคา เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องคิดเงินทำขวัญให้เปนค่าที่ดิน แลค่ารื้อเรือนแลข้าผลไม้ต้องเสียตามสมควร แต่ถ้าเปนที่ไร่นาป่าทุ่งไม่มีราคา เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องคิดเงินทำขวัญให้เปนค่ารื้อเรือนเท่านั้น ไม่ต้องให้ค่าที่ดินด้วย กำหนดเงินทำขวัญซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการ จะต้องให้นั้นไม่จำเปนต้องตีราคาให้มากมายจนถึงเปนผลกำไรแก่เจ้าของที่ เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการต้องให้แต่พอช่วยทุ่นทุนพอสมควร เจ้าของที่ต้องยอมรับตามราคา ที่เจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการตีให้ แลต้องไปจากที่นั้นตามกำหนด ซึ่งเจ้าพนักงานกระทรวงโยธาธิการกะให้ถ้าที่ใดจำเดิมแต่วันลงมือจับการสร้างรถไฟนครราชสีห์มานี้ ยังไม่มีเจ้าของหวงแหนที่สองฟากทางรถไฟกำหนดห่างข้างละห้าเส้นนั้น คงตกเปนที่หลวง ผู้ใดจะถือเอาเปนเจ้าของเข้าไปทำการในที่ตามกำหนดนี้ ต้องประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมาย เรื่องที่ดินเก่าใหม่ซึ่งมีอยู่แล้ว แลจะมีอีกต่อไปภายน่าด้วย

ประกาศมาณวันอาทิตยที่ ๑ เดือนมินาคมรัตนโกสินทรศก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๑๐๙ เปนวันที่ ๘๑๘๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเข้าส่วนรถไฟ

ประกาศให้มหาชนทราบทั่วกัน ด้วยทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เจ้าพนักงานโยธาธิการจับการสร้างทางรถไฟนครราชสิหมา แลทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติออกส่วนทุนการสร้างรถไฟนครราชสิหมา ซึ่งเหลือจากออกเงินแผ่นดินแล้ว ให้แก่ผู้ซึ่งมีความปรารถนาจะใคร่รับส่วนแจ้งอยู่ในประกาศกระแสพระบรมราชโองการ แลพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ นั้นแล้ว ถ้าผู้ใดมีความพอใจจะใคร่รับส่วนด้วยกี่ส่วน ก็ให้แจ้งความมายังเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติณหอรัษฎากรพิพัฒน์ ในพระบรมหาราชวัง กรุงเทพ ฯ เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจะจำหน่ายส่วน ให้แก่ผู้มาขอรับก่อนโดยลำดับจนกว่าจะหมดส่วนซึ่งสำหรับจะจำหน่าย

ประกาศมาแต่หอรัษฎากรพิพัฒน์ณวันที่ ๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ รองเสนาบดี

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชบัญญัติ

กรมสารบาญชี กระทรวงพระคลัง

มีพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ตั้งแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติไว้ เมื่อวันพุฒเดือนห้า ขึ้นเก้าค่ำ ปีกุนสัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มาถึงเวลา ด้วยความเจริญของราชการยิ่งขึ้นเปนอันมาก ราชการทั้งปวงย่อมเปลี่ยนแปลงเปนลำดับมาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติเดิม จึงยังหาเปนการสมควร พอเพียงแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในเวลานี้ไม่ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนูญ กระทรวงกรมพระคลังมหาสมบัติขึ้นไว้เปนหลักของราชการ กรมพระคลังมหาสมบัติแล้ว สมควรที่จะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ที่ว่าด้วยน่าที่ของเจ้าพนักงานให้เรียบร้อย สมแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในบัดนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานทั้งหลาย ปฏิบัติให้ถูกต้องตามร่องรอยต่อไปด้วย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติเดิมไว้เปนแบบแผน สำหรับราชการกรมพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

มาตรา ๑ กรมสารบาญชีนี้ รวมน่าที่ตามพระราชบัญญัติพระ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คลังมหาสมบัติ ๓ กอง คือ กองบาญชีกลาง กองรับแลกองจ่าย บรรดาซึ่งไม่กินกัน กับพระธรรมนุญนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งอธิบดีกรมสารบาญชีนาย ๑ สำหรับรับผิดชอบการในกรมทั้งสิ้น รองอธิบดีนาย ๑ สำหรับช่วยการแลแทนในเวลาอธิบดีไม่อยู่ กับที่นายเวร ๔ คือ ๑ เวรรับสำหรับเงินทองแลทำบาญชีในการรับ ๒ เวรจ่ายสำหรับจ่ายเงินทองแลทำบาญชีในการจ่าย ๓ เวรเกณฑ์สำหรับทำการแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศ แลทำบาญชีเงินใช้จ่ายราชการในนา ๆ ประเทศ ๔ เวรบาญชีสำหรับทำยอดบาญชีแลเร่งหนี้หลวง กับนี้เจ้าพนักงานผู้ช่วยเสมียนเอกเสมียนโท ตามสมควรแก่ราชการ

มาตรา ๒ เมื่อกำหนดขึ้นปีใหม่กรมสารบาญชี ได้รับงบประมาณการรับเงินแผ่นดิน จากเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติแล้ว ต้องเปนธุระตรวจตราให้ได้รับเงินตามงบประมาณ ถ้าภาษีผูกขาดฤๅเงินใช้ในกรมต่าง ๆ แลเงินหนี้หลวงซึ่งควรจะได้รับมิได้รับ กรมสารบาญชีต้องร้องต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจนกว่าจะได้รับเงินตามงบประมาณ ฤๅจะได้รับคำสั่งจากเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ให้งดเร่งเงินนั้นหักงบประมาณโดยพระบรมราชานุญาต

มาตรา ๓ เมื่อกรมสารบาญชีได้รับเงินทอง ฤๅของส่วยตรวจสอบบาญชีกับ... ...สอบบาญชีต่อ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เวรบาญชีถูกต้องแล้ว ให้ทำใบนำมอบให้ผู้ส่งนำไปส่ง คือถ้าเปนเงินทองให้นำไปส่งต่อกรมเก็บของส่วยต่าง ๆ ให้นำไปส่งต่อกรมราชพัสดุ เมื่อได้รับใบตอบจากกรมเก็บแลกรมราชพัสดุ ได้รับเงินทองของส่วยถูกต้องตามใบนำแล้ว ให้กรมสารบาญชีทำเสร็จให้แก่ผู้ส่งไปเปนสำคัญ

มาตรา ๔ เมื่อกำหนดขึ้นปีใหม่กรมสารบาญชี ได้รับงบประมาณการจ่ายเงินแผ่นดิน ฤๅในระหว่างไต่ปีรับแซงชั่นที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จากเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติแล้ว ต้องเปนธุระตรวจตราฎีกาจ่ายเงินงบประมาณแลแซงชั่น ถ้าเจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ในกระทรวงใด ๆ ก็ดี ฤๅการที่กระทรวงพระคลังต้องจ่ายเองก็ดี เกินงบประมาณ ฤๅคาดว่าจะเกิน กรมสารบาญชี ต้องนำความเสนอต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ และฟังคำสั่งใหม่ของเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติโดยพระบรมราชานุญาต นอกกว่านี้ห้ามมิให้สั่งจ่ายเปนอันขาด

มาตรา ๕ ฎีกาเบิกเงินต่าง ๆ มีสำคัญ ซึ่งกรมตรวจได้ตรวจเงินรายในรายนอกแลตรวจราคาแล้ว กรมสารบาญชีไม่ต้องตรวจอีกซ้ำ เปนแต่ต้องตรวจอัตราเงินเดือนเบี้ยเลี้ยงใช้สอยเบ็จเสร็จ แลยอมใช้ให้ถูกต้องตามงบประมาณแล้วลงบาญชีรับฎีกา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๖ เมื่อฎีการายใดถึงกำหนดจ่าย กรมสารบาญชีทำใบสั่งขึ้นให้เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ เซนอนุญาตก่อนจึ่งออกใบสั่งจ่ายได้ แต่หนังสือสำคัญพระบรมราชโองการ นายเวรกรมวัง คำสั่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการ ฤๅงบเบี้ยหวัดเงินปี ซึ่งทรงเซนพระราชหัตถเลขา พระราชทานพระบรมราชานุญาตมาในนั้นแล้ว ออกใบสั่งได้ทีเดียว ใบสั่งจ่ายนั้นให้ลงชื่อประทับตราอธิบดีกรมสารบาญชี แลลงชื่อนายเวรจ่ายด้วย แล้วมอบให้ผู้เบิกไปรับเงินที่กรมเก็บพร้อมกับใบอนุญาตขนเงินออก ฎีกาที่รับแล้วก็ดี สั่งจ่ายแล้วก็ดี ต้องมีจดหมายเหตุสักหลังลงชื่ออธิบดีกรมสารบาญชี แลนายเวรรับไว้ด้วย ผู้ที่ได้รับใบสั่งต้องลงชื่อเปนใบเสร็จให้ไว้ทุกราย ฤๅจะลงชื่อในฎีกาสักหลังทีเดียวก็ได้

มาตรา ๗ การบาญชีฝากเงินแบงก์ แลแลกเงินต่างประเทศนั้น คงใช้ตามพระราชบัญญัติเดิม เปนแต่หนังสือมีไปมาเวรแบงก์ไม่ต้องเก็บยกไปเก็บในกรมพระคลังกลาง

มาตรา ๘ บาญชีนี้หลวงต่างๆ เวรบาญชีเปนผู้รักษา แลกรมสารบาญชี ต้องเร่งรัดให้ได้ตั้งคำสั่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ถ้าขัดข้องสถานใดให้นำความขึ้นเสนอเสนาบดีพระคลัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๙ การบาญชีรับรายละเอียด เวรรับทำการบาญชีจ่ายรายละเอียด เวรจ่ายทำการบาญชีแบงก์รายละเอียด เวรแบงก์ทำ เวรบาญชีนั้นทำบาญชีนี่หลวง แลรวมยอดการรับจ่าย แลคงไว้เปนบาญชีสำคัญสำหรับแผ่นดิน เมื่อถึงเวลาปิดศาลาต้องตรวจสอบบาญชีกันให้ถูกต้องก่อน ถึงกำหนดสิ้นเดือนกรมสารบาญชีต้องคัดงบเดือนยื่นต่อเสนาบดีพระคลังฉบับ ๑ พร้อมกับรายงานแลทูลเกล้าฯ ถวายฉบับ ๑ ไม่ช้ากว่าวันที่ ๑๐ เดือนใหม่ แลสิ้นปีต้องยื่นงบปีแลรายงานไม่ช้ากว่าเดือนพฤศภาคม

มาตรา ๑๐ บรรดาสรรพฎีกาใบเสร็จใบสั่งใบนำ แลสำเนาตั๋วฤๅหนังสือ ซึ่งผ่านมาในศาลาว่าการกรมสารบาญชีต้องรักษาไว้ให้เรียบร้อยเปนสำคัญทุกๆ ฉบับ

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้วันที่ ๑๓ ข้างขึ้น วาคมรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ว่าด้วยงบประมาณแลรายงาน ๑๐ มาตรา

มาตรา ๑ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ต้องทำงบประมาณการรับจ่ายเงินแผ่นดินในปีน่าขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาท

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในที่ประชุมเสนาบดี ไม่กว่าวันที่ ๑๕ เดือนมีนาคม จะได้ทรงปฤกษาให้ตกลงก่อนสิ้นปีแล้ว พระราชทานมาให้เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติรักษาไว้ แลเสนาบดีพระคลังต้องคัดสำเนาส่งสำหรับฉบับข้างที่งบ ๑ ถ้าจะยังปฤกษาตกลงทันสิ้นปีไม่ได้จะได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ผ่อนจ่ายเงินให้กรมต่าง ๆ เบิกไปผ่อนจ่ายใช้ตามสมควรมิให้ขัดขวางแก่ราชการ แต่ถึงอย่างไรจำเปนต้องตกลงไม่ช้ากว่าขึ้นเดือนมิถุนายน

มาตรา ๒ การรวบรวมงบประมาณเงินรับนั้น เงินภาษีอากรในกระทรวงพระคลัง ที่ทำเปนหลวงให้เสนาบดีพระคลังคิดประมาณตามสมควรคะเนจะได้ ถ้าเปนภาษีอากรผูกขาดได้ว่าประมูลแล้วก็ลงตามรายว่า รายใดยังมิได้ว่าประมูลก็ลงตามคาดเหนควรจะว่าประมูลได้ การทำการหลวงค่าธรรมเนียม แลภาษีอากรขึ้นอยู่ในกรมต่าง ๆ ให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงทำงบประมาณ ตามคาดคะเนเหนสมควรจะได้ มายื่นเสนาบดีพระคลัง เมื่อพร้อมแล้วเสนาบดีพระคลังงบเปนงบประมาณขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ลักษณทำงบประมาณการรับเงินนั้นใบต้นต้องรวบยอดรายภาษีอากรต่าง ๆ เปนยอดเปนต้นว่าอากรพื้นที่มีรายเทียบปีก่อนขึ้นไป ๕ ปี แลประมาณปีที่จะล่วงไปนั้นด้วย รวมเปน...ต่อไปปีหนึ่งทั้งปีใหม่ แลจัดเปน ๒ ภาค

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คือการได้ประจำเช่นภาษีขาเข้าขาออกเปนต้น แลการได้จร คือจะเร่งเงินหลวงได้เปนต้น แล้วจึงรวบยอดรวมทั้งสิ้น ชั้นที่ ๒ ขยายรายรวมยอดเปนต้นว่าอากรพื้นที่ คืออากรค่านาอากรสวนสมพักศร ชั้นที่ ๓ ขยายรายละเอียดเปนต้นว่าอากรสุราก็จำแนกรายเมือง ชั้นที่ ๔ ประมาณเงินที่จะได้รับรายเดือน

มาตรา ๓ การรวบรวมงบประมาณจ่ายนั้น เงินสำหรับการพระราชพิธีจร เงินเผื่อขาดเผื่อเหลือ ฤๅเงินประมาณสำหรับการโยธาต่างๆ เปนต้น แลเบี้ยหวัดเงินปีต่างๆ บรรดาน่าที่ในกระทรวงพระคลังจ่ายเองนั้นให้เสนาบดีพระคลังคาดสมควรตามคะเนจะจ่าย ถ้าเปนเงินปีเงินเดือนมีอัตราก็ประมาณตามอัตรา การจรต่างๆ ก็ประมาณตามจะมีตัวเงินจ่ายได้ ส่วนการจ่ายใช้ในกรมต่างๆ นั้น ให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงทำงบประมาณมายื่นต่อเสนาบดีพระคลัง ๆ เมื่อพร้อมแล้วเสนาบดีพระคลัง ๆ งบเปนงบประมาณขึ้นทูลเกล้า ๆ ถวาย ลักษณงบประมาณการจ่ายเงินนั้น ใบต้นต้องรวบยอดการจ่ายตามกระทรวง เปนต้นว่ากระทรวงพระคลัง ๆ มีรายเทียบปีก่อนขึ้นไป ๕ ปี แลประมาณปีที่จะล่วงไปนั้นด้วย รวม ๗ ปีทั้งปีใหม่ แลคัดเปน ๒ ภาค คือการจ่ายประจำเช่นเงินเดือนเบี้ยเลี้ยงตามกรมเปนต้น แลการจ่ายจรคือการก่อสร้าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แลพระราชพิธีจรเปนต้น แล้วรวบยอดรวมสิ้น ชั้นที่ ๒ ขยายรายรวมยอดเปนต้นว่ากระทรวงพระคลัง ฯ คือ กรมพระคลังกลาง กรมสารบาญชี กรมตรวจกรมเก็บ กรมพระคลังข้างที่ ชั้นที่ ๓ ขยายรายละเอียดเปนต้นว่า กรมพระคลังกลาง เงินเดือนผู้ใดเท่าใด เบี้ยเลี้ยงผู้ใดเท่าใด เงินใช้สรอยเบ็ดเสร็จ ค่าอันใดเท่าใด เงินยอมให้ใช้เผื่อการอันเท่าใด ชั้นที่ ๔ ประมาณเงินจะต้องจ่ายตามรายเดือน

มาตรา ๔ ถ้ากรมกระทรวงใด จะต้องเพิ่มเงินประจำเดือนในปีน่าขึ้นเพราะการอย่างใด เงินอีกเท่าใด ฤๅจะมีการจรรายใดเงินเท่าใด เสนาบดีเจ้ากระทรวงต้องประมาณยอดจำนวนเงิน แลคำชี้แจงซึ่งจำเปนจะต้องใช้ต้องขึ้นในปีน่ากราบบังคมทูลพระกรุณาในที่ประชุมเสนาบดี เสียแต่ก่อนสิ้นเดือนตุลาคมปีก่อน เมื่อตกลงควรจะขึ้น จะทำแล้วจะได้ประมาณเพิ่มมาในงบประมาณได้ แลในขณนั้นเสนาบดีพระคลังต้องเตรียมยอดประมาณเงินรับสำหรับปีน่าเปนเลาๆ ไว้ให้รู้ด้วย เพื่อจะได้กราบบังคมทูลพระกรุณา ถึงตัวเงินในที่ประชุมเสนาบดี

มาตรา ๕ ถ้ากระทรวงใดๆ มิได้ยื่นงบประมาณมายังกระทรวงพระคลังตามกำหนดเสนาบดีพระคลัง ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ไ แต่วันพ้นกำหนดไม่เกิน ๗ วัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๖ ถ้าเกิดราชการจรฤๅพระราชพิธีจรในระหว่างปี เสนาบดีพระคลัง ต้องคาดคะเนเค้าเงินจะพอจ่าย ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาในที่ประชุมเสนาบดีทุกครั้ง เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต กำหนดเงินเท่าใด เสนาบดีพระคลัง ฯ จะได้คิดแก่ผู้รับพระบรมราชโองการ จ่ายใช้เงินเพียงเท่านั้น

มาตรา ๗ เมื่อถึงกำหนดสิ้นเดือนครั้งหนึ่ง เสนาบดีพระคลังต้องทำงบเดือนรายรับรายจ่าย แลเงินคงขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย แลสิ้นครั้งหนึ่ง เสนาบดีพระคลัง ฯ ต้องทำงบปีรายรับจ่ายเงินแผ่นดินแลเงินคงขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายในที่ประชุมเสนาบดี กับมีรายเทียบงบประมาณกับรายงานการรับ แลจ่ายเงินในปีที่ล่วงแล้วนั้นด้วย กำหนดไม่ช้ากว่าเดือนมิถุนายน

มาตรา ๘ ถ้าภาษีอากรบรรดาขึ้นอยู่ในกระทรวงพระคลัง ฯ แลเงินภาษีอากร แลค่าธรรมเนียมค่าท่าการหลวงในกระทรวงต่าง ๆ ไม่ได้รับตามงบประมาณ เพราะไม่ได้ส่งมิใช่การนั้นเก็บน้อยเอง กำหนด ๓ เดือนครั้งหนึ่ง เสนาบดีพระคลัง ฯ ต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ในที่ประชุมเสนาบดีครั้งหนึ่งเสมอไป

มาตรา ๙ เงินประจำให้เสนาบดีพระคลัง ฯ คิดเปนยอดแลรายละเอียดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ในเดือนเมษายน จะได้ทรง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เซ็นพระราชหัตถเลขา พระราชทานพระบรมราชานุญาต แล การจรนั้น เมื่อถึงกำหนดเบิก ให้เจ้ากระทรวงทำแซงชั่นขอ พระบรมราชานุญาต งบเบี้ยหวัดเงินปีนั้น ให้เสนาบดีพระคลัง ฯ คิดเปนยอดแลรายละเอียดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายก่อนกำหนด แจกเพื่อขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต บรรดาจำนวนเงิน ซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชา นุญาตให้จ่ายแล้ว โดยเซ็นพระราชหัตถเลขา ฤๅ ท่านเสนาบดี มีหมายรับพระบรมราชโองการมาตามงบประมาณนั้น เสนาบดี พระคลัง ฯ สั่งเงินได้ทีเดียว มิต้องทูลเกล้า ฯ ถวายใบสั่ง จ่ายอีก

มาตรา ๑๐ เมื่อได้ตั้งพระราชบัญญัติ ๑๐ มาตรานี้แล้ว ให้เลิกพระราชบัญญัติพระคลังมหาสมบัติ หมวด มาตราที่ ๑๒ ซึ่งว่าด้วยเอสติเมตบาญชีปีข้างน่า ๒ ข้อนั้นเสีย พระราช บัญญัติตั้งไว้แต่วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ กรมต่าง ๆ เบิกเงินพระคลังมหาสมบัติ

๑๔ มาตรา

มาตรา ๑ บรรดากรมต่าง ๆ ซึ่งขึ้นในเจ้ากระทรวงใหญ่ นั้น ๆ ต้อง [illegible] เบ็ดเสร็จ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แลเงินขอมให้ใช้เผื่อจะขาดเหลือ ซึ่งประมาณจะต้องจ่ายในกรมนั้นๆ ไปยื่นต่อเจ้ากระทรวงๆ ตรวจเหนสมควรแล้ว ทำงบประมาณ รวมราชการกระทรวงนั้น แลแยกเปนรายกรม ตามจำนวนเงินเดือนเบี้ยเลี้ยง เงินใช้สอยเบ็จเสร็จ เงินยุงม ให้ใช้เผื่อขาดเหลือเปนรายๆ ตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ กำหนดได้ มายื่นกระทรวงพระคลังไม่ช้ากว่าสิ้นเดือนธันวาคมปีก่อน

มาตรา ๒ ถ้าราชการในกระทรวงกรมใดๆ จะต้องจัดขึ้นฤๅแก้ไขแลมีเหตุจำเปนฉันใด ซึ่งจะต้องใช้เงินประจำปีมากขึ้นไป ให้เจ้ากระทรวงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ฤๅชี้แจงการที่จำเปนจะต้องขึ้นอีกเท่าใด มายังเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ๆ นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาในก่อนสิ้นเดือนตุลาคมปีก่อน เมื่อทรงพระกรุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาติ ให้เพิ่มเงินฤๅให้งดแก้ไขประการใด เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะได้แจ้งมาให้ทราบก่อนสิ้นเดือนธันวาคม ถ้าเมื่อการจวนแจนี้จะยื่นงบประมาณให้ทันกำหนดเสนาบดีเจ้ากระทรวง ต้องขอผัดมายังเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ แต่ไม่ให้เกินวันที่ ๑๕ เดือนมกราคม

มาตรา ๓ จัดแบบพิกัดงานให้ฤๅเหนสมควรว่าประมาณการว่าปีน่า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย และหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จะต้องเบิกเงินทำการจรอย่างไรบ้าง ให้นำความเสนอต่อเสนาบดีเจ้ากระทรวงๆ รวมการจรในกรมนั้นประมาณเงินเท่านั้น ทำเปนบาญชีย่อมายื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติก่อน สิ้นเดือนตุลาคม เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ จะได้นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา รายใดทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาติ ให้ทำฤๅให้งดอันใด เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะได้แจ้งความไปให้เสนาบดีเจ้ากระทรวงทราบ เจ้ากระทรวงต้องทำงบประมาณยื่นส่วนการจรพร้อม กับงบประมาณการประจำด้วยตามกำหนด

มาตรา ๔ ลักษณงบประมาณซึ่งเจ้ากระทรวงใหญ่ จะยื่นต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติๆ จะทำให้นั้น ต้องรวมตลอดในกระทรวงหนึ่งเปนเงินเดือนเบี้ยเลี้ยงเงินใช้สอยเบ็ดเสร็จ และเงินยอมให้ใช้ไม่ต้องรายละเอียด แต่มีรายเทียบเงินที่เบิกไปในปีล่วงแล้ว ๔ ปีประมาณตามงบประมาณ จะล่วงไปหนึ่งปีแล้วจึงลงจำนวนปีใหม่อันนี้เปนรายชั้นต้น ชั้นที่ ๒ ขยายเปนรายกรมๆ ไม่ต้องรายละเอียด เหมือนกันแต่ไม่มีรายเทียบ ชั้นที่ ๓ ประมาณเดือนใด จะเบิกเท่าใดต่อนั้นทำเปนรายกรมมีรายเทียบขึ้นต้นเหมือนกัน แต่ชั้น ๒ ขยายกรมนั้นเปนรายละเอียด เปนต้นเงินเดือนก็ต้องรายตำแหน่งเบี้ยเลี้ยง ก็

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต้องรายชื่อค่าใช้สอย ก็ต้องรายสิ่งของ แลชั้นที่ ๒ มีลาย ประมาณเดือนใดจะเบิกเท่าใด

งบประมาณการจรนั้นไม่ต้องมีรายเทียบมีแต่ชั้นที่ ๒ บอกรายการประมาณเงิน กับชั้นที่ ๓ ประมาณแซงชั่นเดือนใด

มาตรา ๕ เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จ่ายแล้ว การประจำถึงเดือนให้วางฎีกาเบิกเงินต่อกรมสารบาญชี แต่ฎีกาเบิกต้องรายละเอียดตามแต่จะบอกได้เพียงใด เปนต้นเจ้าพนักงานเสมียนต้องบอกรายชื่อ เว้นแต่พลทหาร ฤๅคนงานใช้สอยเบ็ดเสร็จ ต้องบอกรายสิ่งของ แลราคาให้ชัดเจน

มาตรา ๖ ส่วนการจรซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตในงบประมาณแล้วนั้น จะเริ่มทำเริ่มใช้เมื่อใดให้ทำแซงชั่นบอกกำหนดคราวเบิกแลบอกรายละเอียดสุดแต่จะทำได้มายื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ๆ จะได้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต แล้วนำฎีกาเบิกเงินต่อกรมสารบาญชี ฎีกาเบิกเงินล่วงน่าไม่ต้องมีรายละเอียด เปนแต่บอกว่าเบิกเงินล่วงน่าแต่เมื่อรายการเสร็จแล้วต้องเบิกแต่สิ้นเงินแท้แล้ว บอกรายละเอียดที่จริงโดยชัดเจนด้วย

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๗ ถ้ากรมในกระทรวงใดๆ จำเปนต้องจ่ายใช้เงินประจำเกินงบประมาณก็ดี ฤๅจะทำการจรซึ่งเหลือขาดในงบใดก็ดี ให้เจ้ากระทรวงแซงชั่นนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาเอง เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ก็ให้ตั้งฎีกาเบิกเงินต่อกรมสารบาญชี ดังวิธีเบิกแซงชั่นการจร ถ้าเปนกรมกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าเปนคนนอกตำแหน่ง แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง การเข้าในกระทรวงใน ให้นำความไปเสนอเสนาบดีเจ้ากระทรวงนั้น นำแซงชั่นขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

มาตรา ๘ ถ้ามีการพิธีจรขึ้นครั้งใดคราวใด ให้ผู้รับพระบรมราชโองการจัดการนั้นๆ มาปฤกษาต่อเสนาบดีเจ้ากระทรวงๆ ปฤกษาเสนาบดีพระคลังมีกำหนดเงิน ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาเมื่อโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ให้วางแซงชั่นเหมือนการจรตามงบประมาณนั้น

มาตรา ๙ บันดางบประมาณก็ดี แซงชั่นฤๅฎีกาก็ต้องมีสำเนาไว้ สำหรับกรมกระทรวงนั้นๆ ด้วย แลเงินซึ่งได้เบิกไปจากพระคลังนั้น กรมกระทรวงนั้นๆ ต้องทำบาญชีรับสำหรับกรมแลจ่ายอันใดก็ลงบาญชี จ่ายสำหรับกรมไว้ ให้ชัดเจนการจ่ายเงินนั้นควรจะมีหยาะหลักฐาน มั่นคงได้เพียงใด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ก็ให้ทำเพียงนั้นเปนต้นว่า แจกเงินเดือนมีผู้รับลงชื่อ ซื้อของมีบิลจากผู้ขาย

เมื่อสิ้นปีหนึ่งเจ้ากระทรวงต้องคัดบาญชีรับจ่ายสำหรับกรมในกระทรวงนั้นๆ มายื่นสารบาญชีในกระทรวงพระคลังเปนงบปีตามจ่ายตัวเงินจริงฉบับหนึ่ง พร้อมกับเงินเหลือจ่ายไม่ช้ากว่าเดือนมิถุนายนปีน่า

มาตรา ๑๐ บันดางบประมาณแซงซั่งฎีกางบปีใดๆ ซึ่งเจ้าพนักงานจะยื่นเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ฤๅยื่นเบิกเงินต่อกรมสารบาญชี ต้องส่งมาให้กรมตรวจๆ พร้อมด้วยสำเนาอีกฉบับหนึ่ง กรมตรวจๆ ถูกต้องแล้วจึ่งจะยื่นได้

มาตรา ๑๑ ถึงกำหนดสิ้นปีครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกรมตรวจจะมาตรวจบาญชีสำหรับกรมไม่เรวกว่าเดือนมิถุนายนปีใหม่ เจ้าของกรมต้องยอมให้ตรวจ แลชี้แจงการจะเรียกพยานหลักฐานอันใดต้องนำมาให้ดูแลชี้แจงโดยละเอียด เมื่อเจ้าพนักงานกรมตรวจให้หนังสือสำคัญที่ได้ตรวจแล้ว เจ้าของกรมต้องรักษาไว้สำหรับบาญชี

มาตรา ๑๒ เจ้าของกรมนั้นๆ ต้องรับผิดรับชอบในบาญชีสำหรับกรมอย่าให้รายในแลยอดรวมผิดได้ ถ้าเงินหลวงขาดหายไปโดยขบวนทำบาญชีฤๅเงินเองเจ้าของกรมนั้น ๆ ต้องรับใช้จงเต็ม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

มาตรา ๑๓ ลักษณแบบทำบาญชี ลแซงซั่นฎีกาบันดาเกี่ยวกับการ เงินกรมกระทรวงนั้น ๆ ต้องทำตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะออกกำหนดให้ทำ ทุก ๆ ถ้ากรมกระทรวงใด ๆ จะต้องทำบาญชียังไม่มีแบบ ให้มาปฤกษาต่อเสนาบดีพระคลังฯ ทุกอย่าง

มาตรา ๑๔ การเบิกเงินการประจำทั้งสิ้นทุกกรม ทุกกระทรวงนั้น พอสิ้นเดือนให้เบิกเงินเดือนล่วงแล้ว อย่าทิ้งค้างไว้ให้ช้าถึงสามเดือน เมื่อถึงเดือนมินาคมต้องเบิกเงินในเดือนมินาคม แต่ในเดือนนั้นตัดปี อย่าให้ล่วงพ้นกำหนดได้ แลการจรในปีใดก็ให้ได้วางแซงซั่นเสียในปีนั้น ถ้าทิ้งไว้ข้ามปี ให้เสนาบดีฤาอธิบดีกระทรวงกรมนั้น ๆ ต้องรับใช้เงินรายนั้น เจ้าพนักงานพระคลังไม่รับแซงซั่นแลฎีกาเบิกเว้นไว้แต่มีการขัดข้องจริง ๆ ก็ให้มีจดหมาย ประมาณยอดเงินชี้แจงไปยังเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ขอผัดแต่ในก่อนสิ้นปี ถ้าเปนการสมควรเสนาบดีพระคลังยอมให้ผัดจึงผัดทำตามบังคับเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติได้ แต่ลักษณผัดนี้มิให้ช้ากว่าสิ้นปีแล้วสองเดือน

พระราชบัญญัตินี้ ทรงตั้งไว้ณวันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชบัญญัติกรมต่าง ๆ

เรื่องส่งเงินพระคลังมหาสมบัติ ๙ มาตรา

มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูลสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ตั้งแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติไว้เมื่อวัน ๔ ขึ้น ๙ ค่ำเดือน ๔ ปีกุญ สัปตศก จุลศักราช ๑๒๓๗ มาถึงเวลานี้ศยร ความเจริญของราชการยิ่งขึ้นเปนอันมาก ราชการทั้งปวงย่อมเปลี่ยนแปลงเปนลำดับมาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติเดิมจึงยังหาเปนการสมควร พอเพียงแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในเวลานี้ไม่ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพระธรรมนุญกระทรวงกรมพระคลังมหาสมบัติ ขึ้นไว้เปนหลักของราชการกรมพระคลังมหาสมบัติแล้ว สมควรที่จะจัดการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ที่ว่าด้วยน่าที่ของเจ้าพนักงานให้เรียบร้อยสมแก่ราชการที่มีที่เปนอยู่ในบัดนี้ เพื่อให้เจ้าพนักงานทั้งหลายประฏิบัติให้ถูกต้องส่งร่องรอยต่อไปด้วย จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติเดิมไว้เปนแบบแผนสำหรับราชการ กรมพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

มาตรา ๑ บรรดากรมต่าง ๆ ซึ่งขึ้นในเจ้ากระทรวงใหญ่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นั้น ๆ ต้องทำงบประมาณเงินภาษีอากร ฤาเงินทำการหลวง แลค่าธรรมเนียมซึ่งประมาณจะได้รับในกรมนั้น ๆ ไปยื่นต่อเจ้ากระทรวง ๆ ตรวจเหนสมควรแล้ว ทำงบประมาณรวมการจะส่งเงินในกระทรวงนั้น แลแยกเปนรายกรมตามจำนวนเงินภาษีอากร ฤาเงินทำการหลวงแลค่าธรรมเนียมเปนราย ๆ ตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ กำหนดให้มายื่นต่อกระทรวงพระคลังไม่ช้ากว่าธันวาคมปีก่อน

มาตรา ๒ เจ้าพนักงานกรมในกระทรวงใด ๆ มีเงินหนี้ติดค้างยังเก็บเงินไม่ได้ ฤาจะขายของ แลเงินค้างส่งเงินเหลือจ่ายที่ยังค้างอยู่ในกรม ประมาณจะได้ส่งในปีน่าเท่าใด เสนาบดีเจ้ากระทรวงนั้น ๆ ต้องทำงบประมาณยื่นส่วนการรวพร้อมกับงบประมาณการประจำด้วยตามกำหนด

มาตรา ๓ ลักษณงบประมาณซึ่งเจ้ากระทรวงใหญ่ จะยื่นต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะทำให้นั้น ต้องรวมยอดในกระทรวงหนึ่งตามเงินจะได้ส่งเปนราย ๆ เปนต้นว่าค่าตรา ฤาค่าธรรมเนียมต่าง ๆ เปนต้นไม่ต้องมีรายละเอียด แต่มีรายเทียบเงินที่เก็บได้ ๆ ส่งปีล่วงแล้ว ๕ ปีประมาณในปีจะล่วงไป ๑ ปี แลจึงลงจำนวนเงิน คาดจะส่งปีใหม่อันนี้เปนรายเทียบชั้นต้นชั้นที่ ๒ ขยายเปนรายกรม ๆ ไม่ต้องมีรายละเอียดเหมือนกัน แต่ไม่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ต้องมีรายเทียบชั้น ๓ ประมาณเงินใดจะได้ส่งเท่านั้น ต่อนั้นทำเปนรายกรมมีรายเทียบขึ้นต้นเหมือนกัน แต่ชั้น ๒ ขยายรายกรมนั้นเปนรายละเอียดเช่นต้นว่า ค่าตราตั๋วราษีอากร ค่าตราความ แลชั้น ๓ มีรายใดจะได้ส่งเท่าใดด้วย

มาตรา ๔ เมื่อเดือนก่อนเก็บเงินได้เท่าใด ขึ้นเดือนใหม่ให้นำส่ง มิให้รอไว้ยืมจ่าย วิธีส่งให้ทำใบนำไปยื่นต่อกรมตรวจๆ แล้วนำไปส่งกรมสารบาญชี เมื่อได้รับใบนำให้ไปส่งรับใบเสร็จมาไว้เปนสำคัญ

มาตรา ๕ บรรดางบประมาณใบนำทั้งปวง ซึ่งเจ้ากระทรวงจะยื่นต่อเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ ฤๅยื่นต่อกรมสารบาญชีต้องส่งมาให้กรมตรวจๆ ถูกต้องแล้วจึ่งยื่นได้

มาตรา ๖ ถึงกำหนดสิ้นปีครั้งหนึ่ง เจ้าพนักงานกรมตรวจจะมาตรวจบาญชีสำหรับกรมไม่เรวกว่า เดือนมิถุนายนปีใหม่ เจ้าของกรมต้องยอมให้ตรวจแลชี้แจงการ ถ้าจะเรียกพยานหลักถานอันใดต้องนำมาให้ดู แลชี้แจงโดยละเอียด เมื่อเจ้าพนักงานกรมตรวจ ให้หนังสือสำคัญที่ได้ตรวจแล้ว เจ้าของกรมต้องรักษาไว้สำหรับบาญชี

มาตรา ๗ เจ้าของกรมนั้นๆ ต้องรับผิดชอบใบบาญชีสำหรับกรม อย่าให้รายในแลยอดรวมผิดได้ ถ้าเงินหลวงขาดหายไปโดยขบวนทำบาญชี ฤๅเงินหายเองกรมนั้นต้อง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รับใช้จงเต็ม

มาตรา ๘ ลักษณแบบทำบาญชีแลใบนำ บรรดาเกี่ยวกับการเงินกรมกระทรวงนั้นๆ ต้องทำตามแบบซึ่งเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติจะออกกำหนดให้ทำ ฤๅถ้ากระทรวงใดๆ จะต้องทำบาญชี ยังไม่มีแบบให้มาปฤกษาต่อเสนาบดีพระคลังทุกอย่าง

มาตรา ๙ เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ สงไสยจะไคร่ได้ถามฟอกซักเรื่องเงินแผ่นดิน มีหนังสือเชื้อเชิญเจ้าพนักงานกรมใดๆ มาพูดจาต้องมาตามกำหนด แลถ้าจะขอดูบาญชีต้องนำมาให้ดูด้วย ถ้าเงินมีไม่ส่งฤๅไม่ยื่นบาญชีผิดด้วยพระราชบัญญัติ ให้เสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ เกาะมาเร่งได้แลให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้วันที่ ๑๓ ธันวาคมรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๐๖๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติการสอบวิชา

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ด้วยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งแบบวิธีสอบวิชาหนังสือไทยขึ้นแลได้โปรดเกล้าฯ ให้มีข้าหลวง เปนเจ้าพนักงานสอบวิชานักเรียนปีละครั้ง ๑ เสมอมา มีนักเรียนเข้าสอบวิชาได้ตลอด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ชั้นประโยคต้นแลประโยคที่ ๒ ไปเปนอันมากแล้ว บัดนี้ ทรงพระราชดำริห์เหนว่าการเล่าเรียน ก็เจริญแพร่หลายขึ้นมาก วิชาที่สอบยังน้อยชั้นเลยังคับแคบ ควรจะแก้ไขหักให้กว้างขึ้นให้ตามสมควรแก่การสมัย อิกประการหนึ่งบัดนี้ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนหลวงสอนภาษาอังกฤษขึ้นหลายแห่ง แลโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ ที่เปนโรงเรียนชเลยศักดิ์ก็มีหลายแห่ง ควรจะมีแบบวิธีสอบภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นด้วย อนึ่งกำหนดการสอบวิชาซึ่งมีมาปีละครั้ง ๑ นั้น ทรงพระราชดำริห์เหนว่ายังห่างระยะนัก เพราะนักเรียนคนใดเข้าสอบไม่ได้ก็ต้องรอไปอิกปี ๑ จึงจะได้สอบอิก ยังเปนทางตัดประโยชน์อยู่ มีพระราชประสงค์จะทรงทนุบำรุงการเล่าเรียนวิชาให้เจริญ แลให้การสอบวิชาเปนหลักถานมั่นคงต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติต่อไปดังนี้

ข้อ ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่าพระราชบัญญัติสำหรับการสอบวิชา แลให้เปนน่าที่กรมศึกษาธิการ ต้องรักษาให้เปนไปตามกระแสพระบรมราชโองการ กว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปเปนประการใด

ข้อ ๒ การสอบวิชาในภาษาไทยให้กำหนดเปน ๓ ชั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คือประโยคที่ ๑ ชั้น ๑ ประโยคที่ ๒ ชั้น ๑ ประโยคที่ ๓ ชั้น ๑ วิชาที่จะสอบทั้ง ๓ ชั้นนี้ เปนความรู้ยากขึ้นไปเปนลำดับ คือชั้นประโยคที่ ๑ สอบความรู้หนังสือตลอดวิธีใช้ตัวสกดถูกต้องในถ้อยคำสามัญ อ่านหนังสือเรื่องสามัญถูกต้องตามวรรคระยะแลชัดเจนตัวอักษร เขียนถูกต้องตามวิธีใช้ตัวสกดแลระยะวรรคตอน ลายมือเขียนตัวเรียบทั้งหวัดแลบรรจงด้วยเส้นหมึกแลวิชาเลข รู้ตลอดวิธีบวกลบคูณหารทำโจทยสามัญได้ตลอด ชั้นประโยคที่ ๒ ความรู้ไวยากรณ์ตลอดอักขรวิธี อ่านหนังสือใบบอกรายงาน แลเทศนาวรรณนากาพย์กลอนโคลงฉันท์ถูกต้องได้ทุกอย่าง แต่งจดหมายแลหนังสือเรื่องต่างๆ ได้ ลายมือเขียนด้วยเส้นหมึกเปนตัวหวัดบรรจงเรียบได้บนกระดาษไม่มีบรรทัด วิชาเลขรู้ตลอดมาตราวิธี ชั้นประโยคที่ ๓ ความรู้ไวยากรณ์ตลอดอจวิภาควากยสัมพันธ์ฉันท์ลักษณ แลรู้ยอความเรียงความแต่งกาพย์กลอนโคลงฉันท์เปนทุกอย่าง อธิบายเรื่องโดยบรรยายโวหารแลสนทนาโต้ตอบทั้งเทศนาโวหาร ลายมือเขียนเรียบแลเร็ว วิชาเลขรู้ตลอดเศษวิธี แลลูกคิดตลอดทั้งวิธีทำบาญชี แลรู้จักทำตาตรางบาญชีต่างๆ

ข้อ ๓ การสอบวิชาความรู้ภาษาในภาษาอังกฤษนั้น ให้กำหนดเปน ๖ ชั้น (คือสะแตนดาด) เรียกว่าชั้นที่ ๑ แลชั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ที่ ๒ ที่ ๓ ไปโดยลำดับ ชั้นที่ ๑ สอบอ่านอย่าง ๑ เขียนหนังสือให้ถูกถ้อยคำอย่าง ๑ ฝีมือเขียนหนังสืออย่าง ๑ แปลคำภาษาอังกฤษเปนภาษาไทยอย่าง ๑ แปลคำภาษาไทยเปนภาษาอังกฤษอย่าง ๑ ไวยากรณ์อย่าง ๑ วิชาคิดเลขอย่าง ๑ รวม ๗ อย่างด้วยกัน ชั้นที่ ๒ สอบทั้ง ๗ อย่างๆ ชั้นที่ ๑ แลเติมเรียงความในภาษาอังกฤษอย่าง ๑ สอบความรู้ที่จะพรรณนาลักษณสิ่งของในภาษาอังกฤษด้วยอย่าง ๑ จึ่งเปน ๙ อย่างด้วยกัน ชั้นที่ ๓ สอบทุกอย่างเท่าชั้นที่ ๒ ต่างแต่ที่ยากขึ้น ชั้นที่ ๔ สอบทุกอย่างเท่าชั้นที่ ๓ เปลี่ยนแต่สอบความรู้ที่จะพรรณนา ลักษณสิ่งของเปนสอบความรู้วิชาภูมิสาตร ชั้นที่ ๕ สอบอ่านอย่าง ๑ แปลความภาษาอังกฤษเปนภาษาไทยอย่าง ๑ แปลความภาษาไทยเปนภาษาอังกฤษอย่าง ๑ ไวยากรณ์อังกฤษอย่าง ๑ เรียงความภาษาอังกฤษอย่าง ๑ วิชาคิดเลขอย่าง ๑ วิชาภูมิสาตรอย่าง ๑ รวม ๗ อย่างด้วยกัน ชั้นที่ ๖ สอบทุกอย่างเท่าชั้นที่ ๕ เติมสอบความรู้พงษาวดารต่างประเทศ ความรู้เหตุแลเรื่องราวของการค้าขาย ความรู้ดาราสาตรแลศรีระสาตรด้วย

ข้อ ๔ แบบแลวิธีสำหรับสอบวิชาในภาษาไทยทั้ง ๓ ประโยค แลสอบส่วนในภาษาอังกฤษทั้ง ๖ ชั้น ตามซึ่งกำหนดไว้ในข้อ ๓ นั้น ให้กรมศึกษาธิการเปนหน้าที่จัดแลออก

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ประกาศ กำหนดลักษณ ที่เหนจะสอบได้ แลไม่ได้ แล แบบวิธีสำหรับสอบนั้น ให้กรมศึกษาเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้เปนคราว ๆ ตามสมควร

ข้อ ๕ อธิบดีกรมศึกษาธิการ ต้องเรียก อาจารย์ ซึ่งจะเปนผู้สอบวิชานักเรียนนำรายชื่อ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ก่อนคราวสอบวิชาทุกคราว แล้วจัดแบ่งสอบวิชาเปนกองเดียวฤๅหลายกอง ตามสมควร แต่ในกองหนึ่งต้องมีอาจารย์ผู้สอนไม่ต่ำกว่า ๓ คน

ข้อ ๖ การสอบวิชาตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ ให้สอบปีละ ๒ คราว คือ ในเดือนตุลาคมคราวหนึ่ง ในเดือนมีนาคมคราวหนึ่ง เว้นแต่จะมีการขัดขวาง ควรงดเสียคราวหนึ่งฤๅเลื่อนไปเดือนอื่นก็ให้อธิบดีกรมศึกษาธิการ ประกาศกำหนดเลื่อนวันฤๅบอกงดการตามควร แต่ประกาศกำหนดวันสอบวิชาต้องออกก่อนวันกำหนดไม่ต่ำกว่าสิบห้าวัน เพื่อให้นักเรียนรู้ทั่วกันได้ทุกคราว

ข้อ ๗ ในการสอบวิชาปีละ ๒ คราวนี้จะสอบที่แห่งใด ซึ่งเปนที่กลาง ให้นักเรียนรวมกันมาสอบวิชาที่นั้น ฤๅผู้สอบจะไปสอบที่ในโรงเรียนใดเฉภาะแต่นักเรียนในโรงเรียนนั้น แล้วแต่อธิบดีกรมศึกษาธิการจะเหนสมควร แลกำหนดแจ้งไปในประกาศกำหนดเวลาสอบวิชา

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๘ ผู้ที่จะเข้าสอบไล่นี้ เปนคนกรมใดกรมหนึ่งก็ตาม เปนผู้ที่ได้เรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากโรงเรียนหลวงก็ตาม เข้าสอบไล่ได้ตามความประสงค์ทั้งสิ้น

ข้อ ๙ นักเรียนคนใดสอบได้ตลอดวิชาถึงประโยคใดชั้นใด ก็ให้กรมศึกษาธิการ ทำประกาศนิยบัตรลงชื่ออธิบดีกรมศึกษาธิการ แลอาจารย์ผู้สอบวิชาให้เปนสำคัญแก่นักเรียนนั้น

ข้อ ๑๐ บรรดานักเรียนที่สอบวิชาในภาษาไทยได้ตลอดชั้นประโยคที่ ๒ ขึ้นไป แลนักเรียนซึ่งสอบวิชาภาษาอังกฤษได้ตลอดชั้นที่ ๔ ขึ้นไป ถ้าเปนบุตรหมู่ไพร่หลวงกรมใด ๆ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พ้นหมู่พ้นศักได้ทุกคน ถ้าเปนคนแขนขาวก็โปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศนิยบัตรนั้นแทนตัวคุ้มศักได้ตลอดไป ผู้ที่พ้นหมู่พ้นสักแล้วจะไปทำมาหากินตามลำพังไม่รับราชการก็ได้ แต่ต้องมีสังกัดขึ้นอยู่ในกรมศึกษาธิการ เพื่อเวลาที่สมควรจะรับราชการในกรมใดกรมหนึ่ง เมื่อจะไปรับราชการกรมใดกรมหนึ่งต้องให้กรมศึกษาธิการทราบความก่อน ให้กรมศึกษาธิการแทงจำหน่ายไว้ในบาญชีสังกัด

ข้อ ๑๑ การสอบวิชาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สอบแต่เดือนมีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ เปนคราวต้นไป

ข้อ ๑๒ เมื่อได้สอบไล่ตามแบบแลวิธีพระราชบัญญัติใหม่นี้แล้ว ถ้าจะมีผู้เข้าสอบไล่วิชาประโยคต้นอย่างเก่า ก็ยอมให้เข้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สอบได้อีก สามคราวไล่หนังสือ ถ้าพ้นนั้นไปแล้วต้องให้สอบได้ แต่ตามพระราชบัญญัตินี้อย่างเดียว แต่นักเรียนคนใดจะเข้าสอบไล่ในคราวเดียวกันทั้งอย่างเก่า แลอย่างใหม่เปนไม่ได้ พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้ณวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เปนวันที่ ๘๑๓๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศลดเงินค่าธรรมเนียมหนังสือเบิกล่อง

มีพระบรมราชโองการมาร พระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่บันดา ผู้ซึ่งมีเรือค้าขาย ในระหว่างกรุงเทพ ฯ แลหัวเมืองชายทเล ให้ทราบทั่วกันว่า เสดจพระราชดำเนินออกมาประทับอยู่ ณเกาะสีชังครั้งนี้ ได้ทรงทราบฝ่าลอองธุลีพระบาท ว่า ราษฎรลูกค้าที่มีเรือบันทุกสินค้า จากหัวเมืองชายทเลเข้าไปซื้อขายในกรุงเทพ ฯ ต้องเสียค่าเบิกล่อง แลค่าธรรมเนียมมากไม่ใคร่ได้ผลประโยชน์เปนกำไรมากสมความอุษาห ด้วยทรงพระมหากรุณาแก่ลูกค้าทั้งปวง จึ่งได้โปรดเกล้า ฯ ให้สอบถามเจ้าพนักงานได้ความว่า ค่าธรรมเนียมที่เก็บอยู่ทุกวันนี้ ไม่ว่าเรือขนาดใดต้องเสียค่าใบเสร็จบาทสามสิบสองอัฐ ค่าเซอร์ติไฟสามสิบสองอัฐ ค่าเบิกล่องแปดบาทสามสิบสองอัฐ รวมลำหนึ่งต้องเสียเที่ยวละสิบบาทสามสิบสองอัฐ ถ้าเรือบันทุกเข้าเกินพิกัดเรียนก็ไม่ยังต้องเสียเงินค่าหมายจ่ายอย่างต่าง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เปนเงินเก้าบาท สามสิบสองอัฐ รวมเปนยี่สิบบาท ได้ความดังนี้ ทรงพระราชดำริหเหนว่าค่าธรรมเนียมที่เรียกเช่นนี้ แรงเหลือเกินอยู่ ไม่เปนทางที่จะอุดหนุน ให้การค้าขายในพระราชอาณาเขตรเจริญขึ้นได้ จึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้ยกเลิกค่าธรรมเนียม คือค่าเซอร์ติไฟ สามสิบสองอัฐ ค่าใบเบิกล่องแปดบาทสามสิบสองอัฐ ค่าหมายเก้าบาทสามสิบสองอัฐนั้นเสีย ให้คงเรียกแต่ค่าใบเสร็จ บาทหนึ่ง สามสิบสองอัฐ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นี้ไป ถ้าลูกค้าผู้หนึ่งผู้ใดมีเรือบันทุกสินค้าเข้าไปค้าขาย ก็ให้เสียค่าธรรมเนียมแต่เท่าที่หมายประกาศมานี้

ประกาศไปแต่เตนต์ที่ประทับเกาะสีชัง ณวันที่ ๑ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ เปนวันที่ ๘๒๓๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเรื่องเงินเบี้ยพระบรมวงษานุวงษ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ์ รองเสนาบดีพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ฝ่ายน่าฝ่ายในทราบทั่วกันว่า เดิมได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ชุบเลี้ยงพระบรมวงษานุวงษ ฝ่ายน่าฝ่ายใน พระราชทานเบี้ยหวัดเงินกลางปีเงินเดือนประจำยศ ที่แม่นึ่งของจ่ายเปนต้นว่า เข้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

สาน ใต้ แล น้ำ มันเปนต้น สำหรับ พระเกียรติยศ อยู่ ทุกพระองค์ แต่ บาง พระองค์ ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเงิน กลางปี เงินเดือน แล สิ่ง ของ จ่าย บ้าง บาง พระองค์ ได้ รับ พระราชทาน แต่ เบี้ย หวัด เงิน เดือน แล ของ จ่าย บาง พระองค์ ได้ รับ พระราชทาน แต่ บางพระองค์ได้รับพระราชทาน แต่เบี้ยหวัดเงิน กลาง ปี แล เงิน เดือน บ้าง บาง พระองค์ ได้ รับ พระราชทาน แต่เบี้ยหวัด แล เงิน กลาง ปี บ้าง บาง พระองค์ ได้รับพระราชทาน แต่ เบี้ย หวัด บ้าง ต่าง กัน ตาม พระยศ ซึ่ง ได้ ดำรงค์ รับ ราชการ ฉลอง พระเดช พระคุณ แล กำหนด เวลา แจก ต่าง กัน คือ เบี้ย หวัด แจก ปลาย ปี เงิน กลางปี แจก กลาง ปี เงิน เดือน ของจ่าย แจก ทุก เดือน

อนึ่ง ของ ที่ จ่าย นั้น บาง ที เปน ประโยชน สมควร บ้าง ไม่เปน ประโยชน บ้าง นั้น บัด นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัส สั่ง ให้ รวม เงิน เบี้ยหวัด เงินกลาง ปี แลเงินเดือน ประจำยศ พระบรมวงษานุวงษ ซึ่ง จะได้ รับพระราชทานเข้าเปน ยอด เดียวเรียก ว่าเงินปี แล ของ จ่าย นั้น จะเลิก คิด เปน ราคา เงินเพิ่มพระราชทาน แทน แน่ เท่าอัตราเงินประจำเดือนกำหนดแจกเปนเวลา พระบรมวงษานุวงษ พระองค์ ใด ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เงินปี ตั้ง แต่ ปี ละยี่สิบชั่ง ขึ้นไป จะแบ่ง เงินปี นั้นเปน สี่ ส่วน พระราชทาน ในเดือน มิถุนายน ส่วน๑ เดือน กันยายนส่วน ๑ เดือน ธันวาคม ส่วน๑ แล เดือน มินาคม อีก ส่วน๑ พระบรมวงษานุวงษ ซึ่ง ได้ รับ พระราชทาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เงินปีแต่ปีละสิบชั่งขึ้นไปถึงยี่สิบชั่ง จะแบ่งเงินปีนั้นเปน ๒ ส่วน พระราชทานเดือนกันยายนส่วน ๑ เดือนมินาคมส่วน ๑ พระบรมวงษานุวงษผู้น้อย ซึ่งได้รับพระราชทานเงินปีแต่ปีละสิบชั่งลงมา กำหนดพระราชทานในเดือนตุลาคมครั้งเดียว เมื่อถึงกำหนดเดือนพระราชทานแล้ว ให้พระบรมวงษานุวงษซึ่งได้รับพระราชทานเงินปี ทำฎีกาใบเสรจมารับเงินต่อเจ้าหน้าที่งานกรมสารบาญชี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ณหอรัษฎากรพิพัฒน ตามจำนวนเงินซึ่งได้รับพระราชทานทุก ๆ คราว ฤาจะรวมรับคราวเดียวเมื่อคราวท้ายก็ได้ แต่ต้องให้มารับไปเสียก่อนสิ้นปี เพื่อจะให้เปนการเรียบร้อยแก่บาญชีของเจ้าหน้าที่งานพระคลังในเวลางบตัดปี

ประกาศมาแต่หอรัษฎากรพิพัฒน์ วันที่ ๒๙ เมษายนรัตนโกสินทรศก ๑๑๐

สัญญาพระราชทาน พระบรมราชานุญาตขุดคลอง

หนังสือพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุดคลอง ได้ทำณกรุงเทพมหานคร เปน ๒ ฉบับ ลงวัน ๕ เดือน ๓ แรมค่ำหนึ่ง ปีชวดสัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐

ด้วยคอมมิตี กรมพระนครบาล รับพระบรมราชโองการใส่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปนผู้แทนในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะได้เรียกต่อไปในหนังสือสัญญานี้ว่าผู้อนุญาตฝ่ายหนึ่ง พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงษ พระนานาพิพิธภาษี (ชื่น) นายโยวากิมแครซี่ ซึ่งเกิดอยู่เมืองในประเทศอิตาลี แลบัดนี้เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครในแผ่นดินสยามเปนช่างรับเหมาทำตึกทำเรือน แล้วได้แสดงตนตามพระราชกำหนดกฎหมาย ว่าเปนคนสับเยกต์สยาม (ตั้งแต่ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐) กับนายยมบุตรพระยาพิสณฑ์สมบัติบริบูรณ (ยิ้ม) ที่เข้าหุ้นส่วนกันเปนคอมปนีขุดคลอง ซึ่งจะเรียกต่อไปในหนังสือสัญญานี้ว่าผู้รับอนุญาตฝ่ายหนึ่ง ได้ปฤกษาพร้อมกันตกลงทำสัญญาไว้ต่อกันดังจะว่าต่อไปนี้

ข้อ ๑ ด้วยผู้รับอนุญาต ได้ทำความสัญญาดังที่จะกล่าวต่อไปในหนังสือนี้ แลรับว่าจะยอมปฏิบัติตามข้อบังคับสัญญาที่จะกล่าวต่อไป ผู้อนุญาตจึ่งได้ยอมอนุญาตให้ผู้รับอนุญาตมีโอกาศที่จะเปนผู้ได้เลือกก่อน แลขุดคลองก่อนผู้อื่นในที่ตำบลทั้งปวง ซึ่งเปนพระราชอาณาเขตรสยาม ตามข้อบังคับคำสัญญานี้เสมอ ๒๕ ปี นับตั้งแต่วันที่ลงชื่อสัญญากัน แลข้อความในสัญญานี้ ผู้รับอนุญาตต้องเข้าใจว่าไม่ใช่เปนความเกี่ยวข้องตลอดถึงราษฎรผู้ใดผู้หนึ่ง ได้รับอนุญาต

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ขุดคลองก่อนสัญญานี้ แลไม่เปนข้อบังคับห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่ง ขออนุญาตขุดคลอง ฤๅขอรับเหมาการขุดคลอง ฤๅการที่จะมีผู้ใดผู้หนึ่ง ขุดคลองในเขตรแขวงที่บ้านที่สวนที่ไร่นาแลที่ใดๆ เฉพาะในเขตรที่ซึ่งเปนสิทธิของผู้นั้นๆ

ข้อ ๒ ผู้รับอนุญาตจะคิดขุดคลองใหม่ในตำบล แลจะขอซ่อมคลองเก่าในตำบลใดก็ดี ต้องนำแผนที่แบบแผนคลองที่กำหนดจะขุดกว้างยาวลึก แลทำหนังสือแจ้งการที่จะทำกำหนดเวลาที่จะลงมือขุด แลกำหนดคลองจะแล้วช้านานเพียงใด มายื่นแก่ผู้อนุญาตให้เหนชอบด้วยก่อนทุกๆ คราวเมื่อได้รับหนังสือสำคัญ จากผู้ให้อนุญาตยอมเหนชอบด้วยในความคิดนั้นแล้ว ผู้รับอนุญาตจึ่งจะลงมือขุดคลองฤๅซ่อมคลองนั้นได้ ถ้าแลผู้อนุญาตจะเหนข้อขัดขวาง ที่ควรจะต้องแก้ไข ฤๅข้อขัดขวางที่จำเปนจะเหนชอบไปด้วยความคิดของผู้รับอนุญาตไม่ได้โดยเหตุอันสมควรใดๆ ก็ดี ผู้อนุญาตจะชี้แจงให้ผู้รับอนุญาตทราบเหตุนั้นๆ เพื่อที่จะได้แก้ไข ฤๅเลิกถอนการที่คิดนั้นเสียตามเหตุการที่สมควร แลผู้อนุญาตจะตอบความเหนทั้งนี้ ให้ผู้รับอนุญาตทราบในกำหนดเดือนหนึ่ง

ข้อ ๓ ถ้าจะมีผู้ใดผู้หนึ่ง มาขออนุญาตขุดคลองในที่ตำบลใดๆ ซึ่งผู้อนุญาตเหนสมควรว่าจะเปนประโยชน์แก่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แผ่นดิน ควรจะยอมให้ขุดได้ ก็จะแจ้งความให้ผู้รับอนุญาตทราบ ถามผู้รับอนุญาตก่อนว่าคลองตำบลนั้นๆ ผู้รับอนุญาตจะขุดฤๅไม่ ถ้าผู้รับอนุญาตไม่ขุด จึ่งจะยอมให้ผู้ขออนุญาตใหม่ขุดตามความประสงค์ ถ้าผู้รับอนุญาตจะรับขุดแล้ว ก็จะอนุญาตให้ขุด แต่การที่ผู้รับอนุญาตรับขุดนี้ ต้องลงมือขุดตามกำหนดเวลา ที่ผู้ขออนุญาตเดิมกำหนดไว้ ถ้าพ้นกำหนดเวลาผู้รับอนุญาตไม่ลงมือขุดคลอง ฤๅลงมือขุดคลองแล้ว แต่คลองค้างไม่แล้วเสร็จตามกำหนดที่ผู้ขออนุญาตเดิมกำหนดไว้ ผู้ให้อนุญาตจะกินอำนาจนี้เสีย ไม่ให้ผู้รับอนุญาตขุดคลองนี้ต่อไปก็ได้ จะให้ผู้ขออนุญาตเดิม ฤๅผู้ใดผู้หนึ่ง ขุดคลองที่ยังไม่ได้ลงมือ ฤๅคลองที่ขุดค้างไว้นั้นก็ได้

ข้อ ๔ คลองใดคลองหนึ่ง ที่ผู้รับอนุญาตได้อนุญาตให้ขุดใหม่ แลได้ออกทุนของผู้รับอนุญาตขุดเองนั้น ถ้าได้ขุดคลองเสร็จแล้วเมื่อใด ที่แผ่นดิน ๒ ฝั่งคลองที่ไม่มีผู้ใดจับจองเปนเจ้าของไว้แต่เดิม วัดตั้งแต่ฝั่งคลองขึ้นไปฟากละ ๔๐ เส้น สองฟากรวม ๘๐ เส้น จนตลอดลำคลองที่ขุดลงใหม่นั้น ให้ผู้รับอนุญาตถือเอาได้ว่าเปนที่ผู้รับอนุญาตได้จับจองไว้แล้ว ตั้งแต่วันที่ลงมือขุดคลองนั้นมา ผู้ใดผู้หนึ่งจะมาจับจองที่มาในกำหนดนี้ นอกจากผู้รับอนุญาต

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ยอมให้จองนั้นไม่ได้ ผู้รับอนุญาตจะขายให้ผู้ใดผู้หนึ่งก็ขายได้ตามความปราถนา แต่การที่ผู้รับอนุญาตได้ผลประโยชน์ถือเอาที่แผ่นดินที่กล่าวแล้วนี้ ว่าเช่นที่ผู้รับอนุญาตได้จองไว้แล้วนั้น จะถือเอาเกินกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติซึ่งว่าด้วยการจับจองที่นานั้นไม่ได้ ต้องประพฤติตามพระราชบัญญัตินั้นทุกประการ

ข้อ ๕ ถ้าผู้ให้อนุญาต ฤๅเจ้าพนักงานในกรมที่ทำการโยธา จะกำหนดการขุดคลองใหม่ที่ตำบลใดๆ ก็ดี ฤๅจะซ่อมคลองเก่าที่ตำบลใดก็ดี ซึ่งจะจำหน่ายทุนของหลวงออกเช่นค่าจ้าง แล้วจะได้แจ้งความให้ผู้รับอนุญาตทราบก่อนผู้อื่น เพื่อจะได้รับจ้างขุดคลองนั้น แต่ถ้ามีผู้มาว่าลดราคากัน ผู้รับอนุญาตกำหนดราคาขุดคลอง ฤๅซ่อมคลองแพงไปกว่าผู้อื่นแล้ว ฤๅเจ้าพนักงานทำการโยธาจะทำเองก็ดี ผู้ให้อนุญาตฤๅเจ้าพนักงานทำการโยธา ก็ไม่ต้องจำเป็นให้ผู้รับอนุญาตทำการ จะให้ผู้อื่นที่ลดราคาถูกกว่าทำการขุดคลองฤๅซ่อมคลองนั้นก็ได้

ข้อ ๖ คลองเก่าที่ตื้นเรือไปมาไม่สดวก ผู้รับอนุญาตจะขออนุญาตลงทุนขุดซ่อมให้ลึก แลได้รับหนังสือสำคัญเหมือนชอบด้วยความดังว่าไว้ในข้อ ๒ แล้วก็ดี ฤๅผู้ให้อนุญาต ฤๅเจ้าพนักงานทำการโยธามอบให้ผู้รับอนุญาต

พิพิธภัณฑ์ศาลไทย สำนักงานศาลยุติธรรม
https://museum.coj.go.th/

ลงทุนขุดซ่อมให้ฤกดังนี้ก็ดี เมื่อขุดคลองสำเร็จแล้ว ผู้ให้อนุญาตจะยอมให้ ผู้รับอนุญาตเก็บเงินแก่เรือไปมาในคลองนั้นใช้ทุนที่ลงไปก็ได้ ฤๅจะคิดเงินใช้ทุนที่ผู้รับอนุญาตได้ลงไปกับทั้งให้กำไรร้อยละ ๑๐ ก็ได้ ถ้าแลจะให้ผู้รับอนุญาตเก็บเงินแก่เรือไปมาเองแล้ว จำหนดราคาที่จะเก็บเงินมากน้อยเท่าใด แลกำหนดที่จะเก็บเงินนั้นช้านานเพียงใด ผู้รับอนุญาตต้องกำหนดยื่นให้ผู้รับอนุญาตตรวจก่อน ตกลงการที่ซ่อมคลอง เมื่อผู้ให้อนุญาตเหนชอบด้วยแล้ว จึ่งจะได้ลงมือขุดซ่อมคลองนั้น

ข้อ ๗ คลองที่ผู้รับอนุญาตจะได้ขุดลงใหม่ เมื่อสำเร็จแล้ว ผู้รับอนุญาตจะต้องเป่นผู้รักษา แลจัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในคลองนั้นไปชั่วเวลาที่ผู้รับอนุญาต จะขายที่ซึ่งจะค้นเอาตามความ ข้อ ๔ ว่าเปนที่ของผู้รับอนุญาต เหมือนได้จับจองไว้ทั้ง ๒ ฝั่งได้หมด แลในคลองเก่าที่ผู้รับอนุญาตเปนผู้รับจ้างขุดให้ฦกนั้น ถ้าเปนการมอบอำนาจให้ผู้รับอนุญาตเก็บเงิน แก่เรือไปมาเองก็จะรักษาแลจัดการทั้งปวงที่ของในคลองนั้นไปชั่วเวลาที่เก็บเงิน แลการที่ผู้รับอนุญาตจะรักษา แลจัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในคลองดังกล่าวมานี้ จะต้องมีข้อความที่จะจัดการรักษา แลข้อบังคับสำหรับการในคลองนั้นให้ชัดด้วย ให้ผู้ให้อนุญาตเหนชอบได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อนุญาตก่อนแล้วจึงจะใช้ได้ เมื่อสิ้นเวลากำหนดนี้แล้ว ผู้รับอนุญาตต้องมอบการนั้นให้ผู้อนุญาตรักษา แลจัดการที่เกี่ยวข้องในคลองนั้นต่อไป

ข้อ ๘ การที่ผู้รับอนุญาต ได้รับพระราชทานพระธรรมราชานุญาตผลประโยชน์ตามสัญญานี้ ผู้รับอนุญาตขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายกำไรในการผู้รับอนุญาตได้ทำการนี้ เปนส่วนกำไรร้อยละ ๒๐ ส่งขึ้นพระคลังมหาสมบัติ ตามความสัญญาในข้อนี้ แลเมื่อเจ้าหน้าที่งาน กรมพระคลังมหาสมบัติจะตรวจสอบบาญชีใด ๆ ในรายทำการขุดคลอง ผู้รับอนุญาตจะยอมให้ตรวจทุกบาญชีตามเวลาที่จะขอตรวจ

ข้อ ๙ การที่ให้อนุญาตผลประโยชน์แก่ผู้รับอนุญาตตามสัญญานี้ ผู้รับอนุญาตต้องเข้าใจว่ายอมให้เฉพาะคอมปนีที่อยู่ในกฎหมายสยาม เมื่อผู้รับอนุญาตจะตั้งคอมปนีหุ้นส่วนจัดการขุดคลองตามอนุญาตนี้แล้ว คอมปนีจะต้องอยู่ในบังคับสยาม จึงจะรับผลประโยชน์ตามสัญญานี้ได้

ข้อ ๑๐ แม้ว่าผู้รับอนุญาตนี้ ปรารถนาจะมอบประโยชน์แห่งความอนุญาตนี้ให้ผู้หนึ่งผู้ใดก็ดี ต้องนำหนังสือสัญญาที่เข้าหุ้นส่วนกันนั้น กับทั้งหนังสือสัญญามอบอนุญาตให้นั้นมาหารือให้ผู้อนุญาตทราบก่อน เมื่อผู้ให้อนุญาตเห็นชอบลงลายมืออนุญาตไว้เปนสำคัญ ด้วยแล้วจึงจะใช้ได้ ถ้ามิฉะนั้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ซึ่งจะมอบอนุญาตให้ผู้ใดผู้หนึ่งก็เปนใช้ไม่ได้ แต่ตั้งถือซึ่งอนุญาตไว้ดังนี้ ผู้รับอนุญาตจะกระทำการเองก็ดี จะมอบให้ผู้ใดผู้หนึ่งก็ดี มิให้การคอมปนีเข้าหุ้นส่วนนั้น ผิดไปกับความในข้อสัญญานี้จนทุก ๆ ข้อได้เลย ถ้าเปนการผิดไปไม่ถูกต้องตามข้อสัญญานี้แต่ข้อใดข้อหนึ่ง แล้วหนังสืออนุญาตนี้ก็เปนอันขาดใช้ไม่ได้ ผู้ให้อนุญาตจะไม่ให้ผลประโยชน์ตามสัญญานี้ แก่ผู้รับอนุญาตต่อไป

ข้อ ๑๑ ถ้าผู้รับอนุญาตผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งควรจะได้รับประโยชน์ ในหนังสืออนุญาตนี้ แลทั้งผู้ที่ได้เข้าหุ้นส่วนจะเปนคนเดียวฤๅหลายคนก็ดี สิ้นทุนต้องล้มไม่ได้เข้าหุ้นส่วนในคอมปนีก็ดี ฤๅคอมปนีเข้าหุ้นส่วนจะเลิกการของคอมปนีนั้นโดยคิดทำเองก็ดี ฤๅต้องเลิกโดยที่จำเปนอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ประโยชน์แห่งหนังสืออนุญาตนี้ ต้องกลับคืนเปนของผู้อนุญาต ผู้อนุญาตจะอนุญาตประโยชน์นี้ให้ผู้อื่นอีกก็ได้ แต่ถ้าเปนแต่เหตุที่ผู้เข้าหุ้นส่วนแยกกันออกจากคอมปนี ฤๅผู้ที่เข้าหุ้นส่วนจะตายไปก็ดี แต่ยังมีผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งจะคงรับหุ้นส่วนแลทำการขุดคลองนี้ต่อไป จะได้รับผลประโยชน์ตามสัญญานี้ต่อไปอีก แล้วก็ให้ผู้รับอนุญาตมีหนังสือแจ้งความให้ผู้ให้อนุญาตทราบเพื่อจะได้เห็นชอบด้วย แลผู้อนุญาตจะไม่ถือว่าสัญญานี้เปนขาดใช้ไม่ได้ เมื่อผู้ที่เข้าหุ้นส่วนกัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ในคอมปนีนี้ ยังถือตามแลรักษาข้อสัญญาทุกๆ ข้อ ดังว่าไว้ในข้อ ๑๐ นั้น

ข้อ ๑๒ ผู้รับอนุญาต ซึ่งจะได้รับประโยชน์ตามสัญญานี้ ต้องลงมือทำการขุดคลองในกำหนด ๒ ปี นับตั้งแต่วันที่ได้ทำหนังสือสัญญานี้ ถ้าพ้นกำหนดนี้ไม่ได้ทำการ หนังสืออนุญาตนี้ต้องยกเสียเปนอันใช้ไม่ได้ ผู้ให้อนุญาตจะอนุญาตประโยชน์อันนี้กับผู้ใดผู้หนึ่งก็ได้

ข้อ ๑๓ ผู้ทำสัญญาทั้ง ๒ ฝ่ายได้รักษาอำนาจไว้ที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำในหนังสือสัญญานี้ ฤๅเพิ่มเติมข้อความขึ้นใหม่ตามที่จะเหนสมควรโดยเหตุการใดๆ ก็ดี แลข้อซึ่งได้ตกลงกันประการใดเมื่อทำหนังสือที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขความนั้น ก็จะต้องลงชื่อประทับตราไว้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ผู้แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (เซนพระนาม) ๑ นเรศร์วรฤทธ์ ๒ สวัสดิโสภณ ผู้ได้รับอนุญาต ๑ (เซนพระนาม) สายสนิทวงษ ๒ (เซนชื่อ) พระนานาภาษา ๓ (เซนชื่อ) นายโยวาคิมแครซี ๔ (เซนชื่อ) ยม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไขข้อสัญญา

พระยาภาสกรวงษ ที่เกษตราธิบดี ผู้รับพระบรมราชโองการ ที่จะเปนผู้ให้อนุญาตในการขุดคลอง ทั่วพระราชอาณาเขตร ฝ่ายหนึ่ง พระนานาพิพิธภาษี ซึ่งจะได้รับอำนาจแทนคอมปนี ขุดคลอง ผู้ได้รับพระบรมราชานุญาตพิเศษ ฝ่ายหนึ่ง ได้มาปฤกษาชี้แจงอธิบาย รายการ ตามข้อสัญญา แลความประสงค์ ของเจ้าพนักงาน กรมเกษตราธิการ แลความประสงค์ของคอมปนี ขุดคลอง ซึ่งกันแลกันเปนความเข้าใจ ตกลงกันต่อลงไปนี้

๑ ความในสัญญาข้อ ๑ ที่ว่าคอมปนี มีโอกาศที่จะเปนผู้ได้ เลือกก่อนผู้อื่นในที่ตำบลทั้งปวง ซึ่งเปนพระราชอาณาเขตร สยาม ตามในข้อบังคับคำสัญญานี้เสมอ ๒๕ ปี นั้นความในข้อนี้ คอมปนีขุดคลองได้อธิบายไขข้อขยายความว่า ถ้าผู้หนึ่งผู้ ใดจะขออนุญาตขุดคลองก็ได้ ไม่เปนการขัดขวางสิ่งใด กับข้อสัญญาในข้อ ๑ แต่คอมปนีจะขอเปนผู้รับจ้างขุดก่อน เมื่อราคาค่าจ้างของคอมปนีแพงไป ก็ตามใจผู้ขออนุญาต ขุดคลองจะจ้างผู้อื่นขุดก็ได้ โดยไม่มีอุบาย ถ้าราคาค่าจ้างของ คอมปนีน้อยกว่า ฤๅเสมอกับราคาค่าจ้างของผู้อื่น คอมปนี ต้องได้รับจ้างขุดก่อนเปนความเข้าใจกันดังนี้ แลคำที่ว่า คอมปนีจะเปนผู้ได้เลือกก่อนในข้อสัญญานั้น แก้เปนผู้ได้รับ จ้างก่อน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๒ คอมปนีจะขอรับอนุญาตขุดคลอง ซึ่งหมายที่ ๑ ในแผนที่ในแล้งนี้ ให้ได้ลงเมื่อขุดในเดือนมกราคม เพราะคอมปนีได้ลงทุนค่าจ้างตรวจ ทำเซกแชนคลองแลสั่งเครื่องจักรไว้แล้ว แลคลองนี้จะให้แล้วในรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ถ้าคอเวอนแมนต์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะต้องการให้คอมปนีตรวจทำระดับน้ำสิ่งไร ถ้าแม้นว่าผู้ที่จะขออนุญาตขุดคลองอื่น ๆ ต้องทำระดับน้ำ แลยื่นเซกแชนในคลองที่จะขุดเหมือนอย่างที่เจ้าพนักงาน เรียกร้องให้คอมปนียื่นเสมอทั่วหน้ากันแล้ว คอมปนีก็จะยอมตรวจระดับค้ำยื่นตามที่เจ้าพนักงานเรียกร้องเอา แต่ในชั้นที่จะขออนุญาตขุดคลองเลขที่ ๑ ตามแผนที่นั้น จะขอส่งระดับน้ำต่อภายหลัง เมื่อได้ลงมือขุดคลองแล้ว ก็จะได้ตรวจระดับน้ำไปทีเดียว

๓ มิศเตอร์โยคิมแครซี ซึ่งเปนคนต่างประเทศ ผู้มีชื่อเข้าหุ้นในคอมปนีขุดคลองนี้ จะได้กลับเปนคนอยู่ในบังคับสยามตามหนังสือสัญญา ตั้งแต่วันที่ได้รับอนุญาตขุดคลองไป แลทุนรอนผลประโยชน์ของคอมปนีขุดคลองนี้ไม่เกี่ยวข้องแก่ต่างประเทศโดยอย่างหนึ่งอย่างใดเลย การประพฤติของคอมปนีในการขุดคลองนี้ จะอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายที่มีอยู่แล้ว ฤๅจะมีต่อไปทุกประการ

ด้วยความเข้าใจในระหว่างเจ้าพนักงานกรมเกษตราธิการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ผู้รับพระบรมราชโองการเปนผู้อนุญาต แลคอมปนีขุดคลอง ผู้รับอนุญาตดังกล่าวมาสามข้อข้างบนแล้ว แลเพื่อจะให้เปนพยานมั่นคงสำคัญอันนี้ ผู้อนุญาตแลผู้รับอนุญาตได้ลงมือชื่อด้วยลายมือ แลประทับตราไว้เปนสำคัญ หนังสือความเข้าใจไขข้อนี้ ได้เขียนไว้เปนสองฉบับความต้องกัน รักษาไว้คนละฉบับ แต่วันที่ ๑๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

ผู้ให้อนุญาต ประทับตราพระพิรุณทรงนาก (ลงชื่อ) ภาสกรวงษ์

ผู้รับอนุญาต ประทับตรา (ลงชื่อ) พระนานาพิพิธภาษี เยแครซี

หนังสืออนุญาตขุดคลอง

กระทรวงเกษตราธิการ

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ หนังสือเจ้าพระยาพลเทพ สรรพเสพเสนาบดีศรีวิไชย ราชมหัยสวรรย์ อเนกานันต์ ขัญญาหาร พิจารณ์ปฏิพัทธ นหรัตนมุรธาธร มหิศรสมุหเชฐ เกษตราธิบดี อภัยพิริปรากรมพาหุ ผู้รับพระบรมราชโองการ เปนผู้ให้อนุญาตในการขุดคลอง ให้ไว้แก่คอมปนีขุดคลองแลคูนาสยาม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ด้วยคอมปนีได้ยื่นแผนที่แลมีหนังสือลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ขออนุญาตขุดคลองสายหนึ่งซึ่งหมายเลขในแผนที่ๆ หนึ่ง ตั้งแต่ลำแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันออก ตำบลบ้านใหม่ใต้เกาะใหญ่แขวงเมืองประทุมธานี ไปออกลำน้ำเมืองนครนายก ทางยาวประมาณ ๒๐๐๐ เส้น ลำคลองกว้าง ๖ วาลึก ๖ ศอก จะขอลงมือทำการในมกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ให้แล้วเสร็จบริบูรณ์ ให้เรือเดินอาไศรยใช้ไปมาได้ ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ตามหนังสือสัญญานั้น เจ้าพนักงานได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาความทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท แล้วจึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ให้เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการ ออกหนังสือสำคัญอนุญาตให้แก่คอมปนีขุดคลองตามหนังสือ ขออนุญาตทำการขุดคลองสายหมายเลขที่หนึ่งในแผนที่ ซึ่งได้ขออนุญาตขุดคลองตามทำนองแลอาการต่อลงไปดังนี้

๑ ให้คอมปนีขุดคลองสยาม ประพฤติตามหนังสือสัญญาอนุญาต แลข้อไขข้อหนังสือสัญญาที่ได้ตกลงกัน แลตามพระราชกำหนดกฎหมายเก่าใหม่ พระราชบัญญัติที่มีอยู่แล้ว แลจะต่อไปด้วยที่แผ่นดิน แลลำน้ำลำคลองจงทุกประการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

๒ ถ้าคอมปนีขุดคลองสยาม ระขุดคลองสายหมายเลขในแผนที่ ๆ ๑ ซึ่งได้ขออนุญาต ขุดนี้ระกินที่ผ่าเข้าไปในเนื้อที่นาไร่เรือกสวนของผู้ใดซึ่งมีโฉนดตราแดงตราจอง มีเจ้าของเปนผู้หวงห้ามอยู่ในเนื้อที่นั้น ๆ แล้วก็ให้คอมปนีขุดคลองพูดจาว่ากล่าวรับเจ้าของผู้หวงห้ามที่นั้น ในการที่จะซื้อฤๅแลกเปลี่ยนเนื้อที่กันประการใด ก็แล้วแต่ใจของเจ้าของที่กับคอมปนีจะตกลงกัน อย่าให้คอมปนียังคับกดขี่ผู้เปนเจ้าของเนื้อที่นั้น โดยอ้างอำนาจที่ได้รับอนุญาตจะเอาที่เปล่า ฤๅโดยอำนาจอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งผิดจากความยุติธรรมให้เปนที่เดือดร้อน แก่ราษฎรผู้เปนเจ้าของที่นั้นได้เปนอันขาด ตามทางคลองที่จะขุดกินในที่ของผู้ใดในกำหนดคลองกว้างเพียง ๖ วาเท่านั้น เจ้าของจะขัดขวางไว้ไม่ได้ เพราะเปนของกลางสำหรับแผ่นดิน เปนประโยชน์อาศรัยใช้ทั่วกัน

๓ เมื่อคลองสายหมายเลขในแผนที่ ๆ หนึ่ง ซึ่งคอมปนีขออนุญาตขุดนี้ ได้ทำการขุดเสร็จเปนลำคลองแล้วเนื้อที่ ๒ ฟากคลอง ซึ่งเปนที่ว่างเปล่าอยู่ยังไม่มีโฉนดตราสารอันเปนที่มีเจ้าของหวงห้ามพ้นฝั่งคลอง ๒ ฟาก ๆ ละ ๑ เส้นยืนขึ้นไปฟากละ ๔๐ เส้นสองฟากรวม ๘๐ เส้น จนตลอดลำคลองที่ขุดใหม่ คอมปนีขุดคลองสยามจะห้ามหวงถือไว้ได้ว่าเหมือนเปนที่ของคอมปนีได้รับจองไว้แล้ว ตั้งแต่วันที่ได้ลงมือขุด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คลองนั้นไป แลจะต้องรับโฉนดตราสารไว้เปนสำคัญ สำหรับที่ดินนั้นตามพระราชบัญญัติ ผู้หนึ่งผู้ใดจะจับจองที่ดินซึ่งได้กำหนดไว้นี้ นอกจากคอมปนีให้อนุญาตนั้นไม่ได้ คอมปนีขายฤๅต่อจะส่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดก็ดีตามความปราถนา แต่ที่เหล่านี้คอมปนีจะหวงห้ามไว้ได้ก็แต่ในกำหนดอายุตราจองตามพระราชบัญญัติเท่านั้น

๔ ผู้ที่จะรับต่อในเนื้อที่ตาม ๒๐ ฟากลำคลองนี้จากคอมปนีไปเปนผู้หวงห้ามแล้ว ถ้าคอมปนียังไม่ได้รับโฉนดตราสารไว้สำหรับที่ ก็ต้องให้ผู้นั้นรับโฉนดตราจองจากเจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการไปไว้เปนคู่มือ ฤๅถ้าคอมปนีได้รับโฉนดตราสารไปสำหรับที่นั้นแล้ว ผู้รับต่อต้องนำโฉนดที่คอมปนีมอบให้มาสักหลังจดเขียนที่เจ้าพนักงานสำหรับที่จะได้เปนผู้หวงห้ามในเนื้อที่นั้นสืบไป ถ้าราษฎรผู้ที่จะรับต่อจากคอมปนีผู้ใดไม่รับตราจอง จากเจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการ ฤๅนำโฉนดมาสักหลังจดเขียนแล้ว แม้ถึงว่าได้ทำที่นั้นลงไว้เปนนาฟางขึ้นแล้ว จะว่าเปนที่ของตัวได้รับต่อจากคอมปนี ไม่ได้ ที่นั้นต้องเปนที่หลวงอยู่ตามธรรมดา เว้นไว้แต่มีโฉนดตราสารไว้เปนคู่มืออย่างเดียว

๕ คลองซึ่งคอมปนีได้ขออนุญาตนี้ เมื่อได้ขุดทำสำเร็จแล้ว ก็ให้คอมปนีขุดคลองเลือกดู ในที่ตามระยะพอสม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ควรทำตพาน ที่สำหรับจะให้ช้าง ม้าโค กระบือ ได้อาไศรยใช้ข้ามไปมา เพราะห้ามมิให้ช้าง โค กระบือ ลงลุยอายข้ามน้ำในลำคลองนั้นได้เปนอันขาด แลตะพานนั้นอย่าให้เปนที่กีดขวางแก่ทางเรือ ที่จะได้ใช้อาไศรยเดินไปมาในลำคลองนั้น

๖ คลองที่คอมปนี ขออนุญาตขุดนี้ ถ้าแม้นว่าเจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการ ฤๅเจ้าพนักงานตรวจสอบการคลองการน้ำ ในกระทรวงเกษตราธิการจะเหนการว่าจะเปนทางชักให้น้ำในลำน้ำ ฤๅท้องทุ่งหนึ่งทุ่งใดลดลงได้โดยเรว ซึ่งจะให้เปนอันตรายแก่การเพาะปลูก เสียประโยชน์ของผู้อื่น เพราะขุดคลองนี้แล้ว ถ้าคลองนั้นยังเปนธุระของคอมปนีดูแลอยู่ คอมปนีจะต้องทำประตูปิดเปิดน้ำ ฤๅลงทำนบที่จะกั้นกำบังให้น้ำทรงอยู่ได้อย่างหนึ่งอย่างใด คอมปนีจะต้องทำตามที่เจ้าพนักงานผู้ตรวจเหนสมควร ที่จะสั่งให้ทำปิดกั้นทางน้ำให้ทรงไว้จงได้

๗ ที่แผ่นดิน ๒ ฝั่งคลองยื่นขึ้นไปฝั่งละ ๑ เส้นนั้นให้ยกไว้เปนของกลางสำหรับแผ่นดิน เพื่อที่จะได้ทำถนนหนทางหลวงให้มหาชนได้ไปมาอาไศรยโดยสดวก แลผู้ที่ได้จับจองที่แผ่นดินทั้ง ๒ ฝั่งคลองที่ขุดนี้จะอาไศรยทำตพานน้ำท่าน้ำตรงเขตรในที่ๆ ตนก็ทำได้โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าถือสิ่งใด แต่ผู้ที่จับจองได้อาไศรยท่าน้ำในที่ของกลางเหล่านี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จะปลูกต้นผลไม้ ฤๅก่อสร้างสิ่งใดลงในที่รับฝั่งคลองนี้ไม่ได้ จะปลูกสร้างได้ก็แต่ที่ซึ่งพ้นเขตรของกลาง ซึ่งกำหนดไว้เส้นหนึ่งขึ้นไป อันเปนที่ของตนจับจองไว้ จึ่งปลูกสร้างได้

๘ ผู้ปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคงอำนาจไว้ว่า ถ้าเมื่อไรเปนการที่สมควรจำเปนจะต้องถือเอาส่วนที่ดินแต่แห่งหนึ่งแห่งใดใน ๒ ฟากคลองนี้ สำหรับทำการโยธามีโรงพักกองตระเวน ว่ากาลที่แผ่นดินโทรเลข ฤๅถนนทางรถไฟทางรถรางเหลก เปนต้น สิ้นการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเปนของแผ่นดินก็ได้ เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการจะคิดราคาที่ซึ่งผู้ปกครองจะต้องการให้เปนค่าใช้ทุนหนุนทุนแก่ผู้ที่จับจองที่นั้นโดยราคาพอควร ตามผู้ที่จับจองได้เสียไปแล้วโดยจริง

๙ ผู้ปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคงอำนาจไว้เหมือนกันว่า บรรดาสิ่งที่จะใช้สำหรับจะทำถนน ฤๅซ่อมแซมถนนแลตพานเปนต้น มีอยู่ในที่ซึ่งจับจองเหล่านี้ จะต้องการใช้เมื่อไร ก็ให้เรียกร้องเอามาใช้สอยทำการได้ แลให้คิดราคาค่าสิ่งของนั้นให้ตามสมควรดังในข้อ ๘

๑๐ บรรดาแร่โลหะทั้งปวง ที่มีอยู่ใต้ดินฤๅในเขตรที่ดินซึ่งผู้จับจองไว้ก็ดีที่ยังไม่ได้จับจองไว้แล้ว ต้องตกเปน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ของหลวง แลเจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะให้ไปตรวจในที่เหล่านั้น ฤๅส่วนที่เหล่านั้น ทำการทดลองแร่ในที่นั้นได้ แลจะได้คิดค่าใช้ทุนหนุนทุน ให้แก่ผู้รับจองพอสมควรแก่ที่จะเสียประโยชน์ไปในที่นั้นๆ แลเมื่อเจ้าพนักงานได้ตรวจพบปะแร่เปนของที่มีประโยชน์แล้ว ผู้จับจองที่แผ่นดินนั้นก็ดี ฤๅผู้รับมรฎกก็ดี ผู้รับต่อส่งต่อ ซึ่งเปนเจ้าของที่จับจองนั้น ถ้าเจ้าของทำการแร่โลหะในที่ของตนสืบไปก็ได้ แต่ต้องให้มารับผูกถือต่อเจ้าพนักงาน ตามกฎหมายที่มีอยู่แล้ว ฤๅจะมีต่อไปด้วยการแร่โลหะนั้น ถ้าผู้อื่นจะรับผูกถือทำแร่ในที่ซึ่งมีเจ้าของจับจองไว้นี้ ก็ให้เสียค่าเช่าค่าที่แก่ผู้จับจองตามแต่จะตกลงกันเปนส่วนหนึ่งต่างหากจะรับผูกถือต่อเจ้าพนักงาน

๑๑ อำนาจที่จะปกครองบังคับบัญชา ทางในน้ำคลองตะพานเรือที่จะเดินไปมา แลการขีดน้ำขากน้ำเบิกน้ำ อย่างหนึ่งอย่างใดที่จะเปนประโยชน์แก่มหาชนทั่วไป ให้เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการเปนธุระน่าที่บังคับบัญชาทั้งสิ้น

๑๒ ในเวลาที่คอมปนีทำการขุดคลองอยู่นี้ ห้ามอย่าให้ผู้รักการของคอมปนีลูกจ้างคนใช้ พวกคอมปนีขุดคลองคบคิดกันเปนโจรผู้ร้ายปล้นสดมย่องเบา ลักช้างม้าโคกระบือ อัญมณีของสมณชีพราหมณ์ และอาณาประชาราษฎรลูกค้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พานิช ทางบก ทางเรือ แล ซื้อ ขาย สิ่ง ของ ที่ ต้อง ห้าม กระทำ ให้ ผิด ด้วย พระราชกำหนด กฎหมาย ห้าม ปราม เก่า ใหม่ แต่ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ได้ เปน อัน ขาด ที เดียว

๑๓ ถ้า ลูก จ้าง คน ใช้ ของ คอมปนี จะมีคดี เกี่ยว ข้อง วิวาท กัน เปน แต่ ความ เล็ก น้อย ก็ ให้ ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี ขุดคลอง ว่า กล่าว เปรียบ เทียบ เสีย ให้ แล้ว แก่ กัน ตาม ความ ยุติ ธรรม จะได้ ไม่ เปน ที่ ป่วย การ เสีย เวลา ของ คอม ปนี ใน การ ขุดคลอง ให้ ต่อ เมื่อ ไม่ เปน การ ตกลง กัน จึ่ง ให้ ไป ร้อง ฟ้อง ต่อ ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรม การ เมือง นั้น ๆ ให้ พิจารณา ให้ ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย

๑๔ ถ้า ราษฎร เปน โจทย ฟ้อง หา กล่าว โทษ คอม ปนี ขุด คลอง ฤๅ ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี ลูก จ้าง คน ใช้ ยัง โรง ศาล แห่ง ใด ๆ เปน ความ นคร บาล อาญา แพ่ง ก็ ดี ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี ต้อง ไป สู้ ความ แล ส่ง ตัว ลูก จ้าง คน ใช้ ที่ ต้อง คะดี ไป ยัง โรง ศาล สู้ ความ กับ โจทย ผู้ กล่าว หา จะ ขัด ขืน ไม่ ไป ว่า ความ ส่ง ตัว ผู้ ต้อง ฟ้อง ให้ ไป แก้ คะดี นั้น ไม่ ได้ เปน อัน ขาด ถ้า พิจารณา ไม่ ตกลง ฤๅ ขัด ข้อง ประการ ใด เกิน เขตร คะดี ก็ ให้ คอม ปนี มา ร้อง ต่อ กระทรวง เกษตรา ธิการ เจ้า พนักงาน จะ ได้ ช่วย ตัก เตือน เร่ง รัด ให้ ความ นั้น แล้ว ไป โดย เร็ว ถ้า คอม ปนี ขุด คลอง ผู้ จัด การ ของ คอม ปนี แล ลูก จ้าง จะ มี ข้อ คะดี แก่ ผู้ อื่น ก็ ให้ ไป ร้อง ฟ้อง ยัง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

โรงศาล บ้านเมือง ตามธรรมเนียม ห้ามไม่ให้ผู้จัดการคอมปนี่ ฤๅ ลูกจ้าง คนใช้ของคอมปนี เก็บข้อคะดีนั้นมาพิจารณาว่ากล่าวตามพละการตนเอง ที่ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย เปนอันขาดทีเดียว.

๑๕. ให้คอมปนีขุดคลอง เอาหนังสืออนุญาตนี้ ออกให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ ตามหัวเมืองที่คลองขุดไปทราบไว้เปนสำคัญ เมื่อผู้ว่าราชการเมือง กรมการ ได้ทราบหนังสืออนุญาตนี้แล้ว ให้คัดสำเนาหนังสืออนุญาตนี้ไว้สำหรับบ้านเมือง แล้วให้แต่งกรมการออกกำกับคอมปนีขุดคลอง ปักเขตรให้เพียงกำหนดที่จะขุดคลองตามกรุยของคอมปนี ที่ได้กะไว้นั้น แลถ้าคลองของคอมปนีได้ขุดสำเร็จแล้ว ก็ให้ปักเขตรให้คอมปนีในเนื้อที่ตามลำคลอง. พ้นจากลำคลองฝั่งละหนึ่งเส้น ยันขึ้นไปสี่สิบเส้นทั้ง ๓ ฟากคลอง เปนผู้หวงห้ามที่นั้นได้ตามแขวงเมืองนั้น แลห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใดจับจองทับที่แย่งชิงในเขตรที่ของคอมปนีเปนอันขาด แลให้ผู้ว่าราชเมือง กรมการ จัดให้คอมปนีขุดคลอง ได้ทำการขุดคลองให้ตลอดไปโดยเร็ว อย่าให้เปนที่ขัดขวางชักช้าเสียเวลาของคอมปนี ที่มีกำหนดขุดคลองได้ ให้แล้วเสร็จไปโดยสดวก

๑๖ หนังสืออนุญาตขุดคลองนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้เจ้าพนักงาน กรมเฉยตรา ธิการ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ทำหนังสือสำคัญนี้ ให้แก่คอมปนีขุดคลองสายหนึ่ง ซึ่งหมายเลขในแผนที่ ๆ หนึ่ง ตั้งแต่บ้านใหม่ใต้เกาะใหญ่แขวงเมืองประทุมธานี ไปออกลำน้ำเมืองนครนายก เปนทางยาวประมาณ ๒๐๐๐ เส้นเศษ แต่ณวันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ฤๅเปนวันที่ ๘๑๑๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประทับตราพระพิรุณทรงนาคไว้เปนสำคัญ ผู้รับพระบรมราชโองการให้อนุญาต

ตราถึงผู้ว่าราชการเมืองกรมการ

ศาลาที่ว่าการ กระทรวงเกษตราธิการ กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ สารตราท่านเจ้าพระยาพลเทพสรรพพลเสพ เสนาบดี ศรีวิไชยราชมหัยสวรรย์ อเนกานันต์ธัญญาหารพิจารณ ปฏิพัทธพ รัตนมุรธาธร มหิศรสมุหเชฐเกษตราธิบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ มาถึงพระยาพิทักษ์ทวยหาร ผู้ว่าราชการเมือง กรมการเมืองประทุมธานี

ด้วยมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑุรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้า สั่งว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้เจ้าพนักงานทำสัญญากับคอมปนีขุดคลอง ซึ่งจะรับขุดคลองในพระราชอาณาเขตร จึงได้พระราชทานประโยชน์พิเศษเปนการบำรุง อุดหนุนแก่คอมปนีขุด

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คลองนี้ เพื่อที่จะให้คอมปนี ได้ตั้งการขุดคลองใหญ่คลองนา ให้มากสายหลายแห่งขึ้น ในพระราชอาณาเขตร เปนเหตุให้ การเพาะปลูก ทำนาไร่เรือกสวนจะได้เจริญยิ่งขึ้น ทั้งทาง ที่จะบันทุกสินค้าไปมาก็จะสดวกง่ายขึ้น แลจะเปนประโยชน์ แก่มหาชนที่จะได้ใช้อาไศรยไปมาในลำคลองทั่วไปนั้น

เจ้าพนักงานจึงได้ทำสัญญากับคอมปนี เปนสัญญา ๑๓ ข้อ แต่ณวันพฤหัศบดี เดือนยี่ แรมค่ำหนึ่ง ปีชวดสัมฤทธิศก ๑๒๕๐ แล้วคอมปนีขุดคลองได้แต่งพวกของคอมปนี ออกตรวจสอบ ทางที่จะขุดทำแผนที่เสร็จแล้ว เปนคลองแปดสายจึงได้มา แจ้งความยื่นแผนที่ ต่อเจ้าพนักงานให้กราบบังคมทูลพระ กรุณาขออนุญาตจะขุดตามสัญญา แต่คอมปนีจะขอขุดสาย หนึ่งก่อนตั้งแต่ลำแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตวันออกที่บ้านใหม่ได้ เกาะใหญ่ไปออกลำน้ำ ด้านตวันออกเฉียงเหนือแขวงเมืองนคร นายก กว้าง ๖ วา ลึก ๖ ศอก เปนทางยาวประมาณ ๒๐๐๐ เส้น ให้เปนคลองกลางสำหรับคนทั้งปวงจะได้อาไศรยไปมา ได้ทั่วกัน จะขอลงมือขุดในเดือนมกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ให้แล้วเสร็จบริบูรณในรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ นั้น

ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชา นุญาตให้คอมปนีขุดแล้ว ถ้าคอมปนีขุดคลองจะจ้างลูกจ้าง แลนายงานมาทำการขุดคลอง ซึ่งทางคลองจะผ่านไปในเขตร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แขวงหัวเมืองใด ให้ผู้ว่าราชการเมืองแต่งกรมการกำกับคน ของคอมปนี ที่จะไปทำการขุดคลองปักกรุยลำคลองที่จะขุด ไปจนสิ้นเขตรแขวงบ้านเมือง แลที่ใดซึ่งว่างเปล่าอยู่ไม่มีโฉนด ตราแดงตราจองเป็นที่หวงห้ามแล้ว ที่ทั้งสองฝั่งลำคลองนั้น พ้นคันคลองขึ้นไปข้างละหนึ่งเส้น ซึ่งจะยกไว้เป็นของแผ่นดิน สำหรับทำเปนหนทางหลวงแล้ว คอมปนีขุดคลองจะจับจองที่ นั้นไว้ได้ยันขึ้นไปฝั่งละ ๔๐ เส้น ทั้งสองฝั่งตามพระบรมรา ชานุญาต แต่ถ้าที่ใดซึ่งมีโฉนดตราแดงตราจองเจ้าของหวง ห้ามอยู่แล้วก็ให้กรมการปักกรุยคลองให้เฉพาะ แต่ที่ซึ่งจะ ขุดคลองเพียงกว้าง ๖ วาเท่านั้น ที่ทั้งสองฝั่งซึ่งคลองผ่าน ไปนั้น คงเปนของเจ้าของเดิมซึ่งมีตราแดงตราจองอยู่แล้ว ถ้าคอมปนีจะต้องการที่นั้น ก็ให้ว่าซื้อขายกันตามราคาที่เจ้า ของผู้มีโฉนดตราแดงตราจอง จะขายให้ไม่เปนการบังคับ ของเจ้าพนักงาน ฤๅผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แต่อย่าง หนึ่งอย่างใดตามแต่น้ำใจของเจ้าของ แลคอมปนีจะตกลงกัน เอง แลคอมปนีซึ่งจะมาตั้งการขุดคลองอยู่ณแขวงบ้านเมืองนั้น ต้องอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายเก่าใหม่ทุกข้อทุกประการ

ได้คัดสำเนาสัญญา ซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำกับคอมปนีแล หนังสือพระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้แก่คอมปนีตั้งขึ้น รับขุดคลองสอดมาในนี้ด้วยแล้ว แลใบอนุญาตขุดคลองที่เจ้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พนักงาน กระทรวงเกษตราธิการ ได้ให้ไว้แก่คอมปนี มีทำนอง การที่คอมปนีจะต้องประพฤติ ทำประการใดนั้น เมื่อ คอมปนี ได้เอาออกแสดงแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรม การ คัดสำเนาไว้สำหรับบ้านเมืองด้วย

ให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ ประพฤติให้ต้องตามท้องตรา ข้อ สัญญา แล หนังสือสำคัญ อนุญาต ขุดคลอง ซึ่งเกี่ยวในการขุดคลองนี้ จงทุกประการ

ประทับตรา พระพิรุณทรงนาค มาเปนสำคัญ

(เซ็น) ภาสกรวงษ์

ประกาศเรื่องอนุญาตขุดคลอง

พระยาภาสกรวงษ์ ที่เกษตราธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อย แล ทวยราษฎรทั้งปวง ให้ทราบทั่วกัน ว่า

พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเศกแล้ว ก็ได้ตั้งพระราชหฤไทย ทรงทนุบำรุงการ ขุดคลอง เพื่อจะให้เปนที่มหาชนทั้งปวง ได้ไปมาอาไศรย แลเปนทางที่จะให้ สินค้าได้ บันทุกไปมาโดยสดวก ทั้งให้ผลแก่การเรือกสวนไร่นาซึ่งจะได้เกิดทวีขึ้น ในพระราชอาณาจักร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

เปนการอุดหนุน การเพาะปลูก ในบ้านในเมืองให้วัฒนาเจริญยิ่งขึ้น

จึ่งได้โปรดเกล้า ฯ ให้มีแม่กองขุดคลองขึ้นหลายสาย หลายตำบล ทั้งได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เอกชนอื่นขุดคลองใหญ่ ลคลองนาด้วยแลในเรว ๆ นี้ก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งคอมปนีขุดคลองขึ้น ได้รับพระบรมราชานุญาตเปนประโยชน์พิเศษ เพื่อที่จะได้จัดการขุดคลอง แลรับจ้างขุดคลอง ในพระราชอาณาจักรให้มากสาย เปนที่อุดหนุนการเพาะปลูกแลการค้าขายให้วัฒนาการไพบุลย์ยิ่งขึ้นในบ้านในเมือง แต่การที่ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าทูลลอองธุลีพระบาทเปนแม่กองขุดบ้าง เอกชนอื่น ๆ ได้รับพระบรมราชานุญาตขุดบ้าง แลคอมปนีขุดคลองได้รับพระบรมราชานุญาตพิเศษที่จะได้ตั้งการขุดคลอง แลรับจ้างขุดขึ้นบ้าง ในการขุดคลองเหล่านี้มีวิธีที่จะขุด แลธรรมเนียมข้อประพฤติ ในการรักษาคลองแลการที่จะได้รับพระมหากรุณาเปนประโยชน์พิเศษแก่การที่จะได้ขุดคลองนั้น ยังเปนการแยกย้ายกันอยู่ เพราะผู้ที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ไปเปนผู้อำนวยการก็มีความเหนจัดการไปต่าง ๆ กัน ยังไม่เปนแบบแผนแลธรรมเนียมวิธีเดียวกันได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้กระทรวงเกษตราธิการเปนเจ้าพนักงานที่จะบังคับบัญชารักษาคลอง เปนกระทรวงที่จะให้อนุญาตขุด แลสั่งให้ยึดตามเหตุการที่จะเกิดมีขึ้นสืบไป แลโปรดเกล้า ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า บรรดาคลองทั้งปวงที่ได้ขุดแล้วเปนของหลวง มิได้แม่กองรักษาอยู่ก็ดี คลองที่เอกชนได้รับพระบรมราชานุญาต ไปขุดโดยเฉลี่ยเรี่ยไรแก่ผู้รับของที่นา แลผู้ได้รับพระบรมราชานุญาตนั้นยังเปนธุระอยู่ในคลองนั้นก็ดี ฤๅคลองที่จะขอพระบรมราชานุญาตขุดต่อไปก็ดี ซึ่งเปนคลองกลาง สำหรับมหาชนจะได้อาไศรยใช้ทั่วไปนั้น ให้ยกมาขึ้นอยู่ในกระทรวงเกษตราธิการทั้งสิ้น แลการที่ผู้จะขออนุญาตขุดคลองใหญ่ก็ดี คลองนาก็ดี ซึ่งเปนคลองกลาง อาไศรยใช้ทั่วกัน ที่จะได้ขออนุญาตขุดใหม่สืบไป จึงประพฤติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติต่อไปดังนี้

ข้อ ๑ บรรดาคลองทั้งปวง ซึ่งจะขอพระบรมราชานุญาตขุดนั้น แต่นี้ไปให้จัดเปน ๓ ขนาดๆ ที่ ๑ กว้างตั้งแต่ ๓ วาลงมาเปนคลองเล็ก มีคลองนาฤๅลำหลอดลำรางเปนต้นขนาดที่ ๒ กว้างตั้งแต่ ๔ วาขึ้นไปถึง ๖ วา เปนคลองขนาดกลาง ขนาดที่ ๓ กว้างตั้งแต่ ๗ วาขึ้นไปเปนคลองขนาดใหญ่ แต่ลึกแลยาวนั้นแล้วแต่ผู้ขออนุญาตจะกำหนดในใบขอ

ข้อ ๒ ผู้หนึ่งผู้ใดจะเปนผู้เดียวก็ดี ฤๅชักชวนเข้าหุ้น

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ส่วนขุดคลองก็ดี ให้ทำเรื่องราวมายื่นขออนุญาต ยังกระทรวงเกษตราธิการ ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระบรมราชานุญาต ฤๅจะทำเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเองก็ได้ ใน เรื่องราวที่จะกราบบังคมทูลพระกรุณา ฤๅยื่นยังกระทรวงเกษตราธิการก็ดี ให้บอกอธิบายรายการที่จะขุดเปนคลองขนาดโตยาวลึกเท่าใด ในแขวงตำบลใหน กำหนดลงมือเมื่อไร ให้แล้วเสร็จเมื่อไร แลให้มีแผนที่คลองที่จะขุดกำกับมาด้วยถ้าเปนที่รกร้างว่างเปล่าอยู่ ฤๅจะถูกที่นาที่สวนของท่านผู้หนึ่งผู้ใด ที่มีโฉนดตราสารหวงห้ามอยู่แล้ว ก็ให้บอกรายการในเรื่องราวนั้น ให้ตลอดเลอียดจงทุกข้อทุกประการ

ข้อ ๓ เมื่อผู้ขออนุญาตขุดคลอง ได้ยื่นเรื่องราวขอยังกระทรวงเกษตราธิการก็ดี ฤๅกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระบรมราชานุญาตโดยตรงก็ดี เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการ จะได้ตรวจสอบที่ซึ่งจะขุดคลองแลรายการนั้น ถ้าไม่มีเปนการขัดขวางต่อราชการ แลเสื่อมเสียประโยชน์แก่มหาชนอื่นแล้ว ก็จะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระบรมราชานุญาตให้ตามประสงค์ เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว เจ้าพนักงาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กระทรวงเกษตราธิการจะได้ทำสัญญากับผู้ขออนุญาต ในการที่ผู้รับอนุญาตจะต้องประพฤติในการที่จะขุดคลองนั้น ทั้งข้อบังคับซึ่งจะได้ตั้งไว้ให้ผู้ที่จะอยู่ในคลองนั้นประพฤติด้วย แลผู้รับอนุญาตจะต้องยอมให้คอมปนีขุดคลองได้รับจ้างขุดคลองก่อน ผู้อื่นถ้าค่าจ้างของคอมปนีขุดคลองน้อยกว่าฤๅเสมอกับผู้อื่นแล้ว เพราะว่าคอมปนีขุดคลอง ได้รับพระบรมราชานุญาตเปนประโยชน์พิเศษ ในการขุดคลองฤๅรับจ้างขุดคลองนั้น แต่ถ้าราคาค่าจ้างของคอมปนีขุดคลองแพงไปกว่าราคาของผู้อื่น ที่จะรับจ้างโดยความสัตย์จริง ไม่เปนอุบายแล้ว ผู้รับอนุญาตจะจ้างผู้อื่นขุดไม่จ้างคอมปนีขุดคลองก็ได้

ข้อ ๔ ผู้ที่ได้รับอนุญาตขุดคลองนั้น จะได้รับประโยชน์พิเศษ คือถ้าขุดคลองขนาดเล็กที่แผ่นดิน ๒ ฝั่งคลองที่ขุดซึ่งไม่มีโฉนดตราจองของผู้หนึ่งผู้ใด ฤๅเปนที่ห้ามหวงแล้ว พ้นคันคลองขึ้นไปข้างละ ๖ วา ทั้ง ๒ ข้างคลองยันขึ้นไปยี่สิบห้าเส้น ผู้รับอนุญาตจะจับจองที่หวงห้ามไว้ได้ ในเขตรตามพระราชกำหนดกฎหมาย ถ้าขุดเปนคลองขนาดกลาง ผู้รับอนุญาตจะจับจองที่แผ่นดินพ้นคันคลองขึ้นไป ๖ วา แล้วจะจองหวงห้ามที่แผ่นดินไว้ได้ยันขึ้นไปฝั่งละ ๓๐ เส้น ถ้าขุดคลองขนาดใหญ่ผู้รับอนุญาต จะจับจองที่แผ่นดินพ้นคัน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คลอง ๖ วา ขึ้นไปแล้วจะจองหวงห้ามที่แผ่นดินยืนขึ้นไปได้ฝั่งละ ๔๐ เส้น แลที่ทั้ง ๒ ฝั่งคลองนั้น ถ้าเปนนาเริ่มสร้าง มิใช่ที่หักร้างแล้ว จะพระราชทานยกค่านาให้แก่ผู้รับจองที่นั้น ๓ ปีด้วย

ข้อ ๕ คลองที่ผู้รับอนุญาตจะขุดขนาดใดขนาดหนึ่ง ทั้ง ๓ ขนาดก็ดี เมื่อขุดแล้วผู้รับอนุญาตขุดคลอง จะต้องคิดทำที่สำหรับให้โคกระบือข้าม ในกำหนดระยะที่อันควร อย่าให้เปนการกีดขวางแก่ทางเรือที่จะอาศรัยไปมาได้ เพราะว่าโคกระบือนั้นเปนที่ห้ามไม่ให้ลงในลำคลอง เจ้าของโคกระบือที่จับจองนาตามลำคลอง ต้องทำแปลงไขน้ำเข้าไปในนาของตน สำหรับให้โคกระบือดื่มแลอาบ

ข้อ ๖ เจ้าพนักงานกระทรวงเกษตราธิการ ผู้รับพระบรมราชโองการ เปนผู้ให้อนุญาตในการขุดคลอง คงอำนาจไว้ว่าที่แผ่นดินสองฝั่งคลอง ตั้งแต่คันคลองยืนขึ้นไปฝั่งละ ๖ วา ยกไว้เปนที่หลวงสำหรับแผ่นดิน ซึ่งจะได้เปนถนนหนทางหลวง ให้ราษฎรอาศรัยแลไล่ต้อนฝูงสัตวไปมาได้โดยสดวก ผู้ที่จับจองนาทั้ง ๒ ฝั่งคลองจะอาศรัยใช้ได้แต่เปนท่าน้ำ ฤๅตะพานน้ำเท่านั้น จะปลูกสร้างสิ่งใดลงในที่ทั้ง ๒ ฝั่งคลอง ที่กำหนดไว้ฝั่งละ ๖ วามิได้ จะปลูกรั้วฤๅต้นไม้เปนเขตรที่ของตนพ้น ๖ วาขึ้นไปจากคันคลองจึงจะปลูกสร้างได้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ข้อ ๗ ประกาศพระราชบัญญัตินี้ ฉะเพาะแต่ผู้ขออนุญาตขุดคลอง แลคลองที่จะขุดสืบไปให้เปนทางกลางเท่านั้น ไม่เกี่ยวถึงคลองเก่าที่ได้ขุดแล้ว ซึ่งอยู่ในพระราชบัญญัติรักษาคลอง ๑๐ มาตรา ซึ่งได้ตั้งไว้แต่ปีมเมียโทศกศักราช ๑๒๓๒ ฤๅขุดลำกระโดงคูและท่อในที่นาที่สวนของตนเอง ก็ไม่เกี่ยวอยู่ในพระราชบัญญัตินี้เหมือนกัน

ประกาศมาณวันที่ ๑๐ พฤศภาคมรัตนโกสินทรศก ๑๑๐

ประกาศเรื่องเลขขึ้นกรมพระสุรัศวดี

มีพระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ฝ่ายน่าฝ่ายใน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวังแลฝ่ายพระราชวังบวร แต่บรรดาซึ่งมีเลข มหาดเล็กทนาย สมทาย ให้ทราบทั่วกันว่า การเก็บเงินค่าราชการเลข มหาดเล็ก ทนาย สมทาย แต่ก่อนนั้นถ้ามีการโยธาสิ่งใดเกิดขึ้น เปนต้นว่าทำกำแพงป้อมแลประตูพระนคร ก็ได้เกณฑ์เก็บเงินเลขเหล่านี้ แทนเกณฑ์ตัวมาจ่ายทำการเปนครั้งๆ คราวๆ ตั้งแต่เถลิงถวัลย์ราชสมบัติพระบรมราชาภิเศกแล้ว มาจนทุกวันนี้ก็ได้ทรงทนุบำรุงซ่อมแซมพระนครทำการโยธาต่างๆ ให้เปนประโยชน์แก่แผ่นดินขึ้นเปน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

อันมาก แลเหนได้ว่าบ้านเมืองมีความเจริญขึ้นเปนหลายประการ ครั้นณปีกุญนพศก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระสุรัศวดี หมายเกณฑ์เก็บเงินค่าราชการห้าจำนวน คือตั้งแต่จำนวนปีรกาเบญจศก ถึงปีฉลูนพศก เก็บเงิน ๓ ส่วน ยกพระราชทานเจ้าหมู่ ๒ ส่วนครึ่งหนึ่ง ตั้งแต่ปีขาลสัมฤทธิศกมาถึงปีจอจัตวาศก เก็บเงิน ๔ ส่วน ยกพระราชทานเจ้าหมู่ ๕ ส่วนเรียกว่าเกณฑ์ ๙ จำนวนอีกครั้งหนึ่ง คราวทั้ง ๒ ครั้งนี้ ถ้าเจ้าหมู่ใดได้ส่งเงินเสร็จแล้ว จำหน่ายได้ต่อมาตั้งแต่ปีกุญนพศก กรมพระสุรัศวดียังหาได้เกณฑ์เก็บเงินไม่ เงินค่าราชการซึ่งเก็บได้จากตัวเลขเหล่านี้ ก็เปนส่วนเงินแผ่นดินสำหรับจับจ่าย การทนุบำรุงพระนครมาแต่เดิมดังนี้ แต่ราชการในปีตยุบันนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ่ายเงินพระคลังมหาสมบัติออกใช้ทำการโยธา ก่อสร้างทนุบำรุงพระนคร หาได้เก็บเงินเลขเหล่านี้จ่ายทำการเหมือนแต่ก่อนไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บเงินค่าราชการเลขเหล่านี้ส่งพระคลังมหาสมบัติ ไว้จ่ายใช้ราชการอื่นต่อไป ก็ไม่ใคร่จะได้ตัวเงินส่งพระคลังมหาสมบัติ ไว้สำหรับจ่ายราชการแผ่นดิน สมประโยชน์ของตัวเลขซึ่งต้องเสียแลหาเปนประโยชน์แผ่นดินไม่ อาไศรยเหตุซึ่งทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มีพระราชดำริห์จะทนุบำรุง

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ราชการบ้านเมืองให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

จึ่งมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้ประกาศพระราชบัญญัติ เรื่องเก็บเงินเลขมหาดเล็ก ทนาย สม ทาษ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ แต่จำนวนปีกุนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ ถึงจำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ รวม ๓ ปี ซึ่งกรมพระสุรัศวดียังไม่ได้เกณฑ์ เก็บเงินค่าราชการนั้นให้เกณฑ์เก็บเงิน ๓ ส่วน ยกพระราชทานส่วน ๑ แลให้กรมพระสุรัศวดีรีบจัดการตามนี้

ข้อ ๒ แต่จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ให้เกณฑ์เก็บเงินค่าราชการเหมือนกันทุกๆ ปี ให้เจ้าหมู่จำหน่ายตายหนีแลชราพิการเปนต้นได้เหมือนลักษณจำหน่ายเลขไพร่หลวง คนคงฉกรรจมีตัวเท่าใดยกพระราชทานเจ้าหมู่ร้อยละยี่สิบ กรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เปนผู้เร่งให้กรมสุรัศวดีงบบาญชียื่น แลนำเงินส่งต่อกรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติตามกำหนด

ข้อ ๓ การชำระเลขสมเปนไพร่หลวงก็ดี การชำระความตัวเลข กล่าวโทษเจ้าหมู่ฤๅขอย้ายกรมก็ดี แลการชำระเลขจำหน่ายเปนต้นนั้นคงเปนน่าที่กรมสุรัศวดีตามเดิม แต่การชำระในระหว่างเจ้าหมู่ ฤๅสมุห์บาญชีซัดกับเจ้าหมู่ของกรม คือเจ้าของเลขในเรื่องเงินนั้นเปนน่าที่กรมส่วย กระทรวงพระ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

คลังมหาสมบัติ วินิจฉัย

ข้อ ๔ ให้กรมพระสุรัศวดียื่นบาญชีให้แก่กรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตามกำหนด ตั้งแต่คราวเกณฑ์ ๕ จำนวน ๙ จำนวน แล ๓ จำนวน กับทั้งต่อไปยื่นปีละครั้ง ตามแบบที่กรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จะกะให้มีรายละเอียดว่า จำนวนเลขเท่านั้น จำหน่ายแลคงชำระเท่านั้น คงฉกรรจเท่านั้น หักลดพระราชทานเท่านั้น คงเก็บเงินเท่านั้น แลการเก่าที่เก็บเงินได้แล้วส่งพระคลังมหาสมบัติ แลจำหน่ายใช้ราชการเท่านั้น ถ้าไม่ยื่นพ้นกำหนด กรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีอำนาจเกาะเจ้าหน้าที่นักงานกรมพระสุรัศวดีมาเร่งบาญชีได้

ข้อ ๕ การเก็บเงินนั้น กรมพระสุรัศวดีเปนผู้เก็บส่งกรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ถ้ามิได้เก็บส่งตามกรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กำหนดให้กรมพระสุรัศวดีต้องเกาะเจ้าหมู่ส่งมาให้กรมส่วย กระทรวงพระคลังมหาสมบัติเร่ง ถ้ามิได้ส่งเจ้าหมู่ ฤๅมิได้ส่งเงินตามกะกรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีอำนาจเกาะเจ้าพนักงานกรมพระสุรัศวดีมาเร่งเองได้

ข้อ ๖ เมื่อกรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้ตัวเจ้า

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

หมู่ซึ่งส่งมา ถ้าสมุหบาญชีร้องซัดเจ้าหมู่ ๆ เจ้าหมู่ซัดสมุหบาญชี กรมส่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติชำระตัดสินให้เอง

ข้อ ๗ กำหนดซึ่งกรมพระสุรัศวดี จะได้งบบาญชียื่นต่อกรมสร่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้น บาญชีคราวเกณฑ์ ๕ จำนวนยื่นให้เสร็จในภายในเดือนกรกฎาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐ บาญชีคราวเกณฑ์ ๙ จำนวนยื่นให้เสร็จก่อนสิ้นเดือนสิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐ บาญชีคราวเกณฑ์ ๓ จำนวนซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เกณฑ์ใหม่นี้ กำหนดยื่นให้เสร็จในเดือนตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๒๐ จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ให้งบบาญชียื่นให้เสร็จในเดือนพฤศจิกายนรัตนโกสินทรศก ๑๒๐ ต่อไปให้ยื่นบาญชีจ่ายเกณฑ์เก็บเงินให้เสร็จ ในก่อนสิ้นเดือนพฤษภาคมทุก ๆ ปี

ข้อ ๘ กำหนดการส่งเงินนั้น ถ้าเจ้าพนักงานกรมพระสุรัศวดียื่นบาญชี ต่อกรมสร่วยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเสร็จแล้ว กรมสร่วยจะได้กะงวดให้ส่งเปนรายเดือน กว่าจะสิ้นปี ตามจำนวนเงินมากแลน้อย

ข้อ ๙ ถ้าถึงกำหนดยื่นหางว่าว เจ้าพนักงานกรมพระสุรัศวดีไม่ได้ยื่นก็ดี ถึงกำหนดส่งเงินมิได้ส่ง แลไม่ส่งตัวคนเปนหนี้หลวงมาก็ดี เจ้าพนักงานกรมสร่วยเพิกเฉยเสีย ไม่เร่งรัดเอาตัวมาชำระตามพระราชบัญญัติ ๆ การ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ขักข้องสิ่งไรที่พ้นอำนาจ เจ้าพนักงานกรมส่วยจะทำได้ ไม่นำขึ้นเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ปล่อยให้เงินหลวงคั่งค้างฤๅสูญไปก็ดี เพราะมิได้ทำตามพระราชบัญญัติเท่าไร อธิบดีฤๅเจ้ากรมแลรองอธิบดีฤๅปลัดกรม ผู้รับผิดชอบราชการกรมส่วยต้องมีโทษ ฤๅต้องใช้เงินหลวงที่ทำให้ตกขาดไปนั้นให้เต็ม ถ้าแลกรมพระสุรัศวดีละเลยราชการ ปล่อยให้เจ้าหมู่หลบหลีกหนีหายไป โดยที่ไม่เอาใจใส่ต่อราชการ พิจารณาเปนสัตย ต้องมีโทษ ฤๅรับใช้เงินหลวงนั้นจงเต็มเหมือนกัน

ข้อ ๑๐ เมื่อกรมส่วยได้รับเงินค่าราชการเหล่านี้ไว้แล้ว ในจำนวนเดือนหนึ่งเท่าใด ให้ทำใบนำๆ เงินนั้นส่งยังกรมะเกีบ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ในเดือนที่สองให้เสร็จแลถึงกำหนดสิ้นปีๆ หนึ่ง ให้กรมส่วยงบบาญชีรายละเอียด แลรายงายเสนอเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพื่อจะได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ไม่ช้ากว่าเดือนมิถุนายน

พระราชบัญญัติเรื่องเลขขาดหาดเลก ทนายสมทาย ๑๐ ข้อนี้ เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเปนผู้รักษา ประกาศมา วัน ๔ ที่ ๑๐ เดือนมิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ เปนวันที่ ๘๓๔๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

พระราชบัญญัติ สัตว์พาหะนะ ร.ศ. ๑๑๐

มีพระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ว่าการที่จะระงับโจรผู้ร้ายลักช้างม้าโคกระบือ คือสัตวที่เปนพาหะนะนั้น ทรงพระราชดำริห์เหนว่า การที่จัดรักษาอยู่ตามพระราชบัญญัติทุกวันนี้ ยังไม่พอเปนที่ป้องกันได้ดีแท้ อีกประการหนึ่ง ภาษีสัตวที่เปนพาหะนะ บรรทุกออกไปต่างประเทศนั้น มีกำหนดเปนพิกัดไม่เสมอกันทั่วไปในพระราชอาณาเขตร เปนการลำบากแก่ทางค้าขายอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีประชุมปฤกษาพร้อมกัน ทำความเหนขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระราชดำริห์เหนชอบด้วยแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งให้พระยาภาศกรวงษที่กระเษตราธิบดี ตราพระราชบัญญัติสำหรับจัดการเรื่องสัตวที่เปนพาหะนะ แก้ไขพระราชบัญญัติเก่า โดยพระบรมราชประสงค์ดังนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกว่าพระราชบัญญัติสัตวพาหะนะ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ จะได้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ตลอดทั่วไปในพระราชอาณาจักรสยาม เว้นไว้แต่หัวเมือง ฤๅตำบล ฤๅประเทศราชแห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งกระเษตราธิบดีได้รับพระบรมราชานุญาตให้ประ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

กาศไว้ในราชกิจจานุเบกษานั้น

มาตรา ๓ พระราชบัญญัติโคกระบือลงวัน ๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวดอัฐศก จุลศักราช ๑๒๓๘ แลท้องตราเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ลงวัน ๑ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีฉลู ยังเปนอัฐศก จุลศักราชยังเปน ๑๒๓๘ แลท้องตรากำหนดพิกัดภาษีโคกระบือ ลงวันที่ ๑๙ เดือนกรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นั้น ให้ยกเลิกเสียตั้งแต่วันที่ใช้พระราชบัญญัตินี้ไป

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้ คำว่า นายตลาดสัตว นั้นประสงค์ความว่า นายกองตระเวรนคราภิบาลก็ดี หรือเจ้าพนักงานอื่นๆ ที่ได้รับตราตั้งเปนการพิเศษเฉพาะสำหรับการนั้นก็ดี หรือกรมการ นายตำบล นายบ้าน นายแขวง อำเภอกำนันผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งผู้ว่าราชการเมือง หรือเจ้ากรมกองตระเวน ได้ตั้งขึ้นก็ดี รวมอยู่ในคำว่า นายตลาดสัตวนี้ทั้งสิ้น

คำว่า สัตวพาหนะ นั้นประสงค์ความว่าเปนสัตวเหล่านี้ คือ ช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้าง ม้าทุกชนิด ม้าผู้ นางม้า ลูกม้า ล่อ ลา ทั้งผู้เมีย แลลูก โคผู้ นางโค ลูกโค กระบือผู้ นางกระบือ กับลูกกระบือเท่านั้น

มาตรา ๕ ให้กระทรวงกระเษตราธิการ เปนเจ้าพนักงานน่าที่รักษาพระราชบัญญัตินี้ แลกระเษตราธิบดีมีอำนาจที่จะ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตั้งข้อบังคับสำหรับการที่จะรักษาพระราชบัญญัตินี้ด้วย ข้อบังคับซึ่งกระเษตราธิบดีจะได้ตั้งขึ้นไว้ เช่นข้ออธิบายแก้ไขความตามพระราชบัญญัตินั้น เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว แลได้ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา ประกาศให้ทราบทั่วกันแล้ว ในกำหนดสามเดือนแล้ว ข้อบังคับนั้นๆ ให้ใช้ได้เหมือนเปนส่วนของพระราชบัญญัตินี้เหมือนกัน

มาตรา ๖ ให้ผู้ว่าราชการเมืองซึ่งได้รับอนุญาต แลข้อบังคับของกระเษตราธิบดี จัดการตั้งตลาดสำหรับซื้อขายสัตวพาหะนะขึ้นในแขวงตำบลเมืองนั้น แลให้มีโรงที่พักราษฎรนำสัตวพาหะนะมาซื้อขายแลกเปลี่ยนให้ยืมแก่กัน ตลาดนั้นควรจะมีสักกี่แห่งในหัวเมืองนั้น แล้วแต่ผู้ว่าราชการเมืองจะเหนสมควร แต่ต้องให้มีใบบอกเข้าหาวางเวรแลบอกมายังกระทรวงกระเษตราธิการด้วย ในแขวงกรุงเทพ ฯ นั้นให้กรมพระนครบาลจัดการตั้งตลาดเหมือนกันกับที่ว่าไว้ในหัวเมืองนั้นด้วย

มาตรา ๗ เมื่อได้ตั้งตลาดเปนที่ขึ้นแล้ว ให้ผู้ว่าราชการแต่งตั้งให้มีพนักงาน เช่นนายตลาดสัตวประจำอยู่ที่ตลาดนั้น ตามกำหนดวันนัดจะเปนเดือนเปนปีกปีละกี่ครั้งกี่วัน ก็ให้ประกาศไว้ให้ราษฎรทราบทั่วกัน จะได้นำสัตวมาซื้อขายแลกเปลี่ยนให้ยืมกันตามกำหนด แลต้องมีพยานเปนพนักงาน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

รักษาในที่นั้น แลมีผู้ช่วยผู้ลงบาญชีเพื่อที่จะได้ให้เรียบร้อยเปนที่สดวก ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนให้ขึ้นแก่กันในที่นั้นในแขวงกรุงเทพ ฯ ให้เสนาบดีกระทรวงเมืองจัดการเหมือนอย่างผู้ว่าราชการในหัวเมือง ต้องจัดตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๘ นายตลาดสัตวนั้นจะต้องรับสมุดแบบพิมพ์หนังสือตราสาร (อย่างแบบที่ ๑ ในท้ายพระราชบัญญัตินี้) แลบาญชีรายเดือนรายปี (อย่างแบบที่ ๒) ซึ่งกระทรวงกระเษตราธิการ จะได้ส่งไปยังกระทรวงเมืองในกรุงเทพ ฯ แลผู้ว่าราชการเมืองในหัวเมืองนั้นไป ทำหนังสือซื้อขายแลเปลี่ยนให้ขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ แลจดบาญชีตามข้อบังคับสำหรับอธิบายความตามพระราชบัญญัตินี้ทุกประการ

มาตรา ๙ บรรดาสัตวพาหะนะที่จะซื้อขายกันก็ดี แลกเปลี่ยนกันก็ดี ฤๅจะให้ขึ้นกันก็ดี ต้องให้นำสัตวพาหะนะนั้นมายังตลาดสัตวที่ประกาศไว้นั้นชั่วโมงหนึ่ง เปนอย่างน้อยที่สุด ก่อนเวลาที่จะซื้อขายแลกเปลี่ยนให้ขึ้นซึ่งกันแลกัน แล้วจึ่งทำหนังสือตราสารให้เปนการซื้อขายแลกเปลี่ยน ฤๅให้ขึ้นกันได้ตามชอบใจ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดไม่ทำตามข้อความในพระราชบัญญัติมาตรานี้ ไปลอบลักซื้อขายแลกเปลี่ยน ฤๅให้ขึ้นกันอย่างอื่นที่อื่น นอกจากที่ว่ามานี้พิจารณาเปนสัตย์แล้วให้ริบเอาสัตวพาหะนะนั้นเปนของแผ่นดิน แลถ้าได้ตัว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและห้องจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ผู้ขาย ผู้แลก ผู้ให้ด้วยแล้ว ก็ให้ปรับไหมผู้นั้นอีกเปนเงินเท่าราคาสัตวพาหะนะตัวที่ต้องริบนั้น เปนพินัยหลวงด้วย

มาตรา ๑๐ สัตวพาหะนะที่ต้องริบไว้เปนของแผ่นดินนั้น ให้จัดการประกาศให้ราษฎรรู้ทั่วกันก่อนเดือนหนึ่ง แล้วขายทอดตลาดไปตามข้อบังคับกระทรวงเกษตราธิการ แลเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดนี้ก็ดี แลเงินพินัยที่ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ก็ดี ให้จำหน่ายชั่วราชการตามข้อบังคับกระทรวงกระเษตราธิการ ซึ่งจะได้ทำขึ้นไว้ตามความในพระราชบัญญัตินี้ แต่สัตวพาหะนะที่ต้องริบนี้ เมื่อก่อนขายทอดตลาด ถ้ามีเจ้าของเดิมซึ่งไม่ได้กระทำผิดพระราชบัญญัตินี้มาติดตามพบ ฤๅเพราะเหตุที่ต้องถูกโจรผู้ร้ายลักมาแล้ว ต้องให้คืนสัตวพาหะนะนั้นให้ไป ถ้าได้ขายทอดตลาดสัตวพาหะนะนั้นเสียแล้ว จึงมีเจ้าของเดิมมาร้องขึ้น ก็ต้องให้ใช้กันได้ตามความที่ว่าไว้ในมาตรา ๑๓ นั้น

มาตรา ๑๑ ในการที่นายตลาดสัตวจะนั่งทำกับ ซึ่งขายแลกเปลี่ยนฤๅให้ปันสัตวพาหะนะซึ่งกันแลกันนั้น ถ้ามีผู้ใดนำสัตวพาหะนะมาตามพระราชบัญญัติ ก็ให้ทำหนังสือตราสาร (ตามแบบที่ ๑) ให้แก่ผู้นั้นโดยลำดับที่ควรจะทำก่อนแลหลังซึ่งกันแลกัน ในหนังสือตราสารนั้นต้องให้เขียนเลขตามลำดับ ฉบับที่ได้ทำในตำบลตลาดนั้น เขียนเลขประจำ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ตำบลที่ตลาดนั้นตั้งอยู่ เขียนชื่อแขวงเมืองนั้น เขียนศุภมาศวันปี เขียนชื่อแลที่อยู่ของผู้ขายผู้แลก ฤๅผู้ให้กับชื่อแลที่อยู่ของผู้ซื้อ ผู้รับแลกเปลี่ยน ฤๅผู้รับให้ขึ้น เขียนชื่อสัตวพาหะนะ แลตำหนิรูปพรรณ แลราคาแล้วให้ลงชื่อนายตลาดสัตว แลผู้จดบาญชี แลประทับตราของนายตลาดสัตวไว้เปนสำคัญ แต่ต้องให้นายตลาดสัตวรู้จักผู้ขาย ผู้แลกฤๅผู้ให้ ถ้านายตลาดสัตวไม่รู้จักเอง ต้องให้มีผู้ที่นายตลาดสัตวรู้จัก แล้วรู้จักผู้ขายผู้แลก ฤๅผู้ให้นั้นด้วย แล้วจึงให้ทำหนังสือตราสารนั้นได้ แล้วให้ผู้ขายซื้อ ฤๅแลกเปลี่ยน ฤๅให้ขึ้นรับกันนั้นสองคน แลให้ผู้รู้จักอีกคนหนึ่งลงชื่อด้วย ทั้งสามคน ถ้าเขียนหนังสือไม่เปนให้ผู้จดบาญชีเขียนชื่อผู้นั้นลงแล้ว ก็ให้ประทับลายนิ้วแม่มือข้างขวาลงไว้ด้วยเปนสำคัญ

มาตรา ๑๒ หนังสือตราสารนั้นให้ทำได้ในจำนวนสัตวพาหะนะ ตั้งแต่ตัวหนึ่งจนสิบตัวเปนอย่างยิ่งต่อฉบับหนึ่ง แลให้เรียกค่าธรรมเนียมเปนค่าหนังสือตราสารฉบับละ ๒ อัฐ แลค่าสัตวพาหะนะที่ลงในหนังสือนั้นอีกตัวละเฟื้อง

มาตรา ๑๓ แม้นถึงว่าการที่ได้ซื้อขายแลกเปลี่ยนให้ขึ้นสัตวพาหะนะแก่กัน ในที่ท้องตลาดถูกต้องตามพระราชบัญญัติ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

นี้ แล้ว ก็ ดี ถ้า มี เจ้า ของ สัตว์ พาหะนะ เดิม มาพบ ประสัตว เพราะ เหตุ ที่ เป่น ของ ถูก โจร ผู้ ร้าย ลัก มา ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน ให้ ปั่น กัน นั้น แล้ว ก็ ให้ เจ้า ของ เดิม นั้น ได้ สัตว พาหะนะ นั้น จาก ผู้ ซื้อ ได้ ตาม ราคา ที่ ซื้อ กัน ไป จาก ตลาด สัตว ถ้า เป่น การ แลก เปลี่ยน ฤๅ ให้ ปั่น กัน ก็ ให้ คืน เอา ได้ ไม่ ต้อง เสีย ค่า ได้ สัตว พาหะนะ นั้น แล ให้ พิจาณา เอา ตัว ผู้ ร้าย ทำ โทษ ต่อ ไป ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย

มาตรา ๑๔ ก่อน เวลา ที่ จะ ได้ นำ สัตว พาหะนะ ออก ไป นอก พระราชอาณาจักร ผู้ ที่ จะ นำ ไป นั้น ต้อง นำ ตัว สัตว นั้น กับ หนังสือ ตราสาร มา ให้ เจ้า พนักงาน สุลกากร ฤๅ นาย ด่าน ผู้ ที่ สมควร ตรวจ แล้ว ทำ ใบ เบิก ที่ จะ นำ สัตว ออก ไป นั้น ยื่น ยัง สุลกะสถาน แล มอบ หนังสือ ตราสาร ให้ ไว้ แก่ เจ้า พนักงาน สุลกากร ฤๅ นาย ด่าน ณ ที่ นั้น แล้ว แล ต้อง ให้ เก็บ ภาษี ขา ออก ตาม พิกัด นี้ คือ ช้าง ตัว ละ สาม สิบ บาท ม้า ตัว ละ ๔ บาท กระบือ ตัว ละ ๓ บาท โค ล่อ ลา ตัว ละ ๒ บาท แล้ว รับ ฎีกา ใบ เสร็จ ที่ ได้ เสีย ภาษี นั้น ไป เป่น สำคัญ แล้ว จึ่ง จะ นำ สัตว พาหะนะ นั้น ออก ไป นอก พระราชอาณาจักร ได้

มาตรา ๑๕ ผู้ ใด ผู้ หนึ่ง ซึ่ง เป่น เจ้า ของ สัตว พาหะนะ จะ ฆ่า สัตว นั้น เวลา ใด ก็ ให้ แจ้ง ความ ขอ อนุญาต ต่อ เจ้า พนักงาน กอง ตระเวน นคราภิบาล ใน กรุง ฤๅ อำเภอ กำนัน ใน แขวง ตำบล เมือง นั้น ก่อน เวลา นั้น ๒๔ ชั่ว โมง เจ้า พนักงาน พิจารณา เหน

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

ไม่มีเหตุซึ่งจะสงไสยว่า เปนของโจรผู้ร้ายลักมาแล้วจะได้ทำใบอนุญาตให้ฆ่าสัตวนั้น แลต้องใบอนุญาตตัวละ ๒ บาท ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ลอบลักฆ่าสัตวพาหะนะโดยไม่รับใบอนุญาต พิจารณาเปนสัตวแล้ว ให้ปรับไหมผู้ฆ่านั้นเปนเงินตราไม่เกินกว่าสี่สิบบาทเปนพินัย

พระราชบัญญัตินี้ให้ประกาศไว้แต่ณวันที่ ๑๕ เดือนกรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ เปนวันที่ ๘๒๘๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แบบที่ ๑

ฉบับที่

วันที่ เดือน ๑๑๘

(ประทับตรา)

นาย ผู้ส่งต่อ

นาย ผู้รับต่อ

นำสัตว์พาหนะ

ช้างฤๅม้าฤๅโคฤๅกระบือ

ฤๅล่อฤๅลา

๑

๒

๓

๔

๕

๖

๗

๘

๙

๑๐

รวม ตัว

มา

ซื้อขายฤๅให้ปันฤๅแลก

เปลี่ยน

ลายมือ ผู้ส่งต่อ

ลายมือ ผู้รู้จักต่อ

ลายมือ ผู้รับต่อ

ลงชื่อ นายตลาด

ลงชื่อ ผู้จดบาญชี

หนังสือตราสาร สัตว์พาหนะ ฉบับที่

ตลาดที่ ตำบล แขวงเมือง

ณวันที่ เดือน รัตนโกสินทรศก ๑

นาย บ้าน ผู้ขายฤๅผู้ให้ปันฤๅผู้แลก

นาย บ้าน ผู้ซื้อฤๅผู้รับฤๅผู้รับแลก

ได้นำ (ช้างฤๅม้าฤๅโคฤๅกระบือฤๅล่อฤๅลา) ที่มีจำนวน

ต่อลงไปในตารางนี้ คือ

ตัวที่	ชื่อ	สูง	สี	ตำหนิ	หูหางเขางา ฯลฯ	ราคา
๑						
๒						
๓						
๔						
๕						
๖						
๗						
๘						
๙						
๑๐						

รวม ตัวนี้มาซื้อขายให้ปันแลกเปลี่ยนกันต่อหน้าข้าพเจ้า

นายตลาดตำบลนี้ ข้าพเจ้าไม่มีเหตุที่จะสงไสยว่าจะเป็นของผู้

ร้ายลักมาแล้ว แลมี

ลายมือ ผู้ขาย ให้ปันฤๅแลก

ลายมือ ผู้รู้จัก

ลายมือ ผู้ซื้อ รับให้ฤๅรับแลก

ดังนี้ จึงได้ทำหนังสือตราสารนี้ ลงชื่อประทับตราให้ไว้

เป็นสำคัญ แลได้จดบาญชีไว้แล้วด้วย

ลงชื่อ นายตลาด

ลงชื่อ ผู้จดบาญชี

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/

แบบ ที่ ๒

ยาญชีสัตว์พาหะนะที่เปลี่ยนเจ้าของกันในกึ่งปี (ต้นฤๅปลาย) ณตลาดที่ ตำบล แขวงเมือง

ตั้งแต่วันที่ เดือน จนวันที่ เดือน รัตนโกสินทร์ศก

เครื่องหมายแลก ให้ขึ้น ค โค ก. กระบือ ม ม้า ช ช้าง ลอ ล่อ ลา ลา ซื้อขายไม่ต้องขาย อันใด

วันที่	เมษายน		พฤษภาคม		มิถุนายน		กรกฎาคม		สิงหาคม		กันยายน		รวม	
	ฉบับ	สัตว	ฉบับ	สัตว	ฉบับ	สัตว	ฉบับ	สัตว	ฉบับ	สัตว	ฉบับ	สัตว	ฉบับ	สัตว
๑														
(ล)														
๑														
โคกระบือ ม้าช้าง						ลงชื่อ		นาย ตลาด			แล ลงชื่อ	ผู้จก บาญชี		

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ
https://museum.coj.go.th/